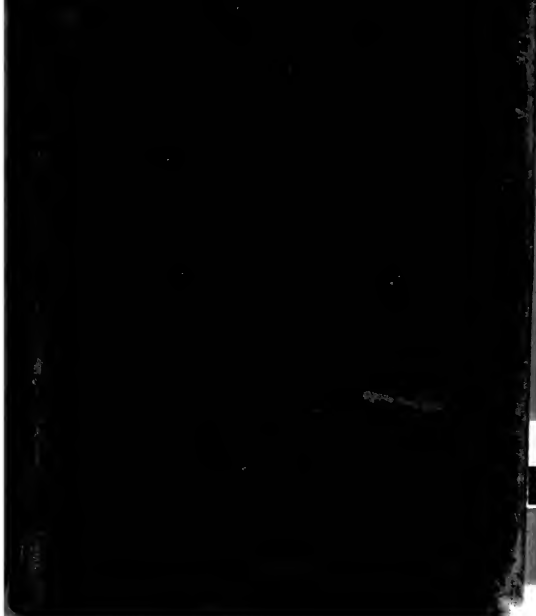

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO EBORENSE
37
42 A
5

JOANNIS CHRYSOSTOMI
A SANCTO PAULO

Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei
Scholarum Piarum.

HEXAEMERON

Metris expressum,

ILLUSTRISS. AC REVERENDISS. DOMINO

ANNIBALI
ALBANO
CLEMENTIS XI.
PONT. MAX.

Ex Fratre Nepoti,

Sancti Petri de Urbe Canonico,

AUTHOR HUMILLIME' D.D.D.

[redacted]

[redacted]

ROMÆ, apud Franciscum Gonzagam. 1705.
Superiorum permissu.

APPROBATIO.

EX commiſſione Reverendiſſimi Patris Paulini Bernardinii Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri legi quàm potui diligenter Librum Reverendi Patris Joannis Chryſoſtomi à Sancto Paulo Clericorum Regularium Pauperum Matris DEI Scholarum Piarum; cui titulus HEXAEMERON *metris expreſſum*. Viſum eſt mihi opus ſingulari diligentia laboratum, ornatumque multiplici eruditione, atque doctrina, proindè imprimi poſſe cenſeo.

Carolus de Aquino.

APPROBATIO.

EX commiſſione Reverendiſſimi Patris Fr. Paulini Bernardinii Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri vidi Librum, cui titulus HEXAEMERON *metris expreſſum* &c. nihilque in eo reperi, quod aut Fidei puritati, aut morum honeſtati adverſetur; immò mirari non deſii facilitatem, qua Author carmine complectitur penitiſſima & Naturæ, & Divinitatis arcana, quæ ſapientes vel ſoluta oratione difficulter obumbrari poſſe, fatentur. Quare Opus hoc dignum cenſeo, ut publica luce fruatur. Ex noſtro Collegio S. Thomæ Aquinatis apud SS. Vincentium, & Anaſtaſium de Urbe hac die 24. Martii 1705.

Cajetanus Corazza Cler. Reg. Min.
Sacræ Theologiæ Lector.

PE-

PETRUS FRANCISCUS
A CONCEPTIONE

Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Præpositus Generalis.

CUm librum, qui inſcribitur HEXAEMERON, à Patre noſtro Aſſiſtente Joanne Chryſoſtomo à Sancto Paulo compoſitum duo Theologi ex noſtris, quibus commiſimus, recognoverint, & in lucem edi poſſe approbaverint; Nos, ſi iis, ad quos ſpectat, ità videbitur, ut typis mandetur, facultatem in Domino concedimus. Romæ in Ædibus noſtris Scholarum Piarum S. Pantaleonis die 24. Aprilis 1705.

Petrus Franciſcus à Conceptione Præpoſitus Generalis.

Bernardus à Sancto Philippo Aſſiſtens, & Secretarius.

Reg. fol. 141. *à tergo.*

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

Dominicus de Zaulis Episcopus Verulanus Vicesgerens.

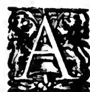
IMPRIMATUR,

Fr. Paulinus Bernardinius Ordinis Prædicat. Sacri Apostolici Palatii Magister.

AU-

AUTHORIS INTENTIO

AD LECTOREM.

Nte quam in Ecclesia Catholica Sancti Thomæ Aquinatis motrix intelligentia sapientiæ suæ Solem ostenderet, ferè omnium Sanctorum Patrum consensus, non modò ab Aristotelis, & Platonis doctrina erat alienus; sed etiam Ethnicorum omnium philosophantium placita devitabat. Hi enim divinis inhærentes Scripturis, quicquid ab illis absonum suspicarentur, nullius authoritate Philosophi vel dignabantur assumere, vel leviter interpretari. Quandoquidem singulæ Philosophorum Gentilium sectæ intolerabilia contra Fidem Orthodoxam principia supponunt, ut docet S. *Ambrosius in Hexaemeron cap.*1. *&* 6. *Chrysost. in Homil. super Genes. cap.* 1. *Hieron. in Eccles. cap.* 10., & passim *Augustinus in Platonicos, in Epicuræos, & alios*, quorum doctrinas *in* 2. *de Civ. Dei cap.*7. sine authoritate Divina prolatas inutilia esse inventa pronunciat. Aristotelis verò philosophiam *ibidem lib.* 8. *cap.* 12. Hæresim dicit, & cùm Platonicos affirmet minimùm à Christianis distare, *lib. de vera Relig.*

cap. 4. Nihilominus Platonem ipſum plurimis taxat: quorum locorum ſententias, ut etiam cæterorum Sanctorum Patrum authoritates, longum eſſet afferre.

Verùm quoniam ipſis ferè Sancti Thomæ temporibus Arabes in Hiſpania doctrinis Ariſtotelicis in Fidem Catholicam maximè invehebantur, ut impiis illorum conatibus Sanctus Doctor occurreret; non modò Commentatoris Averrois plurimas opiniones, & Textûs corruptelas confutavit; ſed etiam novis editis commentariis Philoſophum ſubtiliſſimè interpretatus, propemodum ſenſu Chriſtianum effecit. Et adverſariorum armis, & ſpoliis inſtructus, contra Gentes ſtylum acuens, de tota infidelitate gloriosiſſimè triumphavit. Primus omnium verè Angelicus Doctor, non extimuit prophani Philoſophi libros interpretari, attactuque incoinquinato enormes ejusdem verſutias, & errores excurrere, ut aurum de ſtercore colligens, & fimum ſapientiæ luce colluſtrans, id præſtaret emolumenti, quo methodicè ſacra doctrina traderetur, & Peripatetica philoſophia non nobis noceret. Quandoquidem ut ab eo commentis donatam, non amplius Peripateticam, ſed Angelicam dixerim; quia nihil amplius ſapit, quod Ariſtoteles intendebat, ſed

ſed quod Aquinatis ratio concludit.

Hoc ſapientiæ genus idem Sanctus Doctor ex fine ſibi præfixo ad obruendas Gentium, & Hæreticorum machinas, conſuluit, dicens: Quod metaphyſica diſputat contra negantem ſua principia, ſi adverſarius aliquid concedit; ſi autem nihil concedit, non poteſt cum eo diſputare; poteſt tamen ſolvere rationes ipſius. Unde ſacra Scriptura, cùm non habeat ſuperiorem, diſputat cum negante ſua principia, argumentando quidem, ſi adverſarius aliquid concedat eorum, quæ per divinam revelationem habentur; ſicut per authoritates ſacræ doctrinæ diſputamus contra Hæreticos, & per unum articulum contra negantes alium. Si verò adverſarius nihil concedat eorum, quæ divinitùs revelantur, non remanet ampliùs via ad probandum articulos Fidei per rationes; ſed ad ſolvendum rationes, ſi quas inducit contra Fidem, *p. p. quæſt.* 1. *artic.* 8. *in corp.* Ut igitur contra Hæreticos, tanquam ſummus Theologus procedit inferendo, ex revelatis principiis conceſſis, revelata ab illis non conceſſa: ità ut ſummus metaphyſicus contra gentes proceſſit, aſſumendo Ariſtotelicum textum, quem maximoperè commendabant, ut ex illius authoritate ad Fidei principia concludenda deveniret.

Hoc etiam fine Platonem potiùs sequitur Sanctus Augustinus, quam Aristotelem, quia suis temporibus Platonici frequentiùs Fidei dogmatibus insultabant; quamobrem inquit *lib. 3.* contra Academicos. Apud Platonicos me interim, quod sacris literis non repugnet, reperturum esse confido. Et mirum videtur quibusdam nescientibus hujusmodi finem, quamobrem S. Thomas, qui D. Augustinum in Theologicis ferè ad unguem sequitur, non potiùs cum ipso, Platoni adhæserit, quam Aristoteli. Sed finis intentus ab Angelico, ut gentes Peripateticas evincat, admirationem omnem de medio tollit. Nam tali fultus adminiculo faciliùs adversariorum munitiones contra scientiam Dei elatas destruxit; ut notat *Palavicinus in Historia Concilii Tridentini*, & alii.

Gassendus verò, & alii hujusce tempestatis Athomici, illæsa quidem Fide conantur principiis Democriti, & Epicuri physicas disciplinas redintegrare, quas ex vetustissimis monumentis, ubi diù fuerant sepultæ, effodere satagunt. Sed quia illorum finis non eò collimat, quò studium Sanctorum dirigitur, ut Fidei veritatem illustrent, immò ipsorum licentia plurimùm periculi facessit in rebus Theologicis; id-

idcircò ego, ferè in adolescentium gratiam molitus sum hoc Opus metricum SEX DIERUM, quo intendi, per Fidei principia revelata, tanquam inter Fideles inconcussa, & concessa, naturalium rerum creationem, conservationem; vicissitudines, & proprietates explanare. Quia verò his recentioribus philosophis neque Plato, neque Aristoteles placet, sed potiùs Democritus; & nullus alius authorum ex antiquis reperitur, qui hujusmodi philosophiam tractet, nisi Lucretius; ut ipsis arrideam, Lucretium versiculis imitor, & nihil cum Aristotele, nihil cum Platone consentiens, aut cum alio quocumque Gentilium philosophorum, ipsum prætereа Democritum excludo, & dumtaxat cum sacris literis eos convenio, ulteriùs sensu, & ratione differens, ut ipsa ratio, aut opinio per se suffragentur veritati. Id verò consilii fuit, ut juvem eos, qui carmine delectantur, in quorum gratiam aliquid opinativè cudere studeo, ut dùm ipsis minùs sapit Peripateticus stylus, saltem non displiceant Fidei principia. Quinimò, dùm Lucretii metris incauta juventus enixè studet, & plus justo delectatur, quærens doctrinæ novitatem, virus inibi offusum potat, & perniciosis maximis animum imbuit; operæ pretium est, viam aperire simili methodo,

do, ut possint opinari satis in admirabilibus Dei operibus, salva penitùs Fide, non invenientes opus, quod Deus est operatus, neque id negantes, aut in dubium revocantes, quod est revelatum.

Hoc ipsum fuit antiquis Sanctis Patribus usitatum, ut cognosci facilè poterit, si legantur Chrysostomus, Basilius, Ambrosius, Augustinus, & reliqui, ut notat *Molina par.* 1. *de opere Sex Dierum disput.* 5. *Cabeus in metheor. Aristotelis lib.* 1. *text.* 72. *quæst.* 5. Ponentes sacram Scripturam, & Fidei dogmata pro norma, & regula veritatis. Quamobrem in iis, quæ ad veritatem spectant, non mihi videor multum abesse ab illibata D. Thomæ doctrina, & intentione, quam satis novi periculosum esse deserere. Quicquid enim ad opiniones attinet, ipse sanctus Doctor mihi satis indulgeat pro hac parte, quam scopo prætendo attingere, ut Democriticis aliquid concedens, aliquid cum ipsis opinatus, cætera compellam benè sentire de Fide, & potioribus philosophiæ maximis adhærere. Minimè enim refert hoc, vel illud opinari, quod opinabile circumfertur, conscientiâ tutâ. Sed maximè interest à veritate Fidei deflectere, atque talia disputatione concludere, quæ aut nihil ad veritatem con-

conducunt, aut aliquid à veritate ipsa deducunt. Ipse enim Angelicus plurima problematicè defendit, quæ scientiam non lædunt, plurima etiam ex Aristotelis sententia discerpit, ut cum Aristotelicis rem agens, faciliùs in suam sententiam trahat; cujus ingenii finem satis abundè quilibet animadvertet, si legat ejus summam adversùs Gentes.

Hinc igitur, quia cum Christifidelibus rerum naturalium negotium aggredior, non ex visibilibus ad invisibilia Dei rimanda procedo, ut moris est antiquis philosophis, teste Gentium Apostolo, qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium. *Rom.* 1. 25. Sed ab invisibili Deo, rerum omnium Creatore, qui omnia quæcumque voluit, liberè, & in sapientia fecit; exordior. Deo enim præeunte nullus officit obex: quem cum fide teneamus, antè omnia sæcula, & mundi constitutionem per se Ens, quod est, simplicissimam, immutabilem, æternam, & perfectissimam Unitatem; Mentem, quæ omnia intelligit: Voluntatem, quæ omnia potest; ipsumque verè Deum vivum super omnia, Unum, Verum, Bonum, sibi sufficientissimum, nullius rei à se distinctæ indigentem, eundem Personis Trinum antè res omnes, & rerum sæcula in se subsistentem confitea-

fiteamur: Hoc ipſum univerſaliſſimum Principium, & Cauſam liberam omnium à ſe creabilium procul omni dubio affirmamus. Quæ omnia cum à pueris ex fidei dogmatibus didicerimus, pro phyſica inſtitutione non eſt opus inter nos prolixè diſſerere; ſed ultrò conceſſa pro veritatis indagine, tanquam principia inconcuſſa in Prolepſi ſtatuimus, & ſupponenda præmittimus.

Ex his verò ſatis manifeſtè apparet, materiam, mundum, aut motum non fuiſſe ab æterno, ut ponebant antiqui Philoſophi, de qua poſitione fusè *Pererius lib. rerum natur.* 15. Nàm Deus ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandavit, & creata ſunt, *Pſ.* 148. Et indè ait Chriſtus ad Patrem, *Jo.* 17. 5. Clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate, quam habui, priusquam mundus eſſet, apud te. Neque aliqua neceſſitate inchoatum à Deo eſſe mundum, aut motum, aut tempus, aut aliam quamlibet creaturam; cùm omnia liberè agat ad extrà; neque quicquam ab eo diverſum à ſe dimanet, aut neceſſariò, aut ſua ſpontè, ſed abſolutiſſimâ voluntatis ſuæ libertate, ac providentiâ; ideòque neque caſu aliquo quicquam contingit; quia ſapientia Patris æterni, quæ Verbum Divinum eſt, de quo dicit *S. Jo.* 1. Omnia per ipſum

ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ità *in Ecclesiastico cap.* 24. 5. inquit: Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita antè omnem creaturam; & omnia præcedens cum sit una, omnia potest; & in se permanens, omnia innovat. Attingit ergo à fine, usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, *Sap.* 7. 24. & 8. 1. Quamobrem illud Ethnicorum axioma: *De nihilo nihil fit*, in Deo nullum habere locum docemur: Cùm ipse de nihilo faciat omnia; & omnia in nihilum redigere possit; sicut etiam, si velit, potest totum in totum commutare, quod est conversio; seu substantiam in aliam substantiam invertere, quod est transubstantiatio; aut etiam immutare accidentia rerum; aut aliud simile, quod excedit naturæ vires. Quæ omnia consequenter in Primæ Diei opere attingimus, reprobantes Philosophorum erronea principia, & Catholicum dogma confirmantes.

Indè verò, quia quod de nihilo factum est, aliquid exstitit; cum causam universalissimam efficientem Deum posuerimus, & finem universorum, quæ sunt, ultimum, & perfectissimum: nàm universa propter semetipsum operatus est Dominus, *Prov.* 16. 4. Inquirimus de ipsis principiis, & elementis intrinsecis, quæ mun-

mundum constituant. Quamvis autem universaliter loquendo omnia mundi hujus corpora intelligantur constare materiâ primâ, & formâ tanquam partibus essentialibus; nihilominus pro præsenti naturæ statu à Deo sic voluntariè constitutæ, una materia informis, aut formata unico formæ substantialis actu, non sufficit, ut totus hic mundus constitueretur; itaut si Deus creasset unam materiam primam, & simul cum ipsa non concreasset diversas formas, nunquam hujusmodi materia informis fuisset appetitiva diversarum formarum, & nunquam ex illa sola potuisset naturaliter emanare alia, & alia forma: & etiam si materia una fuisset unicâ formâ formata, nunquam exinde potuisset à natura fieri aliud. Propterea statim in principio temporis tria pronunciantur creata, cœlum, terra, & aqua, & subsequenter per dies lucem, firmamentum, cum aquarum divisione, Solem, Lunam, stellas, & planetas intelligimus eâdem creatione producta: eadem est enim Dei actio, quæ de nihilo facit, & facta conservat, mutat, distinguit, & perficit, & jugi gubernatione operatur. Et cum creatio tendat ad totum ens, non ad ea quæ sunt entis, propriè non dicitur materia prima, aut forma creata, sed creata ipsa composita. Quare cum

Deus

Deus diversa corpora in mundi creatione creaverit; illa omnia creata mundum totum constituunt: inter quæ cum aliqua sint mixta, quæ diversis constant elementis, ut sunt plantæ, atque animalia; & quædam alia sint simplicia, quæ habent similes partes integrantes totum, ut sunt aer, ignis, & aqua, & dicuntur elementa: hic quæritur, utrum in toto mundo sint illa tantùm quatuor vulgata, terra, aqua, aer, & ignis; ex quibus omnia mundi composita constent: & multi sanctorum Patrum dicunt cœlum esse naturæ igneæ, alii ex aqua factum, quos recenset *Martinengus in glossa magna tomo* 1. longum texens illorum cathalogum. Et consequenter omnia mundana ex elementis constare quatuor, exceptis tamen spiritibus, & humanis animabus, quòd sine materia de se sunt creata speciali creationis intentu. Alii autem Cœlum cum *Aristotele* 3. *de Cœlo cap.* 1. & 1. *meteor. cap.* 3. & alibi, quintum faciunt elementum.

Cùm verò *S. Augustinus lib.* 2. *ad Cœlest. cap.* 23. inter quæstiones difficiles, quæ salva Fide, ventilari possint, enumeret; utrum elementa hujus mundi conspicabilis quatuor, an plura sint. Ego nihil de possibili loquens, quia poterat Deus, quod unum, vel tria fecerat

à

à principio, per dies reddere in plura elementa, & alia mista, & ità distinguere, & perficere, ut narratur; solùm dico indefinitè, quod unum non suffecisset, nec solùm quatuor esse, si ponamus elementa formata, inter se distincta hujus mundi esse aliqua magna corpora simplicia, quæ, cum similes habeant partes, non dividuntur in alias species. Nec mirum videatur si ità elementi nomine vocem, quæ cœlum, & sydera componunt, cum hoc etiam modo *S. Jo. Chrysostomus in* 1. *cap. Genes. homil.* 3. dicat: Moyses docuit nos de cœlo, & terra, quæ plura in se continent elementa. Et *homil.*4. *de firmamenti formatione, aquarumque divisione* dicit: Solùm jubet, & accedit aliud elementorum, & aliud decedit. Et *homilia* 6. *de Sole differens*, ait: Vides sapientiam Opificis? Dixit solùm, & productum est hoc admirabile elementum, Solem dico. Et sæpiùs id repetens concludit, quod scriptura docet nos post tertium diem hoc elementum esse conditum. Et postquam de Stellis locutus est, infert. Itaque elementa quæque in suos terminos manent, & nunquam suam mensuram transgrediuntur; sed dispositionem, & ordinem Domini custodiunt, suum opus facientes. Mundi igitur elementa, ex his principiis plura esse, quam quatuor deduco, quia

quia certè à Deo distincta sunt, non modò hæc inferiora, terra, aqua, aer, & ignis; sed etiam astra singula inter se, & stellarum æther fluidus, qui cœlum planetarium replet.

Interim autem cum diversi diversa dicant de materia prima; quidam volunt unam in omnibus esse; alii duas; alteram quidem cœlestem, quæ formas habeat inamisibiles; alteram sublunarem, quæ transmutationi subjecta est; & alii multiplicant in cœlis materiam; quod cœli diversimodè formam inamisibilem habeant; quidam etiam à cœlis omnem tollunt materiam: mox alii materiam ipsam existentiâ donant; alii privant. Quidam in ipsa formam corporeitatis agnoscunt; quidam verò quantitatis dimensiones interminabiles; & quidam nihil ex his. Quid plura? Ut quis impiè dixit eam Deum esse; & alius locum; si quoque alii dicant nihil omninò esse? Certè *Cabeus in meteor. Aristot. lib.* 1. *text*.4. *quæst*.2. dicit à Deo tres esse materias creatas, cœlum, aquam, & terram; & quod terra elementaris vera, & physica est materia prima sublunarium, non illa ratio metaphysica, quam sibi fingunt Peripatetici quamplures, *ibid. text*. 46. *quæst*. 5. Ego sacris inhærens Literis, sicut supra, non agnosco in mundo sola quatuor elementa, sed

illis paria, & ſimilia, multoque majora, cœlum, firmamentum, aquam cœleſtem,ſydera, ſolem, lunam, & alios planetas, & ſi quid hujusmodi à Deo fuit creatum, diſtinctum, & formis homogeneis ornatum; quia revera hæc diſtinctè creata ſunt in mundo, & ipſum componunt: ità nunc definio, quod ex ſacris Literis benè arguitur materia prima omninò informis in rebus mundi corporeis, propter mutabilitatem earum, quam Deus nobis oſtendit. Cùm enim Deus ōnia ſimul creaverit initio ſuę creationis, ut dicitur *Eccl.*18. indè autem per ſex dies voluerit continuare ſuam creationem ex materia inviſa, ut dicitur *Sap.* 11. 18. ſatis apertè demonſtrat, in rebus corporeis eſſe mutabilitatem, tùm accidentalem, tùm ſubſtantialem; nàm cùm compendio quodam dicatur: In principio creavit Deus cœlum, & terram; & quod terra erat inanis, & vacua, & quod tenebræ erant ſuper faciem abyſſi; ex his benè intelligimus mutationem accidentalem, cùm dixit: *Fiat lux*; ſi lucem intelligamus qualitatem inditam igni, vel ætheri fluido priùs creato ſine luce; ità cùm à principio inchoari tempus, & fieri motus perhibetur, ut decurrerent dies, ac noctes: accidentalis eſt rerum immutatio per tempus, & motum; & cùm diviſionibus dari

locum

locum aquis, detegi terram, & ſiccam fieri, poni ſydera in firmamento cœli, & hujuſmodi affirmetur; per locum hæc perfici, & mutari accidentaliter intelliguntur; & ſic de ſimilibus. Indè autem cùm dicatur: Fiat firmamentum; fiant luminaria, & facta ſunt hujuſmodi ex illa materia, quæ priùs dicta fuit uno vocabulo cœlum; ſicuti etiam cùm dicatur: Germinet terra herbam virentem; producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram; producat terra animam viventem in genere ſuo; formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & ſimilia; ſubſtantialis rerum immutatio deprehenditur. Sed mutatio ſubſtantialis in generationibus ſublunarium infert materiam primam per naturale rationis lumen; ergo, cùm Deus ex beneplacito, in rebus omnibus nobis oſtendat mutabilitatem ſubſtantialem perfectivam rerum, tùm cœleſtium, tùm ſublunarium; multò certiùs in ipſis materiam primam concreatam demonſtrat; & ſimul, quid natura poſſit exigere, & exhibere in rerum viciſſitudine. Propterea non abs re fuit dictum à Moyſe, *Geneſ.* 2. 4. Iſtæ ſunt generationes cœli, & terræ, quando creata ſunt, in die, quo fecit Dominus Deus cœlum, & terram. Et vide accuratum dicendi modum;

quia quando ex nihilo Deus operatur, dicitur creare; quando autem ſequitur creationem ſuam ex rebus priùs creatis perficiendo, dicitur facere; & res ipſæ fieri dicuntur; quod eſt modus quidam magis ſimilis generationibus naturalibus, in quibus ex aliquo fit aliquid. Utque doceret creationis exemplo, naturam, quæ per diſpoſitiones prævias ad generationes procedit; præmittit mutationes accidentales mutationibus ſubſtantialibus; non quia Deus hoc habeat neceſſe; ſed quia ità fieri voluit, & ut naturæ exigentiam oſtenderet, & ut intrinſecam corporum mutabilitatem, & deficientiam monſtraret; & ità Gentilium errores confunderet, qui pro diis iſta tenebant.

Porrò, quia in rerum ſubſtantiali mutabilitate deprehenditur materia prima: hæc metaphyſicè debet concipi, ſicut genus commune, inter corpora convenientia in ipſo; & forma, ſicut ſpecies contrahens ipſum genus, ut unum corpus ſit ab alio diverſum, & differens. Phyſicè autem conſiderandum eſt, quod dicit *Auguſtinus lib.*12. *Confeſſ. cap.*6.*&* 7. & deinceps alibi. Quia, qui cogitant aliquid, aliqua ſpecie, quamvis horribili, & turpi formatum, ut propterea vocent informe, non cogitant materiam primam, ſed aliquid aliud; & ità, qui

qui cogitant illam cum exiſtentia, vel cum quantitate, vel cum forma generica corporeitatis, vel cum aliquo eſſe, & eſſentia certa, materiam primam non cogitant; undè inquit: Mutabilitas enim rerum mutabilium capax ipſa eſt formarum omnium, in quas mutantur res mutabiles. Et hæc quid eſt? Si dici poteſt; nihil aliquid eſt, & non eſt; hoc eam dicerem. Et ad Deum loquens, inquit: Tu eras, & aliud nihil, undè feciſti cœlum, & terram: duo quædam, unum propè te, alterum propè nihil; unum, quo ſuperiùs tu eſſes; alterum, quo inferiùs nihil eſſet. Et *cap.* 19. ait: Verùm eſt informitatem, quæ propè nihil eſt, vices temporum habere non poſſe. Verum eſt, omne, quod ex informi formatur, priùs eſſe informe, deindè formatum. Et hinc deducit à Deo creatum mundum ex informi materia, quæ priùs naturâ, & origine intelligitur eſſe, quam forma, ſicut in voce priùs intelligitur ſonus, quam vox. Quare *lib.* 1. *de generat. ad literam cap.* 15. ait: Non quia informis materia formatis rebus tempore prior eſt, cùm ſit utrumque ſimùl concreatum, & undè factum eſt, & & quod factum eſt. Sed quia illud, undè fit aliquid, & ſi non tempore, tamen quadam origine priùs eſt; quia etiam, cùm dicimus

materiam, & formam, utrumque ſimùl eſſe intelligimus, nec utrumque ſimùl poſſumus enunciare. Sed cùm *ibid. lib.* 5. *cap.* 5. dicat: Non itaque temporali, ſed cauſali ordine priùs facta eſt informis, formabiliſque materies & ſpiritualis, & corporalis, de qua fieret, quod faciendum eſſet. Conſiderandum eſt, quid pro ſpirituali materia intelligat: nàm tutiùs tenemus ſpiritus carere materiâ, quamvis in ſe, & de ſe non habeant omnimodam immutabilitatem. Et ille hoc ipſum confirmat *lib.*12. *Confeſſionum*, pro ſpirituali creatura, & inviſibili ponens ſpiritualem materiam. Et *cap.*17. *&* 19. ait de illa: Verum eſt nulla tempora perpeti, quod ità cohæret formæ incommutabili, ut quamvis ſit mutabile non mutetur. Et dicendum videtur, quod æquivocè creatura ſpiritualis dicatur habere materiam primam; quia ſcilicet non eſt purus actus, ſed comparata ad Deum, eſt quid materiale, ideſt compoſitum ex potentia, & actu, ex eſſe, & eſſentia, ex natura, & ſuppoſito, & hujuſmodi, quod eſt in genere metaphyſico eſſe compoſitum ex materia, & forma, non tamen in genere phyſico. Sed ubi vera eſt materia prima, hoc habet, ut omninò à Deo poſſit mutari de una ſpecie in aliam, & ſic de materia cœleſti fieri ſtellas, de

aqua

aqua fieri pisces, & aves, de terra bestias, & hominem; & ità si faceret sua potentia Deus de terra aquam: unus verò Angelus non potest mutari in alium Angelum, quia ejus essentia indivisibiliter contrahitur ab ipsa existentia, & constituitur tota species in uno individuo, ut docet *S.Thomas* 1. *quæst.*50. *art.*4. sed corpora sunt divisibilia, & forma divisibiliter contrahit speciem, ità ut una pars corporis habeat materiam signatam diversam ab alia parte ejusdem. Et propterea mutabilitas corporum non est tota potentia passiva in uno individuo, ità ut in ipso sit tota materia prima, & non in aliis. At sicut natura non potest immutare totam speciem cujusvis corporis in aliam speciem, putà totum elementum in aliud; aut totam humanitatem in aliud; ità observans legem à Deo traditam sibi mutat aliqua individua, per substantialem generationem, adveniente nova forma substantiali, quæ actuat totum, quod dispositivè prius concurrit ad semen alendum, ità ut sine ulla implicantia, talis actus substantialis, ubi est vera, & perfecta generatio, immediatè dimanet à materia, formaliter in se transferens, quæ reperit in materia signata, si materia signata habeat formas subordinatas novæ formæ; ut ad formam hominis sunt esse corporeum, vi-

vens, & senſitivum; ſicut gradus inferior continet in ſe formaliter gradus ſuperiores, & illos non deſtruit, ſed maximè perficit. Et ex his patet materiæ primæ poſitio.

Ex quibus primò infertur, omnia mundi corpora eſſe de ſe ſubſtantialiter mutabilia, ſi detur agens ità potens, ut illa poſſit immutare. Tùm quia in creatione ſic mutata dicuntur, ut de cœlo primitùs creato fieret firmamentum, ſol, luna, & ſtellæ: & de terra, & aqua initio creata, fierent plantæ, piſces, aves, & beſtiæ campi, & homo vir, atque mulier. Tùm quia in fine mundi mutanda perhibentur, dicente Apoſtolo *ad Hebr.* 1. 11. *ex Pſal.* 101. 27. Ipſi (cœli) peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent; & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Et *Petro* 2. *cap.* 3. quod cœli ardentes ſolventur, & elementa ignis ardore tabeſcent. Novos verò cœlos, & novam terram ſecundùm promiſſa ipſius expectamus. De hac renovatione loquens Iſaias Propheta *cap.* 10. inquit: Et erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum. Quæ renovatio, & perfectio non modò accidentalis videtur, ſed etiam ſubſtantialis, ſine ſubſtantiæ prioris corruptione; quia tendit ad perfectum,

valdè

valdè differens à naturali ſtatu,ſicut etiam corpora hominum glorificata; ut de mortalibus fiant immortalia, non corrumpuntur, ſed maximè perficiuntur in ſuo naturali eſſe.

Secundò infertur, quod iſta mutabilitas nihil deſtruit ex iis corporibus ſimplicibus, quæ fecit à principio Deus, ſed ſolùm in fine mundi miſta diſſolventur, & per generalem reſurrectionem ſoli homines reſtaurabuntur. Quod maximè congruit Scripturis, nàm dicitur *Eccleſ. 3. 14.* Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus,perſeverent in perpetuum: non poſſumus eis quicquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus, ut timeatur: quod factum eſt, ipſum permanet, quæ futura ſunt, jàm fuerunt; & Deus inſtaurat, quod abjit. Ex quibus intelligo, quod in ipſo mundi fine Dei virtute redintegrandi ſunt cœli, & elementa multò meliùs, quàm fuerint à principio; & homo ipſe ad innocentiam magis glorioſam, quàm fuerit in primo ſtatu naturæ incorruptæ, quia nimirùm hæc omnia, per hominum peccata in deterius mutata, per Dei virtutem, in melius commutabuntur; undè *Auguſt. in lib. de Eccleſ. dogmatibus cap.* 70. inquit: Elementa, ideſt cœlum, & terram, non credamus abolenda per ignem, ſed in melius commutanda: figuram quoque

mundi,

mundi, ideſt imaginem, non ſubſtantiam tranſituram. Et *Luc.* 21. 18. dicitur: Capillus de capite veſtro non peribit; quia nimirùm Deus inſtaurat, quod abjit.

Tertiò ſequitur, quod neque per creationem, neque per naturales generationes propriè loquendo corrumpitur, quod tranſmutatur, ſive accidentaliter, ſive ſubſtantialiter in melius; ut dicit etiam *Nicolaus de Lyra in cap.* 1. *Geneſ.* Ex *Ariſtot.* 1. *de generat.* ſicut non dicuntur elementa propriè corrumpi, quod ex eis fit corpus mixtum; quod corruptio proprio modo dicta eſt via ad defectum. Creatio verò, & generatio naturæ, ſecundùm perfectam ejus rationem, eſt via ad perfectum: & hoc maximè notandum eſt, ut benè diſcernatur, quid propriè generetur, & quid propriè corrumpatur: nàm generatio de ſe non dicit corruptionem, & ità univerſaliter non eſt verum, quod generatio unius ſit corruptio alterius; quia generatio eſt origo geniti à generante, in ſimilitudinem naturæ, ex vi talis proceſſionis; & ſic patet, quod ſumma divini Verbi generatio, quæ primam, & ſummam habet rationem veræ generationis, non includit conceptum corruptionis; ſed tantùm productionem à Patre, ex principio aſſimilandi, quia per intellectum procedit.

cedit. Sicut ergo lucis productio, & illuminatio non corrumpit aerem; neque destruit sensum species sensibilis, sed perficit; ità quando Deus de materia cœlesti fecit firmamentum, quod vocavit cœlum; fecit luminaria, solem, lunam, stellas, ex illa item materia, quam à principio creaverat nomine cœli; non corrupit illam, sed substantialiter perfecit; & sic quando jussit ex aqua produci pisces, & aves; ex terra oriri cætera bruta, & ex luto efformavit hominem, & inspiravit in illud plasma luteum spiraculum vitæ; non corrupit, sed perfecit. Et ità natura, quando ex seminibus generat plantas, aut animalia, concurrens elementorum mixtione ad alendum semen, non corrumpit aut semen, aut elementa, sed perficit; sicut esse vegetum accedens in elementis alteratis, non corrumpit esse corporeum, aut substantiale, sed perficit. Et esse sensitivum non corrumpit esse vegetum, sed perficit: & esse rationale non corrumpit esse sensitivum, aut vegetum, sed perficit: & ità est processus in generatione hominis, ut priùs semen prolificum fiat vegetum, indè sensitivum, & ultimò animæ creatione perficiatur ad esse rationale; & animæ rationalis informatio perficit totum, & formaliter continet sensitivum, & vegetum,
quod

quod invenit, non destruendo, sed substantialiter perficiendo.

Et hic est ordo naturæ à Deo intentus, ut corpora simplicia miscibilia, cujusmodi sunt aqua, aer, ignis, & corporum solidorum halitus, ut terræ exhalationes, & syderum, planetarumque radii spiritosi, misceantur, per motus à cœlis productos, non ad fluidorum corruptionem, sed ad perfectionem eorundem, undè primò fiant mixta imperfecta, indè appetant fieri, & perfici in mixta perfecta, & mox ex vegetabilibus tendant ad perfectionem sensibilium,& indè rationalis creaturæ. Hæc enim est finis totius universi; nàm propter hominem Deus hæc ordinavit; quamobrem, cùm in fine mundi cessaverit propagatio humana, cessabunt & motus cœlorum, & elementorum alterationes, & plantarum, brutorumque omnium generationes, propter quam erant ejusmodi constituta; & tunc mundus sive accidentaliter, sive substantialiter à Deo renovabitur, & perficietur, non ut inserviat utilitati, sicut modò, sed ut convenit statui glorificationis.

Illa verò propriè corrumpuntur, quæ cùm sint mixta perfecta tendunt ad imperfectum, & resolvuntur in sua principia; ut cùm moritur homo, solvitur à corpore anima, & redit ad Deum,

Deum, qui creavit illam in ejus conceptione; hoc patiens in pœnam peccati; (si enim peccatum non fuisset, perfectiùs natura processisset in suis operibus) & cum moriuntur animalia corrumpuntur verè transeuntes ad deteriorem statum, & resolvuntur in sua principia; & ità cùm arbores eradicantur, & siccatæ secantur in arida ligna, corrumpuntur; & lignum verè corrumpitur, quando comburitur, & resolvitur in sua principia, ex quibus erat compactum. Corruptio enim est quædam deformatio, & tendentia ad non esse; vel potiùs est terminus ipse, in quem desinit alteratio destructiva mixtorum,ut redeant in sua principia. Neque nova forma introducitur in corrupto, sicut fit in generatione; sed expellitur forma perficiens, & remanet ejus carentia in ipsis formis elementaribus, quæ in mixtis perseverant: hinc cadaver aliud non est, quàm corpus exanime; & positiva forma mortui corporis est actus substantialis, qui resultat ex contextura partium elementarium, componentium tale corpus; non autem est hoc ipsum, quod sit corpus mortuum, & cadaver; quia hoc dicit corruptionem, & defectum, seu deformationem animæ; quod non dat esse, sed tollit; & ità est in accidentium destructionibus; si enim scientia in mente

mente destruitur, non generatur nova forma, sed restat carentia scientiæ, quæ est ignorantia; & ità si minuatur. Hinc qui occidunt non dicuntur generantes, quia non introducunt in occisis novam formam, sed priorem deformant. Et propter hæc

Dico, quod elementa remanent in mixto, non quod in mixto denegem novam formam; sed quia nova forma mixti perfecti perficit elementa, elevando illa de statu inferiori, ad statum superiorem; puta, de esse simplici ad esse perfectè mixtum; & de esse inanimato ad esse animatum; ut verum sit indè dicere: Hæc elementa sic contexta, & inter se mixta, & unita sunt animata; quia totum sunt suæ partes simul sumptæ. Et viceversa fit corruptio per transitum deformativum, nulla nova forma genita; nisi carentia formæ per intellectum apprehendatur nova forma, quod patet etiam exemplis; nàm quinarius numerus, subtracta unitate, fit quaternarius; & species quinarii licet differat à specie quaternarii, subtractio tamen non producit speciem quaternarii, sed relinquit, ut formaliter continebatur priùs in quinario. Nàm formaliter in quinario sunt quinque numeri, qui respectu speciei quinarii sunt materia elevata, & specificata ipso numero quinario.

Undè 4. *Esdræ cap*. 8. 8. habetur. Et quomodò nunc in matrice plasmatum est corpus, & præstas membra; conservatur in igne, & aquâ tua creatio.

Quæ ut meliùs intelligantur, considerandum est, quod aliter physicè species rerum provenit à suis principiis, aliter metaphysicè determinatur. Physicè enim, sicut res est una per omnia ea, quibus componitur, ità variata compositione, variatur in melius, aut in pejus totum compositum, manente eodem supposito, quandiù actus substantialis est capax regere omnia, quæ sequuntur ad ipsum; v. gr. homo physicè immutatur usque ad gloriosam immortalitatem, quandiù anima ipsius, quæ est actus substantialis corporis, fit capax, Dei virtute, regere omnia, quæ sequuntur ad ipsam; sicuti in serie naturæ quandiù est capax evadere in virum undequaque perfectum; quare *S. Augustinus lib*. 12. *de Civit. Dei cap*. 14. loquens de puero, qui resuscitare debet in virum perfectum, post sæculi consummationem, inquit: *Ipsa jàm membra omnia sunt latenter in semine. Sed habent in ratione, non in mole*. Hæc autem physica progressio fit, cùm aliqua mutatione substantiæ physicæ: ità pariter, si mutetur in deterius, usque ad interitum; & supernaturaliter

liter in mortuorum resurrectione, cùm homo reprobus æternâ morte mulctabitur, patet, quod physicè valdè mutabitur à præsenti vitæ statu,& conditione. Metaphysicè autem quandiù essentiale prędicatum rationalis animæ non tollitur, patet,quod nulla est immutatio,quamvis de mortali, & corruptibili fiat immortale, & incorruptibile, quia salvatur in tota hac latitudine ratio hominis. Propterea in quolibet ente duo sunt præcipua. Endelechia, quæ est actus substantialis physicus, à quo, tanquàm à fundamento, & radice procedunt cætera omnia, quæ possunt ab ipso procedere, sive per naturæ leges, sive per potentiam obedientialem, uni Deo subditam: & Energia, quæ sunt omnes actus accidentales quantitatis, & qualitatum, quæ secundariò procedunt ab actu substantiali compositi; qui dùm physicè mutantur, necesse est radicaliter etiam immutari substantiam, quamvis metaphysicè non mutetur.

Indè autem in universo magis resplendet causarum ordo, subordinatio, & connexus: nàm Deus universalissima causa efficiens, & prima, neque agit ex præjacente materia, neque per motum, neque per tempus; & omnia operatur, & creat ex nihilo; quod non potuit ab

ab Ariſtotele intelligi, neque ab alio Gentili philoſopho, qui Fidei lumine carebat, ut probat *Pererius lib.5.cap.7.* Adducens multa Ariſtotelis principia philoſophica, quæ non verificantur de Deo, & ejus creatione. Poſteà eſt cœlum empyreum à Deo creatum immobile pro Beatis, ut per ipſius creationem, ab ipſo mundi exordio inchoaretur corporalis gloria in aliquo corpore, ut dicit *S. Thomas* 1. *qu.66. art.3.* complenda in hominum glorificatione, poſt hujus ſæculi conſummationem, in quem finem creata ſunt omnia; & hæc non poterant ab Ethnicis cognoſci. Hoc autem cœlum, licèt ſine motu, tamen habet influentiam univerſalem ſubordinatam à Deo, puta, virtutem continendi, & cauſandi, vel aliquid hujusmodi ad dignitatem pertinens, ut tenet S. Thomas, quia revera continet omnia corpora; & cauſat non per aliquid tranſiens, & adveniens per motum, ſed per aliquid fixum, & ſtabile. Indè ſequuntur aquæ cœleſtes ſupra firmamentum; quarum natura neſcitur, an ſit ejusdem rationis cum aquis ſublunaribus; ſed certè ſunt perfectiores; & veras eſſe aquas, propter debitam Scripturæ ſacræ reverentiam, non eſt dubitandum: nàm dicitur *Pſalm.* 103. 3. Extendens cœlum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora

c ejus,

ejus, & passim alibi similia. Et istæ aquæ cum motu firmamenti, in quo sunt sydera fixa, sunt simul cum firmamento causæ universales, ut occultissimas virtutes per lucem ab astris transmissam in hęc inferiora communicent. Cœlum verò planetarium æthere plenum, & luce, per septem solidos planetas in hæc item inferiora movet subordinatè transmittendo lucem simul cum illo igne fluido, qui per æthereas regiones undequaque disseminatus est, ut purissimum elementum fluidum, qui recipit varias qualitates à singulis stellis, & planetis; nàm stella differt à stella in claritate, 1. *Cor.* 15. 39.

Et quod cœlum planetarium non sit solidum, magis concordat cum Sanctis Patribus. *Ambros. hexaem. lib.* 5. *cap.* 6. *Chrysost. in Genes. cap.* 1. *homil.* 4. Qui unicum solidum tenens cœlum, quod est firmamentum; sic inquit: Quis igitur post tantam doctrinam ferret eos, qui ex suo capite loqui, & contra divinam Scripturam, multos cœlos dicere audent? Et *Bas. homil.* 1. *in hexaem.* ait: De substantia cœli satis faciunt illa nobis, quæ ab Isaia sunt dicta, qui vulgaribus verbis idoneum de natura cœli nobis sensum aperuit, dùm dicit: Qui firmavit cœlum quasi fumum; idest, qui tenuem naturam, non solidam, neque crassam ad constituen-

tuendam cœli naturam fecit. Et alii passim.

Hæc autem omnia moveri ab Intelligentiis à Deo creatis,& ordinatis, ut assistant, omnium consensus est. Idcircò de Angelis primâ die creatis cecini. Ità ergò superiora disposita sunt à Deo, ut inferioribus cohæreant, per aerem, & aquam, elementa fluida, quæ de superioribus lucem, & ignem, & motum recipiunt; & mota sursum à terra immobili, per exhalationes terreas commiscentur, ut fiant mediæ mixtiones, cujusmodi sunt meteora,quę aliquando reperta inveniuntur in cœlo planetario supra lunam; sed ibi certè non potest dari perfecta generatio, quia ibi semina ad generationem non sunt creata; quæ nisi Deus creasset in terris, & virtutem dedisset, ut formam mixti producerent, nunquàm natura perfectam generationem, ex elementorum solo concursu fecisset. Quod S. Chrysostomus considerans, contrà eos, qui ex præjacente materia contendebant fieri omnia, nihil aliud plus requirentes; ait: Primus nè homo ex terra formatus est, an aliundè? Omninò dicent, ac fatebuntur, quod ex terra. Dicant igitur nobis: Quomodò ex terra facta sit natura carnis? Ex terra enim lutum, & lateres, & figulinum vas, & testa fieri solet. Quomodò ergò natura carnis facta est? Quo-

modò oſſa, nervi, & arteriæ, & adeps, & cutis, & ungues, & capilli, & ex una præjacente materia diverſarum ſubſtantiarum qualitates? Sed ad hæc nè mutire quidem poterunt. *In Geneſ. cap.1. homil.2.*

Ultimò tandem ſunt agentia univoca ad veras rerum generationes, quibus conceſſum eſt ſemen in ſuas ſpecies, ut eo procedant, adjuta concurſu cauſarum univerſalium, aſſimilando quæ ſunt diſſimilia, & ſecernendo quæ ſunt diſcrepantia propriis quorumcunque principiis;& ità uniuscujusque generantis natura aſſumit ex elementis in alimentum ſeminis, quod magis eſt ſibi proportionatum; & rejicit ut excrementitium, quod ad ſua jura non facit; & indè videmus, quod plantarum alimentum magis eſt proficuum, quod non eſt purum elementum, ſed ex his magis commixtum; & quod animalium nutritio non fit per terram, & aquam, ſed per fruges, herbas, & fructus; immò per carnes etiam animalium poſt diluvium; quia hæc magis accedunt, virtute vegetabili, ac ſenſibili ad conſtituendam, augendam,& conſervandam propriam naturam; quia omnia, quæ de ſemine nata ſunt, etiam in ſingulis ſuis partibus ſervant virtutem vegetam, ut faciliùs eleventur à forma mixti, & transferantur

rantur in virtutem ſenſitivam, animalem, atque vitalem. Et idcircò portiones vegetabilium ſæpè ſupplent ipſum ſemen ſui principii, ut ex ipſis fiant generationes, ſicut ex traduce arboris fit arbor, & ex putri carne, aut carie ligni fit vermis. Deus ergò ex nihilo facit omnia ſine motu, & paſſione; ſed ſua voluntate; quia omnia quæcumque voluit fecit in cœlo, & in terra, & in omnibus abyſſis. Cœli, & elementa univerſaliter omnia faciunt ex fluidis, partim ſine motu, ut empyreum, & terra, & partim cum motu, ſicut ſtellæ, & planetæ, moventes ignem, aerem, & aquam, & tendunt ad medias mixtiones fluidorum, pro mixtis perfectis juvandis. Cauſæ verò univocæ cum propriis ſeminibus ex mediis mixtionibus generant mixta perfecta, & per ſubſtantialem generationem effectus individuos conſtituunt. Ars verò applicando activa paſſivis, aut quæ natura poteſt facere, expectat; aut ex rebus à natura deſumptis accidentaliter ſua opera fabrefacta connectit. Corrumpuntur verò, quæ ſic ad perfectum deducta mox in ſua principia reſolvuntur, & deſtruuntur.

Deindè cùm Deus lucem creaverit, quæ propriè eſt qualitas ſimplex annexa igni, viam aperit ad accidentium ſeparabilium cognitio-

nem; nàm ità poterit dari ignis ſine luce, ſicut fuit antequàm crearetur lux ad ipſius perfectionem in illorum ſententia, qui dicunt in principio eſſe omnia ſimul creata, & per ſex dies perfecta, diſtincta, & in ſpecies infimas etiam mixtorum conſtituta. Ignis ergò ſine luce poteſt eſſe, ſicut eſſe credimus in inferno; ità non mirum erit ſi ponamus, illum plùs minùs ubique latentem, & non lucentem, niſi ordinatim moveatur per medium à ſuis propriis motoribus, ut ſunt ſol, & luna, & ſydera omnia, & penès nos faces, & lucernæ. Immò etiam poteſt ab illo removeri qualitas urendi, ut dicit ex Platone *Auguſtinus de Civit. Dei lib.* 13. *cap.* 18. relicta qualitate lucendi, ſicut evenit in fornace Babylonica tribus Pueris, qui ambulabant in medio flammæ laudantes Deum *Dan.* 4. 24. Et naturaliter etiam ignis valdè rarus, & levis non comburit, ſicut in temperatè calidis admixtus, & minori portione attemperatus in tepidis. Exindè autem fit uſtio, cùm intenſiùs, & vehementiùs ignis movetur, quod ſi non moveatur, neque lucet, neque comburit, neque calefacit; ut dicimus evenire in mixtis, in quibus ignis conſtipatus eſt, & quodam formæ glutine conſpiſſatus, atque concretus, ut in oleo, cera, ſulphure, ligno, & ſimi-

ſimilibus combuſtibilibus, in quibus plùs minùs eſt ipſe ignis diuturno ſolis, & cœlorum motu conjectus. Quamobrem dico ex Deo ſic accepiſſe, ut poſſit penetrare, & in ſuis partibus penetrari mutuò; ſed iſta penetratio non refunditur in dimenſionem quantitativam; ſed in qualitates rerum; ſicut enim quando percutitur pila, impulſus penetrat totam pilam, & per motum in aera ſurſum paulatìm defluit, & quod collectum fuerat, paſsìm explicatur; ità evenit in denſo, cùm fit rarum; & ità ad certum ſignum pono corporum quandam penetrationem, quæ refunditur in actus accidentales compoſiti; ſed ità divinitùs poteſt augeri, ut corpus omni loco abſolvatur, ſicut fit in Chriſti Corpore, quod Sanctiſs. Sacramenti ſpeciebus abſconditur.

Cæteroquin nullo modo poteſt admitti, quod penetratio propriè dicta, conſiſtens in hoc, quod unum corpus non expellat aliud ab eodem loco, poſſit fieri ſine miraculo; effectus enim ſecundarii cujuscumque rei non poſſunt impediri per virtutem naturalem. Quemadmodùm quia effectus ſecundarius quantitatis eſt occupare locum, ideò naturaliter eſt impoſſibile, quod detur corpus quantum, & per virtutem naturalem impediatur ab hoc, quod

eſt occupare locum, ſed idem corpus magis, aut minus extendi ad locum, eſt effectus majoris, aut minoris energiæ.

Ex his principiis infero quantitatem accidentalem, cùm omnibus qualitatibus poſſe à ſubjecto ſeparari, ſicut de facto ſeparantur in Euchariſtiæ Sacramento. Mòx verò, quia in concreto accidentia prædicantur de ſuo ſubjecto, & ità corpus eſt quantum, quale, & relatum, & in Sacramento concretivè dicitur de ipſo quantum, & quale; nàm verè Sacramentum illud eſt quantum, & coloratum; diſtinguo, quod ſubjectum accidentium, ſemper à mente noſtra excogitatur, ſive ſit illud tantùm logicè, ſive phyſicè, aut alio modo; ſed ità concretivè accidentia, non poſſunt intelligi ſeparata à ſubjecto; & cùm ipſa ſubſtantia panis, & vini quanta, & qualis tranſierit in ſubſtantiam Corporis Chriſti; dicendum eſt, quod illa verè ſint accidentia corporis ſeparabilia, quæ promanant ab actu corporis ſeparabili, & non quod intelligitur idem cum corpore; cùm verò actus ſeparabilis corporis ſit ipſa Energia corporis, qua corpus redditur ſenſibile; ut quantitate extenſa redditur locabile, & à circumſtantibus corporibus tangibile, atque circumſcriptum; pondere actuali redditur grave,

& ſic

& sic mensurabile; qualitatibus coloris, saporis, & hujusmodi expansis redditur visibile, sapidum, & ità de cæteris. Istæ corporis energiæ, quas dicunt Peripatetici actus accidentales substantiæ, & dici possent etiam momenta ejusdem substantiæ, sunt accidentia separabilia, quæ de facto separantur in Eucharistiæ Sacramento, cùm Dei virtute remaneat quantum sensibile, extensum, locatum, & quale visibile, sine subjecto. Nàm energia est quædam quasi actio, & operatio interior, quæ est veluti via, ac dux, ad exteriorem corporis actum, ut definit Passeratius. Undè sicut corpora gloriosa, pro ipsorum dote habent, ut reddantur visibilia, & non visibilia; gravia, & non gravia; penetrabilia, & non penetrabilia, & hujusmodi; sic etiam Corpus Christi in Sacramento remanet quantum, & quale, sine locabili extensione, aut sensibili qualitate; atque interìm substantiâ panis amotâ, remanent accidentia locabilia, & sensibilia, ex quibus resultant species ad sensum nostrum; manifestè patet, quod hujusmodi momenta, & energiæ corporis sunt separabiles ab ipso corpore in se quanto, & quali. Et hæc præcipuè intendo metris exprimere, ac declarare, cùm dico, non dari accidentia concreta, quin simul non sint cum ipsa

ipſa re, cujus ſunt accidentia; & ſic non dari colorem ſine re colorata, neque quantitatem ſine re quanta; in abſtracto autem ſeparari à mente, cui proprium eſt ità intelligere; ſed quædam accidentia ſunt de facto ſeparabilia etiam à natura, ut ſunt motus, locus, & ſpecies ſenſibiles; quod exemplis probo: Nàm poteſt videri ignis, ubi non eſt; & videri aſtrum, ubi non eſt, per refractionem, & degradationem; & quia Deus eſt infinitè potentior, quam ſit natura; ideò ſi natura hoc exhibere poteſt, ut ſeparet ſpecies ſenſibiles, & motus, & figuras ab objecto; multò magis Deus ſeparare poteſt ab objecto ſpecies omnes ſenſibiles, cum ipſo motu, & loco, & conſervare ipſas ità ſeparatas, & noſtris ſenſibus ſic exhibere ſenſibiles, & locabiles; ſed quia ſpecies ſenſibiles proveniunt ab objecto, non qualitercumque accepto (non enim à Corpore Chriſti quanto, ſed inextenſo, ut eſt in Sacramento, promanant hujusmodi ſpecies). Ideò pono, quod ab objecto naturaliter promanant energiæ, per quas corpora fiunt extenſa, locata, & ſenſibilia; & quod ipſi etiam ſenſus, per ſimiles energias actu ſentiunt, quibus impeditis, non ſentirent actu. Et quod licet à natura ſimiles energiæ non poſſint diù ſeparatæ conſervari; Deus tamen

men ſua omnipotentia poteſt ſeparare, & diù ſeparatas conſervare, concurrens ad illarum conſervationem in genere cauſæ efficientis, ut tanquàm actus naturales ſubſtantiæ exerceant ea munia, quæ priùs exercebant, cùm erant ſuo principio conjunctæ. Ità de facto ſeparat energiam omnem panis, & vini in Sanctiſſimo Sacramento, & diù ſervat ſeparatam; & hæc eſſe illius admirabilis Sacramenti accidentia.

Hæc præcipua ſunt, quæ intenduntur in hoc opere, ad diluendas Athomiſtarum ſubcreſcentium opiniones, ſatis in Fide periculoſas, cum quibus rem agens, ex ipſis Fidei fundamentis, in quibus dicunt ſe convenire, quædam ipſorum affata deſumo, bonâ etiam Peripateticorum veniâ, non quaſi ab ipſis defecerim; ſed quia durum eſt, quando aliquis eſt in via, cum adverſario, nihil ipſius ultrò concedere, ut deducatur ad ea, quæ non concedit; nàm ſcriptum eſt: Eſto conſentiens adverſario tuo citò, dùm es in via cum ipſo. *Matth.* 5. 25. Propterea licet ipſis negem athomos Democriticas, etiamſi ſupponant à Deo creatas in tempore; quia Deus eas non intendit creare, ſed creavit corpora plena, ut ſunt aqua, terra, aer, ignis, firmamentum, ſtellæ, planetæ, quæ totum

totum mundum replent, & non relinquunt ſpatiola vacua. Tamen non nego illis minutias, particulas, & moleculas, quibus natura concurrat ad alenda ſemina, & contexenda in corpus miſtum; & quod contexturâ partium minutarum reſultet forma ſubſtantialis in mixto, quia re vera hæc alteratio præcedens requiritur, ut perveniatur ad genituræ perfectionem.

Illis etiam ultrò concedo, quod per naturæ creatæ vires elementa non transferantur ad invicem, neque corrumpantur in mixto; ſed ſua formalitate remaneant; quæ quidem cum illis intendo probare: ſed ſimul unà contra illos deducere, quod forma elementaris formaliter elevatur ad formam mixti, ut exindè reſultante una mixti forma fiat perfecta,& ſubſtantialis generatio; quia nimirum Deus ità fecit ſimplicia elementa miſcibilia, ut pro præſenti ſtatu, atque exigentia naturæ forent perfectibilia ſubſtantialiter, & tranſirent de eſſe inanimato ad eſſe animatum, & perfectum: hinc enim Deus juſſit, quod terra germinaret, & aquæ producerent natabilia, & volatilia; & animalia creſcerent, & multiplicarentur. Quod niſi juſſiſſet, nunquàm alteratione elementorum proceſſiſſet perfecta ge-
ne-

neratio. Sed interim ostendens, qualiter Deus supra naturam agens transmutaverit ipsa elementa in aliud, putà, cœli materiam in firmamentum, stellas, & planetas; & aquas, ac terram in animalia, ex quibus hæc produxit primò: & possit etiam elementum unum in aliud transferre, & facere quodlibet, ex quolibet, ut de aqua vinum; de igne aquam crassam; hinc infero contrà ipsos, materiam primam, ut ab Augustino, & Angelico solet explicari, sine ullo prorsus actu. Eodemque modo, cùm illis probans in corruptionibus fieri solutiones partium ad sua principia, & non generationes, ut cùm de re combustibili fit ignis, & vapor, & cinis, & fuligo, quæ potiùs elici, quàm generari debeant dici; quia corruptio tendit ad imperfectum, & ad deficientiam, & solutionem compositi in sua componentia. Interim dico, quod destruitur forma substantialis compositi, quæ resultabat ex ipsa contextura, & harmonia partium ad totum, tanquàm ex ultima dispositione ad generationem, quod non admittunt.

Ità pariter cùm ipsis consentio, quod virtus seminalis conservetur non modò in semine, sed seminium ipsum per partes propagetur, ità ut si ex arbore procedit fructus, &

& semen; seminium ipsum non modò in semine, sed etiam in ramis arboris, & in fructu, & succo, & foliis propagetur; undè virtus ejusmodi seminalis possit procreare aliquid simile; sed non ità perfectum sicut ex proprio semine: ità fit ut vinum ipsum ab uvis expressum, habeat virtutem vitis, ut possit in se convertere per mixtionem perfectam ad totam formam vini aliquid aquæ; & sic de similibus exemplis.

Sed interim dico, quod forma substantialis mixti, virtute sibi traditâ, dùm assimilat, & elevat ad se passum, illud substantialiter informat, & non tantùm contexturâ nectit; & sic latenter illis formas substantiales corporum insinuo, atque suadeo, nè ipsorum totum compositum sit tantùm per accidens, & juxtà partium positionem, & situm, nulla communi cohærentia substantiali compositum. Et dùm illis nego particularum indivisibilium figuras, appetentias, & hujusmodi, quæ introducunt ad salvandam corporum soliditatem, fluiditatem, humiditatem, siccitatem, & hujusmodi; illis suadeo partium penetrabilitatem, pro raro, & denso explicando, & expansionem, quæ valdè congruunt assertis Fidei; nàm si Deus mira-

raculo facit, ut unum corpus ſit ſine loco, ſine pondere, ſine menſura, & hujuſmodi, quare non potuit facere, ut ignis penetraret, & penetraretur in ſuis partibus collectis, uſque ad gradum aliquem, quem ſuffert natura, cùm videamus condenſari magis, & minus? Hoc autem non refundimus in naturam corporum, ſed in ipſorum actus accidentales, quos energiam vocamus.

Cùm illis item conſentio, nihil eſſe calidum, aut tepidum ſine mixtione ignis, &ità ſine igne terram, aquam, & aerem eſſe frigida; ut docent etiam Platonici, & Stoici; ſed contrà illos etiam affirmo calorem, & lucem ab igne poſſe amoveri, ut de facto ab igne infernali amovetur lux, & non calor, & dæmones igni cruciati, cùm in energumenos invadunt, non poſſunt facere, ut illorum ignis comburat vel minimam partem corporis obſeſſi, in quam etiam per legiones collecti conſpirent. Et ſic de ſimilibus. Quæ omnia, cùm nihil contrà Fidem moliantur; ſed potiùs pro roboranda Fide plurimùm faciant, & pro illorum principiis demoliendis militent, non eſt, ut ampliùs immorer ad meam intentionem in OPERE SEX DIERUM manifeſtandam. Omnia tamen de-

demiſsè ſubjiciens Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ cenſuris, & correctionibus, ità velim dicta ſint, ac ſi minimum pugnent, abolita, nulla, & caſſa cenſeantur.

JOANNIS CHRYSOSTOMI
A SANCTO PAULO
Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum.

HEXAEMERON
Metris expressum,

ILLUSTRISS. AC REVERENDISS. DOMINO

ANNIBALI
ALBANO
CLEMENTIS XI.
PONT. MAX.

Ex Fratre Nepoti,

Sancti Petri de Urbe Canonico,

AUTHOR HUMILLIME'

D. D. D.

A

IN HEXAEMERON PROLEPSIS,

Quæ ante Opus Sex Dierum intelligi debet.

THEMA.

Præmisso Exordio, ac Operis Dicatione, postmodùm Deus ante omnia semper fuisse describitur, simplicissima Unitas, & immutabilis: Mens omnia sciens; Voluntas omnia Potens; Ens undequaque perfectissimum, & universalissimum; Principium, & Causa libera Rerum creabilium; qui cum sit ante Dies omnes, & res, in se Unum, Verum, Bonum; & TRINITAS *esse affirmatur* PATER, FILIUS, & SPIRITUS SANCTUS; *Tùm Personarum in Una Divinitate Notiones, Processiones, & Proprietates breviter explicantur.*

Operis Intentio.

Rtificem Mundi, Res, & Primordia Rerum,
Quid certâ ratione capi, quid Lege teneri
Naturæ, Fídeique simul, sensûsque periclis,
Et quid opinari liceat, Mens dicere vovit.
Difficiles dictu Causas quis proferat apto *a*

 Car-

a *Cunctæ res difficiles non potest eas homo explicare sermone.* Eccl. 1. 8.

Carmine? Dicenti ſunt plurima Verba; minorem
Mente ferunt ſenſum, Dialecton olentia vanum. a
Qui noſti quicquid faceres, Tu ſumme canenti
Pande, PATER, veri ſimulacra latentis, & ortus.
Te ſequar; eſte procul, Veneres, procul eſte Camœnæ:
„ Ornari res ipſa negat, contenta doceri.
Ardua ſuſcepi, modulis efferre Latinis
Numinis arcani vires, occulta creatæ
Robora Naturæ, noſtræque vagantia mentis
Spectra, quibus parcam ſuperat ſententia linguam.
Sed quia quamplures delectat iniqua ſepulti
Democriti tabes, carieque Lucretius altà
Dignus; Opus levius, quo ſe ſapientiùs ornent,
Molior indemni Fidei ſplendore, quod illos
Materià præſtante recens ſermone laceſſat.
At neque par fuerit ſophiam parere lituris
Grammatices, ubi conceptus præceſſerit Arti,
Quin obducta novis poſſit prodire cucullis,
Et menti ſociare Fidem, mentemque loquelæ.
Difficilis labor; at facilem Divina labori
Gratia præſtet opem: Studio Cenſura remittat.

Operis Dicatio.

ANNIBAL ALBANO prognatū ſanguine Germen,
Cui ſummus Pater, & Patruus, Fideique Magiſter
CLEMENS UNDECIMUS primas ex ordine defert,
Et merito; tribuitque minus pro jure propinquæ
Sortis, ut auſpiciis Animum majoribus ornet;
Hoc opus excipias, quamvis exile; tuarum
Robore virtutum pronum grandeſcere; Ne Te
Dede-

a *Verba ſunt plurima, multamque in diſputando habentia vanitatem*. Eccl. 6. 11.

Dedeceant Muſæ, facilem quem Pallas honorat.
Hic tenui commixta leges modulamine cantûs,
Dum ſucciſivis genium laxaveris horis,
Admiranda tibi gravium ſpectacula rerum,
Divinum Decus, & ſenis diſtincta diebus
Plaſmata, quâ ſurſum Cœlos extenderit Arte,
Quâ Terram in vacuas firmis appenderit auras
Aggeribus, liquidoque ſinu vallarit Abyſſos,
Omnipotens: Ubi lux tenebras ex Orbe fugarit,
Et molem exanimem tepido confoverit Æſtu:
Quid Firmamenti ſtabili diſcrimine lymphas
Abſciderit, Terramque Freto detexerit imo,
Ne Domus hoſpitibus deſit, victusque futuris.
Quomodo Sol, Luna, & Stellæ, noctemque, diemque
Curſibus alternis varient, lumenque miniſtrent;
Ut latices unà tulerint genus omne Natantum,
Et Volucrum; ceſſumque ſolo Genus omne Ferarum,
Atque Hominum. Nihil attactum dimiſimus horum,
Quæ Deus, & Natura facit: Cur omnia non ſint
Ingenio ſat digna tuo? quem ſumma per omnes
Delectat contemplantem ſapientia cauſas.
Præterea tua me pietas huc impulit, ut res
Principiis Fidei ratio demonſtret, & Ordo;
Ne quis decipiat per inania Verba Sophorum [a]
Socordes Animas: Et quæ Stoa tradidit, & quæ
Vel Peripatus habet, vel fert Abdera cachinnis,
Diſcipuli jurent in Dogmata prava Magiſtri.
Nam Divina Fides, multo præclariùs omnes
Diſſipat errorum tenebras, quam ſenſus, & anceps
Judicii tenor. Ipſe docet nos Chriſtus, & ipſe
Qui gerit in Terris Chriſti monumenta: quid ergo

---

a Coloſſ. 2. 8 *Videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm Elementa Mundi, & non ſecundùm Chriſtum.*

Non tibi devoveam cæptum, qui proximus illi es?
Materiâ ſuperatur opus; ſi vilius hoc eſt,
Excipe quod gravius noris; permitte juventæ
Caſtalidum phaleras: Juvat oblectare vacantem,
Et ſimul utiliter ſtudiis offerre litatis
Argumenta, quibus brevitas majora legenti
Suggerat. ALBANO patiens hæc nomine ſcribi,
Spem dabis augeri tecum, magnamque Curulem
Pontificis, Montesque ſacros, & Sydus avitum
Tergemino mentis niſu devota vereri.
Sic igitur quandoque tuas exolvere laudes
Fas erit, ut Titulos Minio ſignare licebit,
Et calamis haurire Oſtrum, cedroque Papyros
Imbuere. Uſque adeo tacuiſſe modeſtia juſſit.
At veniet decreta Dies, cum plurimus Heros
Efferet illuſtres ALBANÆ Gentis Honores,
ANNIBALEMQUE canet, mores, inſignia, curas,
Geſta, Miniſterii Jubar immortale ſupremi.
Interea quicquid legis hìc, ænigmate dictum
Crede tibi, rerumque notis meditabere cæſum;
Nam Deus, atque Trias, Cœli, Terræque Creator
Sorte tuâ contentus agit, ne quidlibet infra
Fortunæ regimen teneat Pater Urbis, & Orbis,
Quin Tua ſe Probitas operâ, ſtudioque ſecundet.
Verum Ego quid pluris fiam, ſi vertice triplex
Mons humilem attollat Muſam, fauſtoque ſub Aſtro
Zona ſtylum comat? ſatis hinc, ut detegar omni
Parte Domus tantæ demiſſus in omnia ſervus.

De Deo Uno, ejusque Attributis.

ENs erat; eſt ipſum, quod nunc, & defore nunquam
Eſt opus, invariabiliter, quod permanet in ſe.
Quod quid erat, totum eſſe ſui eſt, Totum eſſe remotū
A toto;

A toto; ſatis inde, quod EST immobile, primum
Principium ſine Principio, ſine Nomine Nomen
Quem dixere Deum; præter quem nulla perennat
Æternùm Virtus, ſupra quem nulla Poteſtas
Eminet; Excelſo nihil eſt ſublimius illo;
Et per ſe ſtanti nihil eſt excelſius Actu,
Cui nequit ulla ſuos paſſiva Potentia nevos
Pingere. Formoſo nihil eſt formoſius illo.
Hoc autem, ſuper omne quod eſt, ſic eſſe neceſſe eſt,
Et per ſe notum ſenſus excedere noſtros.
Si quid enim mens noſtra ſuis intelligit umbris,
Inſtat adhuc reperire Diem, Lucemque Diei,
Quæ licet in Solis faciem cæcutiat audax
Ex imâ tamen, & mediâ caligine metam
Aſſequitur, novitque Uni quamplurima cogi.
Felicem ſatis Hanc propriis, Hanc eſſe Beatam
Mentem omni plenam Veri Bonitate Fideles
Novimus, & quadam rationis imagine ſanctum
Attigimus limen; Nec enim ſibi mobile quicquam
Sufficit: Et rerum Facies, & Motus, & Ordo
Authorem Primum monſtrant; Nam quicquid Eidem
Rebere Par, deſitque alii, quod ceditur UNI;
Cui primas dederis? vel quod venerabere ſummum?
Aut diſpar: tamen hoc careat, qui Maximus omni
Præminet exceſſu rerum. Sed quorſus euntem
Diſtrahit obtutus? longè ſopita jacebant
Omnia ſub NIHILI tenebris, ſpectandaque nunquam,
Ni Deus immotâ torpentia trudat Abyſſo.
Nam patet omne Deo demiſſius eſſe ſub omni
Conditione Boni, neque dimanare coævum
Par, impar, vel ſponte ſuâ, vel fortè coactè,
Quod ſe prætereat, quod jura ſuprema refellat;
Propterea immensùm diſtant à Numine quævis,
Et nihilum ſortita ſuum Deus omnia novit
Ante Dies omnes; & tunc nihil extitit uſquam.

Tum ſatis, & nulli invideat; MENS unica Verum
Contemplabatur, nihil à ſe paſſa videri
Diverſum: ſe ſe fruitur Divina Voluntas;
Se capit immenſum ſapientia Vivida, Vivens
Intellectivo, quo percipit omnia, corde,
Et comprehenſivo ſe concipit omnia viſu.
Omnia non factu Deus eſt, hinc omnia factu
Prævidet, & parili diſtinguit ſingula nutu,
Quæ fieri poſſunt. Ecquæ non prodere poſſit
Omnipotens? Movet arbitrio quæcumque benigno,
Et vocat ut fuerint, quæ non ſunt; Ipſa volenti
Viſio Ductilium tantummodo Regula rerum
Extitit, & certâ decrevit origine pridem
Cuncta futura, ſuis cauſiſque regenda, modiſque.
Sic libitum eſt; ſic Fata vices conſtantia pandunt.
Hæc igitur rerum ſunt Fata latentia, primæ *a*
Lecta Voluntatis decreta volentis id, illud
His, illis conſtare modis. Quæ Caſus adurget?
Quos Fortuna premit? premit ignorantia Mentes
Humanas. Menti primæ Vis nulla reſiſtat.
Quæ videt, atque probat, ſerie qua proſpicit eſſe,
Sic aderunt, neque defectus obvertere poſſunt
Efficiens Numen, cui quæque futura jubentur.
Cætera Dius Amor fatis immota relinquit
Jugiter eſſe nihil, quæ cum non eſſe repugnent;
Nota Deo ſunto; ſed ſunt quoque nota ſub ipſis
Rerum limitibus non Entia quæque. Videntem
Nil latet; aut aliquid contradictoria ſacris
Legibus indignum faciant, aut libera primæ

Jura

a *Fati nomine intellige Divinam Providentiam omnia prædeterminantem, ac præordinantem, ut docet* Divus Thomas parte prima quæſt. 116. artic. 3. & quodlib. 12. quæſt. 3. artic. 4.

Jura voluntatis renuunt, Idea ſcientis [a]
Ipſa, per hoc ipſum, quod ſe cognoſcit, & omnes
Res, etiam mala cognoſcit ſemota per ipſum,
Eſt eadem: Quia cum Totum ſe cominùs altâ
Mente notet, nihil eſt alienum quodlibet extra
Notitiam; Virtute ſatis ſpeculatur in ipſa,
Omnia poſſe; Quod eſt trans hæc, nihil eſſe probatur.
Sic igitur proprio bonitas ditiſſima tractu
Res numero ſtatuit certas, juſſitque Parentis
Impoſitas ſervare ſui ſua fœdera metas.
Hæc ita comprehendit; non eſt ſecus ulla Peritis
Diſciplina Viris, quam talia vera ſequantur,
Qualia concepit primævo lumine Numen.
UNUM eſt; Hoc UNUM dũtaxat & eſſe neceſſe eſt. [b]
Quæ placito conceſſa ſuo ſplendeſcere, nullam
Vim, niſi dicentis contra patiuntur; & eſſe
Contingunt. Cur hoc rogites, cur illud, & illa
Sorte laboratum? Voluit ſic eſſe Magiſter
Fortiter attingens Operum quaſcumque ſuorum
Particulas, Nexus, Cauſas, Effecta, Sequelas.

De Sanctiſſima Trinitate.

NUnc agedum dicam, quanto decoratus honore
Purus in Æternum non otia duxerit Actus,
Cunctorum locuples, qui nullius indiget, Uno
Se ſatis, omne quod eſt, Eadem Natura Relatis
Per-

---

a *Sic intellige, quod per hoc ipſum, quod Deus cognoſcit bona, cognoſcit etiam mala, ut ait* S Thom. par. 1. q. 14. art. 10. *non verò quod detur idea malorum, quia malum non habet in Deo ideam, neque ſecundùm quod idea eſt exemplar, neque ſecundùm quod eſt ratio.* Ibid. q. 15. art. 3. ad 1.

b Luc. 10. 42. *Porrò unum eſt neceſſarium.*

Personis ornata Tribus: Pater, Inclyta Proles,
Et Flamen: Triplici Deus Unus in Ordine fulget. [a]
Hæc doceat divina Fides, securior omni
Doctrinâ, quo me verax Deus edocet almum
Dogma Prophetarum consensu, recta Fidelem
Consolidat Ratio naturæ lumine major.
Hæc Methodus sapientis erit. PATER intellectu
Fœcundus, Deitatis opes, dum concipit intra,
Terminat æqualem substantia viva Figuram,
Lux lucem accendit, prolataque Dictio toto
Plena Deo Dicentis habens consortia, VERBUM
Exprimit, & stabili Viventis origine nascens,
Vi procedendi similis, Genitoris Imago
Filius est, par ipse Patri, de Patre perennis
Gloria procedens, & splendor in omnia compar.
Quippe sibi similem Mentis purissimus Actus
Concipit, inque Deo nihil accidit esse; quid ergo
Limitet immensam Genitoris Notio mentem,
Quin sua non æquè communicet omnia Proli?
Numquid erit sterilis sibimet, qui cætera pleno
Fœcundat gremio? non extera cuncta coæquant
Virtutem immensam Patris, quâ possit haberi
Mundus ab æterno pariter purissimus Actu,
Parque Pari; ac simili similis. Secus unde vocetur
Omnipotens? Actus purissimus? Aggeris expers,
Si Deus est Animus Mundo, vel Filius ipsi
Mundus inæquali procedere forte repertus?
Quippe velit plures Mundos, pluresque sub ipsum
Numinis imperium fiant, jussique perire,
Protinus intereant: Idem Deus, Actus & idem
Permanet, & deses non est, neque Mole creatâ
Gran-

a *Nomine Ordinis intellige Relationem, qua ordinatè Pater est prima Persona, Filius secunda, & Spiritus Sanctus tertia.*

Grandescit, neque destructâ decrescit, ut extra
Se sit, quicquid habet finitæ limina sphæræ.
Intra se totum Deus est, intelligit, & vult:
Et Verbo Virtutis agens sua munia, portat
Omnia; deque Deo Deus est, de lumine lumen.
At Patri, Natoque parem purissima sortem
Usia cum tribuat, compar ex corde voluntas a
Palpitat: in speciem Prolis redamantis amatam
Flagrat Amor. Sanctè castum propendit in Ignem
Mutua Flamma Patris, Natique; & SPIRITUS halat
Pondus Amoris idem, qui terminus esse duorum
Obtinet. O Bonitas, & inenarrabile Donum,
Procedens ab utroque Deus! Deus Unus in ipsis
Personis, non ipse duplex, triplexque suâpte
Naturâ est; neque per partes Processio Mentis,
Atque Voluntatis, Deitatem terminat intra
Se; quia nil extra sese communicat Unum,
Quod sit Naturâ Deitas. Pater Ordine Primus
Omnia cum dederit Genito, Fons ipse vocatur
Spirandi; neque propterea caret Almus amandi
Munere Filius; exit enim processus Amoris
Mutuus à Binis; Mentis Processus ab Uno
Sic nobis fari liceat. Tria Numen in Unum
Non confusa simul subsistunt: Verus eumdem
Geryones profert triplici sub Hypostase vultum. b
Hic nihil est factum (fieri dicuntur ab Arte
Materiam quærente novis fabrilia formis)
Hic nihil infectum, nihil à majore creatum
Majestate: nihil casu succedit; idipsum
Est Triadi Monas, & Monadi Trias: æqua Potestas c
In Tribus: Omnipotens, Sapiens, Bona; Prima Secundæ,
Atque

a *Usia*. *Essentia*. S. August. de Civit. Dei lib. 12.
b *Hypostasis*. *idem ac Persona*, & *subsistentia*.
c *Monas*, *idest*, *Unitas*.

Atque Secunda refert se Primæ, Tertia Utrique,
Utraque Tertiæ: Idem sub originis ordine Pondus;
Tres Unũ: PATER, & VERBUM cũ Flamine Sancto,
Tergemino Regnum solio. Sol Luce Calorem
Perpetuò profert. Non hic est ille, nec alter;
Non aliud, sed idem; sed non est Filius idem
Ac Pater, aut contra; nec spiritus almus uterque.
Est Pater in Genito: Proles in Patre; quiescit
Spiritus in Patre, & Genito; Sanctoque vicissim
Spiritui Pater, & Proles, æqualiter insunt. *a*
Interea Tribus ejusdem communia cultûs
Attribuas, eademque Tribus synthemata, cum sit *b*
Unica simplicitas, duplex processio, Triplex
Suppositum, quadruplex Divina Relatio Trini.
Principium Pater est Geniti, non Causa: referri
Gaudet; at influxu non efficit: Ordo priorem
Indicat, & Natura parem cum Germine monstrat;
Dum parit Innatus Prolem sine Matre potentem
Omnipotens, soli Generatio competit illi,
Cui Patrium Nomen, Nemo communicat alter.
At Genito nasci proprium est virtute Parentis,
Et gigni, & dici Verbum, speciemque notari,
In se cuncta Patris, speculi quasi more ferentem.
Cum Patre Principium spirandi Filius Unum est,
Et referens in Amore vices Activa duorum
Spiratum sanctè spiratio Pneuma coronat. *c*
Spirari, Spirare, Pari, Nascique, relatum
Gigrere Conceptum, non auget, Hypostases ullo
Naturæ titulo; solum distinguit easdem.
Quandoquidem æquales, similesque Essentia signat;
Notio

---

a *Per Circuminsessionem una Persona est in alia; ut habetur* Jo. 14. *quod Græce dicitur* Perichoresis.

b *Synthemata. Sententiæ.*

c *Pneuma. Spiritus.*

Notio Perſonas cernit; non cogitur eſſe
Proprietas, ſed ſpontè ſuâ dimanat, & almo
Nectaris Oceano ſummam concordia Mentem
Sofpitat una Trium. Quicquam non accidit illic
Vel Quantum, vel Quale dari, vel in extera ferri.
Proh Deus! Hæc omnem ſunt tranſcendentia captum
Quis tua te præter ſolum Myſteria norit?
Quis ſatis enarret? Quæ mox eduxeris, & quæ
De nihilo, valido poſſis educere juſſu,
Cuncta perexiguæ dicant encomia ſummæ.
Sic erat ante Dies, & ſæcula prima, priusquam
Conderet Omnipotens Mentes, & Tempus, & Orbes.

Argumenta Septem Dierum.

PRima Dies Mundi Cœlum, Terramque creari
Protinus obtinuit, lucemque niteſcere Mundo.
Altera firmato Cœlo divifit aquarum
Congeriem; Congeſſit aquas Mare Tertia; ſiccam
Detexit; viridi contexit germine glebas.
Quarta dedit Solem, Lunam, Stellasque vagari
Motibus in menſes, annos, & tempora circum.
Reptile Quinta tulit, cunctumque Volatile lymphis,
Unde Fretum Piſces, Volucres unde äera motant.
Sexta Feras ab Humo, pecudes, Hominemque recudit.
Septima complevit requie, quod durat in ævum.
Si quis ad Octavam pervenerit, eſto Beatus.

OPUS PRIMÆ DIEI.

Textus.

1 *In principio creavit Deus Cœlum, & Ter-*
ram. 2 *Terra autem erat inanis, & vacua,*
& tenebræ erant ſuper faciem Abyſſi; &
Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas. 3 *Di-*
xitque Deus: fiat lux. & facta eſt lux.
4 *Et vidit Deus lucem quod eſſet bona, &*
diviſit lucem à tenebris. 5 *Appellavitque*
lucem Diem, & tenebras Noctem. Factum-
que eſt veſpere, & mane Dies unus.
Geneſ. cap. 1.

Informis Mundi Creatio.

Nte Mare, & Terras, & quod tegit omnia Cœlum
Nullus erat toto Naturæ Vultus in Orbe,
Nullus in Orbe Orbis, nullum quoque Tempus, & Ævum,
Quod Deus æternum ſupponeret, unde crearet
Omnia; cumque ſui Naturæ Viribus ortûs

De

De Nihilo nihil esse queant, nisi cuncta Potentis
Numine (nam res à nihilo sine fine recedunt)
Immensum sine Re spatium prævisa manebat
Intervalla; locus Moles; & Abyssus Abyssum.
Tum Pater. En nobis prodest æterna voluptas;
Quam nisi conflatis consortem Mentibus extra
Nos faciat mea Vis, Fili, rerumque Potestas,
Quà sapiens Verbum? Quà Spiritus alme, ferantur
Immensæ Bonitatis Opes? aliisque videndum
Lumen? Amor nostri, prolata sorte fruatur?
Prospicimus plures proprio succumbere casu,
Et Charitos Donis, & Libertatis abuti;
Sed sua si reprobos mortis delicta fatigant
Justa luant pœnæ. Meritis quos gratia culpat,
Et Peccatores reperit Censorius Index,
Justitiâ plectit, reliquos prædestinat. Et quos
Attraxi miserans, nobiscum stare velimus.
His igitur Mundum fieri, protendere latè,
„ Terrasque tractusque Maris, Cœlumque profundum
Fas erit; & similes nobis sine Corpore Mentes
Condere. Quas misero trudet sub Tartara lapsu
Judicii tumor, instaurent humana Virorum
Germina. Te primum fragili decernimus ortu
Carnis, Imago mei, Proles dilecta, superbis
Motibus opponi; Repares Deitatis honores,
Aligerum stygios raptus, hominumque ruinas.
Est satius Mala permitti, quam nulla remotis
Esse Malis Bona; servandos amplissima legit
Hos Pietas, districta illos Vindicta reliquit.
Nec mora Principiis. Ævum Natura diremit,
Et Tempus. Nunc est rebus vitale creandis
Arbitrium: Fiant, inquit; Verboque refusum
Pignus Amoris ait, Fiant; Et protinus ipso
Vox Domini tonat imperio, per inania fertur
Regna Tenebrarum. Nihilum molimine tanto

Fundi-

Funditùs excussum trepidat, vultuque fatiscit,
Arcano, postquam portendit Brachia longo
Margine per gyrum: Cœlum, Terramque creari
Sentit, & Artificem veneratur ubique propinquum.

Deum esse Ubique.

Est Deus immotus Motor, rerum intimus Hospes
Qui creat, & servat; servasse, creasse, creandum,
Servandum: Variis est hic successibus idem.
Qui latet ut pateat, qui continet omnia primò
Impermixtus Agens, sine quo ruit omne, quod extat.
Qui simul est, unâque Potens, Præsensque tuetur
Omnia, concursu qui prævius omnia lustrat,
Et penetrat; se namque suo non deprimit actu,
Cum rerum sit Causa Prior, neque præterit ipsum
Aut modus, aut rerum numerus, naturaque fortem.
Quandoquidem latè Causas dominatur in omnes
Numen inaccessum, minimis insistere compos,
Non secus ac magnis: aliquam nec Agentibus infert
Vim, nisi vult; aut hoc etiam non esse necesse,
Absque Deo non est, aut esse necesse sequatur
Hoc, uti vult: æque Mundi Promotor, & Author.
Hoc Chaos antiquum, nondum digesta Diebus
Hebdomadæ senis simplex natura creati
Corporis exhibuit; nondum lux, mistaque nondum
Congeriem distincta ornant; nec motio pugnam
Principiis indixit; adhuc Elementa quiescunt,
Quæ Tria principio distincta videntur in ipso
Nominibus Cœli, Terræ latitantis, Aquarum.

Ethnicorum Errores circa Mundi Principia. [a]

FAlsa ferunt Veteres, etiam virtute supernâ
,, De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti:
Unde coæternam summo Plato dixit Agenti
Materiam, rerum simul exemplaria ponens
Incorrupta, quibus Deus intendisse feratur
Ut Faber, arte movens cusi spectacula Mundi.
Cum verò Mundumque Deo, Motumque coævum
Dicat Aristoteles, tribuatque subinde moventi
Materiam, speciemque, novos ut proferat Ortus
In sublunari rerum vice, turpiùs errat,
Emanare putans Mundum à Deitate necessum;
Non ex arbitrii primâ Bonitate creatum
De nihilo: Plena non libertate Creantis
Omnia constitui. Quid mox Deus ipse vocetur
Omnipotens, ubi mundanam molem esse necesse est?
Quid melius, si plura dabunt simul? optima rerum
Quæ fuerit, Deus, an Mundus? Deus, inquit; at unum
Non erit hoc summum, qui non Deus est sine Mundo.
Quod si compositum faciant, formamve perennem
Naturæ, immensum cohibent, vel dicere tentant
Innumeros Mundos, & materialia nullis
Finibus attingi. Quid mox mirabere, si qui
Particulas Mundi, tamquam Deitatis adorent?
His ita principiis Democritus acriùs obstans,
Ne quid oporteret Divûm confundere mentes
Visibili specie, casum detrusit Abysso
Conflantem innumeros Athomis volitantibus Orbes.
Quid casu ratio? quid iniquiùs afferat amens
B Inge-

[a] S. Ambros. lib. 1. Exaem. cap. 1. & alii.

Ingenium, ſine mente regi, ſine mente moveri?
Et cæcam ſortem æternis contendere Fatis?
Non opus eſt caſu, non eſt opus eſſe neceſſe,
Quod valet arbitrio ſummæ conſiſtere mentis,
Omne quod hoc fieri potuit; ſeu Mundus ab ævo,
Seu ſit materies, vim non habet omnipotentem,
Quin penitùs non poſſit ab Omnipotente creari.
Ergo quid opperior? vult hoc Deus eſſe; ſit ipſum
Protinus ex nihilo, ſed non nihil eſſe jubetur
Hoc aliquid: non vult ipſum? redit ilicet ipſum
In nihilum. Superat res omnes prima Voluntas,
Quæ creat in primis partes, Elementaque Mundi.

Quæ creavit in Principio Deus, ſunt omnium Rerum Principia, & Elementa.

NE tamen incaſſum credas narrata Fideli
Dogmate; Principium rerum ſcrutare per omnes
Cauſarum ſpecies; nam qui ſimul omnia fecit [a]
Principium Deus efficiens, Finiſque ſupremus
Omnia ſe propter, ſimul ac operatus, & in ſe
Principio comprehendit Opus ſine motibus extra
Seſe diſtinctum, quod ſe ſine, non valet eſſe.
Sed quoque Cauſarum ſeries, metaſque creavit
Ipſis cum rebus, Motus, Loca, Tempora, quicquid
Congrueret rebus; ſeniſque diebus in ipſas
Res ſucceſſivum ſtatuit decurrere motum,
Donec perficeret ſpecies, in ſæcula nunquam
His defecturus quæ condidit, uſque beato
Fine fruatur Homo, propter quem Mundus hic extat.
Pro-

[a] Eccl. 18. *Qui vivit in æternum creavit, omnia ſimul.*

Propterea dum Mentis opus meditamur adortum,
Indefinitis procedere principiis non
Possumus; at quadam fieri Natura negabit,
Quæ jam de nihilo fecit Deus, Æthera, Cælum,
Sydera, Lucis opes, Sudum levis aëris, undam,
Terrarum tractus, firma intervalla locorum,
Quæ nisi Principio condat Deus, irrita tentet
Ex aliis primò Mundus procedere Causis.
Ex his mutari quædam Natura laborat,
Seminibus primo cessis, ut gramina, stirpes
Ligna, & ab his fruges, fructus, nova semina, succos,
Dura metalla, petras, glebas, & cætera Terræ,
Brutorum species, hominumque, sed unica semper
Ex nihilo in membris Anima immortalis habetur.
Quædam imperfectè sine semine mistio mutat,
Et corruptelâ quadam resoluta fatiscunt.
Propterea nisi cum causis Natura secundis
Virtutem à Primo desumat Agente movendi;
Ac variis instructa modis, rebusque potentèr
Materia, & Forma signatis, quando moveret
Efficiens? quâ Materiâ, quâ prodere Formâ
Diversum posset Causæ valor ille creatæ?

De Materia informi, & Forma Substantiali.

NAm quædam mutabilitas intrinseca moli, [a]
Quam Deus indixit Mundo, quam prorsùs, & omni
Concipias Formâ rerum restare carentem,
Materies informis id est; non spiritus illa est,
Non corpus, non omne quod est speciale notatu,
Non tamen omninò nihil est; si dicere possim,

a S.Aug. lib.12. Conf. cap.3. & 6. *& alibi.*

Eſt aliquid nihil, & non eſt; hoc & propè nil eſt,
Quo nihil inferius, tamen eſt informe creatum,
Formarique capax, ſubiens in origine primùm
Corpora; nam mutabilium ſubſtantia rerum,
Quæ quicquid fuerat, mox deſinit eſſe viciſſim,
Et ſimul hoc ipſum, quod non erat, incipit eſſe,
Suſpicione premit mentes, ne tranſitus iſte
Per nihil omninò fiat; ſed noſſe fatigas
Cum mutabilitas, atque intellectio ſemper
Juncta ſuis Formis naturæ jura repoſcat.
Nimirum Tenebræ faciem ſcrutantur Abyſſi,
Dum vacuum mens noſtra movet Telluris inanis.
Dum tria facta legit, diſtinctaque nomine certo
Formarum, veluti Cæli, Telluris, Aquarum.
Sed cum Materiam Divina Creatio Primam,
Perfectum intendens, nunquam collimet oriri,
Nec ſine Formarum nexu ſuccedere Corpus,
Nec ſine Materiâ Formas exiſtere primâ
Corporeas; pleno ſignatum terminat ortu,
Quod mutabilitèr voluit Deus ipſe dierum
Decurſu fieri, quamvis potuiſſet ad inſtans
Omnia perficere. Hinc Cæli perfectio lucem,
Spirituum mentes, Firmamentumque moratur,
Diviſas, & Aquas ab Aquis Cæleſtibus imas,
Et Solem, & Lunam, & Stellas, & Tempora motu,
Quò paritèr mutatur humus, ſit & arida lectis
Æquoribus; Piſces & Aves promuntur ab Undis,
A Terrâ Vegetabilium variabile germen,
Et Genera, & Species, alio pollentia ſenſu,
Donec ad humanæ ſobolis primordia ducat.
Quæ dedit ut certo mutari tempore Numen,
Quam fieri ſubitò malit, docuiſſe videtur,
Quas Natura vices poſſit præſtare; quid inſit
Corporibus; quamvis etenim præcedere Formas
Tempore non poſſit, quæ de ſe portio non eſt,

Et

Et radix informis id eſt; tamen ordine formis
Eſt prior, ut vocis ſonus eſt ſimul & ſonus, & vox;
Et tamen ipsâ voce ſonus prior eſſe probatur.
Hæc ratio ſupra Phyſicum dictamen habetur,
Ut neque materies ſine formâ poſſit haberi,
Nec ſine Materiâ Formæ manatio; ſi ſit
Corporis, ac ideo ſimul utraque ſemper habetur.
Hinc informis hyle formis cælata ſub ipſis
Non intelligitur, non eſt, non extitit unquam
Informis, quia Forma ſuum jus eſt, ſuus actus,
Quo ſi privetur, totum deperditur, alter
Ni ſibi ſuccedat, totum mutabitur ipsâ
Mutatâ, quoties alius ſucceſſerit actus.

Non ſufficere pro rebus omnibus Materiam unam, unitate ſpecificâ; ſed requiri plura Elementa, ſeu Principia materialia formata.

HÆc autem virtute Dei præmiſſa videmus,
Ut de materie ſignata cuncta reformet,
Perficiatque volens genituræ more, creata.
Propterea Mundi Partes, Elementaque promit,
Cælum, Tellurem, Latices; exinde quid Ignem
Luce nitere jubet; cæleſtia firmat aquarum
Diſſidio? cogit Latices, Terramque virenti
Germine detectam comit, Brutiſque refercit?
Scilicet ut doceat,quamquam diuinitùs illud
Mutari poſſit; per ſe mutabile Corpus
Una Materie fieri non poſſe; ſed ultra
Principiis aliis opus eſt ſuccurrere Mundo.
Propterea quisnam variis accomodet unum
Principium rebus? ponas Elementa viciſſim

Cum fluidis Undis Ignem, cumque Aëre Terram,
Unde capis subigi longè distantibus unam
Materiam? primamque voces, ex quâ omnia fiant,
Cum jam simplicia, & diversa fecerit Author
Omnipotens? quidnam reperis commune sub ipsis
Simplicibus, nisi conceptum, quo dicimus esse
Corpora? nempe quia ex non tali tale sequatur?
Hoc aliquid Divina facit transire Potestas,
Quæ de simplicitèr non tali tale creavit,
Et de non tali totum convertere possit.
Sed Natura suos semper determinat ortus,
Ex aliquo tali, simili, quod proxima Formâ
Contineat monumenta rei; sic semine Plantæ
Planta venit, Bruti certo quoque semine Brutum;
Quæque velis fieri, non quælibet apta putabis,
Sed propiora leges: Cibus ipse nec utilis omnis
Omnibus est idem. Repetas ab origine Mundum.
Ignis, Aqua, & Tellus, Aër, & mobilis Æther
Hæc sunt quæ primo fuerint cum condita jussu,
Vel fuerint mox omninò conversa Jubentis
Consilio, varios eadem mutantur in ortus,
Mixturæ nexu; resolutaque rursùs idipsum
In Genus, ostentant primas exordia formas.
Materies invisa quidem: sed quanta silentem a
Obducit tenui totum caligine Mundum?
Corpus ea est simplex, longum, latum, atque profundũ
Et similem referens amplâ compagine vultum.
Illa sed informis, medium nihil inter & extra,
Æternam quod hylen dicunt, & in omnibus unam
Quî fit, ut existat? spuriâ Plato mente salutat. b
Nec quid, nec quantum, nec quale, nec inde relatum,
Ut commune Genus, quis vix intelligat esse?
Quippe

a *Creavit Orbem Terrarum ex Materia invisa*. Sap. 11.18.
b Bessarion. in Calum. Plat. lib. 1.

Quippe Creatoris nutu formata, diremptis
Corpora prima notes formis Cælum, Mare, Terram:
Quid speciem primò variet, si possit ab unâ
Materie, Natura suos progignere fœtus?
Ridiculum reputes, uno si plurima possint
Corpora Principio gigni, quamplura creari:
Nam Deus, & Natura nihil perinutile formant;
Nec desunt operi intento, nec inania cadunt.
Non idem ubique unũ;sed plura Elementa Creantis
Arbitrio, sic jussa globo contermina cogi,
Sic fieri; secus hæc misceri quomodo possint,
Vel si mista forent, possint Elementa vocari?
Grammatici Latio referunt Elementa legendi
Viginti tria; nominibus sunt plura repertis
Quæ sunt in Mundo; quid ab uno sint Elemento?
Num quia conceptum mentis communicat unum
Littera multiplicem discriminat una loquelam?

Quatuor vulgata Elementa non sunt totius Mundi Elementa, & Corpora in Terris reperta, ut Metalla, & Lapides, sunt horum additamenta, ut vocat Cabeus lib.1. Meteor. text.4. quæst.3.

PLura inquam;quoniam Mundus non est Flementum,
Nec solis constans Elementis; namque creavit
Hunc Deus in varias formas; ita Sydera, Terram
Atque Planetas; an glebæ sunt saxa? bitumen
Est Sal? & varijs eadem sunt nitra metallis?
Nam sicut Mundus diversis rebus in unum
Mistus opus variat partes formalirer omnes,
Simplice nec Forma constat; sic omnia Formis

Mista minutatim compactis edita credas;
Sed tamen attendas uni communia Formæ.
Quod si tam variis Formis hæc condita noris,
Materiam primam informem quid quæris in ipsis?
Cogitet Ingenium, sensus ne quærat Abyssum
Deficientis hyles, qua sit mutabile corpus.
Ne quæras autem quot sint Elementa priusquam,
Quid sint decernas: simplex est Corpus & illud
Ex Elemento alio non fit? Non ergo duobus
Materies communis inest; nam quicquid in uno est,
Non est in reliquis; nec quatuor illa creato
Sufficiunt Mundo; nec non si quatuor imo
Facta loco reperis, Ignem, Aëra, Flumina, Terram,
Et dubitas an Gemma nitens, an forte Metallum
Sal, similesque suum per Corpus habentia partes
Sint de simplicium numero (si condita primùm
Credideris potius, quam semine nata creato) [a]
Quid referas, vastum, si cessis Æthera pennis
Singula Cælorum visurus Climata pergas?
Pura neque ex aliis fiunt, quia facta fuerunt
Ex nihilo diversa, Deo mandante, velut sunt
Primitùs; & faciem mutant, si mistio partes
Ingerat, aut si seminibus sint pabula certis.
Sint Elementa suis conformia partibus, æquas
Et similes, & homæomeras servantia lances, [b]
Quomodò sic Tellus Elementum dicitur unum,
Quæ tam diversis compacta est partibus in se?
Stellarum quoque compages non esse videtur
A simili formâ: Lunam speculare nitentem.
Lucis inæquali vultu; si quodlibet Astrum,
Corpus

a *Nàm Chymici Salem, & Sulphur, & Mercurium pro Elementis habent.*

b *Homæomera, quæ constant partibus similiaribus, vt Aqua, Aer, Ignis.*

Corpus habet dispar, Elementa quot esse probantur?
Si Corpus simplex Elementum dicere mavis,
Non Elementa putes firmissima corpora quædam;
Ut Firmamentum sunt, Sydera, Terra, Planetæ.
Aut sunt plura simul cum non sint Corpus in unum
Consimiles partes, ut habent Aqua, & Ignis, & Aër.

Prædictorum Conclusio.

His igitur dictis pateant exordia rerum,
Quæ sunt in mundo: Series est Mundus earum,
Nexa Creatoris Verbo, distincta volentis
Arbitrii ratione; suas imitantia leges
Cuncta Deus primùm quæ condidit ipsa sub omni
Multiplici formata gradu sunt, ordine certo
Principia. Ex ipsis fuerint extrinseca quædam
Finis & efficiens: fuerint intrinseca quædam
Ut cuiusque rei proprium Natura per omnes
Effectus demonstrat Opus: discriminat actus
Esse potens, & Forma quid est determinat ipsam
Materiem: sed enim cum sint hæc summa scientis
Ingenii Decreta, vides à Numine formas
Distinctas cuicumque rei: Passiva Potestas,
Quæ nihil est actu, quo plus exceperit actum,
Ut magis Activum fiat, minus illa tenebit
Materiæ; nihil omninò, si mentibus insit:
Nam Corpus præ mente, per hoc differre necesse est
Quod divisibili partes in Corpore quantæ
Materiam dirimant. Totum hoc totaliter est Mens,
Parte carens omni, substantia vivida Verbo;
Nec totum esse tenet si sit finita, quod est hoc
Ex alio pendens, quod limitat esse creatum.
Hinc etiam plus de formæ ratione, minusque
Materiæ sortitur Agens excelsius inter

Cor-

Corpora; Cælorum Sphæras intellige, Stellas
Indefectibiles, agiles, motuque perennes,
Materiâ tenui, formâ potiore coactas.
Hinc Æther, aut Ignis habet magis Aëre vires
Activas, & Aquâ magis Aër, imaque Tellus
Præ reliquis passiva magis, plus ponderis effert,
Materiæque gravis, de se minus apta moveri.
Post hæc & mistis est omnibus indita primùm
Perfectis, Imperfectis Distinctio, passim
In species mansura suas, numerisque vicissim
Successura suis, donec prævisus in Ævum
Finis ab immoto Mundi Motore feratur.
Quæ nisi distinctè faciat Deus omnia primùm,
Incassum totidem quæras exordia rerum.

Non dari Athomos Democriticas.

AT neque (quod minimas parvis Elementa figuris
Cædua Particulas tenuent) per inane volantes
Inducas Athomos. Tellus, Aqua, limpidus Aër,
Hisque pares moles sunt Corpora consita nullis
Rupta foraminibus, jugi conflata tenore;
Non vacuo sparsim sunt interpuncta minuto.
Namque reale aliquod spatium non posse repleri,
Jussa Creatoris renuens, interque capedo
Esset in Orbe magis, quam res extare, necesse.
Prætereà si pondus habent, faciemque perennem,
Et motu conjuncta novas Corpuscula formas
Induerint; totidem nexus, totidemque gradatìm
Accubitus, qua forte petunt, quâ lite recusant,
Unde situ variant, sit ut ille tenacior illo
Surculus; ille color, sapor ille, valentior illo,
Plus, minus? aut ergo specie differre suâptè
Dixeris, & similes Athomos concrescere in unum,
Quod

Quod retuli Naturæ Elementum, partibus ipsis
Continuum, minimè cæsum; quia scilicet unum
Per se subsistens. Aut non differre: quid ergo
Sunt Aër, Aqua, Terra simul? Quid talia primis
Principiis? Athomos Terræ cur densus opacat
Nexus, aquæ ligulas, in mollia Vimina stringit,
Aëra millenis linquit flavescere rimis?
Hæc Athomus Terræ sit, & Aëris altera; distent
Naturâ? Quantâ distent in mole? Figurâ?
Pondere? Sed quantum? ne tanta remotio partes
Aëris, & Terræ possit mutare vicissim.
Diversum perhibes? Esto. Da prismata, Terræ
Molecolis, rotulas da partibus Aëris: Ergo
Terra nihil spatii de se discriminat, Aër
Inde minus triplo; per quod si pyramis Igne
Prænitido transit, non est cur possit haberi
Aër à Terrâ longè diversus, & alter.
Quod si simplicium pendas quamplurima rerum
Corpora, dissidium majus novitate figuræ
Comperies. Age quid factum? Quid Mente creatum
Divina, facies veluti quodcumque gregatim
Si sit arenarum cumulus? Quæ scissio summum
Quominus Artificem sequitur, minus esse putetur
Credibilis; quod & has Athomos intenderit Author.
Accipe, sis, Athomum conceptu mentis aquosam,
Quam dicas impartibilem, si nullus Agentis
Actus habet vires mutandi protinus illam;
Immutabilitas summis æterna coæquat
Spiritibus, consiste parum, quia solus in Actus
Est Deus Æternos, est immutabilis actu;
Spiritus est actu mutabilis, unde creatus.
Si minor est Athomus, quam mens ab agente creata,
Corpus erit propriæ nexu mutabile Formæ.
Quin potius Corpus simplex, si feceris unum
Continuum, minimè cæsum, stant singula primas
Inte-

Integra nacta vices Elementa replentia Mundum.
Cur opus alveolis? Tellus è pumice conftet,
Suber Aquas fimulet, fit in Aëre fpongia quædam?
Et quaquaversùm porulis, rimifque fatifcant
Vermiculata fimul teffellis corpora? juffit
Conditor hìc Undas, Cælum, Terramque creari,
Hæc ubi funt, & ubique fuis in partibus effe
Talia facta reor; quicquam nec abeffe fatebor.

De Continuo.

Continuum per fe tale eft; nec inane minutum
Admittit, cæfofve fuis in partibus artus,
Vel folâ ftatione fitos; fed viribus extra
Dividuum, certifque manet, refolubile punctis,
Pulveris in morem. Non infinita poteftas
Molis ineft apici, minui qui femper & ultra
Poffit, habet minimum quod fic, natura, minorem
Deridens actu partem; nam limite virtus
Finit; agens partes minuit, ramentaque juxta
Vim terit; & refici truncum genítura laborat.
Quod licet innumeris Minimum profcindere quantū
Particulis inhies cerebro: mutare Creator
Naturam quanti valeat: fed quantula pars eft
Secta fuo toto, Metron fortitur ab actu:
Tanta manet, refici patiens, non inde fecari,
Quanta figuratè facta eft virtute fecantis:
Quantaque diffecto paffa eft à corpore tolli.
Principijs innixa fuis demonftrat apertè
Docta Mathematice quantum conftare jugatum
Partibus innumeris, quarum fit copula punctum.
Scilicet abftractam mentem cum purget ab omni
Materiâ, Phificè punctum, vel linea non eft,
Sive fuperficies, aliquo fine corpore; fed funt

Ter-

Terminus excludens partes, neque Conditor ullum
Quid simile effectum sine re determinet Orbi.
Esto igitur planum perfectus Circulus aptum
Tangere dumtaxat puncto sine parte notetur
Ut docet Euclides. Ubi planum Circulus iste [a]
Tale gravat? tenuet sine fine minutia partes,
Atque Theoriâ numeros auferre minores
Cogitet à numeris; Partes à partibus usque
Judicet. At filo subsistens linea tantos
Proferet extremis apices, quos tangere certo
Vis finita queat modulo; nec cæsio scindit
Res, tactusvè probat speculante Matheseos actu.

De Raro, & Denso.

ID quoque mirandum divina licentia quantis
Molibus inseruit; Densum, Rarumque sub æquas
Constituit partes fieri penetrabile; turgent
Halitibus variis infra sua sæpe receptis
Membra; sed exclusis iterum densata residunt.
At quandoque suâ Rarum, dum servat eamdem
Mensuram statione (velut præclara nitentem
Excipiunt Crystalla focum) fit densius. Aurâ
Vas plenum pervadit adhuc explebile Ventus:
Saxa Oleum pervadit adhuc durissima lapsu;
Et muros Aër penetrat: Ferroque rebullit
Ignis, ut aggestu nimium replicabile denso
Explicet Æolii Sulphur portenta vaporis.
Netur item tenui Flammæ pinguissima flocco
Cera; brevi latuit gremio globus Ætheris ingens.
Ut nisi quod fuerat densum, rarescere dicas,
Quod fuerat Rarum, Denso penetrabile reddi,

Non

a Lib.3. prop.16. Eucl. Elem.

Non Labyrintæo referas vestigia flexu.
Aëris hoc potius novit natura parergon,
Quo vacuum ratio studuit suadere minutum:
Nam dicunt, minus in Raro, quam existere Denso
Materiam; nec utrique pares concedere partes
Fas erit,ut Vacuo plenum respondeat omni;
Sic igitur si Rara replent, si Densa superplent
Vasis idem labrum; luteraque flumine plenum
Reddit in Aërios flammæ vis vidida succos,
Dilatat millena levem per jugera lympham;
Quis Vacuum vicibus millenis amplius esse
Aëre crediderit, quam moles ipsa, quod Undam
Excipiat totidem vicibus compressiùs actam?
Quis putet hos reditûs Elementorumque rapinas
Cum Deus, & Densum, & Rarum, & Penetrabile certis
Jusserit Officiis fieri? sparsumque negarit,
In rebus Vacuum, complens Loca cuncta? quis aptè
Consilium Domini capiat? qui tradidit Orbem, a
In grave dissidium, ne cognoscatur apertum
Tantæ mentis Opus? non implicat illud, & istud;
At libito conforme satum scruteris oportet.
Quo plus de Forma Corpus manifestat in actum,
Plus habet, ut possit Formam stipare, sinuque
Materiæ, spatioque suo cælare retusam;
Nam cum pugnat agens, Sphæram virtutis agendo
Dilatat; patiens vires constringit ab actu,
Contractasque fovet: quare si colligit actus,
Contrahitur, spissumque venit; Rarumque vicissim,
Si quoque Materiæ collectos explicat actus.
Hinc penetrabilitas non est referenda valori
Subjecti, seu materiæ patientis, at ipsis
Actibus

a *Mundum (Deus) tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo Opus, quod operatus est Deus, ab initio, usque ad Finem.* Eccles.3.11.

Actibus ejusdem, quibus & magis, & minus opplet.
Namque actus cessare queunt, cœpisse remissè,
Augeri, minuique Dei virtute valentes,
Atque replere locum, multoque tumescere motu.
Quod magis arridet Topicis defendere nervis,
Instamus factis, quæ permansura putamus,
Quæ prima producta manu sunt talia, frustrà
Quærimus illorum causas, vel rebus in ipsis,
Vel procul; Artificis mentem perquirere præstat.
Nam Raris, Densis, Penetrabilibusque replevit
Spiritus Omnipotens Orbem, voluitque vicissim
Plus minus in rugas quædam contracta minorem
Fastidire locum, majorem fallere quædam.

Primæva Mundi facies.

PRopterea primâ revocans ab origine Mundum;
O qualem videam! tenebris vallatur opacis;
Torpet iners Astris Cælum, motuque diurno;
Terra sepulta Mari nullo se germine comit,
Et circumfusum Terræ mare, Spiritus Undis.
Hæc ita, summe Parens rudis, indigestaque moles
Quorsum te sapiat? quid non simul exeris omnes
Ornatus rerum, lucem, munimen Aquarum,
Terrai, mariumque sinus, herbasque virentes,
Pomiferasque trabes? quid non simul astra, nitentem
Et Solem, & Lunam, quæ sint in signa dierum?
Quid motos animare greges, volucresque canoras,
Brutorumque pecus, silvis, campisque pererrans;
Et Genus humanum Divis æquare moraris?
Tu nihil expectas: Mundi mora passa supremum
Te manet arbitrium; poteras hunc ocyùs ictu
Perfecisse: Dies placet expectare ter ambos,
Ut doceas, certo Natura quid ordine poscat

Inci-

Incipere utcumque, ut cæptis meliora ſequantur.
Non tranſit Verbum Domini, ſed permanet uſque
Dum ſteterit libito res conformata ſuperno;
Inde ſemel loquitur Deus immutabilis, Orbem [a]
Cum creat, & ſervat, cum perficit, atque gubernat.
Hinc ſemel hoc inquit; fiat lux, ſemper idipſum
Dicit, ut è Tenebris lucem ſplendeſcere mandat,
Et naturales Divina locutio Cauſas
Adjuvat, ut nobis mundum ſcrutantibus, & res,
Profuerit noviſſe, Deus quid dixerit Author.
Quid dicto tulerit, num viderit, anne vocarit,
Numquid diviſum, numquid mandarit adactum,
Quæ per ſe fieri, vel quæ perfecta jubentur
Mutari; Deus eſt idem, ſunt cætera nutu
Cuncta relata ſuo, non transgreſſura loquentem.

De Mundi Loco.

INtereà quia quanta locum, ſpatiumque requirunt,
Et mundus vaſtâ conſiſtens mole locatur
Hic, ubi ſunt omnes partes, non inde recedens;
In nihilo exteriùs nitentem pondere Sphæram
Concipiam Terræ Centro conſtante, remotis
Librari ſpatiis. Utrum convexa rotundum
Perfectè referant, & Terra ſit imus amuſſin
Punctus, in ancipitem pendet ſententia litem:
Nam quavis formâ Corpus prægrande rotatu,
Partim promineat, partim depreſſiùs erret,
Centrali motûs vertigine Sphæra videtur.
Non Opifex noſtris metitur in Orbe Cylindris
Singula. Confodit vaſtam fundamine vallem,
Quæ foret immotum ſpatium, Vacuumque repleri
Mole

---

a Pſal. 65.

Mole capax patiens, quo Corpora cuncta locavit.
Appendit Terram in nihilum; Terræque fluentes
Strinxit aquas, & aquis extendit Nubila sursum,
Atque Planetarum sedes provexit in altum,
Ne super instructo quidquam transcendat Olympo.
,, Nec verò tibi natura admiranda videri [a]
,, Pendentis Terræ debet, cum pendeat ipse
,, Mundus, & in nullo ponat vestigia fundo.
,, Quod patet ex ipso motu, cursuque volantis,
,, Cum suspensus eat Phœbus, cursumque reflectat
,, Huc illuc, agiles & servet in Æthere metas:
,, Cum Luna, & Stellæ volitent per inania Mundi,
,, Terra quoque Aërias leges imitata pependit.
Hic locus est Mundi, & Rerum, quas totus adæquat,
Extima complexus, latè simul intima nectens;
Quem fore concipies vacuum, si corpore truso
Non aliud succedat eò; velut Amphora vino
Plena, meri locus est; quod cum potaveris, intrò
Non intrasse putes aliud. Quia Corporis impos
Una superficies, quantis annexa, moveri
Prompta, minor toto, spatii Cyclas, ora locati,
Non poterat locus esse; triplex mensura locandum
Corpus adæquat idem: spatium sic esse creatum
Judico longum, altum, latum, patiensque manenter
Expleri densis; minus explent rara, quod omni
Parte gerant tenuem flatum: tamen undique plenum
Materiâ exili, aut solidâ; penetrarier aptum
Grande Forum Mundi vario Cursore; sed ipsum
Impenetrabiliter sua tendet inania, quanto
Suppositum Physico: reliquum quem mota relinquat
Unda locum, refluens aliis successibus Undæ?
Quomodo constantes radios hùc dejicit Æther,

C Quos

---

a M. Manil. Astron. lib.1. c. 2. *contra Lactan. de Falsa Relig.* lib.3. cap.24.

Quos neque dimoueat Boreas, neque Circius audax?
Ni locus est spatium, quantis immobile primò
Mobilibus, quare dimense Geometra cellas
Frugibus opplendas, solidum contendis haberi,
Multiplicemque cubum? fueritque medullitùs aër
In loco, ubi alterius non excipit oscula molis?
Nimirum distincta suis à rebus, & omni
Corpore stat Cavitas, ubi res firmantur, & unde
Transmigrant; ut eò promptè succedere Molem
Si Deus impediat, locus ipsa vocetur inanis.
Hinc aliquâ Vacuum pandi vi protinus, atque
Corpus inextensas partes cælare Tonantis
Arte, quid hoc dubites? profert Exempla facultas.
Experimenta docent Vacuum violenter haberi;
Sed spatium non demonstrant fore prorsus inane.
Si nihil omninò fuerit, vel luce carebit.

De Angelis.

ET primo maiora Die Deus extulit; almas [a]
Spirituum Mentes; divini semina Verbi;
Robora Principiis immaterialia celsæ
Condita virtutis; patuli vigilantia Mundi
Præsidia: indigetas concessum viuere gratis;
Inque ministerium Triadis præcellere gratis;
Militiæ Cælestis opes, validasque Cohortes,
Immortale Genus. Novies cælestia comunt
Empyreum, distincta Choris examina Ternis,
Protinus, ut Domini jussu Via libera factis
Panditur hospitibus, rectum, pravumne legendi,
Congrua Naturæ concessa est Gratia, qua se

Vel

a *Vide* S. Dionysium de Cælest. Hierarch. & S. Thom. part.1. q.106. vsq.ad q.114.

Vel meritis cumulent, vel in avia crimina flectant.
Intellectus ineſt illis, & plena Voluntas,
His alis volitant; ſe per ſua propria norunt, *a*
In ſpecie ſibi concretá res; Inde Beatis *b*
Notitia in Verbo fuerit. Non mole gravantur, *c*
Non ſenſu pollent, nulli ſunt pervia viſu,
Mente locum capiunt, & agunt, & mente moventur,
Et ſi forte velint, mediis extrema relictis,
Excurrunt; ſed enim poſſunt ſtatione ſoluti
Ferre moras; placida ſeſe quoque mente ſalutant,
Conceptuſque ferunt, aut ſi quos prodere nolint,
Imo corde premunt. Superûm lectiſſima ſumit
Triplicitas ex fonte jubar, mediiſque reflectit
Agminibus: mediæ refractum lumen in imos
Myriades Cœtus fundunt. Sine tempore vivunt,
Et proprium ducunt ſapidis conceptibus Ævum.
Eſt illis etiam circa ſe vivida virtus,
Effigiem ſimulare nouam, variumque coacto
Aëre maturè nobis oſtendere Corpus;
Quamvis ſint Actus alacres, non ulla ferentes
Fædera menſuræ; ſed ſola Potentia major
Eſſe dedit, poſuitque ſupervenientia menti
Diſlita; Diſtinctumque gerunt à Viribus Actum.
Nam ſua ſimplicitas, non infinita, potentes
Viribus exemit Proceres à Corporis omni
Conditione: tamen cum ſint, & non priùs eſſent,
Contrahit eſſe ſuum, quod id eſt; & limitat actus
Poſſe ſuum: genus, & ſpecies, naturaque vincta

a *Ideſt per ſua naturalia*. S.Thom.1. q.56. 1.

b *Intellige de cognitione Veſpertina Angeli extra Verbum, & in ſtatu viæ, vel per rationes rerum in Verbo, vel per ſpecies rerum innatas*. S.Thom. par.1. q.58. art.7.

c *Cognitio per Eſſentiam Verbi, quæ dicitur matutina, convenit Agelis beatis*. S.Thom. vt ſup. & q.12. art.4.

Supposito, menti servat spectacula rerum.
Quod si Materiâ expertes non funera plangunt;
In nihilum redeant, subtracto Numinis haustu.
Quot numero? quali pulcras discrimine Formas
Contemplor? mens ipsa suis nitet inclyta pompis,
Et modus, & numerus dotes, & munus honorem
Distribuit. Seraphin ardent, sapiuntque Cherubin
Præ reliquis; Divina Throni Subsellia sternunt;
Imperium Dominator habet; divinaque Princeps
Regna; plagis Mundi moderatur celsa Potestas;
Virtutes occulta regunt Exordia: magnis
Legatur causis Archangelus; Angelus autem
Singula mandatis curat, fovet, atque, gubernat.
His Animis adeo præclarâ sorte refertis
Gratia, quam latè comi Deus ore profudit,
Blanditur, ne jure datis commissa morentur
Jussa ministeriis, & sanctum Numen adorent.
Dum facili Motrix contemplativa volatu
Tempus agit primum, tenebras lux aurea mundo [a]
Expiat: Excelso plaudunt hinc inde frequentes,
In sua se refovent alii natalia, vires
Extenuant misso naturæ vertice; plures
Alma Charis firmat synceri pignus amoris:
Hos extra sese rapuit Clementia summi
Numinis; optarunt illos præconia laudum.
Quis verò totidem motus, quot mentibus insunt,
Explicet? utque suo se quilibet ordine confert;
Ecce quatit præceps Ingentia Castra tumultus;
Lucifer ore tumens, Comites in vota rebelles
Exci-

a Ex S. August. lib. 11. de Civit. Dei. cap. 19. *Non mihi videtur ab operibus Dei absurda sententia, si cum Lux illa prima facta est, Angeli creati intelligantur, & inter sanctos Angelos, & immundos fuisse discretum, ubi dictum est; Et divisit Deus inter Lucem, & Tenebras.* Genes. 1. 4.

Excitat, Æterni execrans Mysteria Verbi;
Aërium Decus, & summas affectat Olympi
Vestigare vias. Cœlum conscendere nobis [a]
Fas, ait, est: super astra Dei caput effero: sedem
Nubibus obvoluens, humeris Aquilonis in auras
Imponam Solium. Quis me sublimior? Ecquis
Ut Deus? è contra clamat vox altera: magno
Fit strepitu concursus; agit sua quemque cupido.
Scinditur hinc Vulgus, sceleri Fallentis adhærens,
Hinc alii trepidant: Alii perplexa Phalangi
Corda gerunt: Illinc Juvenum pars emicat ardens [b]
In Satanan, sociosque, Ducem Michaela secuti.
Conseritur fera pugna; Duces adversa tuentur.
Quale fit excidium! replent torpentia passim
Aërios tenebris ingentibus agmina campos.
Leviatan Behemotha fovet, cui fusile membris [c]
Æs latet, & robur lumbis, & ferrea nervis
Lamina; protensam, quasi cedrum, stringere caudam;
Os aperire furens; dentes formidine fultos
Ostentare; faces tædis fumantibus atras
Fundere scintillas Oculis, & Naribus æstus;
Halitibus prunas: pestem spirare favillis;
Undique compactum squamis splendescere monstrum;
Oceanum sorbere; sibi sublimia plaudi;
Et formidatum, non formidare superbit.
   At quid agat, cujus faciem præcedit egestas?
Terga fugæ vertit. Cœli pars tertia motu
Concutitur, confusa ruit; fulgentibus armis

---

a Isai.14.13.

b 2. Apoc.12. 7. & seq. *Et factum est Prælium magnum in Cœlo: Michael, & Angeli ejus præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli ejus, & non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in Cœlo &c.*

c Job. cap.40. & 41.

Signifer insequitur, fraudes eludit, & astus;
Heroas movet Aligeros; mora nulla catervam
Mortiferam patitur, Cœlis eliminat Hostes.
Sistit Amor Justos; Odium detrudit Iniquos.
Continuo Barathrum mediâ Tellure dehiscit;
Et circumfuso turgent cava Tartara centro,
Concipiuntque ignem nigra fuligine cautes;
Dumque bituminibus Spelæum immane rebullit,
Et nubes vomit, Æthnæi crepuere camini,
Phlægræique lares (nullo me Fabula cultu
Detinet: utendum est signis imitantibus atrox
Luciferi exitium, & mortis damnabile Regnum.)
Et flammis Phlegethon, & pinguibus æstuat Orcus
Fluctibus, & Stygium confundit sulphure cænum;
Penæusque, omnesque imo de gurgite fontes
Fumi haustant; stagnant Acheron, Cocytus, Avernus;
Nec Phlegyas relevant Lethes oblivia potu,
Nec suspiratis satiatur Tantalus escis;
Anne Medusæos Angues, Ixionis Orbes,
Eumenidum furias, curas Plutonis inanes,
Belidas, Harpyias, Deoida, Sysiphon, Ocnum,
Tænariasque fores simulem? Difformia verè
Monstra colunt Erebum; nidos ibi struthio, Corvus [a]
Milvus & Ibis habent. Urget Paliurus acutis
Sentibus infames Hydras; dirique Dracones
Occurrunt Onocentauris, Onagrisque Chimæræ;
Quà decus evasit superum! corrodit Alastor
Viscera. Perpetuis objectat Ericius antris
Ostia; spes abiit; cruciant mala singula fontes,
Et Ditem, & Manes stipant, Lemuresque protervos.
Igne moras cæco stimulantur inire coævas
Dæmones; Infelix uno Discordia casu
Præcipites dedit, & plures exsolvere pœnas,
Quam

a Isai. 34.

Quam dici possint, cumulans genus omne dolorum,
Quæ miris, & inauditis cruciatibus angat
Pœna leves Mentes, & jugiter Igne crementur,
Accipe; pro culpis, ut mox aversa Voluntas
A summâ Bonitate ruit, divisa supremo
Lumine, concepit tenebras, labemque perennem,
Qua tanquam Tityi simulato Vulture, Veri
Conscia mordetur; memori splendoris omissi
Viscera crebescunt. Quid tum? quos libera fovit,
Invitâ Statione locus, per longa coercet
Sæcula, prædurus carcer, nexûsque tenaces:
Et locus est illis Ignis, cui subjicit arctus
Ambitiosa necis nodus spiramina Vitæ;
Ingeniis apprehensa lues, apprehensus & ignis
In rabiem tabescit atrox; hinc horrida cædes,
Fletus, agon, stridor, vermis, pavor, & dolor, & mors,
Et mala cuncta: quibus nostri Phantasmata sensus,
Ne taceant, notas audent componere pœnas.
At contra reduces bello, sectata fideles
Prosperitas, ardens evexit ad Æthera virtus,
Sedibus excepit superis, arcana reclusit
Ora Dei, Pietas; castum Charis afflat amorem,
Aligerûmque sinum formidine vindicat omni.
Non ibi nox atrâ visum caligine spargit,
Non Lachesis morbis, aut morte minatur, abundat
Permansura Boni refluo torrente voluptas.
Hæc ita Religio certis intenta Figuris
Tradidit, vt ratio Dominæ famulata sequatur:
Nam Deus est mens, & Mentes nisi condidit ipsis
Corporibus multo plures, magis excellentes,
Extra se nihil assimilet; neque nota fuisset
Illius Bonitas, illius summa Potestas.
Et poterat, faciat qui Corpora sola, videri
Corporeus, verè nullus quem terminus arctat.
Quis verò norit, quis tanta mente fruatur

Si nihil eſt extra ſe Mentis? Et inquem finem
Corpora condiderit? Maiora minoribus Ordo
Prætulerit? Summique Boni quis culmina poſcat,
Si nihil arbitrii eſt? porrò Juſtiſſimus ille
Præmia decernat Juſtis, Pœnaſque Profanis,
Ne pro libertate datâ Fortuna triumphet,
Aut impunè furens graſſetur iniqua propago.
Spiritibus verò, condendi nobile mundi
Prima revelat opus mens, & ſimul omnia pandit
In fines diſtincta ſuos ornata, priusquam
Hoc fierent: quoniam priùs ordine præſtitit eſſe
Per ſe ſubſiſtens, & Corpore Spiritus expers,
Inde miniſteriis mentes aſſiſtere quaſdam [a]
Juſſit, ut in fines, vel contingentia certos
Dirigerent; ſine mente nihil conducit in unum,
Singula mente vigent; & mentibus omnia ſubſunt [b]
Corpora; pervigili quorum conſortia curâ
Connexus, ſpecies, numerus, motuſque foventur;
Nam minor vnivocis virtus eſt indita cauſis,
Quam totum poſſint plenis attingere fibris
Effectum; juvat Æquivocis influxibus Æther,
Et juvat ex alto magis inclyta Cauſa minorem.
Verum quem finem norint ſine mente ſequendum
Corpora? Qua poſſint individuare ſequelâ
Suppoſitum? partes connectere partibus omnes?
Et ſpeciem ſervare ſuam, ne caſibus error
Tranſiliat metas, ne ſint ſine Numine caſus?
Quæ licet ipſe Deus per ſe propiore gubernet
Auſpicio, de ſe poſſit præſtare, quod omnes
Exhibeant mentes, tamen has aſſiſtere ceſſit,
Obſequiiſque pares mandavit adeſſe miniſtros. [c]

E con-

---

a S.Thom. contra Gent. lib.3. cap.78.

b *In Intellectibus manuũ tuarũ deduxit eos*. Pſal.77.72.

c *Omnes ſunt adminiſtratorii Spiritus*. Heb.1. 14.

E contra quoniam ſtygiis perverſa Voluntas [a]
Manibus inceſſit, turbare per omnia tentant
Rectores tenebrarum harum, ſubvertere finem,
Nequitiæque duces pugnas renovare priores
Non ceſſant, ideoque probis eſt mentibus illos
Et cohibere Malos, & debellare Superbos
Et ſcopon intentum Domini curare ſubiri.
Quid Caſũ effingas? Mens undique provida luſtrat
Omne genus rerum: Stygiâque Tyrannide preſſos,
Quæ nunquam didicere loqui; Pythone moveri,
Semotas monſtrare vices, occulta tueri,
Dira pati, nulla ferri compage teneri,
Exerere ingentes vires, portenta Magorum
Cernere, Cymmerios Genios manifeſtat, & umbras.
Quæ niſi crediderint, experti talia nunquam
Terrigenis referent. Cautela pericula vitat.

De Motu, & Tempore.

JAm Pater Omnipotens primum commoverat Orbem
Alitis officio, duplici quem Cardine fixum,
Axe Poli tolerant, & Primum mobile dicunt:
Cum Motus rerum, & Tempus ſplendeſcere cœpit,
Quo deſignari ſervata latentia poſſent,
Diſtingui, diſtincta novis coaleſcere Formis.
Arcticus hinc partes effert; Antarcticus illinc
Supprimit; hisque Polis convolvitur orbita primi
Mobilis; immotis immotus habetur eiſdem
Mundus, quamvis in Mundo quaſi cuncta moventur.
Æquatam medii cæli duo ſegmina Sphæram
Diſtinguunt; utroque Polo quæ linea diſtat

Nona-

---

a *Adverſus Mundi rectores Tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitiæ.* Epheſ.6. 12.

Nonaginta gradus, Æquator dicitur: Isthæc
Terdenos duodena gradus, per signa diremptos
Exhibet. Hinc ratio Tempus desumit, & illo
Mobilium motum, & requiem metitur, & angit
Inferiora prior motus; liquidumque profundis
Vorticibus dextrâ rapit Æthera parte; fit Ortus,
Inde; fit Occasus Cæli sub parte sinistrâ,
Dum facies Austrum septem conversa-trioni
Despicit; & reliquos metitur latio motus
Prima per hoc instans, quod jugiter acta futuris
Nectit, ut arcta simul nihil esse potentia curet.
At dices contra. Superest duratio rerum,
Et si desideat primi constantia motûs.
Esto. Sed advertam Mentis numerante reflexu
Plusve, minusve diu spatium durare morandi;
Res ita durantes Naturæ sorte potiri.
Æternum dici quicquid simul est sua, nullo
Principio, neque successu, mora nescia metæ.
Quicquid de Nihilo fieri cœpisse fatemur,
Esse simul totum, semperque manere futurum,
Jure voluntatis patulum successibus; Ævum est.
Tempus habet jugem mutandi sæcula fluxum
Cui subjecta refer, vicibus quæcumque subesse
Noveris; & normam sumes à Principe Motu.
Ac velut Ampullæ refluo qui pulvere novit
Cunctantes inter sese distinguere noctes;
Et vigiles horas mensore, vel indice signat:
Sic primi motûs metitur linea Mentis
Nutibus. In motu partes adverte futuras,
Præteritasque; simul nihil est: præsentia nectit
Ipsum NUNC, Instans, partes à parte fugatas.
Non regredi passum, fugit irremeabile Tempus,
Assiduo motore citum. Natura quietis
Et motûs primæva Parens sua Corpora servat
Mota quiescendo, simul inde quieta movendo

Per

Per leges Authore datas. Locus indicat à quo
Diſcedant; ad quem perducat latio finem.
Namque receptivo per inania concava ſignat
Mens attenta loco partes immobilitatis,
Fortiter extenſas, per quas obſtacula certè
Nulla reluctantur, cum mobile Corpus oberrat.
Corpus ita impulſum, partes cum ſervet eaſdem
Integritate ſui ſolidas, aptaſque moveri,
Fertur Agentis Agens, motu pertranſit, & actu.
Nec valet inſtanti motus clareſcere, binis
Limitibus Quantum poſcens tranſire locatum;
Omnia maturat naturæ fœdere Tempus.
Terminus eſt Inſtans motu quocumque repertus;
Eſt igitur Natura, Dei lex indita rebus.
Eſt igitur Motus ſucceſſio molis, & actus
A ſpatio in ſpatium, Phyſico de Corpore manans
Paſſio Naturæ; niſi vis extrinſeca pellat;
Tunc etenim violenter agi contingit in Artem,
Aut nexu ſolvi, quoties Natura reſiſtat.
Eſt igitur Tempus numerus mentaliter omnes
Enumerans Motûs, à primo Regula motu
Sumpta, vices rerum referens, extrinſecus Index.

De Luce, & Igne.

INterea patulas Lux circumfuſa per auras
Irradiat tremulos nullo Ductore colores;
Et traſparentes, & opacos lumine monſtrat
Naturæ vultus. Defæcatiſſimus Ignis. [a]

Lux

---

a *Empedoc. Lucem, effluxionem Ignis eſſe docuit. Plato Flammulam effluentem: non ſecus Leucippus, Democ. Epicur. declarant, ut ex Proclo in Com. Timæi. Anaximander Solem Ferrũ candens putavit. Poſſidonius puriſſimum Ignem*, apud Laert. lib. 7.

Lux fuerit, vel in Igne nitor, color insitus Igni,
Ut propriè dicam, nam Lux ut quale quid, est in
Mole sibi propriâ, sicut calor, & color, & non
Certâ sede carens, quovis erratica saltat.
Lux Ignis. Rutilat, flagrat, flammescit, hebescit,
Flectitur, arefacit, refovet, liquat: Ergo quid Ignem
Dissimulet? quò me Calais subvectet in Æthram,
Ut quas non video, Lunæ sub vortice flammas
Eripiam? Pallas dilatat furta Promethei.
Lux Ignis. Per se vel prima creatio stantem
Innuit; ex aliâ non apparere creatum
Historiâ; & posthac in Sole reposcere centrum.
Id quoque quod mirum speculantibus esse videtur,
Lux citò pervadat spatium; mediumque terebret,
Et collecta vitris, penetret se partibus, Ignem
Suscitet occultum, variisque coloribus Irin
Pingat, & oppositis præclara simillima fundis
Tincta repræsentet; Ventis immota resistat;
Perspicuis, liquidisque morâ procul absit, & adsit,
Ingentique rotâ scintillet in aëra, quando
Libera combusto sursum se carcere jactet.
Nec dixisse juvat, quod non contraria noscat
Simplicitate suâ, sic instantanea vastis
Hæreat in rebus; quid enim sic accidit illis
Mobilibus, Lucem spatio vix posse moveri,
Ni moveatur Agens lucis delator? an hæret
Absque suo nexu? proprio sine corpore? nulli
Contigit hoc formæ. Spatium tranabile, plenum
Corpore, obex resilit, molemque retardat euntem.
Corporeâ Lux ergo locum non mole per instans
Occupat; extremis medium per vasta cohæret
Jugera, ne possit Lucis fons eminùs æquè
Fundere se, quali sese disseminat æstu
Cominùs; in Sphæram præceps dispergitur amplam
Sole

Sole fluens, redituque petit primordia læto. *a*
Sed latebras referem tantis ambagibus omnes,
Si facilem placeat dictis intendere mentem.
Fuſus ubique latet magis, & minus Ignis, & ipſis
,, Abſtruſa in venis ſilicis ſunt ſemina flammæ:
Quod caret Igne, nihil prorſus tepet; at quod amicâ
Luce caret, ſervare poteſt occultiùs ignem.
Non ſic viſibilis, non ſic incendia leni
Peniculo ſparſus moveat, torpentia lento
Vivificat ductu; tepidè ſpiſſatur alendo
Corpora miſta diu; contexuræque tenaci
Compede ſtipatus, veluti ſi denſa ſepultum
Detineat cinis, arcanâ virtute laborat.
Confeſtim aërias ſi jam revocetur in oras
Exteriore manu; ſubito ſtructura teratur
Impete motoris, calet, effervefcit, adurit,
Proſilit, erumpit, reſidi caligine bullit,
Effluviumque jacit, conſtans & flamma refulget.
Sol igitur Lucis fornax, & cætera circum
Sydera lumen agunt æquè ſuper aëre tenſum,
Vorticibusque movent ignem, tactuque profundo
Viſibilem reddunt, hilarem tangentia reddunt;
Et ſi quam ſparſim lateant luſtrantia Veſtam,

Per-

---

a *Carteſius par.3. Princip. Phyſ. Galilæus in Nuncio Sydero; Gaſſendus. Phyſ. lib.4. ſec.1. cap.11., & ſec.2. lib.4. cap.1. & ſeq. de Luce Syderum: Lucret. lib.5. & alib. paſſim. Milliet. tom.4. Aſtr. lib. 2. de Sole, & ex authoritate plusquam triginta Sanctorum Patrum, ut ibi refert ex Patre Scheinero in Roſa Vrſina apud Kirkerium, & Ricciolum. Eccleſ. cap.43. num.3., & 4. Sol in aſpectu annuncians in exitu, Vas admirabile Opus Excelſi in meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris ejus quis poterit ſubſtinere? Fornacem cuſtodiens in operibus ardoris, tripliciter Sol exurens montes, radios igneos exufflans, & refulgens radiis ſuis obcæcat Oculos.*

Perſpicuam radii tactu repetentia reddunt.
Lux autem motore ſui privata ſub umbris
Languet, ut à denſis reſilit confuſus opacis
Splendor; in oppoſitos ubi non ingreſſa receſſus,
Inducit tenebras, dubioque crepuſcula niſu
Parturit, & noctem diſceſſu plena miniſtrat.
Nam cum ſint tenebræ viduata carentia Lucis,
Corporis Umbra,minor quam deferat ambitus,eſt Lux,
Ambiguæ Lucis ſunt ipſa crepuſcula motûs.
Nox interpoſitâ cum Sol Tellure ſuberrat.
Si verò nitidas hilari pede libera moles
Lux eat, ora gerens tactis conformia rebus,
Inficitur, motoque colores lumine monſtrat;
Lumen enim magna vertigine circinat auras,
Cum ſit perſpicuæ Lucis commotio præceps;
Turbinibusque ferit longè, latèque videntem;
Sicut aquis lapis injectus ſtagnantibus undas
Conglobat: oſtentant pellucida quæque nitorem
Vel minimo tædæ motu luſtrata manentem.
Et velut æratæ per longa crepundia chordæ
Subſultant, numeroque tremunt, vel ab ungue citatæ
Protinus, & digito compreſſæ cæpta retundunt
Sibila: non aliter ſubito Lux lumina monſtrat
Conſenſu, motumque jubar Fax mota perurget.
Hinc procul irradiant ignes, & panditur ignis
Abditus in rebus, repetens primæva nitoris
Semina; nam ſimili coaleſcit imagine formæ
Sphæra colorati; quare ſi flamma vireſcit
Ex viridi vitro, circum quoque viſa vireſcunt.
Aut etiam varium ſi nutrimenta colorem
Inducant facibus, variè tectoria pingunt.
Hinc plures itidem tædæ ſua lumina circum
Vibrantes in idem corpus diverſa locorum
Denormant Umbris; quia Circulus à variato
Centrorum motu, varios emittit in orbes
Splen-

Splendorem; legesque suas ars Optica cudit.
Hinc etiam stabilis lucis tinctura videtur
Immoto fulgore facis; nec turbat obortas
Luce jubas Aquilo, similem si deferat Æthram.
Namque colorato medium impediente, remissè
Vibrat opes radius; partes umbella minutas
Lusitat, & varios tingunt umbracula fucos.
Hinc pariter densâ splendorem lævia plaudunt;
Scabra superficie laniant, cæsumque remittunt:
Raraque transpirant, & flexis, sive refractis
Plana nitent radiis, convexa, & concava nictant.
Propterea Lux est color, & nitor ignis, ab ipso
Semper dimanans actus, minimèque revulsus;
Visibilis motu potioris lampadis; ipsum
Motum lucis habe nitido pro lumine; splendor
Est actus de luce fluens, de Luce resultans.
Lux est principium visûs, mediumque colorum.
Nam color in rebus nunquam videatur apertus,
Ni super ornetur pandæ velamine Lucis,
Quæ per se primò in fucos versatilis omnes
Extremis Albo, & Nigro pigmenta recludit
Omnia: Purpureum tradent Conchylia, Coccus,
Quod Rosa cũ Violis simulẽt, Crocus atq; Amethistus.
Rubrum, Puniceum, Rutilum, Giluumque colorem,
Vina, rubor, spadix, ignes, & flamma notabunt.
Quid Flavo, Fulvo, Rufo, Pulloque favebit
Luteus, Ictericus? Citrum, Mel, Galbana, Buxum,
Cera Leo referunt, Mustella, Æs, Pallor, & Aurum.
At Viridis, Prasinus, varias imitabitur herbas;
Cærulus à Pelago, Cyanus, Glaucusque Lapillis,
Cæsius à Cælo: atque omnes plerumque colores
Nominibus rerum, quibus insunt, esse probantur,
Et specie differre suâ; nam candor Oloris
Et Nivis, & Byssi, non esse putabitur idem.
Ignea Lux oculos, tactum calor igneus angit,

Quæ

Quæque tepent flammis, illisque carentia frigent;
Si quis enim in rebus calor eſt, ſimul ignis in ipſis
Abditur immixtus; quare niſi fecerit ignem
Omnipotens calidum; frigerent omnia; ſicut
In tenebris eſſent, niſi lucem fecerit ipſam.
Neu credas calidis latices obſiſtere prunis,
Aut levitare focis incendia; nullibi ſimplex
Eſt levitas: Numero, Menſura, Pondere conſtant [a]
Res quantæ: Leve reſpectu gravioris habetur.
At ſurſum tendit quadam vi denſior ignis,
Cum dilatatur vomitu eructante favillas;
Ut properat tenſis exploſa ſagitta baliſtis,
Inque rotas Pyrio de pulvere fulgetra laxas
Grandeſcunt; tereti fax ipſa in acumine ſurgit,
Qua datur igniferas torris ſpirare medullas.
Eſt Ignis tenuis ſubſtantia, lucida, fervens,
Eſt Elementorum princeps, fluidumque potenter
Activum; quamvis glebas areſcere cogat,
Afflatu ſugens ſuccos, & in aëra tollens;
Lene quid eſt, & molle carens humore madenti,
Non expers alio, quo paſcitur Ignis, & Unctum
Lambit, & eſt quid pingue, fugax, penetrabile, promptũ
Denſari, tricisque capi, celer extricari:
Lento vivificat plauſu torpentia; morſu
Interimit graviore furens, dum corpora tantis
Impetibus nequeunt æquas opponere Vires.
Quæ prodeſt, & obeſt uſu pejore, ſeorſum
Flamma rapit Lymphas, & in aëra trudit apricum,
Et jugi Cæli motu commiſta volutat
Adventu, redituque Notos; adoleſcere Nubes
Imperat, exanimes agitat ceu vita vapores.
Nam velut eſt Aër tenuiſſima portio Mundi,

Fri-

a *Sed omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti*. Sap. 11. 21.

Frigidus igne procul, ſine luce nigerrimus, udis
Particulis expers, non humidus, Ignis & Undæ
Fomitibus patiens reſpergi; ſic Aqua flammis
Miſta viget, calefit, bullit, non ſtricta gelatur,
Limpidior nutat; Flammarum extinctio partes
Diſſipat, vt refluo cum corpore miſceat ipſas.
Hoc eſt viſibilis Lucis mirabile monſtrum,
ANNIBAL, à Tenebris diſtinctio prima Diei
Appellata Dies, Tenebræ Nox atra vocatæ.
Si tamen invento prior eſt lux nomine vera,
Lux erat illa Dei Sapientia vera Parentis,
Quam ſupereffudit res omnes, Notio Primæ
Cognitionis amans fieri Lux noſtra; quid inquit,
Lux Ego ſum Mundi, Mundo prior à Patre natus,
Mundo poſterior de Virgine natus Jeſus?
Scilicet ut Mundi Moles jam facta per ipſum,
Obruta Culparum Tenebris, luceſcat ab ipſo,
Qui Lux in tenebris lucet, caligine nullâ
Comprehendi patiens: Oculos, ut Viſio Lucem
Induit, & fucos omnes; ita Viſio mentem
Clarior irradiat, Divinâ Luce renidens.
Aſt ubi me Muſæ cogant? in Luce minatur
Prima Dies radiis oculos occludere tantis,
Ignibus incendi: Phaetontis Fabula de me
Seu necis Icariæ nunquam narrabitur auſus.
Te Deus accivi Cœli, Terræque Parentem,
Qui detexiſti mundi primordia Lucis
Lumine; ne lateat quemquam tua ſumma poteſtas.
Da reditu Noctis requiemque, Diemque ſecundam.

OPUS SECUNDÆ DIEI.

Textus.

6 *Dixit quoque Deus: Fiat Firmamentum in medio Aquarum, & dividat Aquas ab Aquis.*
7 *Et fecit Deus Firmamentum, divisitque Aquas, quæ erant sub Firmamento, ab his quæ erant super Firmamentum. Et factum est ita.* 8 *Vocavitque Deus Firmamentum Cœlum: & factum est Vespere, & Mane, Dies secundus.* Genes. à num. 6. usque ad num. 8.

Firmamenti efformatio.

INtuitu patrata probans, patranda notabat
Rector adhuc operum modulis intentus agendis.
Cælicolæ miro circumstant ordine; mentem
Attonito fervore tenent; inopinaque dudum
Portentis præcepta novis, spectacula rebus
Expectant; contra longè formidat Avernus:
Alteriusque horis instare Dynasta Diei.

Cum

Cum Deus, ecce Deus, ſuperos ut ſeparet imis,
Et diſpeſcat aquas ab aquis, & Tartara Cœlo,
Fiat, ait, Firmamentum, quod dividat. Alto
Conſtitit Unda ſuper Cælo firmante, coruſcas
Cryſtallos imitata ſuper Tellure natabat.

Terram eſſe Mundi Centrum immobile.

QUid factum quæris? Fixo fundamine Tellus
Deridet motus omnes immotaque Mundi a
Machina mobilibus Sphæris circumſpicit imum.
Nam ſi turbinibus moveatur Terra diurnis,
Annua vel celebret majore volumina gyro,
Figmenti novitate vetus doctrina Sophorum
Carpitur, ac uno mendacia plurima mendo
Senſus, & Os Hominum dixiſſe verebitur uſque.

Abſurda, quæ ſequerentur, ſi Terra moveretur.

NOn ita ſunt Cœlum ſurſum, neque Terra deorsũ b
Non ita Sol oritur, non occidit: Aſtra morantur c
Et curſûs oblita ſui didicere ſoporem

D 2 Non

a Pſal.92. *Firmavit orbem Terræ, qui non commovebitur.*

b *Contra eſt nam* Prou. 25. 3. *Cælum ſurſum, & Terra deorſum, & alibi.*

c Eccl.1. *Oritur Sol, & occidit, & ad locum ſuum revertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem &c. & alibi paſſim* Judic.5. 20. *Stellæ manentes in ordine, & curſu ſuo.* Vide Job cap 38. *Quis enarrabit Cælorum rationem, & concentum Cæli quis dormire faciet?*

Non ita directà motus libella per auras
Scrutatur; levium, & gravium distorta pererrat
Semita, vel recidant puncto, quo jacta fuerunt.
Et perpendiculum fallunt loca certa; sed æquâ
Lance vagos circos äer, & Terra fatigans,
Stare situ nescit. Rapimur, motuque volamus
Plus, minus; inconstans plano jactura lapilli
Mensuram quaqua versus fastidit eamdem.
Et si quis Terræ postremos occupet axes,
Non caput obtundet tantæ vertigine molis.
Indignor veterem linguam; quid Josua Solem
Stare jubes? aliter fari discamus. Ab Ortu
Currat in Occasum Tellus, Noctemque, Diemque
Sospitibus reddat tectis, & nescia Centri
Saxa solum repetant obliquo tramite, sursum
Tortilis ignis eat: Sol in sublimia nullum
Noscat iter, Mundi centro demissus in imo
Tempora non curet. Tellus operosior illo
Mota Dies, Menses, Annos, & signa ministrat. *a*
At ne sola graves casus formidet eundo,
Cum solido Lunam circumferat aëre, firmis
Syderibus: quidni cælestia Sydera vestrum
Penditis influxum sine motibus? indiget illo
Terra? gradus properet, vestrumque Tribunal adoret.
O quales mutata Phases natura reposcat!
Si licet errori plures aptare cachinnos,
Ut cerebro natam defendat opinio Sphyngen,
Quemque Planetarum possim compellere fixum.
Nos itaque instinctu Fidei firmissima Terræ
Libramenta rati, solidum, Stellisque locandis

Per-

a *Luminaria, & sint in signa, & Tempora, & Dies, & Annos.* Gen.5. *Quæ omnia dici verè non possunt, si Terra moveretur, & non Sphæræ Cælorum.*

Perſpicuum Cœlum, motuque volubile cuſum
Credimus, & liquidas ſuper hoc inſiſtere lymphas. *a*

Neque Mundum, neque Cœlum eſſe Animatum formaliter.

Contra Platonem, & Ariſtotelem, qui lib. 2. de Cœlo, cum Averrois paraphraſi dicit, quod oportet nos intelligere ea eſſe viva Corpora, & habere actionem Animalem.

His Ego non meritò patiar præmittere Mundum
Vivere, non Animam Cæli formaliter ipſum
Eſſe Deum: quoniam quod factum fertur, in ipſo *b*
Vita erat ante Dies, Vitâ præſtantior omni,
Quam ſi materiæ limes determinet actu;
Nam facit eſſe quod eſt vivo Divina Voluntas
Imperio; cuius proprium ſit, ubique locorum
Eſſe, nec emanat, naturæ ſorte locatæ
Forma, ſed arbitrij virtus immenſa propinquat
Cominùs intuitu, dum res creat, atque gubernat.
Sed neque Cæleſtes formarum more per orbes
Mens agitat molem. Qui fecit in Intellectu *c*
Cœlorum Sphæras, illis aſſiſtere juſſit,
Sic inclinatis gyros complere perennes.
Quandoquidem, ſi forma foret Mens indita Sphæris,
Non intelligeret, niſi dependenter ab Orbe,

a S. Auguſt. lib. 2. de Geneſ. ad literam cap. 5. *Quoquomodo autem, & qualeslibet Aquæ ibi ſint, eſſe eas ibi minime dubitamus. Major eſt quippe Scripturæ hujus Authoritas, quam omnis humani ingenii capacitas.* Vide S. Thom. 1. par. quæſt. 68. art. 2.

b *Quod factum eſt, in ipſo Vita erat.* Joan. 1. 4.

c *Qui fecit Cœlos in intellectu.* Pſal. 135. 5.

Cujus forma foret, nec Spiritus esset, at unum
Compositum per se primum, quod mole rotundâ,
Menteque constaret; cui mox adnectere sensus,
Esset opus; quo fine ferat sententia motum?
Ut sibi provideant, an nobis? si sibi; nunquam
Ergo sibi sapiunt, qui nunquam mente quiescunt;
Si nobis; satis est igitur, subsistere per se,
Mobilibusque Astris Mentes instare creatas,
Ut peragant motus, quos exigit ordo movendi.
Perfectum summi finem scruteris Agentis,
Et cape qua possit rerum natura potiri
Sorte, Creatoris nutus indepta; per omnes
Effectus Bonitas excellentissima prodit,
Ut referant aliquid similis, per plura Volentis
Artificis, quam non possent imitata per Unum:
Hinc distincta notes, & ab omnibus omnia sumas
Hoc aliquid veri; si deficit infima rerum,
Non tamen hoc aliquid Veri sortita fefellit,
Ne Bona sit; magis accedunt meliora supremo,
Quo meliora dabis, similem magis Icona profers
Artifici. Mentes igitur Mens Prima creavit
Molibus expertes; quo plures, quo potiores,
Hoc magis exprimitur summæ Bonitatis Imago,
Sic imitabilitas, activa potentia Causæ
Spirituum fudit species, quot velle libebat:
Exaturans etiam formis quampluribus actu,
Materiam serie distinxit, & ordine mundum,
Ut data principiis certis Natura, per omnes
Effectus Mundi primum manifestet Agentem.
Sic imitabilitas passiva potentia rerum
Multiplici profusa gradu, quem posse libebat
Participem fieri, sumpsit contingere quædam
Pro numero, sumpsit quædam sic esse necesse,
Pro specie positâ, pro conditione sequelæ,
Qua non sunt aliud, qua sunt imitata Volentem
Æter-

Æternum, qua ſunt etiam ſubjecta quibusdam
Naturæ propriæ vinclis, & legibus in ſe,
Ne poſſint ultra ceſſos excedere fines.
Si quid ab his tranſit, ſenſum latet; abdita pandit
Sermo Revelantis; cuius Perfectio ſumma
Eſt individui ratio cujuslibet, ut ſint
Hoc, illud, variisque modis ſimilabile factu.
Cum verò finem totius in ordine rerum
Particulare Bonum collimet, in omnia noris
Aſſimilatorum ſeriem, potiora præeſſe
Debilibus, majora minoribus, & magis imis
Nobiliora, quoad perfeceris omnibus unum
Simpliciter: Mentes igitur, quæ mole ſolutæ
Sunt, quædam Menti primæ ſublimiùs adſtant,
Aſſiſtunt quædam Cœlis, rebusque gerendis:
Unius eſt Hominis mentem, corpusque jugari,
Cætera ſunt uſu, vel quà mortale ſonabit,
Vel quà ſuppeditant jubar immortale vigendi.

De Cœlo Empyreo.

EMpyreum primò referunt immobile Cœli
Nomine productum, ſensûs quod præterit ictum;
Sed Cœlum Cœli Domino ſacra pagina monſtrat, [a]
Ne ſtatione ſuâ Regnum ſublime Beatos
Deſtituat, finique ſuo ne deſit Aſylum.
Quippe quietis opus cum motus, & ordo requirant;
Omnibus in gradibus rerum res optima ponit
Menſuram reliquis, infra ſua jura locatis;
Ergo mobilibus Mundi ſi partibus ordo
Perfectum motum ſtatuit per mobile primum,
Perfectam quoque conſtituat ſublime quietem.

[a] Pſal. 113. 16.

Quo magis immoti Motoris Imago per ingens
Corpus, & eximiis fulget virtutibus, ipsum
Hoc magis Artificem manifestat in arte Potentem.
Ergo visibiles inter si corpora moles
Continet Empyreum, reliquis excelsius, æquum est
Simpliciùs referat perfectâ mole Tonantem.
Insupèr & Centro Tellus immobilis imo
Exigit immotum, quo sistitur ambitus, Orbem;
Sitque superficies Convexa, locusque locorum.
Ergo si Mundi non sit pars extima constans,
Et perfecta gradu super omnia Corpora, Mundus
Parte caret firmâ, Centrumque obliquat Agentis.
Propterea si parte mouens quà sistitur, urget
Corpora mota, Deo placeat super omne creatum
Corpus ab Empyreo stabili virtute manentem a
Mittere causandi fluxum, faustamque locandi
Mensuram. Vos ò Superi, quos Gloria tantæ
Molis habet, nostros meliore juvate Penates
Influxu, ne nos tanto fulgore potitos
Non locet Empyreum; sed corpus adorea comat.

De Aquis Cælestibus.

HInc post Empyrei Cælestia Regna Beatis,
Regna parata Choris, immunem motibus aulam;
Et sine Syderibus, primum post mobile, dicunt,
Concrevit stabili Crystallinus humor Olympo,
Quem longo perspecta parum trepidatio lapsu
Temporis obtinuit nosci; sed firmiùs illum
Biblia sacra docent; quoniam quis viderit unquam
Num Firmamenti polus inclinatus ab Axe
Mundi circuitu parvo, lentoque vacillet?

Si

a, S.Thom. par.1. quæst.66. art.3.

Si super astriferum Cœlum meditemur Aquarum
Naturam, non esse parum discriminis inter
Nostrates remur; quoniam Divina creatis
Efficit in rebus quamdam Distinctio Formam.
Hinc igitur sectas ab Aquis Cælestibus imas
Conditio, status, & motus differre probabunt;
Non tamen, ut generi sit convenientia nulli
Proxima, cum sit Aquæ ratio communis utrique.
Qua propter fluidas, udas, gelidasque locari
Crede probabiliùs firmo super Orbe subinde
Syderibus compto; quarum si copia texit a
Convexum Sphæræ, major subvecta videtur
E medio sursum, gremio quam didita Terræ:
Nam medium duplicata globum proportio defert
Bis quater augeri, pleni ratione quadrati,
Cumque sit ad Terram spatii firmantis Abyssus
Maxima, si tantum Cœlo sit tegmen aquarum,
Quantum Terra fovet, fuerit vix area vasti
Fornicis uda super; spatio vel fluxit ab omni
Prima freti facies, & Abyssus opaca tenebris.
Quomodocumque putes; superos attemperet ignes
Frigore, Stellarum radios vel nube reflectat
Cælica Lympha levi, motoque volumine sacrum
Protegat Empyreum; Mundi non præterit usum;
Si satis hinc etiam ejusdem rationis habentur
Partes, & totum; spirant inferna supernis;
Infernisque superna parant spiramina sortem.
Et solidatus Aquis vertex, firmataque fixis
Orbita Syderibus Mundum demonstrat eodem
Materiæ tractu fusum, quo Corpora formis
Sunt fabrefacta novis, nullo cædentia nisu,
Sed tamen arbitrio Domini subjecta ruinis.

Hypo-

a *Qui tegis Aquis superiora ejus*. Psal. 103.

Hypotheses Astronomicæ.

QUin Firmamentum motu ſplendeſcere primo
Contemplabantur veteres, quia mente ſequuti
Aſtrorum aſpectus, nunquam vidiſſe minutum
Diſcrimen poterant; quò progrediuntur ab Ortu
Sydera fixa, velut norant errantia; quippe
Mille Cyclis ducunt, Mæandris millibus orbes
Aſtronomi, ut motus certâ ratione diurnos
Percipiant, mediasque vices, perigæaque puncta,
Centra, Polos, Axes, Auges, varioſque regreſſus;
Et modò veloces, modò tardos, atque morantes
Apparere vident; & in omnia monſtra volutant
Ingenium, longæ ne non reſpondeat arti
Phænomenon; confert Hipparchi tempora viſis
Syderibus Ptolemæus: opus determinat ingens,
Quod ſtupet Uranie, quod Poſteritas imitetur;
Et motu recto per ſigna ſequentia ducit
Aplanen: Aliis alii deducere Cauſis
Nituntur Cœlorum Adytus; ſed duplice Tycho
Stellarum Centro, molem metitur in omnes
Amfractus, nimiumque Phaſes Copernicus auget
Mobilitate Soli: tamen hic exactiùs omnes
Aſtrorum motus ficto Syntagmate profert.
Difficile eſt primis varios obtutibus orbes
Rimari, facile eſt inventis addere: nunquid
Inde ſuo ferri motu mediteris in ortum
Sydera, dum primi rapiuntur ab apſide Cœli
Occaſum verſus? ſolidisque canalibus ire
Per loca tot parvis Epicyclis rupta Planetas?
Sunt hæc ingeniis hominum (mirabile dictu!)
In fines inventa ſuos; nam calculus artem
Diluit inconſtans, vario diſtractus arithmo.

Qua-

Quapropter petit in paucas concludere leges
Schemata Cœlorum. Simplex natura vagari
Gestit in Amfractus nobis ignota gerentes
Principia; & quorum nondum sint æqua repertis
Themata. sudandum est alio Systhemate Mundi,
Quod magis, atque magis naturæ consonet astris.
Quis mundi sapiens? vastas quis mensus abyssos? *a*
Quis digito tetigit? durataque membra probavit,
Anne incorruptis essentia quinta lacertis
Integra pelle fibras omnes custodiat? utrum
Sit locus arboribus? regio sit inhospita brutis?
Et virtute calor, non actu ferveat? Ignem
Motibus in Sphæram, sub Lunæ fornice, nullis
Visibus inspectum, succenderit Arbiter? utrum
Motus in Ellypsin, centro ne feratur ab uno?
Observare licet nostro distantia visu,
Et conjecturis inferre probabile dictu;
Sed media ingenti fallunt discrimine mentem;
Irrequieta omnes ratio se vertit in ausus,
Garrula solertes confundit opinio sensus, *b*
Ambitus à Centro spatium sejungitur ingens;
Tellurem Mundi centrum deprædico, Punctum
Respectu Sphæræ totius; & ambitus astris
Terminat intuitum, per inania cætera fallit.
Propterea an Sphæræ sese tangentia gestent
Corpora, nescitur; vel an impetus altior orbes
Subjectos rapiat, contra nitantur & ipsi.
Hinc, atque hinc solidâ consistere fronte videntur
Cor-

---

a Job 38. 33. *Nunquid nosti ordinem Cœli; & pones rationem ejus in Terra?* Eccl. 1. 2. *Altitudinem Cœli, & latitudinem Terræ, & profundum Abyssi, quis dimensus est?*

b Sap. 9. 16. *Difficile æstimamus, quæ in Terra sunt, & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore; quæ autem in Cœlis sunt quis investigavit?*

Corpora cæruleum depicta voragine vultum
Continuis liquidos attactibus edere fluctus,
Et celebrare vago connubia mutua motu,
Æthere, luce, situ, proprioque effundere mixtìm
In medium afflatus tenues; sed nulla calorem
Emittet motu glacies, & quidlibet expers
Igne; ubi flamma latet, valet inde calescere motu,
Quem facit allidi duri constantia, tanquam
In pelago scopulus liquidæ vertiginis æstum.
O mihi si liceat superos ascendere Cœlos,
Visere Virtutes, assistentesque Polorum
Cardinibus Mentes! vos alloquor inclyta Mundi
Culmina, dividuis regnum cælastis aquarum
Limitibus; tranquillus apex, tranquilla quietis
Sessio, fluctisonis Terræ supereminet Undis;
Nec vetitum mortale Genus, divisa tueri
Mentis, & undosæ Carnis penetralia nisu,
Firmatisque Polis infernæ Partis, & altæ,
Pro centro cohibere rotas, ut in ordine motus
Eliciant. O vos veniam mihi cedite, Mentes;
Mens agitat molem: Menti succurrite nostræ.
Degenti Terris fas est quoque degere Cœlis.

De Duro, Molli, & Fluido.

QUæ verò sit causa patens, cur lenia quædam
Perfacili fluxu refluant, & dura protervis
Vincta ligaminibus sistant; ab origine sortem
Nacta suam, commune gerant hæc, illa soluto
Glutine nil habeant toti commune ligatum,
Crediderim. Quia fluxus Aquæ diversus ab Ignis
Fluctibus, & pariter diversus ab äeris æstu,
Diversum demonstrat opus; si Sphærica partes
Contextura movet, quare non semper eodem

Fertur

Fertur idem motu? Tenuis lux in loca præceps
Advolat, & flammæ vis tardior imparis ignes
Agglomerat. Studeat miſcere quadrata rotundis
Democritus; quoniam diverſis rebus eundem
Attribuat curſu fluxum, quò ſingula torno
Sphæra ruat? non eſt eadem. Non ergo figuris
Conſtat eisdē. Eadē? haud igitur diverſa; quod obſtat
Suppoſito. Refluunt ſic nata, carentia nexu,
Artubus hæc teneris propter tenuiſſima fuſæ
Materiæ momenta, magis ſunt cædua duris.
Dura penetratas millenis orbibus in ſe
Materiæ partes cogunt, cædique reſiſtunt;
Difficiles neri, longâ tamen arte teruntur,
Tritaque jam refluunt, ſtatui revocata priori
Conſiſtunt. Igitur ducunt ab origine ſortem
Mollia, dura ſuam, varioque fluentia ductu.
Forte putent aliqui, primo quod fecerit ortu
Cuncta Deus puro ſtringentia vimine partes;
Sed quædam fragili conflata vigore, citatis
In partes reſoluta ſuas impulſibus, atque
Mixturis fuerint; flammis velut Æra liquantur,
Quæ ſi clauſa ſtatim vaſis agitentur ahenis,
In teretes abeunt cineres contuſa minutim.
Sic Aqua, ſic Aër, ſic tenuia quæque manebant
Ante, ſed impulſu Motoris, & igne creato
Saucia cœperunt ſolvi, contritaque cunctis
Partibus amiſſum perdant magis uſque ligamen.
Sicut Aquis lapides rodit labentibus Amnis,
Lævat, in exiguas fragmenta remittit Arenas.
Parciùs iſta canam; quia quomodo fluxus aquarum
Stringitur in glaciem, poſtquam defluxit in undam?
Cur motu redeunt, ſi conterit omnia motus?
Et quædam contuſa ſolent lapideſcere, quædam
Pulverulenta rigent, quædam corroſa liquantur;
Hæc acri ſolvuntur aquâ; mox arte reſurgunt;

Illa

Illa fluunt ſemper, nunquam nexum illa remittunt;
Ex quibus inferimus proclivia quæque ſuâpte
Naturâ mutare modos, aut integra ſiſtunt.

De Æthere, & Aëre.

SUb Firmamenti titulo latiſſima Mundi
Machina ſæpè venit, ſpatium cum firmiter omnes
Detineat Partes; Cæli ſub nomine crebrò
Fertur idem ſpatium; Cœli qui nomine gaudet
Judicis appellat ſenſum ſubtiliter Aër. [a]
Erigitur rutilans ſpatiis ſublimibus Æther;
Et ſimili Cœli ſua nomine jura repoſcens,
Ima petit; querulis Aër aſſibilat Euris,
Et procul aſſurgens, ſua regna per Æthera pandit.
Audit Ariſtoteles, Cœlos definit, & aſtra
Æthere ſignari; ſpatiis incluſus iniquis
Jupiter aëriâ ſub dio Nube reclamat.
Siccine cum ſuperis Tellus appareat idem
Fætus, ut infernis cæleſtia Manibus, Æther
Omnia dicentur; Leni pede purior Aër
Supremas violare plagas formidet ab ipſo
Limine Lunari, niſi devolet eminùs Exul?
Exſthaticum gradiaris iter; tibi nonne videtur [b]
Terra nitens Aſtrum? Quare non creditur Æther?
Nonne planetarum ſpiris via libera lucem
Torquet in ima? quid eſt, animam ſi ſpiret in altum
Ath-

a *Hinc* Geneſ. 1. 26. *Volatilibus Cœli*. Ibid. 14. *Fiant Luminaria in Firmamento Cœli*. Lucr. lib. 1. *In hoc Cœlo qui dicitur Aer, & Jupiter Aer intelligitur*. Hor.lib.1. *Sub Jove frigido*. *Quæ ſequuntur poeticè tractantur*.

b *Vide Kirkerium in itinere exſthatico*

Athmosphæra levem, circa se densior halet? a
An bene conveniat duris, & mollibus unum
Nomen? habet veri certos Armilla Trigonos,
Queis aditum referet liquidis, & talia fatum
Audit Anaxagoras. Ignem facit Æthera: litem
Mitigat. O Æther quantum sic Aëre differs!
Tu per te rutilas; vegetas & inertia motu;
Tu per te calidus, tua semina condis ubique;
Tu refoves. Aër sine te, nihil obtinet horum;
Hic minus activâ refluos indagine succos
Ebibit, & lucem facili splendore maritat;
Et quasi pilentum summis, imisque paratum
Spiritibus, leviora vehens, graviora relinquens,
Conciliat; sensim tactu palpatur amico;
Ignis & ardorem medium tranabile mulcet;
Hic Terræ, Cœlique sinus comes Ætheris opplet,
Magnaque perraro loca dividit intervallo.
Cumque sit impulsu sese feriente moveri
Segnior, allisu frendet, fremit, ejulat, aures
Tinnulus applodit, veluti si scissa papyrus
Strideat, & cuneis quassatus percrepet asser.
Hic etiam quadam pice resinatus, & uncto
Conjicitur similis, densis cum talia flammis
Procreet admixtus, maneatque tenaciter ignes,
Adjutus lymphis, & crassâ uligine Terræ.
Est illi pariter virtus elastica, sugens
Attractu Nebulas, tumido quas tergore terris
Elevat: Hinc nimio conclusus robore folles
Bacchari Thyasis gestit, truditque per auras
Euripis fontes, vacuique pericula monstrat.
Vim divisivam rerum quoque continet Aër

Unde

---

a *Athmosphæra est halituum Sphæra, qua vapores pervenire possunt ab unaquaque Sphæra, ut à Terra, à Luna, à Sole.*

Unde suo lictu rorantia carbasa tergit,
Siccat humum, spumisque focos afflantibus urget,
Ne venas non massa suas dispertiat igni.
Frigidus est Aër, Aqua frigida, frigida Tellus; a
Sed tamen Igne calent. Magis hoc: est arida Tellus,
Aridus est Aër, est aridus Ignis, & undis
Humida sunt: Aqua certiùs humida: frigidus Aër.
Namque quid est frigus, nisi defecisse calorem?
Sicca quid ariditas, nisi cum deest humor aquarum?
Quicquid enim calor est ignis, quidve humor aquarum
Novimus: Ergo quibus calor, humor desit, habetur
Frigus & Ariditas; tamen his potiora requiras
Qualia: quippe madore carentia pinguia, non sunt
Arida; sic oleum, sic ignis, pingue quid ardent;
Et macer est Aër, non aridus: Arida Tellus
Non macra. Derides? Ubi simplex Corpus obaudit
Sensibus? Aëriæ moles impressa receptant
Omnia, quæ facili renuunt fugientia nutu.
Inde calent, frigent, caligant lumine, splendent;
Arent, humescunt, pinguescunt, atque macescunt.
Quasque Athomos dicas, Terræ ramenta volutant.
Propterea gracilis reliquis præstantior Aër,
Si quem destituant extranea quæque, rigorem
Exercet summum, gelidas conglutinat undas,
Findit humum macie, constringit mista resolvi,
Dum vorat ingluvie quadam, velut Helluo quicquid
Se sapit, & Protei species se vertit in omnes.
Sed quibus explanem verbis ita corpore simplex
Abstrusumque meis Elementum sensibus? ipsos
Æolus, ut referem, suspendit in Aëre Ventos.

De

a *Frigidum Aerem docuerunt & Stoici, quorum potissima erat Ratio; quia cum sit Ignis lucidus simul, & calidus, consequens videri, ut illi objecta natura tum frigida sit, tum obscura &c.* Cæl. Rodig. lib.25. cap.16., & Seneca lib.2. quæst.nat. cap.10. ait, *Natura enim Aeris gelida est.*

De Ventis.

Frigidus hinc Aquilo tepidum decertat in Auſtrum,
Inque Notum Boreas, Vulturnum Circius urget;
Fundit Hyperboreos æſtivus Etheſia flatus.
In Subſolanum Zephyrus conſpirat Eoum:
Libs in Cæciaden, & Japis Corus in Eurum.
Nimirum Ventis nomen fecere locorum
Reſpectus, pluresque notant in Pyxide Nautæ;
Quam quod biſſenâ diſtinxit voce vetuſtas.
Nam Boreas, Aquilo, Corus ſpatiantur ab Arcto;
Et gelidâ niveos reſpirant fauce furores,
Sole procul. Contra Notus, Auſter, & Affricus afflant;
Et calidâ tepidos reſpirant fauce liquores:
At Subſolanus, Vulturnus, & Eurus ab Ortu
Regna movet Nabatæa, ferens quæ verrit ab Indis.
Spargit ab Occaſu jucunda Favonius ora,
Cui Zephyrus Ver lenè fovet, gravè Circius halat.
Sed quaqua verſum ſpirant, ubi Cauſa fluentem
Aëra conturbet. Porrò quæ Cauſa ſit afflans,
Aëriumque movens Regnum, quatiensque procellis
Noſſe laboramus. Magni quid Terrea ſiccum
Ariditas exhalet, ut inde quati queat amplis
Turbinibus Mundus? dicam nova ſcire volenti.
Pondera perfectam ſtatuunt æquata quietem;
Ponderibus preſſus momenta minoribus addit
Motus & exceſſum libræ gravioris adæquat.
Si verò librata ſuis à lancibus æquam
Pondera deſtituant trutinæ vim; fluctuat anceps
Et leviùs ſurſum fertur, graviùsque deorſum.
Inde fit in liquidis omnis commotio; namque
Libramenta petunt partes hinc inde gravantes,
Motaque pars parti minimo quocumque flabello

Stare loco nescit; concurritur, æmula mixtis
Irritamentis partes hæc pugna lacessit,
Imparium vires donec confuderit omnes,
Et nexu pariles sufficerit. Unica Venti
Ne sit origo tibi; quia quicquid in Orbe movetur
Plùs, minùs instabiles momentis ventilat auras.
Sic igitur Cœli Motor constanter in Orbem
Inferiora ciens, facilem quatit aëre Ventum,
Quem Mare Pacificum novit; quem ducta Cometis
Semita significat gyro. Namque ille globorum
Impetus Occasum versus dilator ab Ortu,
Mobile quem primum latè profundit in Astris,
Dum rapit immanes adeo constantia Sphæras
Corpora; non fieri possit, quin non quoque motu
Sollicitet simili fluidum simul, Aëra, Pontum.
Inde Planetarum solidæ variantia frontes
Ora situ referunt, Synodo, Sextante Cyclorum
Penthametro, Quadrante, Trigono, vel Diagono
Siquibus allidat liquidum, vertigine ferri
Diversâ sit opus, variosque exurgere Ventos.
Hinc Orientales Saturni aspectibus afflant,
Procreat occiduos Mars, Sol, & Luna susurros.
At Venus Australes, Boreales Jupiter effert,
Mercurio parent alii, quem lucida transtri,
Regulus, Alcides, Cervix, & Cauda Leonis,
Pleiades, Arcturus, Delphin, Lyra, Syrius, Hydra
Instigant furere, & Solem nimbosus Orion.
Sicut enim Hydromylâ motus contortus Aquarum
Tympana si mutent pinnas, modiosve; retorquet
Flamen, & undosos fluxus; ita mobile primum,
Dum variat moles, influxus mutat, & auras.
Sed minus Ingenii mihi sit, præsagia norint
Astrologi, non invideam. Mox ipse recessus
Lucis, & accessus varias per tempora pugnas
Ventorum generat, pluvias, & frigus, & æstum,
Omnia

Omnia Flaminibus Causas, viresque ministrant,
Dum Motûs Natura sui conturbat iniquo,
Et Gravia, & Levia occursu, pacemque reposcit.
Nam roratus aquâ sublimè vaporibus atris
Suffitus plusquam Sudum, præponderat Aër,
Aggestæque Jovem Nubes gravitate fatigant;
Dumque fatigatum frontem sudare coercent,
Prævia portendunt celerem suspiria fletum.
Igniculis etiam (velut observare caminos
Possumus undanti flammarum turbine flantes)
Aura tumet, refluit, crepitat, caligat, anhelat.
Non secus occlusis foribus, seu folle retrudit
Rimula spirituum globulos; ita densus in antro
Rarus in aprico glomeratur ad ostia Ventus,
Propter inæquales oneris dispendia lances.
Vulcanum quoque languentem sub ferrea massæ
Tormina solicitat ructatus anhelitus undis,
Quæ derivatæ camuris conclusa columnis,
In cava præcipitant, exploduntque Aëra casu.
Præpetibus rapiunt Venti secum omnia pennis,
Et tales afflant, ut climata qualia verrunt,
Sic oleant; Nivibus gelidos Cynosura; tepentes
Sole, Marique Notus, suaves Aurora, salubres
Hesperus exhalat; sapiunt limosa Mephitim,
Quæ respirato gentem languore parentat.
Et Vos ò Dryades, ramis crepitantibus Euros
Plaudite flaturos, Aegles viridantis odorem.
Et Vos ò Lymphis aspergite, Najades, auras,
Ne teneras lambant labiis arentibus alnos.
Quid dixisse velim? quamquam respiret eodem
Cardine Cœlorum Ventus; nihilominus illis,
Hisve plagis prodest, quia prata virentia, campos
Frugiferos transit, flatus decerpit amænos,
Quos humus infelix alibi, vel stagna negarunt.

De Aquis.

AT non diſſimili ſpatioſa per Æquora cauſâ,
Oceanus divexat Aquas, undisque flagellat;
Et Scopulos, Syrtesque petens, & littora paſſim
Alliſus redit in Pelagus, redituque remugit.
Quandoquidem incumbens Terræ conamine toto,
Quam præſtat levitate, ſubeſt levioribus Auris:
Quæ lucis, motûsque ratis affectibus illum
Excruciant; Agitatus agit quoque funditùs, Ignis
Aëris, atque Soli Segmeta minora volutans.
Sicut enim radio clauſas penetrante feneſtras,
Cernimus obſcuras Athomis volitantibus Ædes
Afflari, puro quas crederet aëre plenas,
Haurit & has Sordes Cæli ſpectator aperti:
Sic Aqua miſceri ſimili farragine, quamvis
Perſpicua apparet; variisque rigata, colores
Induit: albeſcit gypſi diluta lapillis;
Sulphure flaveſcit miſto, minioque rubeſcit;
Atra fit, argillas nigra fuligine tinctas
Irrepens; & cui rerum traducta cubili
Nupſerit, hoc faciem fuco reſperſa nitebit.
Hinc etiam vario Terræ cratere ſapores
Ebibit: Invenies dulces, ſalſas, & amaras
Diverſis manare Soli de fontibus undas,
Et paſſim ſpecies alias inferre palato.
Quin ego flagrantes vidi, ſi lumine flammas
Conciperent moto, calidasque ingreſſus abivi
Sanior. Admiranda genus proluſit Aquarum.
„ Fons Antenoreæ Vitam qui porrigit Urbi
„ Colle ſedens Aponus calidis elabitur Undis.
Æthiopes redolente Lacu vaccinia, manant
Unguento, bacchantur Aquæ rubigine poti.

Nil

Nil natat in Syden, nil non natat Alcis ad oras.
Clitorium Vini tædet: Venerisque Salemnum;
Me quoque Celomii, tetrum ſpirantis odorem.
Quod niſi miſcibili referas, imponet amanter
Pharmacopola tibi puteum pro fonte propinans.
Hæc ita miſcendis liquidis propenſio Cauſas
Promat in alterutrum. Fluit, & refluit Mare certi
Temporis in numerum, tanquam ſi Cordis ad imum
Sanguis eat, redeatque potens ex Corde per artus,
Cum quæcumque ſuas venas arteria paſcat.
Non tamen eſt Animus Terræ, quæ talia motu
Præſtat; habet gravitas libræ momenta trementis,
Quâ verſus cava parte vocant Spelæa labantes;
Et refluo compellit Aquas in vortice ferri:
(Præter eas ipſas, quæ motant Aëra Cauſas)
Ac veluti commota ſemel cunabula longo
Nutant anfractu, veluti quoque pendulus alto
Funiculo Globulus vibrat per libera ſeſe
Arcubus alternis, vel iniquis tempora menſus
Æqua: vacillantes Lymphas, ſic undulat Æquor.
Ergo Aqua ſorte ſuâ ſit pura, ſaporis, odoris,
Atque coloris inops, uncto procul, anxia Terram
Diluere, & ſubjectare, & conſtringere cæno,
Sed bibitu facilis, miſcetur in arida promptè.
Frigida, quæ caleſit, ſi tingitur igne nitenti,
Quo ſine prorſus hiat, gelidoque rigeſcit amictu.
Exilio lucis porrò, nimis äere frigus
Concipiente, latex venas transfixus acutas
Indurat: glacies, nix, grando, pruina gelantur
Ros, imber, nubes, aqua; conſtipata rigore
Frigoris, & Terræ ſalibus denſata nitroſis,
Aut aliquo ſimili, quod ſtricta coagula ſingat.
Quippe Gelu terrenum aliquid ſibi jungit, & Aër
Ipſo frigidior coſtas injectus acerbat,
Igne procul; concedit Aquis innare; caleſcens

Liquitur. In liquidis igitur non tangitur undis
Maxima frigiditas, cum Nix magis algeat illis,
Atque magis glacies, magis his quoque frigeat äer
Causa Gelu efficiens: Verum ipsa remotio lucis
A Terris, ab Aquis, & ab Aëre detrahit ignem,
Et motum exanimans simulat torpore veternum
In Terris, in Aquis, & in Aëre; sed magis Aër
Æthera semotum sentit, quia proximus illi,
Si caret exili nimium quæ corpore suxit,
Debilis ejectat, Vires emarcidus omnes.
Propterea enervis motu sua depulit undis
Et Terris fermenta, quibus calor exulat ultra
A Terris, ab Aquis, quæ frigore trajectæ stant.
Id calor à motu lucis; diversus eosdem
Ac calor, effectus prodit rigor: excoquit, urit,
Siccat, & humores liquidos explodit, & ignem.
Sed calor humores liquido fervore resolvit,
Et rapit ignifero secum succosa volatu
Glandia; ni rapiat, veluti liquat Æra, rebullit.
Ex his rimari liceat, quod frigus in actu
Aërio sine luce globo debetur, Aquarum
Divisor, quia deliquium est immane caloris,
Et magis hoc patitur, servare tenaciter impos
Igniculos. Frigent passivè cætera juxta
Principium proprium; quia motus frigora motis
Imprimit in rebus frigentibus, & magis aptum
Impelli, magis est aptum perfundere frigus,
Cum magis inducat minimas subtiliter auras
In sibi subjectum Corpus, pellatque calorem.
Nonne vides Glaciem respersam molibus Auræ,
Distendi majore loco, quam corpus Aquosum?
Quapropter stipata cados disrumpit, ut algent
Vina, Meroque latex distinguitur.
Haud secus ipse calor primò quidem in igne moratur,
Et motu furit; at reliquis in rebus adhæret
Mixtu-

Mixturâ; motuque nitens revocatur in Æthram.
Humiditas autem Lymphis ita propria detur,
Ut quæcumque madent, & lento phlegmate pallent,
Undarum ſpumis humeſcant; & niſi Veſtam
Induerint, frigent latices, & frigora motu
Parturiunt, & aculeolis cogentia ſtringunt.

De Miſtione Elementorum.

PRotinus ut Cœli motus, ut luminis Æſtus [a]
Et laticis diſtincta Thetis, firmataque paſſo
Aëre cœperunt Altæ munimina Sphæræ
Conſpirare operi, liquidis Elementa lacertis
Miſceri cœpere ſimul: rapit Æthera totum
Mobile firmatum; ſpargit concurſus Aquarum
Aëra, perplexo ſurſum levat igne vapores:
Unda lutat Terram; tenues uligine fumos
Terra movet; motu ſpirant hæc omnia finem
Numinis intentum; quo fine creaverit Orbem
Omnipotens noſti? propter Natura ſuperni
Munia fit meriti; perfectum Gratia Lumen
Exigit acquiri, Bonitate quieſcere ſummâ
Gloria contendit Mentes, Animosque Beatos,
Ut quodam veluti diducta forinſecus intrò
Circuitu redeant, & ſit Deus ultima Rerum
Meta, quibus primus dotes conceſſit, & actus.
Ergo nihil fruſtrà fieri, nihil eſſe minusquam
Conditio finis patitur, primique Voluntas

[a] S. Auguſt. de Geneſ. ad litteram lib. 3. cap. 3. *De Converſione Elementorum non parva Quæſtio eſt: Alii enim dicunt omnia in omnia poſſe mutari, atque converti: Alii verò eſſe aliquid omninò proprium ſingulis perhibent Elementis, quod in alterius Elementi qualitatem nullo modo vertatur.*

Artificis, reputa. Sine mentibus omne creatum
Si foret, aut nullæ fiant finè corpore mentes,
Cur fibi fufficiens prodit fe Conditor extra?
Quæ finem ignorant, cur corpora bruta creavit?
Sunt igitur certo quædam res fine creatæ
Mifcibiles, ideo fluidæ, cædique potentes,
Quas Elementa vocant, mifcerier apta viciffim,
Quas Alimenta voces, & idonea pafcere fætus,
Et generabilium protendere femina rerum.
Cædua funt etiam, facili refluentia fluxu,
Infra fe pariter cunctas mifcentia partes,
Inter fe pariter partes agitata volutant.
Non tamen alternant Elementa fuas rationes,
Cum divifibiles inter fe Miftio partes
Conturbat, quia juffa locis expanfio firmis
Dividere, in majus vim non habet Argumentum.
Nam fi dividitur Moles Telluris, & Undæ,
Mifturâque lutum coalefcit, ut afpicis, unum
Imperfecta facit Generatio; perdita non eft
Ariditas Terræ, fed Aquæ contufa madore:
Propterea citò fit reditus, quia perdita non eft
Humiditas Undæ, fed humi fpiffata rigore
Protinus afflatu Flammæ difperfa per auras
Arentem laterem primâ cum fronte relinquit.
Nonne vides prunas minui de Vafe fragrantes,
Et tenuem fpirare focum calefacta, remitti
Continuò, dum quæque fuos fugientia motus
Exercent Elementa? vides madefacta per ignem
Lina vaporatum ficcari; forfitan audes
Dicere perfectè genitum de vifcere lini
Humorem? Humorem perfectè dicere lino
Corruptum? Non eft hic Aër alter, & alter
Humidus, & ficcus; miftâ fuit humidus undâ,
Et ficcus redit abftersâ, fpirantibus Euris.

Ele-

Elementa non mutuò generantur, neque corrumpuntur à Natura. Favet Cabeus lib.1. *Meteor.* Text.7. quæſt.1. *& alii.*

Non ex alterutris fiunt: Quis viderit unquam
Vel Totum in Totum verti? vel pura duorum
Membra ſuis patrem contactibus edere partum?
Quæ vis poſſit Aquam, (niſi ſit Divina,) viciſſim
In Terram mutare novam, vel in Aëra paſſim?
Si latices fiunt Aër, quid ab Aëre ſudat?
Arida ſi latices, & in ignem tranſeat Aër
Cur datur, ex habitu privatio, & inde regreſſus?
Obſervant Elementa fidem, ſunt omnia Mundus
Ipſa, vel ex ipſis gignuntur Mixta ſubactis,
Interituque vices referunt reſoluta priores.
At ſi formari dicas mutabile corpus
Ex corruptibili formâ. Dum Terra fit Unda,
Unda fit Aër, atque Aër mox tranſit in ignem,
Cur Elementa ſimul non flagrent omnia? vel ſi
Mutuus eſt reditus, pariles ſi pugna Triumphos
Mutua concelebrat, veniam date partibus ipſis,
Quas Elementa negant, & mox Elementa regignunt.
Ridiculum fateor, lapidem ſi cogito factum
Ex Flammâ: prius hæc Aër fit, & inde liqueſcit
In latices, latices tandem lapideſcere dicam.
O Dignus Colophone Tripus! ſi Terra fit Ignis,
Cur redit in Terram? ſi flamma potentior actu
In ſe vertit Aquam, quid colligit Æthra vapores?
An fit gleba lapis? fiunt an nitra metallum?
„ In noua fert Animus mutatas dicere formas
Corpora, dureſcant in ſaxa, metallaque glebæ;

Anne regressus erit? lapis iste triabilis esto,
Limus erit, limus durescat, & ecce lapis fit.
Transitus iste patet; redeunt Elementa, quid ergo?
Si Totum quod erat nunc est quâ forma rediuit?
Hoccine disposita Totum de parte resultat?
At quo disponi possint motore favillæ,
Ut fiant aliud? si dissipat unda, calescit;
Aëre si fumant, referuntur in Æthera sursum;
Ad sua Centra redit quicquid devolvitur extra.
Denique quicquid agit, finem non præterit Alti,
Præcepto Domini positum, quo fine Creantis [a]
Appeterent Elementa vices, ut in altera mutent
Naturam? Certo consummat ab ordine finis
Perfectum. Deus ipsa satis si fecit alendis
Pro mistis, quid se mutant, corruptaque gignunt?
Quid se multiplicant, minuunt? concursus eorum
Perfectis datur in Mistis, iterumque solutis
Est reditus? non ergo perit formale minutum,
Quod fuerant, inter sese cum singula partes
Commiscent: aliâ pollent vitute creatæ
Sementis, nova Mistorum cum forma resultat
Ex minimis variè textis. Intellige veram
Naturæ seriem, medio tendentis in Unum.

Aristotelis ratio, cur Elementa generentur, & corrumpantur mutuò. lib. 3. *de Cœlo summa.* 6. *non probat.*

Dicat Aristoteles minimum corrumpier, ex quo
Dissolvi semper partes patiatur in omnes,
Nam si cessarit, steteritque solutio, sicut

Empe-

[a] Psal.14.8.6. *Præceptum posuit, & non præteribit.*

Empedocles voluit, non eſt inſectile Corpus;
Sed minus hoc ipſo diſolvitur ocyùs, ergo
Corrumpi fateare minus, ſeu majus ab Actu.
At ſi diſſolvi, corrumpi dicis eodem
Stare modò propriè, quæcumque ſolutio rerum
In ſimiles partes Corruptio vera probatur,
Ergo ſolubilibus non detur partibus unquam
Empedoclea ſtaſis, ſed motus, & actio, quæ ſit
Mutua certatim, donec conſpiret alendis
Seminibus; mediat partes Elementa minutas;
Non facit eſſe aliud; quoniam virtus Elementi
Non valet attactu minimas conamine partes
Transmutare pari, cum non plus frigeat Undæ
Quam caleat Flammæ minimum quod ſic in utriſque.
Tum quia Naturæ ſunt Qualia prima valoris
Æqualis; Quanti fuit humidus humor aquarum,
Tantidem Tellus eſt arida: Flamma caleſcit
Quantum frigeſcunt Elementa carentia flammis.
Hinc igitur minimum quod ſic in quolibet actus
Exercet pariles, ne poſſit utrinque viciſſim
Mutari ratio: minimum quapropter oberrat
Vi propriæ formæ, repetens certamina paſſim
Huc illuc auctum ſimili, mox attenuatum
Diſſimili minimo; nunquam manet; undique pugnat,
Undique pugnatur pariter, nec deficit unquam;
Cum tenuetur apex, tanta virtute ſecantis,
Quanta poteſt tenuare pari de Corpore Corpus.
Sed neque majores minimum corrumpere partes
Oppoſitum poterunt, quia ſi diſpergitur undis
Igniculus, vel ſtilla focis ingentibus ardet,
Dividitur penitùs; ſi ſic corrumpitur, eſto
Mors Elementorum diviſio plena ſub omni
Parte, ſed integritas non eſt ſubſtantia rerum:
Si Pars ergo ſuam formam non mutat, vt Ignis
Fiat Aqua, aut contra; nihil actum crede; ſed Ignis
Non

Non fit Aqua, aut contra, cum motus utrimque resistat
Oppositus: Volat hic sursum, cadit illa deorsum;
Ergo non mutat formam Divisio quævis,
Ut propriè possit semper Corruptio dici:
Quod si Dividuo sequitur; monstretur Agentis
Principium, genitura patens, & finis eorum.
Denique sic dicas; comburitur unda, nec ignem
Extinguit; nec non ignis madet, atque liquescit,
Fit tepidus, friget, gravitat, non dissipat undam;
Quæ si de specie totâ dicuntur iniquè,
Cur de Particulis Elementi dicta probentur?
Totius ratio, Partis Natura putatur.

Corrumpi est propriè Mistorum, non Elementorum, quæ transmutantur in melius. Nicol. de Lyra Sup. Genes. cap. 1.

NEc tibi congeries rerum, quà Mundus ab ipso
Principio stetit ex nihilo, videatur inanis
Formarum nexu; vel spiritualia penses
Condita distinctè, vel materialia passim,
Quæque suum genus, & speciem sortita videbis.
Sed simul ut superis concessum est mentibus inter
Inconfusibilis Naturæ limina pronum
Pondus amicitiæ, qua mutuus ordo fovetur;
Sic & visibili Mundo concordia quædam
Rebus inest solidis, Cœlo, Terrâque cohærens
Per fluidas res, & liquidas: immobilis infra
Se locus excepit moles. Stant ordine certo
Res solidæ, Tellus, Firmamentum, Astra, Planetæ;
Hæc infra refluunt Aqua, & Aër, Æther, & Lux.
Halitibusque suis exercent omnia motum.

Quæ-

Quædam ergo potius dicantur agentia; quædam
Dicantur motu patientia. Cuncta feruntur
Perfectum in finem, medii ratione parandum.
Perficit Cœlos Dominus, quos Mente movendos a
Constituit, Terram specie perfecit in omni:
Sed tamen instat adhuc operans, finique beato
Perfectum regimen per sæcula dirigit ultrò.
Nec quod fecit Opus, subitò destruxit, ut esset
Hoc aliquod, quia perfecit, fierique gradatim
Hoc melius voluit, quod non erat ante creatum.
Quicquid perficitur minimè corrumpitur, ergo
Imperfecta quidem dum perficiuntur ab actu
Non corrumpuntur supra veniente repertis.
Quippe nihil pereat de corpore simplice, quando
Transeat in Mistum, quia Misti forma subintrans
Perficit hoc simplex. Elementa moventur, ut ipsis
Motibus acquirant melius. Dum mista feruntur
Associant partes vegetas, ut subdita formis
Exhibeant: vegetum properat sentire: Supremum
Attingat metæ, si perfectissima Forma
Corporis humani subigat mutabile Totum.
Non ideò Corpus periit, si vivere detur;
Non ideo Vivens periit, si sentiat indè;
Non sensitiuum periit, si spiritus insit.
Nec corruptibiles Homines, in sæcula quando b
Immortale decus, cælestia Dona Tonantis
Induerint tantâ mutati sorte, peribunt,
Nec nova post Ævum cum fecerit omnia Numen c
Cum

---

a Genes.2. *Igitur perfecti sunt Cœli, & Terra.*

b 1.Cor.13. 13. *Oportet Corruptibile hoc induere incorruptionem.*

c S.August. lib. de Eccl. Dog. cap.70. *Elementa, idest Cœlum & Terram non credamus abolenda per Ignem, sed in melius commutanda.*

Cum ſeptempliciter lumen crebreſcet in aſtris *a*
Cum non Tempus erit, cum non Generatio rerum
Corrumpendarum repetet momenta, peribunt.
Concipis impropriè corruptum, dum generatum
Concipis in melius; paſſi nam Forma recedens
Deterior Geniti Formâ diteſcit ab Actu,
Quo nihil amiſſum reputes, vt mutat in Aurum
Collybus Argenti nummos, vel in Æra lupinos.
Sicut enim lucis radiis, ac ignibus Aër
Ut nitet, & calefit, corrumpi neſcit, & illis
Subtractis iterum neſcit deperdere formam
Naturæ propriæ; ſi contingentia ſunt hæc,
Oſtendunt methodum, qua ſe natura reformet.
Et Deus ipſe, quid eſt, quod cum ſimul omnia condat,
De tenebris faciat poſthac ſplendeſcere lucem?
Tum Firmamentum faciat, tum cætera formis
Oppoſitis? nunquid ſubito deſtruxit, ut illud
Hoc aliud faceret? nullum perfectio Corpus
Deſtruit, at Formâ ſtatuit meliore, quod hoc ſit:
Continet ac melius, quæ ſunt concorditer infra.

Meteora.

IGne vaporatus ſurſum volat, aſſilit humor
Attenuatus Aquæ: nebulas vicinior effert;
Et magis elatus nubes vapor Aëre conflat;
Frigore collectus pluvias, & largior imbres
Effundit, nimbos caſu vehemente rigantes.
Ipſe vapor tenuis recidens ſub nocte ſerenâ
Guttatim in ſtillas Ros eſt: concretus in herbas
Frigidiore novas netur candore pruina:

Nix

a Iſa. 30. 26. *Et erit Lux Lunæ ſicut Lux Solis, & Lux Solis erit ſeptempliciter, ſicut Lux ſeptem dierum.*

Nix ſublime riget nubes, albeſcit ab ipſa
Luce, velut glacies cultro conciſa minutim;
Sin aqua nube cadit, concreta cadentibus undis
Grando fit; & ventis turbo certantibus urget
Regna procellarum, tempeſtateſque ſonoras.
Igne per undoſas nubes errante corruſcat.
Fulgor ab accensâ pinguedine, ſulphure, nitro,
Cum propagatur tonitru per rupta remugit
Nubila; lymphatur ſpatiis combuſtio preſſis,
Hinc furit extinctis flammis, hinc fulgura torquet
Dira cremabilibus congeſtim afflata favillis.
Non aliter (ſi magna ſinas componere parrvis)
Cum faber ardentes calybes incude reformat,
Candet opus, lacubus merſos aſpergit arenis;
Stricturas jaculatur eò, quo malleus icit,
Et fragor in numerum ſuccendit fulgetra; cudunt
Æthnæum ferri centeno pondere fulmen
„ Brontesq;Steropesque, & nudus membra Pyracmon:
Accenſas ſublimè faces, & motus, & icon
Nominat, ut Uirgas, Capras, Stellaſque ruentes,
Lampadas, atque Trabes; eadem ſed cauſa revelat,
Et Fatuos ignes, Lædæaque lumina Ponti.
Sin autem videat per concaua roſcidus humor
Poſt pluvias Solem, variè depictus in arcum
Irida formabit, nam lux fulgore colores
Pingit in objectis diverſa parte relatis
Diverſos: umbræ nigræ, Lux alba videtur,
Horum mixturâ medii naſcuntur & omnes
Cœlis comparent ex umbrâ & luce colores.
Quin etiam viſu grandeſcunt, aut minuuntur
Per medium perſpecta aliud: Lux namque reportat
Directo, aut flexo aut fracto ſplendore figuras.

Opti-

Optica.

Nam Lucis radii recto fulgore vibrati
A centro ducis ad Sphæram conforme Diaphnum
Si modo percurrant ſpatium, producet eoſdem
Ad viſum effectus immotus luminis actor.
Si verò contra planum objiciatur opacum,
In ſua conſurgent radii cunabula ſurſum,
Directumque jubar geminabit luce calorem.
Sed quia projectus lucis, quacumque feratur
A duce ſphærali patulum defertur in orbem,
Plana ſuperficies, præter centralis acumen
Cuſpidis in rectum, reliqua inclinata remittit
Spicula, quæ Sphæræ modulos imitata parentis
Rectorum jubarum fiunt ſimulacra reflexu.
Tum quoque ſervatu dignum, quod parvula quæuis
Scintilla, aut radius totius lucis Imago eſt:
Hinc ſpeculum effingit Solem, rerumque figuras,
Et fractum totidem pingit, multoque minores
Prototypo, quot ſunt ejus fragmenta ſoluti.
Sed minor intuitu confundit portio partes
Objectas, tantumque nitent ciliaria fibris
Lumina, ſtellantesque vides à luce nitores.
Quid memorem niſi ſit planum, quod tela receptat
Luminis, Hoſpitium? velut inclinata per omnes
Pluraque plana ſitûs oculo diverſa videmus
Objectare faces; ita puncto quolibet orbis
Convexus radios rectà centraliter omnes
In gyrum reſilire jubet; ſed quo magis eſt à
Culmine ſemotus, languet magis ipſe reflexus,
Angulus ipſe magis contusâ luce reſultat.
Ut verò plani facies quadrante reportat
Se totam, & quicquid lucis conceperat in ſe;

Sic

Sic quoque dimidium Sphæræ lustrabile tædâ
Cernimus, æquali quod decidit angulus ictu:
Quò circa focus hic flexu præstantior omni,
Præter directum; quia tota potentia lucis
Panditur in planum, tetragonia, mutua rectis.
Quod si transparens infra se colligit Orbis
Lumina; refringet radios ad concava; fractos
Diriget ad centrum; decussatoque reponet
Ordine conversim species objecta figuras,
Quas iterum plano faciet consurgere rectas,
Si nova lens vitreâ circi cavitate refringat.
Hac methodo natura oculum construxit, & ipsi
Pupillæ tunicas, humores, Sphærica lentis
In morem convexa, rei retinacula visæ
Disposuit, Totumque refert lens æmula visûs.
Hoc studio, clausis obscura cubicula portis
Instrue; splendorem permitte foramine tendi
Rerum externarum, radiisque nitentia spectra:
Cryptica mox videas versis Albaria pingi
Vultibus umbrarum, quod si quoque lente foramen
Prænitidâ claudas; ò quas effingere formas
Posset Apellæis operosa coloribus Iris?
Tu tamen harmonicè distantia puncta notabis,
Quæ legis intuitu, vel quæ confusa minores,
Majoresve tuis reddunt obtutibus Umbras,
Dum lenti lentem nitidas componis ad auras,
Ut benè conclavi radiantia lumina noscas.
Hinc etenim noris certis variabile normis
Judicium Visûs, radius si transeat idem
Per varium medium: sic remus fractus in undis,
Sic lapis injectus fundo sublimè videtur.
Sic oculi structura situ si differat, arcum
Tegminis aut fundo propiùs senioribus Annis,
Contractumque gerens; aut laxa remotiùs; illos
Eminùs, hos acie distincta cominùs auget.

Quin etiam objectum geminat, si visio conos
Multiplicet; fundique fibras contingat acumen
Decussûs alias, neque concidat una Potestas.
Experiare vitris: Phyalam terebrata papyrus
Contegat anterius; quà si lustraverit Ignis,
Oppositâ mittent ex parte foramina lucem
Occursu, totidemque faces fax una colorat.
Non aliter polyedra basi conspecta sub una
Congeminant rerum formas, ænigmata visûs.
Linea recta movet visum; radiusque videndi
Fertur ab objecto; quare si plura refulgent,
Pluribus & radiis opus est lustrata remitti.
Apparet majus, quod sub majore videtur
Angulo; & extenuat major distantia rerum
Effigies, acie nimium cernentis acutâ.
Quod si debilior radius non pulset ocellum,
Intuitus confusus erit; deperditur Icon.
Ex his principiis minor est obliqua tuenti
Visus, & incertò lymbos dijudicat hirquis.
Directum duplex Oculus videt axe sub uno
Certiùs, & virtus conjuncta potentiùs exit.
Crystallus majore globi conflata catillo
Reddit in oppositâ majores lance figuras,
Quà convexa nitet; quà concava parte, minores.
Et minus, & majus radiis comprehensa duobus
Apparere queunt æquæ simulamina molis;
Fallimur aspectu, magis hoc cum distat ab illo;
Sed juvat ex aliis specimen concludere signis;
Si Perspectivæ delectant pegmata sensum.
Accessu tentabis idem, simul atque recessu:
Motus enim cathetos variat, statioque videntem,
Visaque; suffusus Nebulis nutantibus Aër
Astra situ luxat, roseis redimita capillis
Auctaque demonstrat; scenæ spectacula dicam.
Sed quò me tulerint illos Elementa canentem

Affe-

Affectus, quos Orbe recens Natura creato
Ignorabat adhuc? offert occasio frontem.

De Diaphano, & Opaco.

Nunc age, sis: Quædam sunt transparentia: quædam
Lucis opaca: solum sic est, & quicquid apricum
A se lumen agit, post se describitur Umbrâ.
Transparent Cœli, cum libera lumina Stellæ
Nobis transmittant; Aër, Aqua limpida, Vitrum
Crystallus, Glacies, & quicquid ab Igne nitorem
Concipit, excipiens infra sua viscera lucem,
Ultra se radiis gaudet jecisse refractis.
Cur ita sint quæris? Densum si credis opacum,
Rarum perspicuum, quid obumbrant Nubila Solem,
Pendula Nix Clivos; Crystallus dura renidet,
Flamma licet niteat, post se subjecta videri
Denegat? hoc fuerit proprium sic esse quibusdam
Rebus, ut ipse color; nam qua ratione colores
Innatos Elementa gerunt, & prima creatæ
Germina Naturæ? Quanam Faber optimus arte
Tot lapides pingit, totidemque Metalla colorat?
Vel quibus inficiat fucis Cœlum, Æthera, Stellas
Aëra, Aquam, Terram, diverso ut reddat amictu
Primò visibiles? hac scilicet indole fecit
Per se transparens, & opacum: respice sursum
Cœlorum spatium: quid erit si fiat opacum?
Cum Deus intendat nexum, finemque suorum
Quicquid habent, operum; lucem transmittere Terris
Cuncta per astra volens, spatium tranabile, rarum,
Perspicuumque dedit, quale est purissimus Æther,
Et quale est Aër, essent ut pervia nobis
Condita; Visibilem per se quoque condidit Ignem,
Non transparentem, si densior ardet, ut esset

In ſe viſibilis motu; ſecus ille fugaci
Se pede ſubriperet, nec poſſet rite videri
Lux ſine mole ſui, quà cætera tincta videntur.
Lux igitur quà viſibilis nobis foret in ſe,
Non eſt transparens, neque opaca, ſed omnia luſtrans
Monſtrat opaca ſimul, cum transparentia Mundi,
Tanquam principium visûs, indexque colorum.
Sed ſpatium Ætherium, per quod lux aurea tranſit,
Si ſolidum facias, mirum eſt, radiantibus aſtris
Eſſe Viam rectam, non interrupta planetis
Lumina, cum minimâ Cryſtallus lente refringat.
Nam denſum, durumque licet transpareat, illò
Dirigit ignitam lucem, quo concipit ex ſe
Compages, neque ſunt ſimiles errantibus orbes,
Aut numero, aut formâ. Vitas incommoda motûs
Si liquidum facias, velut eſt puriſſimus Aër.
Hic igitur fluidas, ſimiles per ſingula partes,
Dividuas, tenues, læves, lævore nitentes,
Luce penetratas, numeroſo turbine motas,
Undique perſpicuas oculis cernentibus offert.
Et quamvis ramenta Soli, teretesque minuti
Pulveris afflatus circa nos ora volutent;
Non tamen impediunt viſum; quia læve nitorem
Titillat; magnâ neque luce minutia contrà
Fert umbram, radiis penitus circumdata multis.
Da minimum Terræ, contra quod maxima lucis
Sphæra fluat; radiis cognoſces undique ſeptum,
Pro facie lucere ſuâ. Sic humor aquarum
Clarior eſt viſu, ſpumosâ aſpergine fontis.
Sic Aqua transparet; quia partes undique læves,
Perſimiles, claras, facilique ſolubile motu
Corpus habet; quocum lumen ſi miſceat Ignis,
Viſibilem fundum reddat; Pars concita partem
Luce quatit, motuque rotat luſtrante lacunas,
Flucticolæ vt videant imo ſub gurgite Piſces,

Per-

Perſpicuum tamen eſt Pelagus minus aëre, cum ſit
Denſius; & radios alio movet ordine totos,
Cum minus indigeat viſu Gens humida Ponti.
Ergo magis denſum, minus hoc transparet & umbris
Ludit; at in raris quorum ſunt ordine partes
Confuſo, magis obſcurant obſtacula lucem.
Et quoniam Tellus rerum denſiſſima totum
Corpus habet ſolidum, duris compagibus impar,
Et ſcabrum, lucem ſiſtit, ſurſumque reflectit:
Et ſic eſſe putes lucentia Sydera Cœlis,
Et quicquid visûs eſt terminus, atque figura.
Nec mihi ſubiicias glaciem, ſpecularia, duris
Juncta vitris: ſimiles quâ ſunt tenus ordine partes,
Aſperſæque poris, per quos lux transeat, & non
Sint nimium craſſæ; transparent; bractea quævis
Attenuata nitet; philyræ, chartacea quævis
Et magis uncta nitent, & linea carbaſa ceris
Illita vela nitent. Quid mox? hoc accidit illis,
Ut contexturâ lucem transmittere poſſint,
Quam bene crementum ſimilis rationis opacat.

Harmonia Mundi.

EST Aqua vis, à qua Vitam Generatio ſumat,
Æqua Soli facies, quam ſi ſuper Æthera norim
Stare, ſuper Cœlos omnes innare diremptam
Terrigenis; fluidam Cœli miſcerier uſu;
Hæret Aquis Mens, & Sacro de Flumine Flamen
Concipit. O Cœli vectes, adamantina firmis
Oſtia clauſa feris, quanam vos arte recludat
Janitor? Æternum docuit ſapientia Fatum,
Uno tergeminum ſponſari nomine Numen,

In Fluvio. Tres ſunt Teſtes, Aqua, Sanguis, & Aura. [a]

Prima diem Mundi compleverat æra ſecundam:
Terra ſepulta Mari nullum Viventibus uſum
Largiri poterat; ſed in Aëre Sphæra propinquo
Pendula conſtiterat, nullis ſubjecta ruinis.
Lux tenebris diviſa, ſuo Ductore carebat,
Quæ tamen à Cœli motu parebat Agenti.
Quis non miretur, tantum, quod partibus à ſe
Diſtractis gravitat, pondus, non pondus habere?
Nec gravitare ſuper ventos, terramque, fretumque,
Ingentem molem, fundamentisque carentem
Rerum congeriem? Cœlorum culmina nullis
Niſa baſum fulcris, nutu firmata ſupremo
Perpetuas peragrare vias, parteſque per omnes
Conſentire ſitu? Centri cava Tartara fornix
Munit; Atrox vaſtas cautes circumligat andron,
Nec ſilicem pumex, nec mollis gleba metallum
Faſtidit: tenerum duro concordia certo
Fædere conciliat: Ponti millena ſuper ſe
Pondera geſtat humus: ridet Thetis aëra malis
Lævibus inſtantem; thalamum Junonius Heros
Non gravat accubitu; nec Sphæram Sphæra fatigat.
Quæque ſuo contenta loco. Quis dixerit iſtinc
In propriis centris Elementa graveſcere? fæces
Subſidunt liquidis, motuque premuntur adacto
Subdita; ſed partes toti, totumque cohæret
Partibus, & tanquam, ſi Ponte regantur, & Arcu,
Vix ſentire licet nobis ſub fornice ſtratis
Stare ſuper, vel Aquæ pendentia jugera, fultæ
Continuo laterum niſu, ſtipantia centrum.
Non ſecus effoſſo circumſtat pendulus antro
Rupis apex, humeros cui ſi ſubmoverit Athlas,

Cum

---

[a] Jo. Epiſ. 1. cap. 5. 8. *Tres ſunt qui Teſtimonium dant in Terra; Spiritus, & Aqua, & Sanguis, & hi tres, unum ſunt.*

Cum nihil insudet, montem sufferre videtur.
„ His quidam dictis, atque hæc exempla sequuti
Vivere dixerunt Mundum; vegetare per artus
Harmonicis Elementa suos à motibus, æstu
Vexari; quando colliditur, edere voces;
Et sensu pollere suo, parere Tonantis
Nutibus. O Regem cui vivunt omnia, quis Te
Non colat? Est aliud vis Omnipotentis in omnes
Mundi Particulas, cui non Natura resistat;
Est aliud Vitæ dotari munere; Mundum
Crescere quis dicat; nutriri, semine cogi,
Prole sibi simili fæcundum? sensibus uti,
Mente gubernari propriâ? distingue suorum
Organa membrorum, sensus, objecta; repertum
Nil probat? insano commentum linque Maneti.
Verum ego divisum nati quid demoror Orbis
Imperium? Deus hoc ipsum non approbat, omen
Dissidii; quando reprobas divisio Mentes
Cælestes & Aquas ab Aquis dispescuit imis.
ANNIBAL, Imperii ne te Divisio turbet;
Est Animæ firmata quies, ubi dividit inter
Instabiles Mundi fluctus constantia mentem.
A sensu mentem, qui dividit, imperat; infra
Te cohibe viles curas, undantia sæcli
Flumina; Mentis opes supra te collige firmo
Robore; non aliter parvus componitur Orbis.
Non aliter ratio vitæ spiramen adornat,
Quam si compositi Mundi Typon arte sequaris.

OPUS
TERTIÆ DIEI.

Textus.

9 *Dixit verò Deus: Congregentur Aquæ, quæ*
ſub Cœlo ſunt, in locum unum: & appareat
arida. Et factum eſt ita. 10 *Et vocavit Deus*
aridam, Terram, congregationesque aquarum
appellavit Maria. Et vidit Deus, quod eſſet
bonum. 11 *Et ait, germinet Terra herbam vi-*
rentem, & facientem Semen, & Lignum Po-
miferum, faciens Fructum juxta genus ſuum,
cujus Semen in ſemetipſo ſit ſuper Terram. Et
factum eſt ita. 12 *Et protulit Terra herbam*
virentem, & facientem Semen juxta genus
ſuum, lignumque faciens fructum, & habens
unumquodque ſementem ſecundum ſpeciem
ſuam. Et vidit Deus, quod eſſet bonum. 13 *Et*
factum eſt Veſpere, & Mane Dies Tertius.
Geneſ. cap. 1.

Aquarum Congregatio, & Terræ detectio:

Eertia jamque Dies Terræ feſtina videndæ
Lumina pandebat; tenuique ſilentia labro
Veſperis in lucem indixit, verboque Tonantis
Spirituum intentas acies aſtare jubebat.

Tum

Tum Pater imperio nutûs, & nutibus ipsum
Promit Opus: Montes effert, & vallat Abyssos,
Et Terræ submittit Aquam. Labuntur in unum
Vasta locum Maria; & siccum caput extulit undis
Terra suum; variis apparuit Arida clivis,
Montibus, & scopulis, & syrtibus eruta major,
Quà via rupta fretis, extrusa est altior Ora;
Littora dat propior, tractusque remotior arvum
Fertilius; mediâ montes tellure jugantur:
Celsa sub injectas assurgunt culmina valles:
Infames humeros, & terga horrentia saxis
Suffultæ rupes, Æthram cervice lacessunt.

Fluminum, & Fontium Origo.

SIc igitur declive solum labentia fossis
Visceribus tanquam venis exuxit Aquarum
Flumina, perque Jecur veluti transmissa sub aures
Cordis, secretis derivat hiatibus haustum
In Fluvios, Fontes, in stagna, lacusque cruorem.
Nam licet Oceanus Terrâ demissior altâ
Littora percutiat, latebras tamen impetit omnes,
Motibus undarum saliens, superosque quibusdam
Trudit epistomiis Fontes, & Flumina sursum,
Quæ redeunt iterum longos digressa meatus, [a]
Unde trahunt ortum, & rursum tumulata resurgunt.
Illa quidem pluviis hyemalibus aucta tumescunt;
Æstivis tenuata focis demissiùs errant.
Et nivium fletus, & per juga longa vaporum
Ploratus quandoque fluunt imitata perenne

Fon-

---

[a] Ecclef. cap. 1. num. 7. *Omnia Flumina intrant in Mare & Mare non redundat: ad locum unde exeunt Flumina revertuntur, ut iterum fluant.*

Fontis iter. Per tesqua cadunt, per saxa, per agros:
Et lapides tornant, & arenas marmore tundunt,
Et calcant Alveo limum; lectosque liquores,
In fluvios, fontes, in stagna, lacusque coactos,
Qualibus admiscent, per quæ transire putantur.
Ne mihi succense duplici si Flumina causâ
Derivare velim, pluviis, vel ab Æquore: Terræ
Viscera pensemus magnis instructa cavernis,
Quas pluviæ repleant, aliquo spiramine fontis
Fusuras paulisper Aquam. Descensus Aquarum
Non minor ascensu fertur, si juge tuborum
Corpus horizontem pleno modulamine adæquet.
Si verò momenta Maris gravitate premantur,
Et motu; angustis specubus subrepere plusquam
Sit Mare, sublimi ductu conabitur humor.
Quod si continuos montis prægrandia Nilos
Antra negent; libella pares offerre lacunas
Concedat, quare subter labentia Terræ
Stagna vaporatas antri testudine nubes
Halitus in fontem nequeat stillare supremum?
Manat humus Pelago Sphæram connexa sub unam,
Et puteis suffossa natat. Pone ergo profundum
Verticis à Pelagi plano distare per ulnas
Millenas, paulòque magis præ Mole; quid est hoc
Totius Sphæræ, respectu gurgitis ampli?
Ne motare queat mistas Aquilonibus undas,
Igniculis, salibusque aptas ascendere sursum;
Antrorumque cavas Cautes aspergere succis,
Unde scatent fontes? ad se fomenta trahendi
Fornicis ipse Silex, humus ipsa reservat in antris,
Sicut Aquâ mediâ suffundit opercula pelvis.
At non miremur summis in Montibus undas
Oceano plorare Soli penetrante latebras;
Cum super & Montes, & in Aëra deferat ipsas
Nubibus afflatas: corylo tentetur origo

Fon-

Fontis: ubi eſt, inquam; viden' hic plus eſſe vaporum?
Hic erit. En igitur laticem ſi ſpirat apertum
Sicca ſuperficies Terræ ſublimè, quid ipſum
Humida, vel ſupra Montes non viſcera tollant?
Vel filo tenui, quod funditùs Ora lagenæ
Tranſeat ad calcem, tumor exhauritur aquarum.
Elevat arte lacûs, & parvo pondere fluxûs
Librat in aſcenſum pronos Siphunculus amnes.
Sed magis obſtupeas, quosdam per tempora fontes
Interrupta ſuis rivis erumpere, tanquam
Aut Maris obſervent æſtûs, aut Syderis ortum.
Veſtigare licet: ſi ſubterranea fluctus
Stagna per alternos undarum lance recurrant;
Seu pluviis collecta minùs, plus inde fluentis
Oſcillent, ſeu ſaxa cavis abſtruſa ſub Antris
Impediant: quanquam veluti de Nubibus imbres
Non ſemper refluunt; ita nobis inferus Orbis
Non ſemper nubes, pluvias non ſemper adornat.

De Maris Salſedine, & Æſtu.

Motibus unda viget, ſtagnat ſine motibus unda,
Et lento mucore gravem fovet intùs odorem:
Quem prohibet Salſugo Maris. Capit omnia gurges,
Et Sale commiſcet, quem Terræ immanibus antris
Comperit, atque fluens refluit, refluensque ſecundat
Ventorum impulſus, Cœlorumque abdita jura.
A tremitu motus Aër commixtus in undis
Nonne ſuperficie tenus ebullire videtur,
Et ſpumas jactare Sali refluentis in oras?
Tu verò diſtingue vices: quia pluribus Æquor
Æſtuat; à Cœlis; à Ventis; à Fluviis, à
Momento motûs; à miſtis, à reſolutis:
Et ſimul his attende ſitum, ſcopulos, ſalebras, &
Litto-

Littora cum finibus, fundoque, voraginibusque
Nam longè variant liquidorum hæc omnia motum.
A Cœlis Freta cuncta pati vim, legis adinstar
Quà Sphæræ peragunt cursum, nisi cætera circum
Præpediant objecta, necesse est; alget aquarum
Motus in axe, pigri propter duo plaustra Bootæ:
In medio propter celebrata volumina fervet.
Quandoquidem motus tantus velut impete secum,
Influxuque rapit, refovet subjecta, nec undas
Præterit: augmentum Pelagi, Lunæque labores,
Astrorumque situ, si præsagire procellas
Noveris, id quamvis vulgo videatur apertum
Conceptu, tamen insudet penetrare Prometheus.
Nam crebrò sine lege movent Maria omnia circum
Æolidæ; suprema imis confusa volutant,
Fluctibus agglomerant spumas, spumisque Procellas
Obvolvunt; redit à Scopulis elisio frendens;
„ Additur unda undæ, atq; undã fugat unda volantem,
Lapsaque consurgens Erebo, Cœloque minatur:
Nec finit ad Numeros servari Nerea motum.
Tum quia sal fluviis quingenta per ostia potus
Turbinat occursu lymphas, imisque sub antris
Torquet, ut internos totidem deglutiat amnes
Faucibus, & Terræ scatebris despumet adactos.
Hoc igitur ductu fertur decursus Aquarum
Ut Trochus. Exhibeat speciem tibi concha supernè
Rivis exundans, infernè saucia rivis.
Humor ad ingressum lunatis plena Choreis
Vasis labra rotat, patuloque vocatus ab imo
Volvitur egressum coni vertigine quærens.
Hoc etiam spectasse juuat, quod pendula certis
Pondera temporibus radios librare notamus.
Maxima fert arcu minimo vibratio motum
Æquâ lance parem: legem hanc natura potenti
Momento custodit Aquis; quæ gurgite vasto

Motæ aliis causis, nutant, & funditùs alveo
Ad ripas molem oscillant; alternaque totum
Libramenta Salum refluis conatibus urgent.
Haud secus hac illac Pueros cunabula motant,
Vel duplici suffulta arcu, suspensave tortis
Funibus undanti quatiunt sudum aëra nixu.
Denique mixturæ Pelago vexante solutæ
Motûs exercent alios. Aqua pura priores
Nacta vices salium ruptis excepta cavernis
Traxit amaritiem: reliquis ita rebus abundans
Hoc olet, hoc genitis, corruptisque obruta nutat.

De Arte Nautica.

Qui verò sine lintre nouum Mare primus obibo!
Et nondum tutas Elice discriminat oras;
Et nondum declinat acus magnetica rupes,
Et nondum rapidis inflari carbasa ventis
Obstupuit Doris, nondum videre volantes
Nare domos undis, sylvis sua ligna Napææ!
Nempe dies venient, cum dedignatus iniquas
Omnipotens Hominum curas genus omne ferarum,
Et cicurum medio ponto servare docebit.
Tu verò dilecte Deo, præ millibus unum
Seminis humani columen, post Sæcula Mundi
Quatuor acta quater, celsi portenta Tonantis
Visa sequute Noe, qualem compegeris Arcam? [a]
Ex te posteritas frænandis fluctibus audax,
Navium in altivolans genus exemplaria sumet:
Et proræ, & puppi firmâ cavitate carinam
Subjiciet, sternetque foros; addetque suburram;

Et

a *Vide* Genesim cap.6., & Polyd. Virg. de Rerum Invent. lib.3. cap.15.

Et pice ſtipatas pinos ſentina piabit,
Si quid ab Æquoreo furtim ſtillaverit æſtu.
Mox uſi ratibus Myſi, Cymbisque priores
Phœnices breviora legent vada; curret Aphractis
Ocyor alma Rodos; nec non & nacta Celoces
Nobilius tentabit iter: limbisque Cyrenen
Illuſtrem, Cypron cercuris, atque phaſelis,
Pamphyliam Colchi ſuperabit Jaſonis Argo.
Dædalus antennas malo, vela Icarus addat.
Et ſcalmo Copæ remos, & ferrea roſtris
Culmina Piſæi; clavo regat Æquora Tiphys.
Anchora Tyrrenos juvet, & laxare rudentes,
Tranſtraque tergemino ſi remige firmet Amocles,
Inſtituat claſſem Minos, accendat in undis
Naumachiæ pugnas, Martemque celeuſmate vexet.
Cur autem facili per aquas devecta camelo
Navigia, & merces remis, velisque trahantur,
Et parvo temone vias mutentur in omnes,
Accipe; Pondus Aquæ partes inclinat in illas,
Quas ſibi declives reperit, vacuasque locari,
Et præceps defertur eò, quo cædua paſſim
Diffluit unda ruens, impulſaque pellit, & urget,
Et gravitate ſuâ, motuque facillima lævi
Sublevat, & quicquid per ſe labat, adiuvat iri
Deductum breviore manu, lentisque lacertis.
In primis facilis per lævia ſarcina fertur
Et teretes ſortita pedes dilabitur ultrò,
Quo protendit Apex, Hypomoclion inde jugatum
Vecte poteſtatem diſtantem viribus auget.
His ita principiis naues Mare lævigat unctum,
Planitie, rotulisque agiles ſubvectat aquoſis;
Et latera obliquè clavo diſtorta flagellat,
Qua ſinus eſt, graviùs; qua parte retuſus hebeſcit
Angulus è puppi liquidas projectat habenas;
Inde gubernaclo variatur in Æquora curſus.

Præ-

Præterea mali, & remi pro vecte fatigant,
Et velis, palmisque auras, undasque legentes
Libratum comitantur onus, quod tertia ligni
Pars gerat emergens mediâ cauitate repostum.
Nunc eat instructa Naui Palinurus in altum,
Signa Procellarum vigili speculetur ocello;
Ne subitum irrumpat sterili de Nube periclum,
Aut furor instantem nimbis confundat agonem. a
Neve repercusso Typho spiramine Nautas
Torqueat, aut præster incendia fluctibus afflet.
Hoc opus, hic labor est. Artem experientia fallit;
Nec mora; ferte manus numero, date vela secundis
Halitibus; non Æthra rubet, non nubilat Aër,
Non spumat Mare, non fumo, non murmure vertex,
Non hyemem pallore jubar portendit acerbam,
Submotique Solo, Bolidem dimittite fundo,
,, Subdola cum ridet placidi pellacia Ponti,
Exploraturi quantus sit gurges aquarum.
Da Grave descendens in Aquis, scrutabere quanti
Ponderis in specie fuerit, vel id accidit esse;
Nam ferri, & plumbi lamella supernatat undis,
Terreus & pulvis, per se graviora Fluentis;
Sed leviora natant positæ ratione figuræ.
At lignum per se levius, graviusque metallum
Ducis aquâ, sub qua demergitur hoc, natat illud,
Et nihil omninò in specie est, (exceperis ignem
Cujus onus superat ferventior actio rarum)
Quod grauitate sua, subjectas non premat Undas;
Distractum à proprio centro, totoque remotum
Sphæræ complexu, trutinæ quâ perdit amussim.
Hinc aliquid submersa natant, & pondere certo
Ligna gravata magis merguntur. Mergitur Aër
Ipse, vel attractus piscosæ Plebis hiatu,

Vel

a *Vide Dechales de Navig.* lib. 1. prop. 16.

Vel despumatus motu, vel mistus in ipsa
Mole natabilium. Qua de re sola videtur
Aëris integritas ratio perfecta natandi,
Cum Pisces vesica regat, cum spiritus ipsos
Urinatores; & quæ magis aëre pollent,
Mista minùs demersa natant; quid cogit olivum
Nare super latices? si qui latet Ignis in ipso,
Plus valeat, quare, lignum supereminet illi!
Sed Terræ proprium mergi, secumque gravatum
Suffocare genus, lusu nisi præpete Nantes
Detineat numerosa moræ concordia: Navim
Assimulant membris, erecto pectore proram;
Rostrum fronte; ulnis remos, & cruribus; æquum
Motibus obliquis pondus perpensitat artem.

Terram creatam esse Heterogeneam.

AT variis primo Tellus distincta fodinis
Dicatur fovisse sinu, quæ vivere nusquam
Vidimus, aut aliis mistis concrescere; glebas,
Saxa, Metalla, Sales, & quicquid fossile certis
Principiis Natura nequit miscere, neque illis
Solvere; sis oculo Lynceus, dum plura per artem
Colligimus. Quoniam si corpore simplice purum
Undique Terra lutum primis concepit ab annis,
Quomodo non possent similes producere formas
Æquali Causæ fluxu? qua nempe resultent
Tot lapides cretâ? quare non igne Metallum
In sua fornaces domitum primordia solvant?
Et quod ubique satum est Elemento simplice, quidni
Protulit haud similes vultus? hic pallet arenis,
Hic Sabulo Tellus: figulis argilla Cimoli,
Cynnabari Libyæ pictoribus editur, & fert
Armenia, & Samos, & Lemnos diversa colorum.

An lapis, an glebæ ſpecies ſit Sulphur, Alumen,
Et Nitrum, quisnam cernat? Judæa bitumen
Crediderit commune Solum? difformia Terræ
Membra probant variis congeſtum partibus Orbem.
Attamen & ſtudio quædam meliore coquantur,
Sicut enim Natura ſagax indurat ab undis
Cryſtallum, multisque vitrum ſolertia fucis
Tingit, an hoc aliis rebus contingere poſſit
Advertas. Orichalca nitent ex ære, lutoque;
Ex Ferro, lacubusque Calybs crudeſcit, & Igni
Plura patent: certè reperis, ubi naſcitur Aurum; [a]
Parvulus eſt Pulvis, quem terra dat, unde fit Aurum.
Sic habet Argentum Venarum certa ſuarum
Principia, & locus eſt auro, quod Sydera conflant;
Tollitur è Terra Ferrum; lapis igne ſolutus
Vertitur in Cuprum; virtus occulta propinquas
Nos cælat cauſas, avidosque Smaragdus adurget,
Ut purum rigido confletur ab Igne metallum.
Nec tamen affirmes vegetum; ceu planta. Quid ergo
Seminium fermenta negent? ut Bdellion Indum
Ligna gemunt; Electra Silex ex Æquore jactat,
Conſtringitque gelu; gummi lacrymabile, ſtacte,
Cinnama, Thus, propriæ ſtirpis ſudore rigeſcunt:
Non ita Telluri placeat ſudare metalli
Congerie? ſed pauca modos non prodere plures
Simplicia inſiſtam. Nimium ne crede Chymiſtis.
Nam Stamnũ, Æs, Ferrũ, Argentũ conflavit, & Aurũ
Conditor, Argillas, Lapides, magnasque Salinas;
Sicut in Hungariâ videas; quibus Unda liquatis
Salſa fit, atque Salem ſiccata calore reponit.
Horum Mixturis medios aſſurgere partus,
Ut Plumbum, Minium, Calybes, Orichalca putarem.
Nec fruſtra terebrat Maſſas Magneticus Hermes;
G Nec

[a] Gen. cap.2. 11. & 4., Eſd.8. 2., Job.28., Eccl.32.8.

Nec Sale communi collectus spiritus aurum
Frustra dissolvit; stygiique acredine succi
Liquitur Argentum: solidum despumat Obryzum
Scoria lecta focis; & cum videantur ab uno
Principio manare, cavis crebrescere venis
Cuncta Metalla, suâ multum rubigine distant.
Nonne Aqua guttatim congestat pulvere Tophos?
Credibile est etiam Terris, & Gurgite primùm
Aspectus alios, quam nunc, patuisse; videmus
Quippe senescentem Mundum minus esse decorum,
Montes exesos pluviis, nudata Parentis
Ossa; Metallorum cuneos fossore carentes,
Calvitie Clivos, deformes Vomere Valles,
Contractas rugis facies, & flumine Campos
Deletos; ubi Pontus erat, ibi findit Aratrum;
Nare Lacu Pisces, ubi Bos ad Pascua lusit.
Quid non mutarit Noemi Cataclysmus! ut ipsis
Verticibus steriles imponat glarea plantas,
Et summis tumulos inscribant Ostrea saxis.
Id contemplati quidam dixere futurum
Interitum Mundi, cum complanaverit omnes
Unda Soli partes, cunctis dominata ruinis,
Æquoreas effundet aquas, primasque reposcet
Circuitus Formas: verùm spem differet ultra
Sæcula judicium Justis? tu signa propinqui
Judicis expaveas: Bella undique Bella, tumultus;
Cœlorum portenta, Sali discrimina, Terræ
Conflictus, Clades; quidnam expectare necessé est?
Quod nisi nimirum fuerit discessio primùm, [a]
Atque revelatus scelerum Coryphæus, & omnis
Perditionis Apex; lateant oracula mentem.

Tum

---

[a] Thessal. cap. 2. 3. *Quoniam nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo Peccati, filius perditionis &c.*

Tū Cœlum, Terramq; novā fore, ſcilicet in qua [a]
Nulla lues aderit, quam poſt incendia Mundi
Credimus, & qualem, ut primo diluxit amictu.
Dicit enim Pſaltes, non inclinabitur ullo
Tempore: cur igitur poſſim tenuiſſe ſepultam [b]
Fluctibus, ex quo jam dudum Deus extulit undis?
Imbre ſuperficies, non fundamenta labaſcunt.
Vel quid agant propiùs, cum Terræmotus ab imo
Repſerit, inque lacus magnas abſorbeat Urbes;
Non tamen omne Soli culmen deglutiet unquam

De Terræmotu.

ASſiduè rapiunt Undæ graviora deorſum
In Mare; ſuffodiunt cuneos, fundamina rodunt,
Et mollita ruunt, & poſt ſe grandia vertunt
Saxa, tremit Tellus cum rudera mota repoſcunt
Sub terris centrum. quid enim? ſi libera ripis
Flumina corroſis præſtant hunc deſuper actum;
Clauſa ſub arcanis multo vehementiùs antris
Paulatim exeſas turbabunt impete cautes.
Sub terris etiam latitant incendia, Sulphur
Paſta, Nitrumque furens; ita ſtagna calentia monſtrant,
Et quandoque vomens Ignem ſciſſura trementis
Ruris, olens graviter; ſuccenſa bitumina laſſant
Compagem, quia vel ſerpunt ſecreta cavatis
In finibus, Flammæque rotâ ſua limina pulſant:
Vel quia conſumptæ cæcâ fuligine rupes
Non valeant ſuperimpoſitas ſubſtollere moles,
Disjiciunt baſibus nitentia Pegmata fractis,

a 2. Petri cap.3.
b Pſal.103. 5.

„ Sub pedibus mugit Tellus, tremefacta dehiscit;
„ Concussæque cadunt Urbes, dubiæque minantur.
Nam Terræ motus sunt subterranea quædam
Tempestas, Uteri materni Tormina multis
Excita Causarum stimulis. Aquilone retortus
Venter humi tumuit Salibus, Pice, Sulphure, Nitro;
Hæc agitant Ignes atri, mixtique vapores
Ignibus occursant; aër elasticus urget
Tempestatis Opus; subter tonat inde, coruscat,
Fulgurat; arcano motu suprema silescunt,
Attractuque latent fontes, pavet ignis, & aër.
Fit sonitus fluxu; clausi sub ventre dolores
Debiliore via faciles erumpere, portas
Arripiunt, quatiunt Ædes, & culmina circum,
Et longo titubant tractu, velut ebria motu
Quæ loca vicino rupti terrore Baratri
Subsultum sensere gravem. Mox panica vires
Fontibus, & flammis auget vesania, nunquam
Cessatura quoad, sive interrupta meatus
Pervadat minimos, ceù si Paralytica spiret
Membra lithargyrion. Simili formidine pulsi
Terrigenæ fugiant, & adhuc Tellure quietâ,
Non se stare putent; quia spiritus ille lacertis
Insitus, egeritur paulo cunctantiùs alta
Mente coarctatus, quod non secus accidit undas
Æquoris expertis, postquam tenuere Penates.
Sed neque stat subitò Tellus commota, requirens
Paulatim gravitate situm, centrumque; per horas,
Perque dies plures tractim concussa residit.
Vidimus ah nuper sublimes vidimus arces
Romulidum motas, magno pallore Quirites
Extimuisse moræ, cum longè Nursia sensit
Funditus everti. Nisi mox CLEMENTIA SUMMI
PATRIS Opem ferret precibus, non ultima pœnæ
Vindicis UNDECIMO' perimat censura vocatos.
Vidi-

Vidimus & Tiberis rivis undantibus Urbem
Bis tumuiſſe: dolent à fletibus arua Coloni,
Tecta dolent Cives à motibus. Ira Superbos
Non finit eſſe reos: humili peccata tributo
Corporis, & mentis properant deflere; precantur
Suppliciter veniam; veniam placatus amanter
Annuit Omnipotens; voluitque Timendus haberi.

De Terræ, Marisque Magnitudine.

HÆc ita ſint. Oculis jam tum luſtrare peregrè
Coſmographon Tabulas, celebres & nomine ſaltem
Terrarum, Mariumque plagas diſtinguere cures;
Sed prius hæc unà, quantæ ſit molis, & inter
Seſe diſcernas. Delectat opinio mentem.
Inſpice reſpectu Cœli mirabile punctum,
Tercentis ſexagintà quod partibus ambit
Circulus; inque gradu decies ſex millia paſſuum
Enumeres. Globus hic terras conſtringit, & undas.
Sed veluti facie tenùs amplius eſt Mare terrâ,
Si dubitas terram liquidorum mole minorem,
Cum ſit contento majus, quod continet. Iſthæc
Regula fallit. Habes majores mole canalis,
Qui tenet, humores; & aquis terreſtre redundat
Undique Vas; igitur ſiccis ſupereminet undas
Terra labris, & mole poteſt minor eſſe liquatâ.
Præterea cum ſubter aquas latitabat opacas
Terra, tenebatur. Diviſio facta minores
Reddidit in Terrâ; præruptis auxit abyſſis
Diluvies; natura igitur plus ceſſit Aquarum,
Quam Terræ, quia vita triplex minus hac ad opus, quã

Illis indiget: unde Parens Deus addidit Orbi [a]
Formofas avium fpecies, & aquatile germen.
Quanta fit Unda Maris fummis intellige clivis,
Quos Deus evexit fcabræ fub imagine fphæræ:
Quod fi planitiem gyri redigatur in unam,
Elatæ repleant partes immane profundum;
Afcendent undæ, quantum depreffa jugorum
Culmina defcendunt, ablatâ Sphæra minorem
Afperitate globum demonftratura patefcet.
Pone fpecus Terræ, venas metire, cavernas,
Euripos, quibus unda latet: congefferis arctum
In nucleum ficcam, tanquam fit marmor, aquarum
Culmen erit majus: Diametrica linea Sphæræ,
Circuitûs minor eft, quam tertia pars: Aqua Terram
Ergo premens medio, majori mole fuperbit.
Diffiteor litem hanc quisquam componere poffit;
Cum duo fint elementa globo commixta fub uno.
Quod fapias, quantis Europa, Afia, Africa regnis
Dividitur! contra quamvis America reperto
Dimicet Orbe, manens longè tribus æmula Terris.
Noftra fuperficies folas induftria luftrat;
Et ratione putet rerum penetrare medullas,
Cum quæ profpicimus certò vix novimus extrà?
„ O curas Hominum, ò quantum eft in rebus inane!
Quod Deus Arcanum docuit, fecuriùs inquam.

Cofmographia.

Est in utroque Polo nobis incognita Tellus,
Cognita Naucleris fummas tentantibus Oras,
Quam

---

a Genef.1.20. *Producant Aquæ reptile Animæ viventis, & volatile fuper Terram.* 2. Pet.3.5. *Terra de Aqua, & per Aquam confiftens Dei Verbo.* Hymn. ad Vefp. fer.v. *Magna Deus Potentiæ, qui fertili natos Aqua, partim relinquis Gurgiti, partim levas in Aera.*

Quam tamen exortem penitus non hoſpite dicam;
Et ſi frigenti Zonæ non longa celebret
Triſte Parallelis Aſtrorum motibus Omen,
Exequias frugum: verùm lux alma nitentes
Plusquam ſex menſes gelidis communicat arvis:
Nam Solem mediâ plusquam Tellure videmus
Luſtrantem Lymbis umbram protendere cono,
Quo tegit Eclipſi Lunam: ſic æqua diei
Nox medium diſcum poſtremo vertice profert,
Et circumducens Menſes ſine nocte per Arcton
Protrahit; oppoſitum Menſes ſine luce relinquit.
Arcticus Europæ fines determinat undis.
Hinc etiam Neptunus agit glaciale per Æquor
Granduico carpenta ſinu; Rhiphæa ſalutat
Culmina; Corelios viſit; ſinuoſaque flectens
Brachia Norvegos, Danos, Suecosque, Gotosque
Circuit, & duplici Fillandica littora ponto
Munit; Aquis iterum curſum deflectit ab Albis;
Omega dum Moskos latices, & Volga miniſtrat,
Livoniæ fines Novogardia ſpectat euntem,
Et magis interior Lituania: Pruſſia portu
Advocat, & poſtquam Samogyptia legerit Arva,
Viſtula Sarmatico Patrem cratere propinat.
Redditus Oceano Germanas alluit Oras,
Quas Albis, quas Rhenus alit, quas Saxo, Boemus,
Auſtriacus, Moravus, Lotharingius, Helueta replent.
Inde procul Grolland algent, Islandica Thule,
Orcades, Albion, Scotis illuſtris, & Anglis,
Hyberne, & ſparſim laribus patet inſula multis.
Præterit & Belgas, & Gallica regna Brittannis
Obvia, Lugdunenſe ſolum, quod Sequana radit;
Quos rigat & Ligeri Celtas Aquitania, tranſit.
Et Pyrenæis egreſſa Garumna latebris
Cernit in Hiſpanum Neptunia ciſia littus

Tendere; Cantabricis excepto finibus octo [a]
Tarracona Plagas illustri nomine monstrat.
Nec mora; festinum formosis Duria ripis
Visitat, auratam tribuit Tagus ipse saburram;
Et Lusitanos dum respicit Ana Penates,
Gadibus Herculeis invitat Bætica nantem.
Ille quidem longo ponens ex ordine primam
In Fortunatis metam, mediterrea cursum
Per Freta direxit. Balearidas urget Iberis
Fluctibus. O iterum Rhodani quam Gallia Lymphis
Narbonensis Humum fæcundat, amabile regnum
Auspicor: Allobrogum summis ex Alpibus Alpes
Cerne per Italiam totam juga laxa trahentes,
Attollit scapulas Pater Apenninus ad auras.
Cerne Padi Fontem, Phaetontis & imbre rigantem
Insubrium Campos: Ligurum mihi Cyrnus, & Ilva
In Mare Tyrrenum dant Ostia: forte retardet
Arnus in Hetruscis, cum non vacet usque feracem
Visere Sardiniam? Latio neque Tibris amæno,
Me neque Partenopes teneat Lucania Pæsto.
Sic ait, & magno Tellus percussa tridenti
Dissiluit: Patet inde Pharos speculata Pelorum,
Et Siculos Æthnæ Cyclopas, & alta Carybdis
Guttura: post Calabros ubi figit Apulia calcem,
Jonio superum Pelago vocat Adria Ditem.
Samnites, Marsos, Picenos, Semnones, Umbros
Istria, Dalmaticis Epirus, & Illiris agris
Hospita respiciunt contra. Corcyra subinde
In Peloponesum deducit; & Isthmus Achivis
Cycladas ostendit Mirtois fluctibus udas:
Et Rodon, & Cypron Libycis obstare procellis
Carpathii Sporadas: Samon, & Chion Icarus inter
Mer-

a *Octo plagas, idest Murcia, Valentia, Arragonia, Cathalaunia, Castilia, Navarra, Calletia, & Asturia.*

Mergitur; Assurgunt Mytilene, Lemnos, & Andros.
O quot in Ægæo passim ferit Insula Montes!
Pieridumque Chorum Macedûm statione canentem
Nutrit Olympiaco Pharsalica nectare Tellus;
Neptunum occurrens subiit Thetis Hellespontum,
Threiiciâque leves lusura Propontide versus
Heptaphonon resonare docet per Bosphoron Echo;
Euxinumque ingressa fretum Tritona sub Istrum
Expedit: ille celer Dacos locat amne Tibisco,
Moldavos Transylvanos, durosque Valachos,
Et prope Bulgariam stat Rascia, Servia Moesis;
Danubiique caput penetrare intentus, utramque
Pannoniam lustrat, Dravoque Savoque fluentem;
Norica, Vindelicis, Rhætisque adjuncta pererrans
Arva, Tubâ reditum septena per Ora triumphat.
Taurica Cymmeriâ Peninsula fauce recessum
Indicat, & tandem fessis Mæotida præstat.
In Tanaim stimulantur Equi, sub Tartara mersi
Europæ fines longis amfractibus explent.
Nunc oculis Asiæ majores perlege Partes.
Maxima Tartariæ ditio, quam Russia lævo
Inchoat aspectu, Chirkassis, & Petigorskis,
Hyrcanoquè Mari Chrimæa tuetur; Imavum
Caucason usque procul Tangut spatiatur & Indos.
Et Scythico subjecta gelu Borealia calcat
Æquora; Mongolo jungens Oriente Cathajon.
China Scythas longè montanis mœnibus arcet,
Et Sumatrâ Javisque tenus protensa Malachi
Crure Philippinas, & Borneon, atque Moluchas,
E regione novi Mundi, centenaque circum
Regna Mari commendat: habet Camboja Sianum;
Gaucinchina Mecon; duplex habet India Gangen,
Quæ Tauri sublata Jugo, quos Mengala curvat,
Quos Cambaja sinus, & Persida cernit, & Ormush,
Quâ mare se terris Arabum, Susisque benignum

Insi-

Insinuans Babilona ferit, sitiensque vagari
Protinus Euphratem, & Tigrim compotat; Hydaspen
Præcipiti torrente luit; quo Media Parthis,
Assyriisque comes sub Caspia littora degit.
Quò Mesopotamiæ, Syriæque Armēnia fœdus
Cappadoci, Cilicique subit: Nabatæa, valete
Culmina, Phænicum studiis polluta, valete.
Pamphyliæ, Lyciæ, Phrygiæ, modo Turcica, quondā
Bithynos, Galatasque fovens Natolia præses
Extremos Asiæ fines decernit eunti.
Africa septa Mari circum conjungitur Isthmo,
Cui penes Ægyptum blanditur Erythra rubenti
Gutture. Maurus Athlas Libycis dominatur arenis,
Et Pænis Numidæ propiora Mapalia ponunt.
Syrtibus oppositam spectat Tripolina Meliten
Barbaries: Barcham dicit Cyrenia Siccam
Marmarica: Ægyptus Nilum Memphitica sugit,
Et Meroen amplexa locat regione propinquos
Thebaidi Æthiopes: Lunæ de montibus ortus
Nilus Abyssinos, quos Æquatore calentes
Invenit, Ambanis latè refrigerat undis.
Hinc etiam Nigrum ruptis prodire cavernis,
Et Garamantas aquis refici labentibus ajunt,
Donec in Hesperidas sua Gorgades ostia pandat.
Quis verò referat quales decurrat Eremos
Nubia, Sarra, Guber, Biaphar, Medra, Zápher, Amazen.
Summa legunt Nautæ: superat Gualata Marocchum,
Mox Melli, Guinæa, Benin, Damuth, Manicongon
Zanziber adducunt in Spem, dum carbasa terris
Obvertant superis: Caphalæ Madagascar adhæret,
Et Mozambico. Portus exquirere plures
Displiceat, sicui non barbara lexis obedit.
Orbe novo novitas antiqua vocabula cudit,
Pleraque compertis occasio Nomina terris
Indidit; Antipodas nobis, & lancibus æquis

Di-

Diſtantes, rectam Sphæram ſi norit Orizon,
Ampla ſub Occaſum complectitur Amphytrite;
Quæ ſub utrumque Polum ſuras anguſtior infert
Ventre tumens medio, duplicem diſcriminat Iſtmo
Tellurem; Boreæ concedit Mexicon, Auſtro
Braſilem; jacet has inter, quæ prima reperta eſt
Proxima Jamaicæ, atque Cubæ Quiſqueia crebris
Cincta ſali domibus: ſurſum nova Gallia fuſis
Suſcipit Eſtotilanth finibus: Chilaga Tagillum
Ludit aquis: nova florentes Hiſpania Portus
Fert humeris: Mare Purpureum Caliphornia ſorbet.
Quid plura his? oculos revocat pars altera, cujus
Regna prior tentat, qui nomina fecit utrique.
Tiſnadæ Caribana præeſt: Paguana Maragno
Flumine concludit Chirmos, & Amazonas, ultra
Carnibus humanis Anthropophagis placet uti.
Argento refluis dimanat Acutia rivis.
Et procul hinc ignis terram, regione gigantum
Preſſa Magellani Porthmi traductio findit.
Inde per ingentes opulenta Peruvia tractus
Pacifico fruitur pelago, cui mille viciſſim
Inſulæ adulantur. Guinæa recens Salomonis
Indigetas lateri adſcribit, Viridaria fronti.
Sic Via Navigiis Orbem patet undique circum;
Cœlorum ut motum feſſo temone ſequuti
Comminuat, quam fecit Iter, momenta diei;
Quam ſimul, oppoſito ſi vela tumentia curſu
Pellit in Auroræ periclima Favonius, addunt.

Plantarum Productio, & Natura.

Hæc igitur detecta locis tot machina primùm
Juſſa vireſcentem producere frondibus herbam,
Et ſemen præſtare ſuum, quo germina lectis
Quæ-

Quæque perennarent vicibus, nec ſtirpe carerent:
Juſſaque pomiferum Sylvis extendere lignum,
Et generi ſervare ſuo fomenta vigendi,
Ne reparata novâ ſterileſcat in Arbore virtus;
Paruit; & ſubito riſerunt gramina campi,
Ceſpitibus Colles, Olerum diademate valles;
Virgultis Fruticeta nitent, & amæna Viretis
Prata; Nemus Plantis, pubeſcunt frugibus Agri,
Fructibus, & foliis ſaltus, & Floribus Horti:
Nec Calamus Ripæ, nec defuit ulva Paludi.
Quid Cereris cultum Frumenta Novale morantur?
Frigida Triticeâ ſugit de Meſſe Siligo
Humidioris humi glebas, & Oryza paludem;
Far Uligo movet, fœcundant Hordea culmis
Aridioris humi Glebas, Tragos, Irion horrent
Et Zea; quid Milium, quid Avena ſaginat edentes?
Dant lomenta Fabæ, redolent farragine Pultes,
Inque cibi ſpeciem diverſa legumina, Lentes,
Seſama, Piſa, Lobæ, Ciceræ, Cicera, Erva, Phaſeli,
Aſtragali, Viciæ, Siliquisque Lupina ſonoris.
Hortorumque dapes Raphani, Cæpæ, Allia, Porri,
Aſparagi, Cynaræ, Rapæ, Siſer, Appium, Anethum,
Intubus, Atriplex, Carium, Lactuca, Sinapi,
Peucedanũ, Marathrũ, Chirmum, Melocarpus, Aniſon,
Braſſica, Beta, Rumex, Blitum, Cichoræa, Papaver,
Fraga, Pepo, Cucumis, Coriandra, Cucurbita, Napus;
Quid ſparſum legis? haud omnis fert omnia Tellus.
Hic viridi nexu Topiaria texit Acanthus;
Hic Amaranthus olet, Tuſſes hic curat hibiſcus;
Eſt ibi Carectum filici confine tenaci,
Eſt ibi Serpillum flagrans, ibi forte Pyrethrum;
Mandragoras alibi Cyrce, Medea Cicutas
Nutrit; Echidnæis Aconita infecta ſalivis.
Hinc Urtica riget, vileſcit Corchorus illinc,
Inde Hederæ, Smilax, Staphys invidet Agria Viti;
Inde

Inde ſacrum Verbena ſonat, Saliunca Profanum.
Mittit Arabs Aloen: Abſynthia Pontus; Amellum
Gallia, Cyrenæ Laſer; Ida ſalubre Capellis
Dictamnum: Molyn Cyllene, Ruſſia Xyrin,
Anticyra Elleborum, Panacen Othrys, India Nardum,
Hybla Tymum; quid opus fuerit cuſtode Priapo?
Millenas ſpecies ſervant Viridaria, quarum
Nomina vix habeas; quarum virtute potiri
Sudet Anaxagoras; paſcet Grex undique fœnum;
Nec Salices hædis aberunt, agnisque Myricæ;
Nec Suibus Tuber, neque Bobus agreſte Tryphillon.
Ocyma ſponte legent Pecudes, Malvasque medentes,
Hyſſopū, Rutamque & Menthā, & quæ fugat Angues
Salvia, Bugloſſum, Caſiam, Roremque Marinum.
Quippe Voluptatis Paradiſus in omnia pronus
Germina, quem Dominus plantaverat ante Diei [a]
Tertia ſepta, vices Terræ totius olebat.
Areolis diſtincta nitent Violaria, Calthæ,
Lilia, Narciſi, Clythiæ, Vaccinia, Myrti,
Pæoniæ, ſine ſente Roſæ, ſine cæde Hyacinthi:
Quæ non oſtentent Florum decus Herba, vel Arbor?
Qui non ex ipſis latè ſpatientur odores?
Quæ non deſumat morbis medicamina Pæon?
Quosve gulæ luxus ex his non condiat uſus?
Explicuere comas etiam Pomaria ſummi
Numinis Imperio; lignisque virentibus eſum
Carpet Adam fructus, Pyra, Mala, Cydonia, Ficus,
Meſpila, Sorba, Nuces, Hypomelidas, Arbuta, Pruna,
Zizipha, cum Ceraſis, & Amygdala, cumque Volemis
Perſica; quid cupiat? tantum fatale ſcienti
Ne comedas Pomum. Quid enim ſi diſplicet umbris
Fra-

---

a Gen. cap. 2. 8. *Plantaverat autem Dominus Deus Paradiſum voluptatis à Principio in quo poſuit Hominem, quem formaverat &c.*

Fraxinus, aut Fagus, non te delectet Oliva,
Aut Baccis Cedrus, aut Laurus formosa corymbis.
Aut nota Victorum comptæ fastigia Palmæ?
Si minor est Orno virtus, sit Populus, Alnus,
Ulmus, Acer, Quercus quæsita sedilia paci.
Robora quid spernas? caveas Viburna, Cupressos,
Juniperos, Pinos, Calamos: latet anguis in herbis.
Utiliùs Tiliam duro meditabere Buxo.
Et juvat attentos Abies in montibus altis.
Pulcra quidem rerum species, sed pulchior omni
Cultus erat specie: Lignum Vitale perennem
Ætati spondebat opem, non imbre madebant
Compita, sed Fluvius passim sata cuncta rigabat,
Quem sub inaccessis terræ penetralibus actum
Phison, atque Gehon, Tygris, Euphratesque biberunt.
Defuerant Lolium, Tribuli, Lappæque, Rubique,
Et quicquid spuriâ culpæ propagine pollet,
Degeneres Segetum morbi, Vitesque labruscas
Horrebant, Platani Fungos, & Subera Viscum.
Undique Terra viret, perfectaque Germina profert
Principio: perfecta Dei sunt munera: posthac
Edidicit vitare Genus, speciemque Nepotum.
Quin etiam minimè fuerit speculantibus abs re,
Sub pelago Segetes aliis, arbustaque formis
Vivere; nam ludunt undis Zoophyta, Phycos,
Alga, quibus similes subtus sylvescere plantas
Curalium explorat ramis, & spongia fibris;
An non par herbis imo sub fonte virescit
Muscus, & in puteis Polythrix, & Vimina flumen
Nutrit? ubique Dei Tellus promptissima nutu
Concepit, peperit, fætûs emittit, & auget,
Sementem repetit, nec non alimenta ministrat
Omnibus, ille Maris, vel humi sit, & Aëris hospes,
Quærit ali; sed Aquis non est vis ultima stirpes
Seminibus lactare suis, Plantisque favere.

In Generationibus Mistorum nihil creatum specificè perire.

QUin quoque concedas, ex his quæ condita primùm
Narrantur nihil amitti, si quando latenter
Semen alant: alias eadem cur inde resurgunt?
Deperdi his nescit formas natura, nec istis
Subjectum commune facit: commune putatur
Quod ratione genus conceptum dicit eumdem
Pluribus apprehensum. Totum mutatur, & illud
Gignitur, hoc aliud cum sit: corrumpitur illud;
Non Partes, non Materies, non Forma, sed ipsum
Mutatur Totum; tantum secreta creatis
Contextura novum molitur rebus amictum,
Donec ab hac unâ cessent consortia Formâ,
Donec, & alterius fiat Manatio Formæ,
Qua sibi constitui Mistum lætetur Origo.

Modus loquendi non approbandus circa Formam Substantialem, quod annibiletur, quod sit per se mobilis & ea præstet, tanquam sit Causa Efficiens: & hujusmodi.

QUandoquidem, quid tot Formas meditantur abire
In nihilum? neque pro captu vulgaria dicant?
Hæc aliquid veri dicunt, sed prava loquendi
Conditio proprio Totum depauperat Actu.
Forma dat esse rei. Genitor quid præstat eidem?
Quid Quantum? quid Quale facit? quid cætera Toti
Cau-

Causarum tribuunt? Primum deducit in Actum
Materiem, cujus latebris deducta, sinuque
Consurgit; differre facit, speciemque decoram
Constituit: cunctas passiva Potentia Formas
Appetit; ingluvie quadam scortatur, ut insit
Per se: da patiens informe; quid appetit? omnes
Formarum species. quid se determinet uni?
Sed quia quam recipit Formam nescitur, utrum ne
Tangat Agens, nexuque liget, nihil illa subegit [a]
Sensibus: hæc unum, quod sit substantia per se
Mobilis. Adveniunt Toti, quæ Partis inhorret
Nobilitas. Formam solâ cape mente Stagiræ.

An implicet Elementa esse in Mistis perfectis, per suas Formas perfectibiles, & elevabiles à Formâ Misti.

Si certè dabitur Rerum Corruptio quædam,
Qua commutetur substantia Corporis actu,
Protinus & Genitum subjecto fiat eodem;
Hoc ut tale sit ex non tali; nec varietur
Suppositum; Formæque novæ sit terminus idem,
Dum veterem Formam penitus Privatio delet;
Vicit Aristoteles. Hominis Generatio poscens
Immortalem Animam superâ virtute creari,
Taliter efficitur, quamquam præcesserit ipsi
Corporis Organici series, reparandaque duret
Per vegetas vires. Sed si Vegetatio primùm,
Si quoque præcedit sensatio, quomodo dicant

Cor-

[a] *Nulla Forma Substantialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est Objectum Intellectus.* 3. de An. Tex. 26.

Corrumpi quicquid remanet formaliter actu
Posteriore vigens? Ita sit, de nomine tantum
Quæstio ne fiat: latè corruptio si sit
Quicquid non retinet formaliter ipsa prioris
Cuncta modi; per eam Generatio tota sequatur
In rem perfectam: sic materialiter insunt
In mistis Elementa suis. Si perficit, & non
Implicat assumi, quod Forma potentior ipsas
Tota subalternas pervadat ab ordine Formas,
Et similis similes investit, & elevat actu;
Quid nocet in Mistis simplum formaliter esse?
Quid nocet esse simul totum vegetabile, corpus,
Et ratione potens? Partes, totumque manenter
Esse quod hoc unum? reliquis Animalibus ortus
Persimilis suadet melius perpendere; nunc est
Hoc Animal, quod non fuerat priùs immediatè.
   Sed tamen, ut quidam Quantum dixere coævum
Materiæ, & Formas per singula membra reponunt,
Atque alii propriis Elementa manentia formis
Infra Mista locant, dubium fecere, quod instans
Terminus est motûs, & sic generatio fiat, [a]
Non contingenter, quia sic Natura requirit.
   Pone creata mihi primo distincta tenore,
Mox uti ratione velis; ita differe, quantum
Sis alibi sensu dives. Quid, quomodo, longas
Plura per ambages Peripatus disputat; odit
Alma Fides, brevibus contenta silescere dictis.
Ipse Deus dixit: Fiat Cœlum, Arida, Sudum,
Gurges Aquarum, Æther; & simplex Corpus in ipsâ
Materiâ Formam comitem, nexamque maritat.

a *Si implicaret Forma Elementorum ne fieret Mistum unum per se; eodem modo implicaret sententia illorum, qui ponunt in Materia formam Corporeitatis, aut Formas Partiales in Animalibus. Ut docet* D.Thom. 1.par. quæst.*66*. Art.2.

Nec perit in tanto quicquam mutabile Mundo,
Sed variat, faciemque novat mistura priorum,
Primaque distinctum retinent Elementa leporem,
Ut nova mistura dimanet Forma per instans,
Ut nova perficiat Mistorum Forma jugatum,
Perpetuâ virtute Dei; sic indidit Auctor,
Ne pereat quicquam; non possumus addere quicquam
Aut auferre datis: abjit quod motibus, ipsum [a]
Conditor instaurat. Species est integra rerum.
Nam si sint aliud postquam sint texta minutis
Particulis Misti, mistique superstite Formâ
Perficiente novum, quid nam compage solutâ
Sunt eadem? Vestam Chymicis vexate caminis [b]
Empyrici vexate Thetin, vexate Cyclopas;
Simpliciumque necem nobis ostendite rerum.

Ordo Generationum.

IN rerum serie speciosa gradatio summi
Verticis ex imo perfectum culmen adumbrat.
Ex imperfecto quantum Natura colorat,
Tantum paulatim perfectio vergit in altum,
Donec in eximii speciem pervenerit entis.
Non valet humanæ distinguere mentis acumen
Quæ confusa videt, sed Mens Divina per omnes
Esse Gradus gaudens, imitabilitate propinquat;
Seu potiùs magis, atque minus sibi cuncta propinquãt.
Non aliter Generabilium processus, & ordo
Per motûs Elementorum fit; namque gradatim,

Sin-

---

a Eccl.3. 14.
b *Vestam pro Igne. Thetin pro Aqua, Cyclopas pro Metallis intellige.*

Singula gignendis Miſtis Elementa fluentes
Contribuunt modulos. Lux à fulgentibus Aſtris,
Inque diem, noctemque parit diviſa nitores
Diſſimiles, ignemque ſuo fulgore calentem
Ejaculans, aperit cunctos feſtina meatus,
Temperat aërium frigus, mucoris aquoſi
Phlegmata deſpumat; Terræ pregnantis, & Undæ
Viſcera fæcundat, tanquam Mas, excoquit æſtu
Parturientis humi gremium; diſſeminat ignes
Excæcata ſuos; quoniam radiantis Olympi
Motûs obliquant Aër, Aqua, Terra recurſu.
Aëris algentis vis diviſiva, nitentem
Dum recipit lucem, gelidisque ſub artubus ignem,
Diſgregat humentes unà ſimul igne liquores,
Et flammæ morsûs rigidà contundit edaces
Temperie: medium reddit mixtura duorum:
Frigore namque calor, frigusque calore tepeſcit.
Mollis Aquæ virtus, quæ diſgregat Ignis, & Aër,
Congregat; hamato retinet miſcentia viſco,
Et luteà lentas miſturæ compede partes
Firmat; inhæret enim mollita per oſcula glebis,
Concubituque locos arentis pulveris auget.
Sic Elementorum maſſam ferruminat omnis
Miſtio; miſcilium Matrix eſt Terra, receptis
Cœli confluviis, igni dum Lympha rebullit,
Aëre ſarrit humum, liras fermentat agreſtes,
Compertumque rigat genituræ ſemen alendo.
Denique Terra Dei juſſu producere compos,
Et generabilium ſubjectum, cætera ſiſtit
Principiis Elementa ſuis, nam viſcere flammas
Obruit, & proprium refovet ſpiramine frigus,
Ariditate Soli fluvios bibit, aëre turget,
Aſtrorum vicibus paret, bene culta coloni
Conſiliis, nutrit pigro ſua ſemina motu,
Quæque cibus fuerant, herbas facit eſſe virentes.

De Vegetatione Plantarum.

His ita Principiis vegetos Natura maniplos,
Et genus Arboreum, nimirum ſemine certo
Procreat; & ſpurios fingit quandoque Stolones,
Si confuſa ſuis turbentur Spermata nodis.
Cætera: millenas (eſto res integra) normas
Semina ſtructuris ſervant, internaque totum
Viſcera Prolis habent Idolum; quas niſi ſummi
Numinis imponat leges ab origine pactum;
Neſciat effectus Cybele concedere tales.
Ac velut Artifices, modulis, & cuſa ſigillo
Cælant vaſa; refert bullas Emblema fabriles;
Quodque fuit vellus pexis in ſtamina floccis
Netur, & in varias diſtinguunt Licia telas;
Sic non incaſſum ſemen diverſa requirit
Progenies, aliter primâ propagine cretum;
Folliculis illud, tenui vel cortice nympham
Protegit, utriculis aliud muſcaria jactat,
Et glandem glumis, & frit convolvit ariſtis.
Spongiolaſque ſtriis, & venas nectit ocellis:
Hoc bulbos radice tegit, vel carnea pulpis
Grana fovet, foliis cæpas, lanugine pappos,
Lemniſcis thallos, nucleoſque putamine veſtit.
Temperies, artus, facies non omnibus una eſt.
Hinc alimenta coquunt, egeſtaque partibus aptant
Ventriculi, quædam thecis induta foventur,
Quædam membranis, rumpos ſine ſemine quædam
Traducunt; pereant, niſi ſint conformia, fætus.
Et quid abortivam Sobolem quædà inſita perdant,
Ni quia lacte carent, plantam quo nutriat arbor
Conveniente novam? Nutricis munia terræ
Cum gerat, haud plantis eſt omnis idonea tellus

Om-

Omnibus. Hæc habili ſemen ſuſceperit alvo,
Terra per irriguam, lentoque calore movendam
Nubit Aquam: fugit ſemen, collecta papillis
Nutrimenta: tumet; caulem protendit, & alas;
Figit humi barbas, gemmâ turgente comatum
Culmen agit, calamum, folia, internodia, thyrſum,
Articulos, capitella, cutim, ſub caudice ramos,
Termitibus calycem, fructum; nova ſemina tandem
Maturat, ſolidat mucoſo glutine totum.
Sorbet enim ſingillatim quod proficit in ſe,
Ut quoſcumque ſuis ſufflaminet artubus artus;
Particulaſque cibi, quas naturaliter eſu
Diſcupit, in proprias mirâ locat indole ſedes.
Vivum creſcit opus lactentibus undique fibris,
Lacteoliſque poris diſponit in organa ſuccos;
Et locat attractu quos appetit hic, vel ibi eſſe.
Quas alimentorum partes congeſſit, eaſdem
Texuit, & nodis duras, molleſque medullis,
Excrementitias libro, truncoque vigentes,
Inſeruit, miſtim diſcreto tempore nexas,
Sumpſit in harmoniam, quam poſſis dicere Formam,
Si quod habet ſemen virtutis perficit actus.

Stirpium Generationem non eſſe Inſtantaneam; ſed mediis Alterationibus.

Nec tibi ſubrepat fieri Genitura per iſtans:
Omnia Tempus habent, naſcendi tempus alius [a]
Morte rei ſubitò non eſt; hoc incipit, illud
Definit; extremis ambobus terminus unum
Momentum præbet: verùm mutatio quanti

[a] Eccl. 3. *Omnia Tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeunt univerſa ſub Cœlo: Tempus naſcendi, & Tempus moriendi &c.*

De ſpatio in ſpatium motum cognoſcit, & iſto
Gignit, ubi aptarit minimas per ſemina partes,
Fruſtaque ſimplicium tali molimine, quali
Conſenſu moveat; velut ingenioſa per artem
Tympana conveniunt; quamvis Natura minutis
Nexibus excedit, quam non imitetur Arachne.
Nam quod corporeum eſt, metitur tempore: tempus
Vis finita petit. Solum inſtantanea factu,
Qui creat, & convertit, habent virtute potentem
Authorem immensâ, cui planè Mundus obedit,
Nec quicquam obluctatur ei, cui ſumma poteſtas.

Nonne patet Lyppis paulatim creſcere Plantas,
Et jugi motu ſenſim ſua membra moveri,
Vel quoque deficiant, & in arida ligna reſultent?
Ocyùs, aut pigriùs, quæ ſic naſcuntur, oportet
Omnia ſub motum Cœli mutanda reſolvi
In ſuamet puris exordia condita rebus.
Quod fuit, eſt ipſum, quod dices eſſe futurum, [a]
Quod factum eſt, ipſum quod protinus eſt faciendum:
Nil ſub Sole novum; nec quiſquam dicere poſſit;
Ecce recens hoc eſt; fuerat prius hoc Elementum;
De ſpecie Genitura ſuâ venit, atque ſubinde
Præterit, & numero variabilis, atque figurâ
Texit opus: nihil aufertur, nihil additur ex his,
Quæ fecit Deus, & remanent Elementa viciſſim.

Cum

---

a Eccl. 1. 10. *Quid eſt quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Quid eſt, quod factum eſt? ipſum, quod faciendum eſt: nibil ſub Sole novum, nec valet quiſquam dicere, ecce hoc recens eſt: jam enim præceſſit in Sæculis, quæ fuerunt ante nos. Generatio præterit, & Generatio advenit: Terra autem in Æternum ſtat:* & cap. 3. 14. *Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverant in perpetuum. Non poſſumus ei quicquam addere, nec auferre.*

Cum ſimplex igitur ſemper natura ſuperſtes [a]
Prodeat, in commiſſuris cur eſſe putetur
Altera? quod ſenſus fugiat? ſic dixeris eſſe
Pigmentis aliud minium, pictasque tabellas
Mixta coloratis mutata referre figuris
Dixeris, & lanas fullonis ab arte bibentes
Herbarum ſuccos lanarum amittere nomen.
Quis putet? arridet Proteo: narretur anilis
Fabula. Quod nunc eſt, mox non erit: & quod non eſt,
Mox erit à Mixto ſimplex. O nobile dictu!
Nunc erat, & non eſt: portentaque tanta miſellum
Efficit hoc inſtans: ſubjectum qualia pridem
Tempore diſponunt. Dicas ò Pallade dignum!
An ſine ſe quales ſpiret ſubſtantia flatus?
Quove Elementorum minimis in partibus angi
Simplicitas inſtrumento puriſſima poſſit,
Ut ſeſe linquat? vel quodnam prævalet inter
Illa, potens aliud propriis invertere formis?
Ignis agens alio videatur acutior omni;
Et tamen in Miſtis implexum monſtrat abundè
Uſtio: tu referas, quànam conceperit illum
Sylva; quibus penitus mutatum digerat undis
Foſſilium Carbo, Sulphur, Pinguedo, Bitumen?
Nam mihi compertum eſt Mixtis Elementa minutas
Particulas inferre, ſuis complexibus aptas,
Sementis virtute: ſolum lac exprimit udis
Uberibus: Cœli lucem conſpiſſat in ipſis
Motus, & à variis Terræ, Maris, Aëris, Ignis
Simplicibus compoſta vigent; reſolutaque rurſum
Quicquid habent, reddunt alio ſpectabile viſu.

 Sicut

[a] Eccl.3. 20. *Quæ fecit Deus, ut timeatur, quæ futura ſunt, jam fuerunt; & Deus inſtaurat, quod abiit. Omnia pergunt ad unum locum. De Terra facta ſunt, & in Terram pariter revertuntur.*

Sicut Composita creari propriè, ita generari, & corrumpi, & alterari; non autem Partes ipsorum.

RE verâ totum corrumpitur & generatur
Compositum, certè non à se, sicut idipsum
Supremâ dici debet virtute creatum.
Nam Deus intendit Totum Finale suorum
Factilium: Totum creat, effert, efficit, ornat,
Convertit, conservat, agit sapienter, & omnes
Exhibet una simul Divina Creatio partes.
Non secus efficiens Primæ minor æmula Causæ
Tendit in Effectum concursu adjuta superno,
Dumque ex parte movet, totum movet, alterat, urget,
Unaque cum motu Totum mutatio tangit,
Usque ad Materiæ resoluta ligamina primæ.
Nam si vera procul dubio generatio Totum
Transformat, jugi cæpit prius actio tractu;
Qua nisi dividitur conceptus terminus à quo,
Vel nisi dividitur conceptus terminus ad quem,
Tota feret ratio motum, quem terminat instans.
Tum quia subjectum quæ deficientia tundit,
Cum nequeat vires obvertere semper Agentis,
Languet in extremum, donec passiva novatum
Momento recipit Geniti formaliter actum.
Hæc virtus in Agente datur superante minores
Subjecti vires, introducente minutos
Influxus Elementorum, motuque ruentes
Miscibiles formas; medias mistura reponit;
Assimilat passum virtus activa Parenti,
Nec mora, subjectum tantis conatibus impar,
Corruptum moriens aliud manante fit actu.

Si Deus ex nihilo totum producit, & Artes
Pluribus ex totis compacta fabrilia conflant,
Ex toto totum tentat Natura moveri,
Sed minor ut totum de toto transferat, instat
Uno corrupto per contingentia gigni
Tempore; sed Genitum corrupti terminat Instans.
Sic Athomum capias, non immutabile totum
Hoc erit; immensis alioquin viribus illam
Credideris, mentique parem, nisi possit ab actu
Mutari, quâ parte tenus substantia fertur.
Si Virtute Dei mutarier omnia possunt,
Naturæ virtute nihil mutabile dices?
Hanc Athomum Cæli Virtus, Elementa, Parentes,
Semina non poterunt totis invertere nervis?
Si Deus hoc voluit, taceant monumenta scholarum,
Naturæque vices: taceant rationis agones,
Sed mutabilitas rerum immutabile Numen
Monstrat, & hoc ipsum quod gignitur esse recenter:
O ubi Tellurem lymphæ tenuere sepultam
Quid tibi designent ALBANI NOMINIS HEROS?
Nulla virûm virtus, quos non prius Arida fluxu
Gurgitis obduret. Constans est inclyta Virtus,
Instabiles inter fluctus immota supinam
Motibus objectat faciem cælestibus; aret
Difficili Vitæ cursu; verùm aucta supernè
Seminibus Charitos, quamvis latus omne per undas
Vapulet, ac refluis agitetur in omnia curis;
Non fugit imperium Domini, fœcundior edit
Perpetui segetes meriti, quo pressiùs omnes
Adversæ patitur fortis decocta tumultus.
Nunc age si nobis Mundi Lux Tertia monstrat
Terrestres virtutis opes, Cælestia Quartam
Dona Diem prodant: ingens iter otia spernit.

OPUS

OPUS QUARTÆ DIEI.

Textus.

14 *Dixit autem Deus: Fiant luminaria in Firmamento Cœli, & dividant Diem, ac Noctem, & sint in signa, & Tempora, & Dies, & Annos.* 15 *Ut luceant in Firmamento Cœli, & illuminent Terram. Et factum est ita.* 16 *Fecitque Deus duo Luminaria magna; Luminare majus, ut præesset Diei; & Luminare minus, ut præesset Nocti; & Stellas.* 17 *Et posuit eas in Firmamento Cœli, ut lucerent super Terram.* 18 *Et præessent Diei, ac Nocti, & dividerent Lucem, ac Tenebras. Et vidit Deus, quod esset bonum.* 19 *Et factum est Vespere, & Mane Dies Quartus.* Genes. cap. 1,

Stellarum Productio, & Locatio.

Iderat Omnipotens, quod fecerat, esse decorum:
Quarta Dies aderat. Cœlos ornare Planetis,
Syderibusque parat: factum est ita; collocat Astra

In

In Firmamento Cœli; post Astra Planetas.
Tum quoque distribuit Stellis, quem fecerat Ignem,
Sed dedit ut Lucis Princeps delator in Annos
Sol gerat Imperium; Noctis Regina nitentis
Luna sit in menses, alternis tempora signent.
Cætera Stellarum cessit splendescere terris
Noctes, atque Dies; & Noctibus, atque Diebus
Ipsa præesse dedit; lucem, tenebrasque potenti
Dividere influxu, variisque insistere Formis.
Ne sit inutiliter motus, Lux inclyta, moles
Stellarum, variusque color, variique recessus,
Ortus, Occasus, Aspectus, Culmen, & Imum;
Aligeris demandat opus, mentesque regentes
Non fugit edictum primi Motoris ab Ævo.
Motibus assistunt; nec enim tam provida rerum
Congeries, Ordo, Finis sine mente moveret
Exanimes orbes; neque cælica forma perennes
Incustoditis ageret cursoribus Annos.
Nam quamquam Formæ specialia munia præstent
Sponte suâ; tamen ut finem collimet in unum
Ipsarum series, casu ne missa feratur,
Mente regenda fuit: poterat Mens unica, per se
Suffecisse vices, causis non usa secundis.
Sed benè Cœlorum virtutes indidit Astris,
Ut per corporeos immaterialia Cœlos
Castra Viri penetrent, habeantque ad summa gradatim
Accessum. Quænam verò sit dedita Stellis
Materies; non una quidem, quam Terra poposcit;
Aut Aër; datur Ignis ibi, datur Unda procellis
Æquoreis divisa, datur subtilior Aër
Transiliens proprias metas, ubi libera motu
Sit via; sed sicut tellus non transit in undam,
Ex unda nunquam fiunt incendia: servant
Materias Elementa suas; ita Stella profectò
Differt à Stellâ, ut differt à Carne Volucrum

Et

Et Pecorum Caro noſtra. Vides à Sole Planetas a
Mercurium à Luna, quanto diſcrimine diſtent,
Ab Jove Saturnum, Veneremque à Marte: quid ergo
Non ſpecie diſtent, ſi mutua lumina confers,
Et motum, quibus arguimus diſcrimina rerum?
Si bene perpendas, ſpecie differre videbis,
Materiemque ſuam tribues cuicumque Planetæ.
At Firmamenti lucentia Sydera tanquam
In Tabulis nodos, motûs æquabilis ordo
Terrigenis infert eadem: Lux denſius hujus
Partis opus, rarum magis illius eſſe probabit.
Sunt tamen omnino ſpeciè diverſa Planetis.
Sed dices, hoc Forma facit: Cœleſtibus una eſt
Materies. Alia eſt Terreſtribus una. Cachinnos
Democritus teneat, tecnis non ludat Ulyſſes.
Judicium riſu, ſententia fraude rebellat.
Namque negativè de ſe concepta perennis
Materies non una poteſt, non eſſe duobus
Altera Corporibus; quoniam ſine Corpore non eſt;
Et differre facit formæ Genus: ergo ſuapte
Naturâ cum non ſit, non eſt Una, ſed Unum
Compoſitum dici debet; non altera; differt
Compoſitum Formâ. Sed cum quoque non ſit in omni
Com-

---

a 1. Cor. 15. 39 *Non omnis Caro, eadem Caro: ſed alia quidem Hominum, alia vero Pecorum, alia Volucrum, alia autem Piſcium. & Corpora Cæleſtia, & Corpora Terreſtria; ſed alia quidem Cæleſtium Gloria, alia autem Terreſtrium. Alia Claritas Solis, alia Claritas Lunæ, & alia Claritas Stellarum. Stella enim à Stella differt in clarirate.* Et S.Thom. 1. quæſt 67. art. 3. ait. *Lux eſt qualitas activa conſequens formam ſubſtantialem Solis, vel cujuſcumque alterius corporis à ſe lucentis, ſi aliquod aliud tale eſt. Cujus ſignum eſt, quod radii diverſarum Stellarum habent diverſos effectus ſecundum diverſam Naturam Corporum.*

Compoſito menſura eadem; ſignata creatæ
Materiæ ratio differt totius ab ortu.
Cum ſua Forma ſuæ ſit condita materiei
Simplicium nunquam primum ſciſſura ligamen,
Ut dictum eſt, quare varias exordia rerum
Prima ferunt ſpecies? ſpecies quoque prima ſequuntur
Omnia diverſas, quæ ſunt in rebus, & ipſis
Seminibus; ſi forma igitur diverſa videtur,
Materies quoque diverſa eſt, diverſaque moles,
Diverſum Quale eſt, diverſa Relatio; quicquid
Hoc habet, eſt Unum, reliquis deſciſcere natum.
Quid tibi multiplicas Unum conceptibus aptum
Diſtingui? Natura negat; capis hanc Elementi
Partem? ſume Soli fruſtrum, vel ſegmen Aquai,
Hoccine credideris mutari poſſe ſub illud,
Parque Soli fruſtrum, vel Aquai? tranſitus inter
Hæc paria in facilem ſimilis propenſio Formam,
Quò magis evadet? non vis concedere? quare
Concedis fieri quod non eſt hoc Elementum,
Ut poſſis ibi materiam diſpeſcere primam?
Sic igitur Stellas Cœlis, ipſoſque Planetas
Materiâ, & Formâ varios concede creatos,
Ne ſit in hoc illud; diſtinguis ab Aëre Flammas,
Terram ab Aqua ſpecie? numero quid differat uno
Sol, & Luna, Venus, Mars, & Saturnus & Hermes,
Jupiter, & Fixæ? Cœli variatio tanta
Si facit ad numerum, vanum eſt diſtinguere plures
Inferiùs ſpecies, minor eſt ubi portio Mundi.

Cœlos, & Stellas non eſſe Naturâ Inſolubiles.

At quamvis rerum ſpecies ab origine primas
Incorruptibiles habeat ſucceſſibus ordo,

Natu-

Naturâ tamen, & numero mutabile corpus
Omne puta, quando sit agens, & motibus illud
Immutare queat; quoniam si tempore primo
Conditor octavam firmavit ab æthere sphæram,
Et Solem, & Lunam, & Stellas, & protulit Undis
Squamigerum Pecus, & Volucrum, terrâque virentes
Plantarum Soboles, & Bruta, & Plasma Virorum;
Quid dubitas mundi finem? veterascet, & igni
Machina solvetur, Stellæ, Cœlique peribunt,
Tabescent Elementa focis, mutabitur Orbis,
Atque novos Cœlos, Terramque novã expectamus [a]
Sed quia Divino consistunt omnia nutu
In fines producta suos; locus infimus omnes
Terra vices patitur; corrumpitur, & generatur
Hìc unumquodque, hìc fœces ex Orbe residunt
Quolibet, in mediâ sursum regione frequentat
Mistio confusas, imperfectasque figuras.
Et quo simplicior motus sublimè rotatur,
Perfectis locus ille minus paret genituris,
Quis putet in Stellis herbas, Animalia, mistum
Fossile? si fluido quicquam fit ab æthere, lumen
Reddat: in igne ferunt salamandras vivere; prunas
Læthifero potius dicas extinguere fœtu.
Cætera quò sursum subtilior aura sub Astris
Panditur, & spatiis vicinior ora supernis
Eminet à motu purissima simplice, valdè
Præcipiti, sunt cuncta procul putredine; motus
Fervidus influxum concinnat, & impedit omnes
In

---

a Apost. ad Hebræ. 1. 11. ex Psal. 101. 27. *Ipsi (Cœli) peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Et Petrus 2. cap. 3., *quod Cœli ardentes solventur, & Elementa Ignis ardore tabescent; novos vero Cœlos, & novam Terram, secundum promissa ipsius expectamus.*

In fluidis corruptelas. At Sydera firmo
Corpore densantur, diversa luce refulgent:
Et cum desit agens, quonam proscindet aratro
Rusticus, aut scalpro tentet cælator aheno?
Hæc mundi moles pro fine creata Virorum,
Exigit a Cœlis activa negotia motûs
Lucis, & influxûs, in terris exigit ortus,
Interitusque; igitur quamvis natura sit omni
Parte solubilium; totis tamen integra formis,
Undique consistit; partes præ mole minutas
Actio commutat: totum delatio motûs,
Temporis, atque sitûs in mundi sæcula transfert.

Stellarum Natura, & Numerus.

STellas esse globos ingenti mole creatos
Non secus ac terram, scabris, densisque figuris,
Et numero plures, quam quis comprehendere possit, *a*
Et specie varias, quam quis deducere possit,
Est exploratum: Phasibus nam Luna statutis
Diversos montes oculis objectat, & antra;
Et minus Eclipsi lucens, ostendit opacum
Corpus, & a maculis similes non nectere partes.
Cornua dum reparat, videas turgere globoso
Corpore, falcatam vultûs ostendere serram,
Libratis variare sinus aspectibus, orbem
Gibbosum, scrobibus, scopulis, nebulisq; refertum. *b*
Visa Telescopiis similes à Sole figuras
Fert Cytheræa Venus; sic & qui lumine Stilbon *c*
Dici-

a Genes. 15.5. *Suspice Cœlum, & numera Stellas si potes.*
b *Vide* Ricciolum in Almegesto lib.4. tom.1. cap.7.
c Cic. 2. de Nat. Deorum, Mercurii Stella, quæ *Stilbon* appelatur à Græcis.

Dicitur à Græcis, bifidus, lunatus, hiulcus
Apparet; Sed Sole minus sua chasmata monstrat.
Mars quoque cum maculâ medium fuscante nitorem,
Jupiter & Zonas visus præcingere, motu
Dissociare, duos Saturnus habere Sodales,
Et circa proprium centrum submota rotundis
Corpora projectant gyris spectabile dorsum,
Ut possis scabras telluris imagine Stellas
Dicere, sed varias, magna vertigine motas.
Da mihi Scipiadas vectos in Sydere, terram
Contemplaturos, qualem vidisse putabis.
Par ratio cunctis est molibus apparendi:
Una vices variat distantia: quodque videtur
Exiguum lumen; lymbo telluris, & umbrâ
Collatum, motusque mora, mentisque reflexu
Judicat Astronomus permagnum. Sydera lucent
Per se quæque parum; quamquam sint Æthere plena,
Quo nitidam faciem fucant, tepidumque calorem.
Sed Sol majorem Lucem communicat illis
Et terræ, veluti primus director, & actor
Luminis. Hinc animam radiis halare profundis a
Quælibet Astra queunt, tenuemque vibrare citatis
Motibus influxum: liquidumque per Æthera miscent
Inferiora suo, quem per secreta vaporant
Flamina, suffitu: propter quod mixta fruuntur
Innu-

a *Stellæ influunt, non solum effectivè per motum; sed etiam transmittendo lucem super Terram; ideo in Textu dicitur, ut lucerent super Terram: nec desunt qui putent Aristotilem illud denotasse in* 2. de Gen. Anil. cap. 3. *cum dixit Spiritum seminis proportioni respondere Elemento Stellarum ut Proclus, Plutarchus, Lydus, Plethon, & similes* apud Piccol. lib. de Cçlo cap.5.. *Hanc opinionem* S. Thom. opusc. 10. art.34. & 35. *putat falsam propter Aristotelis principia ponentis Cœlos incorruptibiles; non tamen periculosam, nec contra Fidem.*

Innumerabilium nexu custode modorum.
Hoc nisi sit, totidem cur cessimus otia Stellis?
O quæ Cœlorum videas spectacula passim
Insigni Galilæe tubo? quibus Optica circis
Ingenium docuit vitreas effingere lentes,
Ut sua centuplicet distans objecta videndum?
Tu mihi testis eris, quæ tutiùs assero Cœlis
Esse; viam Lactis, duce te perspeximus Astris
Exiguis, crebrisque satam candescere; fulget
Confusim radiis Stellarum nubila fractis
Congeries; duce te plures errare Planetas,
Hoc est Mediceis insignia didita sphæris,
Et caligantes maculas in Sole vagari
Vidimus, ac igni mistos afflare caminos.
Nec plura his temerè molimur dicere; quanquam
Plura latent: verùm quia non ibi semina constant
Indita, texendis quæ sint moderantia mixtis,
Quis Tripodas Phæbo præstet? quem fabula fallat?
Forte Cometarum Corpus sublimia Terræ
Transcendens Elementa, dabunt ex Æthere Stellæ,
Quod via candidior peperit plerumque; sed infra
Fusiùs hæc tracto. Reliquum præsentiat Augur.

Sphæræ Mundi Descriptio.

SYdera fixa pari motu constanter in orbem
Cardinibus Mundi binis innixa feruntur.
Hinc loca Terrigenis varius decernit Horizon
(Terminus est oculi terrâ spectantis ab imâ)
Quo variè Cœli Stellas contingit oriri.
Sed per utrumque Polum si vertice circulus æquas
Linquat Horizonti partes, fit semidiei
Meta, ferens capiti Zenith, contraria Nadir.
At quæ Solis iter mortalibus efficit annum

Tendit in obliquos calles Ecliptica, latum
Zodiacum tribuens cunctis ambire Planetis.
Tres & viginti paulò plus orbita Solis
Æquatore gradus deflectit; & hic ubi limen
Æquè Aries, & Libra secat, nox æqua diei
Provenit: hic punctis uno quadrante remotis
(Nonaginta Gradus hinc, atque hinc illa recedunt
Culmina segmento) Cancer, Caper; æstus, & algor
Solstitium celebrant: Boreas Apogæon, & augem;
Auster in oppositis Perigæon ducit, & imum.
Hinc duo se rectâ cruciant, Sphæramque per omnem
Decussant Cyclos; & Circulus ille Polorum
Sector, & æquiparans noctem, velut alter inhærens
Solstitiis, sunt quos Græci dixere Coluros.
Quos etiam Tropicos pleno curvamine signat
Et Caper, & Cancer, quos & dixere Polares,
Zodiaci Polus; & Mundi circumspicit axis,
Atque Parallelos Æquator; quinque notarunt
Terrarum Zonæ. Calidam concludit utrinque
Temperies; utrinque Polus concludit amænas.
Frigida Zona Polis, menses ubi nocte laborant,
Temperat à Tropicis; medio decernitur ardens.
Zodiaci bissena quater tres schemata Menses
Efficiunt, sensim dum Sol prorepit in Ortum.
Ver Aries, Taurus, Gemini dant omine læto
Martius, Aprilis, Majus, cum terra virescit.
Æstatem Cancer, Leo, Virgo; Junius edunt,
Julius, Augustus, Segetes cum messis adornat.
Autumnus Libram fert, Scorpion, atque Sagittam;
Septembri, Octobri, pariens & poma Novembri.
Friget Hyems Capro, cogit cum bruma Decembrem;
Janus Aquas fundit; Pisces Februarius offert.
Solaris motûs phantastica signa putari
Comperit Hipparcus: quia nempe quibuslibet Annis
Centenis est ipsa gradu mutabilis uno

Fixa-

Fixarum moles: hinc utraque cardinis æqui
Puncta recesserunt antiquitùs observatis
Stellarum sitibus: sed adhuc exacta minutis
Viginti notat hora gradum. Mirabere forsan
Aptiùs esse theses veras errore sepultas,
Schemata cum longè varient, & tempora longo
Decursu monstrent, quicquid Ptolemæus aberrat
Alphonso censore: notat Prutenica Reges
Cura duos, quam Ticho Brahe, Kepplerus & ardens
Corrigit; hos etiam studiosa litura Magini
Carpet; Egent omnes limâ: Deus abdita pandat.
Prætereo si vere novo cunabula Mundi
Impulerint Stellas, quamvis ea mentio primi
Mensis ab Antiquis dubiam rem diluat Annis.
Cū tamē Æquator gradibus ter quinque progressus
Horam constituat, naturalemque diei
Cursum se toto viginti quatuor horas;
Quoque quaterna minuta gradu sint: Mensis & Anni
Phæbæi mensura refert exactior ortum,
Occasum, quantoque moras hæc tempore ducant.
Definit pariter longum, latumque locorum,
Et declinantes Boreæ sub Clima, vel Austri
Stellas, ascensum, descensum quemque minutim
Obliquum, rectumque notat. Nam verna gradatim
Inchoat in longum per gyrum sectio: latum
Dat Quadrante Polos versus, quo Sydera noris
Declinare gradûs totidem, quot percipit arcus.
Hinc ad Horizontem Sphæralis portio tradet
Descendentis, & ascendentis limina Stellæ.
Cosmicus est ortus, cum Sol emergit, & Astrum:
Acronicus verò, cum Sole cadente recedit:
Heliacus, cum Stella cavet, ne Sole tegatur.
Signifer inde vices obliquis motibus omnes
Parturit, & motûs in signa sequentia signis
Indicat. In latum distantia Sydera monstrat.

De Eclipsibus.

Eclipses celebrat vel cum conjunctio Stellæ
Inferioris iter Solis simul occupat ipsum;
Vel quia Sol umbram Terræ, vel corporis atri
Projicit in conos aversâ fronte; carentem
Lumine prospicimus Lunã, vel quicquid in umbra est,
Aut interposito cum Sydere Sydus habemus.
Sed quia non omnes errantia corpora partes
Cœlorum subeunt, illis non plura teguntur
Quam ferat erronum trames. Sol amplior omni
Sydere non totus tegitur: vel Cynthia discum
Occupet, extremis lucem dispertit ab oris;
Quod si Mercurio coeat, Venerique benignæ,
Deficit à nævis facies; ita conica terræ
Umbra tegit Lunam radiis circumdata Solis;
Sed producta minus, quam sit distantia Martis,
Non tegit hunc etiam Perigæi sede propinquum,
Non Venerem, non Mercurium, qui semper inhærent
Phœbæo lateri, tenebrisque remotiùs errant.
Umbram projectant omnes à Sole Planetæ
Pyramidis specie: sed nemo hac luditur umbrâ,
Si magis arrident servata recentia, præter
Saturni Comites, nec non Jovis; umbra minores
Quam sint intervalla, comas à luce remittit,
Et fugit humanos oculos, nisi corpus inumbret
Inferius superas Stellas, spatiumque coloret.
At Firmamentum solido constare metallo
Dixeris, & Stellas inibi consistere fixas,
Quà bene convexo frons non extuberet astro?
Quippe probabilius fuerit par omnibus esse
Syderibus spectrum; quia notis novimus omnes
Argumentari visus; errantia vultum

Non

Non æquè parilem monſtrant: cur fixa rotundis
Tuberibus Cælo non promineant operoſo,
Cum nitor, & facies videatur ſcrupea luſtris?
Nonne cavernoſus ſtellati fornicis Æther
Apparet? ſolidâque Galacticus orbis abyſſo
Teſſerulas, cruſtasque refert? ſed læve cavatum
Ora repreſentat tædæ fulgentis, ad inſtar
Punctorum: medius mundi Sol ergo refulgens,
Cum decuplo minus, ac Terram, colluſtret Olympum,
Exhibeat totidem Soles fulgore minutos.
Quæ cum non ita ſint, dicas luceſcere denſis,
Et raris, ſcabrisque tholis ſublime lacunar:
Fuſca neque umbrarum protendunt ſyrmata Stellæ,
Cum Firmamentum ſit opacum; deſuper ardens
Ambiat Empyreon, ſuperûm ſpectabile viſu.

Aſtrorum Deſcriptio.

NUnc ades: Aſtrorum facies, quas fabula pinxit
In Cœlis, excurre libens. O corde dolendum
Divinæ portenta manûs fœdata profanis
Nominibus; ne quis Græco ſermone Latinum
Miſceat inſontem, cupiens depromere ſenſus,
Quin ſubito mendax; non affaturus, & ulli
Non intendendus, niſi talia dixerit audax.
Parce vetuſtati, Pietas, ignoſce moderno
Scriptori, cui non meliora vocabula ſupplent
Notitiam: variare nefas. En Arcticus Urſas
Edomat; inque Polum caudâ Cynoſura ſuperbit,
Audet iners Helice plauſtrum geſtare ſupino
Tergore, nec Cepheus magni timet ora Draconis.
„ Artophylax, vulgo qui dicitur eſſe Bootes,
Pone comam renuit; præfert Ariadna coronam.
Engonaſis dextræ Clavâ, rictuque Leonis

Fulgurat; ad Cytharam Vultur non ſedat orexim.
Augetur nitidi candore Galaxia Cygni.
Caſſiopæa ſedens Cathedræ ſubſellia flammat,
Nec dolet Andromedes lucentia vincula natæ:
Namque Meduſæum Perſes caput enſe retundit.
Gorgonidem Deltoton Apis dulcedine mulcet,
Ducit Erictonius currûs auriga repertos,
Atque humero gaudens Hædos attollit, & Hircum.
Et Tropico Cancri concluſa hæc ſigna renident.
Mox Aries Cœto fretus Bovis impetit armum
Plejadibus madidum: patiens hic lutea pandit
Lumina, fronte gerens Hyadas, quas plangere iuſſit.
In Tauri vires umbone minatur Orion,
Cui Lepus eſt pedibus: femori cui Baltheus ardet;
Cui locat Eridanus fontem, quo vergit in auſtrum.
Lædæos Fratres cornu qui percutit uno
Cum Syrio Procyon latrant, & in arma laceſſunt.
Sed male belligeros præſepi Cancer Aſellos
Alligat, in pugnas Hydram vocat, atque Leonem.
Mitior at Virgo pacis cratera miniſtrat,
Et Corvum Spicâ quatiens Aſtræa Bilances
Porrigit Arcturo; quid nos Ophiuchus iniquo
Delectet Serpente furens? vel Scorpius albam
Corde venenato tentans offundere Zonam?
Audeat Arcitenens, Aquilam transfigere telo,
Quis ferat Antinoum? Delphin, an Pegaſus Ales?
Sed leve pondus Equus, Capricornus, Aquarius ambit:
Et nodo junctos Piſces Æquatio librat.
His infra Tropicos Zonarum torrida paret.
Phœnix, Anſer, Hydrus, Xiphias auratus, & Argo,
Clara Columba Noes, volucri cum Piſce, Camæleon,
Centaurus, Crux, Muſca, Lupus, Thus, Ara, Triquetrũ,
Sertum auſtrale, Noti Piſcis, Grus, Paſſer, & Indus,
Et Pavo, & quædam Nubes, & rara Venuſtas
Cardinis alterius partem ſplendoribus ornant.

Mun-

Mundi figura, & locus Stellarum.

Apparens motus Sphæris inserta quibusdam
Astra locet; Mundumque globi constare figurâ
Conjiciat, reliquisque Polos, & cognita Stellis
Centra probabiliter tribuat; præsagia quemquam
Cœlitus expertum non his meliora vocabunt.
Nam quoque si domibus circum, laquearia quadris
Versentur, tamen à motu compareat orbis.
Sphærica perfecta est, specieque capacior omni;
Sed quare Tellus perfectè Sphærica non est?
Quod potius credas, gyro vallantur Abyssi, [a]
Et gyrum Cœli Sapientia sola recurrit. [b]
Stellarum loca vera negat refractio lucis:
Nam crasso medio crescunt objecta videnti,
Ut submissus aquis baculus, sic vasis in imo
Stare super juglans immersa crepidine major
Cernitur, & variis sublime vaporibus astrum
Augetur, scintillat, hiat, circumjacit Halo.
Ac veluti speculi convexa, aut concava reddit
Lamina mutatas species; ita nube jubatæ
Subsultare faces, simulare Parelia soles
Possint, & tremulam nimium distantia lucem
Corpora contracto dubitanter acumine vibrant.
Hinc astris varias decernit opinio leges,
Centra, situs, orbes, diametros, vera locorum
Limina, Cœlorum moles, quæ debile sensûs
Infirmant studium: est major ratione voluntas.
Est etiam pensanda suo discrimine centri
Sedes vera; solo dum circumvolvitur Orbis.

I 4 Nos

[a] Prov.8.28. *Quando certa lege, & gyro vallabat Abyssos.*
[b] Eccl.24.8. *Gyrum Cœli circuivi sola.*

Nos etenim procul à centro ſuper extima Terræ
Degimus; & quamvis id Sydera fixa remotis
Lata voluminibus ſenſum non ludere poſſint;
Quo tamen eſt vicina magis revolutio nobis,
Hoc magis aſcenſum variat, quo culmina vertex
Occupet, aut ſimili deſcenſu fallat ocellos.
Dicta Parallaxis visûs fallacia docto
Corrigitur calamo; quæ detegit alta vagorum
Regna Planetarum, quo quilibet ordine currat.
Vel circa Terram, vel Solis in orbe feratur;
Aut Apogæa procul ſint, aut Perigæa propinquent.

De Cometis.

DEtegit & ſupra Phœben errare Cometas,
Atque novas Stellas: ſunt obſervata ſupremis
Phœnomenis nullam quandoque ea lumina visûs
Ferre Parallaxim: quid ſint, ediſcere nondum
Poſſumus; aſt ubi ſint; verè didiciſſe fatemur.
Quippe cremabilium non eſſe incendia conſtans
Indicat aſpectus: tamen inde Stagira quieſcat?
Non utique: Et fluidis apponit ligna caminis,
Aërioque lari menſes, annosque miniſtrat,
Ut ſacra Veſta Choros per inania compita Mundi
Ducat inoffensò. Sed ne Perigæa Planetas
Ignotos nobis oſtendant; vel glomerentur
Stellarum minimæ, vel ab Æthere Sphæra tenaci
Viſibilis fiat, Solisque nitore coruſcet,
Remur, opinamur; neſcimus plenius iſta.
Sed procul à Terra, quæ Machina circuit uno
Lata die, patiturque nihil, quod Luna minutis
Pluribus inclinat: quantæ ſit molis Arator
Judicat; Aſtronomos ne dum menſura refellat.
Vera quidem ſedes Cœleſtibus altera detur,

Alte-

Altera, quos Lunæ pariunt Elementa ſub Orbem;
His mora ſit brevior, motus velocior; illis
Tardior à ſignis, tempus prolixius: omnes
Aſpectu ſimiles, Barbatos, ſive Comatos,
Cauda facit Solis radiis extenſa refractis.
Quin imo ſub Solè novum, ſeu veſpere Sydus
Comparet, ſeu manè, Roſæ quandoque figura,
Sæpius Enſe minax, aliquando Cornua profert,
Aut cincinnatum cędes mortalibus ægris
Portendit; nunquam ſpectatum impune cometam
Turba pavens perhibet: ne te præſagia lędant,
Noveris à Cœli ſignis horreſcere Gentes. [a]
Quo ſtudio veterum potuiſſet in omnia verti
Tam rarum, variumque jubar? mirabere Numen
Velle magis Populos memores his eſſe futuri
Judicii, mentes in regna Beata vocari.
Hiſtoriis eſt danda fides, ratioque notatis;
Nam vapor inconſtans, aut exhalatio præceps,
Aut nova fax lucis ſolaribus orta favillis;
Aut ſpumæ cœleſtis opus, quo pergat, & unde
Venerit, atque ubi ſit, vel quomodo cœperit eſſe,
Quo pacto incrementa ferat, decreſcat, & ultrò
Deſinat, hoc unum cum ſit, per ſingula debet
Inquiri, doctrina dari nequit omnibus una.

De Saturno primo Planeta.

LArgiùs hæc dici pigeat: Saturnus ab Aſtris
Erronum primus mœſto livore duobus
Vincla Satellitibus præbet, ſeu contrahit anſas.
Qui lento duodena gradu per ſigna recurrens

Tres.

---

a Ierem. 10. 2. *A ſignis Cœli nolite metuere, quæ timent Gentes.*

Tresdecies (demptis ſeptem, ſed menſibus) annos
In centro circa Solem, veſtigia Solis
Aſſequitur medio motu; velocior illi
Conjunctus; ſtatione piger quadrante remotus;
Retrogradus, Solem contra cum lumina torquet.
Quis ferat æquales motûs? Ellyptica centrum
Semita ſuſpectum faciens, majora dierum
Experimenta rogat; quamvis eccentricitatis
Maxima cum minimâ mediam diſtantia Proſta-
-phæreſeon ope concludat, motumque diurnum
Arguat in longum; ſimileſque Theoria leges
Imponens ſuperis Cœlorum motibus æquet.
In latum verò nodis deflectere poſſit
Seſquiduplo graduum, non nos hæc cauſa moretur.
Frigidus, & ſiccus, quare dicatur & hoſtis,
Neſcio; Sole procul ſi frigeat, Aſtra remotè
Fixa magis, magis algebunt: natura ſagaces
Ingeniis homines genuit, cupidoſque ſciendi;
Quod latet hos cauſæ, vocat in ſemota loquentes,
Ut ſibi diſtribuant effectus, qualia quodam
Ordine; Saturnum forſan videre Tyrannum
Frigoribus, pluviis, & tempeſtate furentem?
Sic ajunt, quando Capricornum luſtrat, & Urnam;
Cur alibi ſtantem jam non dixere benignum?
O male ſuada virûm notis inſcitia rebus!
Saturno virus, bilem atram, phlegma, ſenectam,
Interitum, ſordes, plumbum concede, ruinas,
Cęmentum, duros agri concede labores,
Unde probas? an non concurrit in omnia Cœlum?
Plumbeus eſt illi color; ergo frigidus: illi
Candidus eſt, igitur calidus, ſi luce refulget;
Eſt piger a motu proprio, feſtinus ab ortu
Raptus in occaſum. Phyſicè loquar; unus & idem
Motus hic eſt oriens; alius defectio motûs
Qua nequit una dies reditum complere Cyclorum.

Sed juvat Aſtronomos ſimplex æquatio, ſimplex
Circulus. Et ſic de reliquis diſcurre Planetis.
Hoc igitur teneas, quod præſide Sole diei
Lumina mota diem, lucem, motumque vigentem
Harmonicè peragunt; & Lunâ præſide noctis
Terra immota vices, noctem, mortemque rigentem
Harmonicè recipit: Nox eſt defectio quævis,
Interitus rerum, tenebræ, reſolutio, monſtrum
Naturæ, morbi, quicquid non regnat Olympo;
Et quibus eſt Phœbe juſſu præfecta Creantis.
Sed quæ Sol, Stellæ, Cœlis, aliique Planetæ
Perpetuo pariunt, & Terras fœnore donant,
Clara dies eſt, cui Titana præeſſe videmus.
Propterea longè Soli Saturnus obedit,
Et Comites adhibet circa ſe, luce ſerenam
Ut juvet eſſe diem Cœlis, quam nocte repugnans
Luna ſuâ turbat terris: ita pugna: deorſum
Luna movet, ſurſum Sol, & commota ſub aſtris
Saturnus cohibet, dum centrum vortice Solem
Luſtrat, & in plano Zonæ cum Sole vagatur.

De Jove, & Marte Planetis.

Poſt hos, Saturni ſublimia regna, receſſus,
Jupiter expectat læto pellucidus ore,
Qui ſimul undecimo longè ſpatiatus in Anno
Signiferum, menſi decimo ſuperaddere noctes
Tres denas conatur adhuc, ut compleat Orbem.
Sed minus hunc gradibus binis Ecliptica ſuffert
Diverti, potius nobis vicinus oberrat
Oppoſitus Soli, patiens adverſa tueri,
Et librare moras mediis, & in apſide promptos
Accelerare gradûs, & in imâ parte reverti.
Non ſecus iſta ſuis patitur ſucceſſibus audax

Bella

Bella ciere viris Mavors, qui dirigit Annis
Nempe duobus iter, Cyclis variabile ſesqui-
Menſe minus; rutila feſtinus in auge curulem
Laxat ad uſque gradus ſeptem, dū flectit in Auſtrum;
In Boream neque quinque gradûs accedere fidit.
At quos attentis comites mirere ſpecillis,
Jupiter in numerum circa ſe ferre quaternos
Excubat, hi plaudunt choreas, & ſæpe teguntur
Orbe Jovis, tenebras, qui lumine Solis obortas
Projicit in faciem: referunt conforme repertis
Mediceum nomen Galilæi ſorte tributum.
Humidus, & calidus quare dicatur amicus
Jupiter, & clarus radiis portendere vitam,
Igneus, & ſiccus quare dicatur, & hoſtis
Mars, & ſanguineus vultu portendere mortem,
Neſcio. Vana ferunt, mundo communia; Conda eſt
Proprietas; oculis non obſervanda Sabæis.
Quicquid habes; Solem centri ratione ſequuntur.
Et forſan quædam vis attractiva Planetas
Dirigit ad Solem, proprio movet Axe, relatos,
Ut Lunæ Tellus, ut Nocti Luna, Diei
Per gyros ſervire jubet; ſunt omnia Mundi
Membra quidem velut humano ſunt corpore partes;
Uno principio motûs quæ nexa cohærent,
Atque moventur: opus non eſt ex parte requiras
Saturni, Jovis, & Martis, Venerisque, vagique
Mercurii, Lunæque vices: nam mobile primum
Sicut agit Stellas fixas, ita Sol movet iſtos;
Inde retardantur propriæ pro ſorte viciſſim
Naturæ, ne poſſit homo revoluta per omnes
Veſtigare vias, ſeriem ſcrutatus ab ortu
Molis ad occaſum, quà naturaliter errant.
Propterea Soli accedunt, pariterque recedunt
Et Terræ; ut Terræ accedit Sol, atque recedit;
Et librant orbes infra ſe, Solis ad inſtar.

Et

Et ſicut Tellus ſtellati verticis axem
Immotum, binosque Polos cuſtodit ab imo;
Non ſecus unusquisque Planeta Polos ſuper Axes
Diverſos à Sole ferat, motoque moventur
Principe Cœleſtes Proceres, & Turba Chorago.
Quod tibi Thema leges, cujus ſit conſona viſæ
Machina Naturæ? ſtabiles ut legibus eſſent
Aſtronomi Tabulæ, non ſunt in tempora Stellæ:
Cum non viſibili puncto determinet horas,
Stelliferum Cœlum: non ſunt in ſigna Planetæ,
Cum non deſignent aliquid monſtrabile viſu:
Inque dies non ſunt, neque in Annos lumina Cœli,
Cum ſit aſydereæ collata potentia moli,
Signa, dies, annos metiri, tempus, & horas.
Quis ferat Aſtronomum, qui pro ſectoribus æquis
Veris, & Autumni firmo quadrante locandis,
Denegat officium Stellis, quas ipſe creavit
Omnipotens in ſigna, dies, & tempora, & annos?
Non Aries Aries? Non Cancer Cancer? at Æquum
Tempus ab his variat, potius Syſthema repertum
Calculus inficiat: peccant problemata, quare
Sydera condemnant? Æquantia puncta moveto,
Siſte gradum Stellis: nam Circulus integer illas
In Cœli motu docuit momenta Diei.
Sol Annum ſtatuit, reliqui variata Planetæ
Tempora, ſigna globus totus ſtellantis Olympi.

De Venere, Mercurio, & Sole.

Sic igitur Solem circumſtant Jupiter, &.Mars,
Scilicet obſequium referunt conforme Parenti
Lucis, & alma Venus, novies quæ quinque recedit
Et tribus à Diſco gradibus, nunc Phoſphorus ortum
Præripit; occaſum nunc Heſperus ipſa ſecundat.

Et

Et male conspicuus, qui non Titana relinquit,
Mercurius vafro versatilis omine; distans
Ipse quater septem gradibus finit amplior ægris
Spectari ciliis. Semper directus, & idem
Tercentis sexaginta Sol quinque diebus,
Et quasi sex horis proprium determinat Annum.
Harum incremento quartus quicumque Kalendas
Bis sexto civile jubet distinguere tempus.
Defectuque pares tria sæcula quæque notabunt,
Mensis Ephemeridas. Borealia signa per augem
Tardiùs exequitur; cum sit demissior arcus
Telluri, peragit gelidæ quem tempore brumæ.
Ipse Planetarum Princeps, & regula Mundum
Temperat, ejectis tenebris illuminat, æstu
Lucis ubique fovens, animat fervoribus, ut Cor.

Quid de Sole feram? nobis lux occulit ipsum [a]
Hoc scio. Sol oritur, Sol occidit; inde renascens
In sua signa redit; gyrat lucentior Austrum,
Flectitur in Boream: non contranititur ergo
Mobilium raptu, nec iter, quod linea scribat,
In Tropicum repedat curvis incessibus Annum:
Sed semper graditur rectâ, spirisque diurnis
Exoritur, summum vestigat, & occidit, amplos
Circuitûs peragens; eadem vestigia nunquam
Calcat, ut Annorum cursûs discriminet omnes.
Ut fili glomus ex alabro girgillus in orbem
Colligit; exhibeat similes à Sole volutas
Zodiacus, si trita notas via signet aratas.
Non aliter circum defert Natura Planetas,
Ne sit idem tempus, diversa volumina complet,
Quæ sua non redigat studiis in Fædera Thales.

De

[a] Eccl.1.

De Luna.

INfima Stellarum, nunquam retrograda propter
Vicinum ſtationis iter, ſemperque retortis
Motibus inconſtans, menſisque miniſtra diebus
Viginti ſeptem vix horis octo regreſſum
Impigra bis ſenis maturat Cynthia ſignis.
Ut tamen aſpectu Solis conjuncta fruatur,
Perque Phaſes varias reparet ſua cornua, binos
Illa dies, & quinque horas prope deſuper addit.
Nec ſenos utrimque gradûs exorbitat unquam
Fraterno de calle; maris dominatur in æſtu;
Sola Soli ſolitis à Sole ſileſcit in umbris,
Auſtralis Boreale caput cum cauda Draconis
(Sic Lunæ vocitant quos fert Ecliptica nodos)
Tollit in alterutrum Lunæ, vel Solis honorem.
Undeviginti deſudat circulus Annis,
Quo reditum Lunæ loca prima morentur ad unguem;
Aureus & Numerus civilia feſta perennes
Æquet Epactarum Cyclos: nam Luna diebus
Deficit undenis à Solis calle quotannis;
Et præciſa tamen non eſt æquatio curſûs,
Quapropter quater, & decimum differtur in Annum;
Et magis exactè duo bis centena laborant
Sæcula. Si nobis adeo vicina moleſtum
Pandit iter: quidnam ſejunctior orbita veri
Prætulerit motus? labor eſt Atlanticus ipſas
Eclipſes ſervare, ſuo non tempore falli.
Qui tamen his cupias rimari plura potitus
Notitiis, attende diu; ſcrutare vetuſtas
Obſervatorum tabulas; compone recentes;
Corrige; correptis aptata recentiùs horis,
Si ſtudio valeas, adhibe Syſthemata ſolers,

Utere

Utere subsidiis. Hos exanthlare labores
Vel reges ipsos delectat, ut omnia tentent.

Quomodo Stellæ sint in Signa, & Tempora, & Dies, & Annos.

Motibus his ergo lucentia Sydera Mundi
Vilius, & rudius curant ditescere centrum,
Cum vacuum, pigrumque sinum Telluris inanis
Quodlibet Astrorum certatim, & quisque Planetarum
Influxu coeat, fodiat, ferat, irriget, occet.
Non tamen à Cœlis tantum fœcunda putemus
Viscera materni gremii, prius insita Plantis
Novimus, & vegeto pollentia semine frugum,
Quam nubant Soli, Lunæ, Stellisque maritis.
Inde autem Stellæ quia sunt in signa nitentes,
Quisquis opinetur rerum speciebus amandis
Unicuique datum jus, & propendere tractu
Sympatico, veluti gaudet magnete Polaris;
Quæque rei propriæ species ita Sydere certo
Lætetur; causæ latet efficientia: quidnam
Singula signa notent specialiùs, occulit Author:
Signa notamus enim naturæ fœdere pandi,
Si quoque significata latentia percipiamus:
Sed quia percipimus tantum communia, tantum
Pandimus ex Astris communia tempora Mundi.
Namque Dies, & Nox, & Mensis, & Annus, & Anni
Solstitium duplex, duplex æquatio noctium
Unde Æstas & Hyems, Autumnus, Verque sequuntur,
Et variatur opus Solis, Lunæque meatu
Ex observatis fiunt notissima Stellis,
Ut nunquam simili series ætate recurrat,
Nunquam eadem referat momenta Platonicus Annus.
Sunt æternorum pariter signacula Stellæ

Queis

Queis invisibilis clarescit gloria visis,
Miraque Cœlorum revocant spectacula mentem
In superum Lumen; proh quali luce coruscat
Alma TRIAS! quantis illic fulgoribus ardet
Lux indeficiens! ubi contemplaberis Orbem
Terrarum sine luce Poli, sine munere Cœli,
Quem reputes facie? caligant omnia, frigent
Omnia Syderibus demptis; decus omne Beatis,
ANNIBAL, omne bonum nobis transmittit Olympus.
Sordet humus, quoties Cœlum spectamus apertum:
Thesauros ibi conde tuos, quo nemo Latronum
Appropiat, nullo corrumpit tinea morsu.
Quid cupidos delectat opum custodia? quorsum
Elatos delectat honos, mollesque voluptas?
Huc age, Cœlestes Sapientia sola recessûs
Ambulat, & satius Centri fuligine regnum
Dives, honore nitens, & delectabile monstrat.

Cavenda Astrologiæ Vanitas.

SEd tibi ne vacuus curis imponat Haruspex, [a]
Et ventura velis Astris prædicere visis:
Nam licet Astra suâ Mundum virtute fatigent;
Cum tamen haud unquam simili se fronte revisant
Omnia, nec Terris lucem moderentur eamdem;
Nec satis exploret metas Babilonius Horos,
Non individuum poterunt portendere casum
Astrologi, cujus nunquam præcessit origo;
Cujus adhuc ignota via est, ignotus & ordo
Stellarum, moles, motus, distantia, robur.

K Nun-

a Isa. cap.47.13. *Stent, & salvent te Augures Cœli, qui contemplabantur Sydera, & supputabant Menses, ut ex eis annunciarent ventura Tibi. Ecce facti sunt, quasi stipula &c.*

Nunquam ſunt eadem numero, quæ ſunt ab eisdem
Syderibus, Cœlique locis; namque alter, & alter
Motus, & aſpectus, numero, ſtatione, regreſſu
Labitur in tempus, novitate vetuſta recudit.
Nunquam ſunt eadem numero, quæ ſunt in iisdem
Limitibus, Terræque ſitu: namque omnia fluxu
Subdita mutantur; generatio præterit horum,
Altera ſuccedit. Novit per ſingula Numen
Has cauſas, hos effectus, niſi limen in ipſis
Imponat numeris, ſonat alea clauſa fritillo
Jactûs ancipites: libertas ipſa viritim
Neſcia pro numero non ſe determinet illis,
Hisque rei metis; verùm commune bonorum
Appetit indicium. Deus his definit acumen.
Si placet auſpiciis ſimiles edicere caſus,
Ecce rubet Cœlum ſub veſpera ſigna, ſerenum a
Tempus erit. Mœſtum rutilat ſub mane, minatur
Tempeſtas hodie: certè venit æſtus ab auſtro
Flante: parat nimbum nubes à veſpere ſurgens b
Diſcolor, aut rubeus Sol eſt, vel Luna, vel Aſtrum,
Ventus erit: pallent? ſplendorem protinus abdunt?
Conduplicant diſcum? deſpumant æquora; murmur
Auditur? Pluvias, tempeſtatesque ſonoras
Expecta; Nautas vexat nova Luna periclis;
Aucta die quinto, ſextoque cavenda retardat;
Quinimò ſylvas ne perdant inſita, plantas
Semina ne fallant, caries ne ligna reſolvat;
Fœmina ne fœtus abigat, ne vina putator

Deſ-

a Matth. 16. 2. *Facto veſpere dicitis; ſerenum erit, rubicundum enim eſt Cœlum; & mane. Hodie tempeſtas erit, rutilat enim triſte Cœlum.*

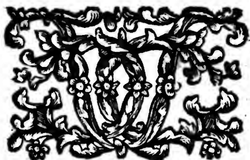
b Luc. 12. 54. *Cum videritis nubem orientem ab Occaſu, ſtatim dicitis, nimbus venit; & ita fit. Et cum Auſtrum flantem, dicitis quia æſtus erit, & fit.*

Desperet, ne poma suo de stipite desint,
Ne messi frumenta, favet Lucina colonis.
Et servat Piscator aquas, & tempora Lunæ;
Quà chelas reparant Cancri crescente, chelydris
Pinguior est succus. Medicos non pœnitet ipsos
Morborum, febriumque chrises cognoscere Phœbes
Lumine. Vim Stellis quis deneget? anne peritum
Astrologum fateare, tibi cum suppleat usum
Proxima causa rei? duplex quoque denotat Iris,
Et mare nigrescens pluvias, & aquatilis ales,
Ranaque, quas etiam auritus præsentit Asellus.
At Cœlis aptare domos, horoscopon illam
Dicere, quæ Nati vitam præseferat, artem,
Temperiem, mores; aliam, quæ divite censu
Lucra ferat: Fratres, & Amicos tertia monstret;
Quarta decus patrum, stabiles res; quinta nepotes,
Et natos; sortemque bonam, sortemque malignam
Sexta; Maritales incendat septima tædas;
Morte minax octava; potens pietate putetur
Nona: genus vitæ decimam pro culmine Cœli
Regalem faciat: Geniusque benignus amicis
Undecimam. Postrema lues, & vincula tristi
Digerat eventu: sunt hæc commenta cicutis
Digna Lycambæis. Quid enim phantastica Circes
Munia distribuat domibus sine luce repertis;
Cum neque divisi constet distantia Cœli?
Mox quanti conducta domus noctuque, diuque
Pro Domino fulgens habitatur ab Hospite? quanti
Fit mora, dum contra sua tecta Planeta fit exul?
Hinc elatus, & hinc dejectus, & hinc peregrinus;
Illinc carpento trahitur, comburitur illinc,
Et quicquid curæ mortalia corda coegit,
Ridiculum tribuisse Polo. Divinet id unum;
Prodigium celebras; mendacia mille teguntur.
Perlege, quæ studio venere diaria multo,
 Tum

Tum confer quos ſorte ſua movet urna lapillos
Caſibus inſcriptos: an non quoque prompſerit inter
Falſa aliquid veri? caſum fortuna ſecundat;
Effectus certos ars, & prudentia novit;
Cauſa latens, non cauſa rei eſt; niſi ſemper eumdem
Parturit effectum, quem non aliunde creatum
Nemo notet. Venti, pluviæ, nix, grando, procellæ,
Fulgura, terrarum motûs, & frigus, & æſtus
Undique non fiunt, & habent ubi cauſa propinquo
Suggerat influxu vires; hìc cæra liqueſcit,
Hic aret limus ſub eodem temporis æſtu.
Effudit partu geminos horoſcopus idem
Moribus oppoſitos; ſegetes ager edidit idem
Diſſimiles. Eadem fructûs eſt diſparis arbor.
Siccine cum pateant ſeptem ſubjecta Planetis
Omnia, tam vario procedunt ordine? totis
Viribus indignor pro libertate tuenda:
Nam placitis Hominum fiunt quamplurima belli,
Rure, domi, pelago, per iter, per caſtra, per urbes,
Emporiis, aulis, templis, ubi curia lites
Excoquit: Artifices ubi trita negotia tractant,
Quà Pueri ludos, Juveneſque Lycæa frequentant,
Quâ Prytanæa ſenes, leges Hymenæus amicas;
Quà Pia ſepta fovent ægro languore cubantes,
Quid tibi cum Stellis? Terris hæc omnia liber
Uſus habet. Pietas in utrumque parata vereri
Jure ſacro Numen, naturæ lege Parentes,
Officiis Reges, fidei paritate Sodales,
Juſtitia cohibere reos, dare dona merenti,
Æqua laboranti, fraudes expellere, pactis
Stare, nefas odiſſe, frui virtute, potiri
Codice teſtato, Patrum ſuccedere cæris
Faſque, piumque docet; dulces educere Natos,
Pro Patria pugnare, bonum commune tueri,
Exercere ſolum, victum conquirere cultu,

Mer-

Merce, manu, ratibus, Populum quod deficit unum
Alterius reparent consortia provida Gentis.
His autem quid opus Cœlum? quasi talia vellent,
Aut fabricare domos, aut has evertere, Cives
Expectaturi Cœlorum motibus angi.
Unde scient igitur, ne dum quæ libera mentem
Arbitrio sponsore vovent, si messis aristas,
Si vindemiolæ cogat sors una racemos?
Ecce dies eadem Pisces, Volucresque creatos;
Altera novit Oves, Armenta, Ferasque, Virumque,
Nec tamen aptat idem cunctis Lybitina sepulcrum.
De Cœlis satis in Terris mirabitur anceps
Spectator nescire Deum, qui tempore, motu,
Luce, calore frui concesserit, inde minoris
Noverit ingenii sese, quam possit in ipsis
Occultas vires, & ad unguem dicere formas.

OPUS
QUINTÆ DIEI.

Textus.

20 *Dixit etiam Deus : Producant Aquæ reptile*
Animæ viventis , & Volatile super Terram ,
sub Firmamento Cœli . 21 *Creavitque Deus*
Cete Grandia , & omnem Animam viven-
tem , atque motabilem , quam produxerant
Aquæ in species suas , & omne Volatile se-
cundum Genus *suum . Et vidit Deus , quod*
esset bonum . 22 *Benedixitque eis dicens :*
Crescite , & multiplicamini , & replete
Aquas Maris , Avesque multiplicentur su-
per Terram . 23 *Et factum est Vespere , &*
Mane Dies Quintus . Genes.1.

Piscium , Aviumque Creatio.

Ajestas operum lapsis ostensa diebus
Protulit exanimes moles, sensuque carentes :
Quinta Dies Animas vita potiore creatas
Gaudet Aquis reptare simul , motare per auras.

Fit

Fit gradus aſcenſu: lux oſtia prima recluſit;
Altera diſcrimen rerum firmavit ab undis:
Tertia victuris ædes aptavit, & eſum;
Quarta Vices poſuit Stellarum motibus omnes;
Quid ſupereſt, niſi Quinta ferat, niſi Sexta reponat
Aëris indigenas, & Aquæ, Terræque colonos?
Hinc Pater Omnipotens, producant Reptile, dixit,
In ſpecies quodcumque ſuas; Maria omnia circum
Et lymphis ſubmerſa natant immania Cete,
Prægrandes Orcæ Balænis acre flagellum,
Piſtrices, Phocæ, monſtrum fatale Nearchi
Claſſibus eructans nimbos, fluviosque Phyſether.
Si neget Oceano Siren Acheloidas artes,
Et ferat inter aquas Delphin Amphiona tutum,
Quanta canat portenta maris, quot piſcibus undas
Concelebret gravidas? Gades Athlantica Thynnis
Ora replet: glaucis Galeis Rhodos inclyta plaudit:
Sed Mauritani Xyphiæ mucrone paveſcunt;
Non procul Herculeus Scombris Piſcator abundat,
„ Purpureisque Salar ſtellatus tergora guttis
Cum Salmone pares inhiat protendere pinnas.
In ſcopulis Polypus, petris Echeneis inhæret;
Et Murena cicur pretio venalis avaro,
Et Scarus alta tonans, ſolus qui ruminat herbas,
Arduus arte capi, cui non minus æmula Flutis
Invideat Muſtela; juvet peregrina Lagois
Pharmaca, ne pinguem vitiis, albumque venenet.
Splendida menſa petit Mullos, Myxanas, Acarnes,
Auratas, Rhombos, Acipenſes, Oſtrea, Percas,
Pelamides, Mœnas, Congrosque, Luposque, Zeosque;
Vilior Anguillas, Aphias, Coccyges, Aſellos,
Haleces, Sardas, Lamias, Tincasque lacuſtres,
Alburnos, Salpas, fracto de vaſe Siluros,
„ Stridentesque focis obſonia plebis Aloſas.
Aſtacus hinc ludit Carabis; & Maja Paguris;

Mytulus hinc Cochleis, Conchis & Cammarus illinc;
Cancer Locuſtis, & Squilla Leonibus illinc.
Lucius inde nitet; Squatinæ cutis inde rigeſcit;
Tructa rubet ſquamis, & in ardua nititur amnis;
Sepia nigreſcit, qua ſentit arundine falli,
Roſtrum acuit Scolophax, eludit retia Mugil,
Et caput abſcondit latebris; Torpedine languet
Piſcator, Stellæ prædâ fervente caleſcit:
At neque ſi centum pedibus Scolopendra laboret,
Viſceribus clauſum, ſimul exta remittat, & hamum.
Quid non te memorem quæſita, Lutarie, coeno
Pabula præbentem Sargo? te Sarge Capellæ
Tegmine deceptum, quam vincis amore vagantem?
Teque flagellantem præſentia fata volatu,
Lucis Hirundo parens? Nautis te, Pompile, fidum
Præſidium? gaudent Murex, & Purpura Reges
Oſtriferâ ſanie comptos incedere; gaudent
Loligo, & Milvus pauidâ ſe lintre timeri.
Hoc Mare quam magnum, ſpatioſum manibus! illic a
Reptilium numerum non eſt qui cenſeat: ovis
Innumeris fœmella parit; Mas ubere lactes
Protrahit, & rarâ fœtûs enititur alvo:
Quandoquidem vegeto gliſcunt humore natantum
Semina ſparſa freto, caveis vel fota marinis,
Et quia Sal, & Aquæ præbent alimenta, minutal
Exiguum exquirunt Piſces, multiſque diebus
Eſuriem tolerant; vel tum quia ſenſibus ipſis
Cum minus excellant, atque humiditate ſit altrix
Frigida temperies, minor eſt quoque fomes edendi.
Non tamen abſtineant eſu, vel dente viciſſim
Ignoſcant generi proprio: quò grandior ætas,
Quò majus corpus; gurges magis appetit eſcas;
Et maris everrunt ſordes, majorque minorem
Con-

a Pſal. 103. 25.

Convenit insidiis. Est respiratio quædam
Piscibus, at medio ne non sit congrua denso;
Ne careant pulmone, datur vesica reservans
Aëra, quo miscet latices, & spiritus halat.
Ore trahunt alii fluctus, redduntque tumentes.
Et cruor est illis minimus, gerit unda cruoris
Munia; quorumdam sensum vix noveris esse,
Ceu sunt Pulmones, præsagia certa procellæ,
Quæve Salo projecta jacent Holothuria, duris
Tecta super coriis. Onychas, Solenas, & Aulos
Ossa tegunt, Hippos Testæ, Crustæque Donacas
Et similes formas: spinis desævit Echinos,
Horret Equus setis, Vitulus, Fiber, inter aquosum
Et terrestre genus, quæ sunt vocalia sicut
Amphibia, ut Ranæ, Testudo, Porculus; Exos
Est aliis natura; tamen squamosa videtur
Muta, quia & linguæ complexis faucibus hærent,
Et neque molle potest auras propellere guttur.
Et quamvis alii vivant ex æquore ducti,
Protinus occumbent, si deserat humor anhelos.
Non omnes eadem teneat mora: Carpio Barbis
Ocyùs emoritur, Melanurus Hirudine, Pecten
Sphyrænâ, Leuciscus Aco, Rajâque Thymallus.
Est etiam fœcundus adeps, oleique liquamen
Piscibus: unde natant motu leviore per undas:
Hinc oleo placat sua Tursio viscera; molles
Condit Elæogaro fluvialis Gobio cœnas.
Non omnes fert omnis aquæ sinus: extera mittunt
Littora compositos Muria, Cupisque Salitos.
Cantharus ingratus succo saxosa recurrit
In vada, serratis oculos ubi pandit & Orphus
Dentibus ingentes; Nidos deponit in alga
Phycis, & Armenios pisces Arethusa propinquis
Non Tigridis confundit aquis: Tegeæa Boacem
Mercurii tellus, Lepidotum Ægyptus adorat.

Et

Et Leucum Berenice adolent, Citharum Colophone.
Latus amat Nilum: quid non imponere finem
Crescendi Crocodilus avet, lacrymisque nocendi?
Oceano, fluviis, lacubus, stagnisque, vadisque,
Crescit aquatilium soboles, ut jussa paternos
Fœcundare sinus, impune diutius ævum
Ducere, quam Terræ proles delenda Fluentis.
Non alio deduxit Aves Deus ex Elemento,
Quamquam Natura varias à Piscibus: uni
Cuncta Potestati fieri licuere supremæ,
Quodlibet ex quocumque: nihil non paret eidem,
Qui creat ex nihilo; sic omnia vertere possit
Ex aliquo; velut in nihilum committere verti.
Ex aqua Aves igitur concessæ in nubila ferri,
Continuò volucres Animas, Animabus & artus,
Artubus & plumas, plumis extendere pennas,
Festinant pennis alas, alisque volatum.

De Avibus.

Non quicquid volat, est Avis; omne Volatile summū
Est Volucrum Genus alatum; nam Vespa, Cicada,
Crabro, Fucus, Apis, Cynomyja, Nitedula, Muscæ,
Papilio, Grillus, pericaustica Cantharis, Oestrum
Quippe volant, & Aves non sunt. Quin dicitur ales
Et Vespertilio; Mus est alatus; & alas
Protendit membrana; volant quodammodo Pisces
Æquore: pennigeras species perfecta requirit
Forma; tegunt plumæ; rostro, pedibusque duobus
Ora, gradusque vigent: quadrupesq; Volatile vites; [a]
Immundas inter volucres, minus apta comestu
Plurima dignosces. Aquilam prædare peritam,
Nidi-

[a] Levit. 11. 13. usque ad num. 23.

Nidificare jugis, & ſaxa reponere nidis,
Et Pullos reprobare nothos ad Solis acumen,
Deſpice: Vexillis ſatiùs depicta Quirites
Armigeros in bella movet; Jovis ales, & auſpex
Non formidandus rapti Ganimedis honore:
Si quoties Labaris ſuccedant ſigna ſalutis
Cur Aquilis felix intentat fabula monſtrum?
Utilior ſit pugna feris cum Gryphibus, aurum
Defendens Arimaſpe tuum: ſimulata Leonum
Membra, ferunt Aquilæ caput, alasque: acribus ipſi
Congrediuntur equis. Haliæetus, atque Pygargus
Ex Aquilis ſumpſere notas. Quæ Milvius odit,
Vultur amat raptæ fœdata cadavera prædæ:
Corvus utrimque rapax, quē ſi ſtirps alba ſequatur [a]
Abneget eſſe Patrem. Sit Corvo rarior albo
Qui ſequitur Corvos, neque craſtina decipit hora.
Struthio dura vorat, collo ſublimis & anceps
Intuitu, petit ima volans, ut currat eundo.
Noctua triſte canit; vigili movet Ægida nictu;
Deſipiat, ſi tale ſapit, qui venit Athenis.
A Lare mite Larum, Lario qui nomina fecit
Et Lacubus Fulicæ titulum diſtendit, & unguem.
Accipitres omnes damnat fuga prompta rapinæ;
Nec placet ignavus Bubo, nec Mergus aquoſus,
Sed roſtro procera nocet ſerpentibus Ibis.
Candet Olor, per ſtagna ſibi prænunciat omen
Mortis, & argutis Epicædia cantibus ornat.
At quid Onocrotalus, Cygnoque ſimillimus artûs
Voce rudit? caſtas Matresque, Nurusque tuetur
Porphyrion; mirum quod ſudat Erodius atro
Sanguine, ne ſpurium videat; fortaſſis & ipſa eſt,
Quæ Pietate ſenes ſuevit nutrire Parentes,

Atque

a Pſal.146.9. *Qui dat Jumentis eſcam ipſorum, & Pullis Corvorum invocantibus eum.*

Atque fidem thalamo servare Ciconia puram
Et Colubris invisa graves purgare paludes.
Galgulus, aut aliter quæ dicta Chaladrius, ales
Icterus ingluvie pollens, prædatur in undis;
Inque fimo cristatæ Upupæ pascuntur olenti,
Quis ferat has epulas mensis, quas Capo, Palumbus,
Anser, Anas, Perdix, Turdus, Ficedula, Turtur,
Grus, Ortyx, Parus, Fringilla, Rubecula, Sturnus,
Gustu delectant, & Aves à flumine Phasi
Translatæ? Philomela canens, & Chloris, Acanthis,
Et Torquilla placent, & Alauda, Canaria, Pica,
Psittacus. Halcyone gaudet mare, Depode littus;
Passeribus valles, Alpesque Lagopode gaudent.
Ova cubat Cuculi Curruca, Monedula nummos
Furatur, Meropes Apibus vescuntur; Hirundo
Nuncia Veris amat tignis appendere nidos.
Insequar aucupio volucres? neque fallere cantu,
Nec didici laqueis, aut visco, aut retibus illas
Decipere, aut globulis subitas explodere cædes.
Ante leves ergo numerabimus æquore pisces,
Ante per Aërios pennata frequentia campos
Distingui, cogique finet, quam compare venæ
Carmine quis species omnes enarret Aquarum;
Vel productivas Avium, vel Piscibus aptas.

De Generatione Animalium.

Accinui dudum quintâ super æquora Numen
Intonuisse die, qua vivere jussit ab undis,
Squamigerumque genus, docuitque volare per undas;
Pennigerumque genus, docuitque natare per auras,
Atque his cognatas species, affineque germen,
Et similem sobolem duplici de coniuge nasci.
Non aliter sextâ Terrestria luce popoſcit

Sensi-

Sensilium miris Animalia surgere formis,
Cum plantis vegetare artus, progignere stirpem,
Insuper esurie pugni, dignoscere victum,
Seque movere loco, dimota capessere sensu,
Appetere, irasci, proprias effingere voces.
Jam verò si mixta suum perfecta requirunt
Semen, & invideant sensu pollentia brutis
Stirpibus in flores pulcrè sua semina nactis;
Turpiter illustres Animas semente, vel ovo,
Multiplicant gemino juncti Mas, Fœmina sexu.
Ut quamquam ex putri natum, vel Patre feratur;
Indita gignendi virtus, sit seminis instar,
Sitque satum totum de semine semen, & edant
Spermaticæ virtutis opus fermenta coactum.
Tu tamen attendas primæ genitalia sortis;
Nam Deus, & Natura suis confinia rebus
Imposuit, cessitque quibusdam principiis hæc
Inniti, illa aliis; & non aliter fieri, quam
Primævâ statuit mundi fieri genitura.
Propterea de Patre suo fit Filius, illi
Persimilis, de Matre sua fit Filia compar
In specie; sexu varii, sed utrique Parenti
Sorte pares; monstrum fuerit quod discrepat illis.
Ergo licet thalamos naturæ sorte jugales
Progenies specie similis, par fœtus honestet;
Si tamen externo succus sementis in agro
Bullit, & insolito naturæ fœdere fervet,
Suppositá de Matre Nothos, partusque Parenti
Dissimiles, pullosque suâ matrice pudendos
Procreat, & stupris monstrum malè mota nefandis
Materies generat, nimium tenuata, vel aucta;
Vel vitio quocumque sui jus osa Mariti.
Sic Equa Jumento producit adultera mulum;
Hynnulus ex Asinâ generatur; moeca Luporum
Semine concipiens pariet Canis ipsa Lycifcam.

Et

Et ſic imparibus genitoribus hybrida ſurgit.
Corruptis ita Bobus Apes, ita germen Aſellis
Veſparum prodire ferunt; non ſemine tantum,
Sed citiùs quodam lectæ putredinis æſtu
Muſca, Culex, Cimex, Pulex, Pes, Blatta, Teredo
Uſurpant inſecta ſuas Animalcula cunas.
Sed locus eſt methodo; Lumen ſubtilius urget
Ingenia, & cauſas rimatur in omnibus aptas,
Nec movet aſſenſum præceps, quò vulgus oberret.
Nam ſicut plantæ vegetâ virtute per omnes
Seminium ramos ſervant, & traduce plantas
Ferre novas poſſunt, & ab Arbore naſcitur Arbor;
Prorepunt rumpi glebis, & ſæpe novantur
In ſteriles fœtus, nec ſolum fructibus inſunt
Semina, cum virtus eadem ſit corpore toto.
Sic etiam aſſervant totis Animalia membris
Fomentum proprii generis; neque ſemina tantum
Spermaticis exciſa locis generatio promit;
Sed non apta pares, veluti Natura requirit,
Decretis fieri modulis, effundere fœtus.
Aut igitur Mas eſt Animans, aut Fœmina, totum
Semen erit, cum ſit vegetum: Fermenta per artus
Effundent totos, ſed cum non omnia certos
Membra toros habeant, vermes exinde reponit
Pro ſimili genitura ſato; quia ſemen abortit,
Dum nutrimentis ſibi convenientibus exit
In loca non ſua, nec propriâ crebreſcit in alvo.
At quoniam perfecta ſinus genitura creatos,
Quos ſtatuit Deus, exquirit; nec fœmina ſolum,
Nec mas parturiunt, quamvis hic, & illa latentem
Progeniem totis habeant ex artubus in ſpe.
Prolificum ſemen, quod utrique eſt, vivit ineptum
Alterius vitæ, ſi non determinet illud
Ex aliquo vivens actus, ſed utrinque paratum
Gignere, motricem virtutem expectat alendi,

Qua

Qua vegetet, sumatque suas ab origine leges.
Idcirco neque mas solus, neque fœmina semen
Effoetum pariunt; nequicquam intacta maritis
Ova fovet Gallina; carent virtute movendi;
Nequicquam Pisces, vel Aves, vel Bestia quævis,
Aut Ovum, aut Semen deponunt ventre pudico;
Vel satagant alere, & molli formare cubili,
Ni Maris effluvium castos aspergine succos
Fœcundet, referetque viam, qua crescere possit
Semen, erit sterilis genitrix, & prole carebit.
His igitur quibus est cessum, quamplurima partu
Germina conniti, ceu Piscibus, ingerit uno
Mas coitu virus tantum; quod pluribus effert
Principium vitæ; aut repetant consortia carnis.
Inde probat genii stimulos natura salaces,
Et lenes tentat crebrâ prurigine lumbos;
Appetit & similis similem caro; Fœmina sexum a
Masculeum, Mas fœmineum, sed neuter eumdem.
Cur autem similem specie, numeroque jugalem,
Et varium sexu cupiat Venus integra; dicam;
Prona diu servare suum genus, insita rebus
Vis est, & socios pariles sibi cernere carum,
Et reparare bonum, quod inest ita dulciter in se;
Sed cum nulla vagum constringat fine cupido,
Pellicit in numerum genio conformia; tempus
Et locus est ansæ. Paritas in amore triumphat.
Provida naturæ ratio suffecit amorem,
Ne modo progignat fœtum, sed nutriat ipsum,
Educet, erudiat; quare nisi sufficit alter,
Conjugiis interdicit divortia certis.
Adde quod in sexu sit norma cupidinis impar.
Hic petit; hæc petitur: vis attractiva maritæ
Sortis inest utero, lumbisque virilibus ardet

Con-

a Eccl. 14. 4. *Omne Animal diligit simile sibi. Omnis caro ad similem sibi conjungetur.*

Concubitûs fomes, ſobolis motiva facultas.
Hæc ita conjugio decreta fideliter inſunt:
Sed qui transgreditur metas, operatur iniquè,
Vel nihil obtineat Prolis, vel ſiquid habebit,
Fœdatum incerto conſurget ſanguine mixtum.
Unicuique ſuus modus eſt, & cura ſuorum.
Nam præter Venerem plures ſemente relicta
Frondibus, & foliis, cœno, vel puluere ſparſim
Committunt Solis, Lunæque labore movendam
Progeniem; cœlum motu concurrit, & aſtris,
Ut fœtûs animet natali luce; minutis
Seminibus reſperſa juvant loca; cortice, pomis
Inſeritur vermis; quæ vellere tinea manat,
Lampyridum, ſimiliſque fuit concepta volantis
Luxurie: Volvox ſegetes concreſcit in ipſas,
Gurgulio, Trox, & Lydas; inſectile crebro
Creditur ex putri factum, quod ſemine conſtat.
Nonne vides medio Cariem conſurgere ligno?
Lumbricos latitare cibo, quos educat alvus?
Formicas miſcere ſolo ſua pignora? Talpas
Suffodere in terris, Anguillas repere limo?
Phœnicem ſpeculare novum; natalia Bruchus,
Eruca, & Bombyx efferre ſimillima poſſunt.
Bombylis eſt primo; fuerant prius hiſpida Campe;
Inde fit erumpens ſua clauſtra, Necyddulus ales,
Poſtremò redit exploſo de ſemine Bombyx.
Non minor eſt ſobolis Pelecano induſtria, fuſo
Sanguine ploranti fatum, qui morte peremptas
Excitat ad vitam, ſi vera eſt fama, volucres.
Prolis amor vehemens in matribus acriùs ignem
Commovet, at Patribus ſæpe eſt ignota propago,
Curaque negligitur: ſed Apes commune Platonis
Connubium peragunt, quando concorditer omnes
Fœmineam Regem obſervant, curantque gregatim
Naſcentes Populos, unàque examina ducunt.

De

De Interitu, & Corruptione rerum.

Cum ſemper verò unius corruptio raptim
Parta ſit alterius generatio, reſtat agendum,
Anne ſit unius paritur generatio fœtûs
Alterius corruptio; nam perfectio de ſe
Non corruptelam dicit, neque finis agentis
Intendit pravum naturæ deliquium; ſed
Accidit in multis, & non attenditur eſſe
Perfectè genitis corruptio; ſicuti contra
Cum quid deſtruitur, cum quid corrumpitur ultrò,
Intento pro fine rei, generatio non eſt.
Corrumpi non eſt gigni, gignique viciſſim
Non eſt corrumpi formaliter; ergo ſequatur
Hoc alternatim crebrò; quandoque tametſi
Non ſequitur, quid enim corrumpitur, ut generetur
Mentis conceptus, virtus, habitusque ſciendi?
Quod ſi quale quid eſt iſtud, ſubſtantia Verbum
A Patre Divino genitum, rationis id infert,
Poſſe aliquid gigni, quamquam corruptio non ſit.
Nonne etiam ſpecie ſenſus mutantur, & aër
Lumine? cæleſtis mutat quoque gratia mentem,
Gloria vel corpus divo quoque mutat amictu.
Non igitur ſequitur ſemper corruptio, quando
Fit genitum quocumque modo; cape ſingula penſu
Naturæ; commune nimis nam regula fallit.
Principiis attende ſuis res quaslibet: artis
Eſt methodus natura; novum quid ab arte paratur
Ex aliquo, vel in hoc aliquo ſuperadditur, & nunc,
Ut fabriceris opus, naturam deſtruis, & nunc
Perficis addendo, vel item diſponis in actus
Ingenii, non eſt eadem rationis origo,.
Ædificare domos, calcem torrere caminis

Ac lateres; hos, deque illam ſubmergere lymphis,
Cæmentis cruſtare lares, laquearia tignis,
Sculpere marmor, ebur, ſtatuas conflare metallis,
Argillâ teſtas, coctâ vitreamen arenâ,
Pigmentis unguenta, herbis medicamina, prælo
Delibrare notas, glaſto ſuffundere lanas,
Et cineres colare acres, & ſmegmata pingui
Deſpumare oleo; quid tum ſi milite multo
Bella recrudeſcant? claſſes dominentur in undis?
Vel numero, vel menſura, vel pondere tractes
Aſtra, ſonos, motûs, elementa, negotia, voces?
Ingenuas, & mechanicas natura per artes
Eſt imitanda viris; non ſunt modus unicus artis,
Naturæque vices. Molito frumenta, farinam
Furfure commixtam ſecernito; Pollen habetur;
Si ſubigas udâ, maſſam congeſſeris, illinc
Azima condepſes, laganum, cereale minutal,
Artocreas, libum, paſtillum; nomina deſunt
Piſtori, variis pinſenti cruſtula quadris.
Uſque adeo quid habes primâ de ſeminis hectâ
Corruptum? certè rerum diviſio princeps
Eſt corruptelæ; ſed adhuc ſapit omnia panis,
Quæ fuerant immixta ſato: cucumâque rebullit,
Fitque cibus, veniſque cibus fit ſanguis, & inde
Pars hominis. Neſcis quando ſubſtantia prorſus
Diſpereat prior, & fiat nova. Tranſitus omnes
Percurrit vicos letho prius, interituque.
Non alio natura gradu procedit, ut arbor
Secta fit à plantis, non mortua protinus aret;
Paulatim languet, vegetum quia ſectile vivit,
Scinditur in tabulas ſerrâ, diſciſſa dolatur,
Artis opus varium patitur natura vocari,
Et quæ ſunt uſu facientis idonea noſtro,
Deſuevit corrupta gemi; niſi forte putreſcat
Truncus, & horrorem fœtor gravis ingerat atrum:
Sed

Sed ſubito violenta rapit mors igne cremando
Res combuſtibiles; plures gignuntur & ignes
Pluribus ex rebus, quiſnam determinet unum
Principiis adeo diverſis? forſitan Aſtris
Singula reſpondent incendia? fervet olivo
Flamma, viget ſevo, cerâ, trabe; millia rerum
Corrumpit? numquid ſpeciem venit ignis in unam?
Difficilem viſu faciem deformat edaci
Mulciber ingluvie; ſtrages Bellona furenti
Marte parit, numquid generare cadavera miles
Dicitur? hæc alio ſe deformatio tractu
Prodit in oppoſitum perfecti germinis, & ſic
Deſtruit interitus, perfecta quod actio ponit.
Ex omni motu quædam eſt generatio, quædam [a]
Eſt ſimul & citra mentis corruptio finem,
Namque in re mota quod deſinit, incipit eſſe
Hoc aliud; ſed quanta ſimul diſcernere toto
Corpore non liceat; quia jugis motus ad inſtans
Non manet; inſtanti mens cogitat, unde moratur
Terminus; inde igitur paſſiva potentia motûs
Accipit hoc gigni minimum ſucceſſibus ipſis,
Quod non ex propriâ virtute reſiſtit agenti.
Sic Animal penitus moritur, cum vita ſuperſtes
Nullibi ſervatur. Verùm diſponit agonem
Morbus, & incipiunt digiti liveſcere, & ungues,
Et cutis, extremique artus mutantur, & humor
Putridus exanimes paulatim reddit, & æſtus
Particulas vitæ: ratio viventis in uno
Commate ſervari poſſit; ſed jugiter omnes
Emorimur, mutamur, in hoc dum vivimus ævo.
Nunquam in eodem vita ſtatu manet, & veluti flos
Egreditur, mox conteritur, velut umbra fugatur [b]

[a] S.Thom. contra Gentes lib. 3. cap. 27.
[b] Job. 14.

Una poteſt Animæ ſors immortale per omnes
Conſolidare vices decus, æternosque triumphos,
ANNIBAL, hunc Veri profert ſapientia finem;
Cætera differimus non invenienda ſereno
Lumine; differimus qua poſſumus, atque valemus,
Verba damus: Ficei geſtis attendimus Unum.

Quod omnia Compoſita habent unum Actum Subſtantialem, à quo reliqui actus accidentales proveniunt.

Hoc autem noviſſe juvat, quia quælibet actu [a]
Suppoſiti primo ſubſtantia prævalet, unde
Dimanant quæ contingunt concorditer, atque
Deſumunt ſpeciem, quia plurima ſemper ab uno
Derivant; ideo nobis ignota frequenter
Eſſe videntur idem, quæ ſenſibus indita, menti
Perſcrutanda ſonant varium problema: fatigant
Aucupis ingenium volucres poppyſmate multo;
Et Piſcatores Neptunia turba ſagaces
Decipit Harpocratis labiis, viridique colonos
Germine derident plantæ: latet unica rerum
Forma, patent actus tantum virtute ſecundi.
Hos autem ſubjecta movet ſubſtantia, motu
Paulatim variat, patiensque remittit, agensque
Mox alios refricat, motu deperdita, motu
Reſtaurat; partes ſuccedunt partibus, uſque
Dum primæ formæ ratio concepta ſeneſcat.
Scilicet interitu tantum res altera fiet,
Res eadem turbata manet, ſi duret eodem

Sup-

[a] S.Thom. opuſc.45. de Plural.Formar.

Suppoſito ſpecies, indiviſumque ligamen.
Ex athomo genitum dijudico, vel corruptum,
Quando compoſitum neſcit proferre ſub uno
Conceptu formam indiviſam; ſic aqua fœtens
Aſſeritur corrupta, gravi corruptus & aër
Peſte; lues partes, non inficit omnia tabo.
Multiplices actus mediant ex ordine formam
Compoſiti, quos compoſitum per plura relatum
Pandit, ut inſtrumenta ſui conjuncta valoris;
Et diviſa ſolent crebro corrupta vocari,
Cum corruptibiles actus diviſio promat,
Sicut conjugiis generabile corpus habetur.
Eſſe quid immenſum fateor ſub quolibet actu,
Inque rei cujusque nota; nam dicere quid ſit,
Quid valeat, quo fine, quibus virtutibus, in quo
Conſiſtat natura, genus, ſpecies, numerusque,
Quid patiens, quid agens circa ſe poſſit, & in quæ
Mutari poſſit, nos definire nequimus.

De Materiali Forma Animalium.

Hos habeat genitura modos, pluresque relatis;
Non etenim narrare poteſt breve ſingula carmen:
Sed vigor ipſius de ſemine natus, adhærens
Inſtinctus, genius, vis, paſſio, motus, & actus
In varias diſtincta vices, formæque ſequelas
A Genitore fluunt; quoniam cum plurima præſtet
Corpus idem, qua corpus idem, cui cuncta referri
Geſta neceſſe putes, ipſum conceperis unum
Suppoſitum, nunquam reliquis commune, ſibique
Subſiſtens individuum, quod Hypoſthaſis effert
Eſſe ſuum; ſi mente valet, Perſona vocatur.
Hoc totum Genitor tribuit, divinitùs ipſo
Semine ſic fieri natum ſub origine tali,

Non aliter; formamque vocant, quæ cuncta reportat.
A Genitore fluit totum: sed cuncta vocentur
Hic Genitor, quæ concurrunt, ut fiat idipsum.
Sed quia qua corpus, partes habet ordine junctas,
Qua mixtum, variumque tonum, variamque figuram:
Endelechia subit diversis munia membris,
Quorum concentu concretas corpore formas
Harmonicè statuens, natis bene consona vires
Incolumes servat; si dissonet, ægra retundit.
Sed Genitoris opus pendens à pluribus unum
Causarum auxiliis, Cœli, Nutricis alentis,
Nutrimentorum, Regionis, Temporis: hinc est
Influxu patulum, propter quem sumit ab omni
Parte modum varium mixturæ, atque indolis, unâ
Servatâ specie, quæ seminis hujus, & ob quam
Attribuis Patri, quicquid reperitur in illo.
Semen ab hoc igitur præcisum Patre, paternum
Obtegit idolum; sed membra recondita nunquam,
Dilatet, nisi materies subtilis, & apta
Contextu subeat teneros pruriginis artus.
Embryon augetur succis, incongrua mittit,
Congrua disponit membris: hìc molliter humor
Confluit, hìc fibris aptatur musculus, illic
Articulis nervus, nervis os, & ossibus artus.
Hinc Animal quodvis, exotica præter, habebit
Excrementa, cutes, humores, ossa, medullas,
Impulsus, venas, nervos, sensoria, carnes,
Articulos, adipes, sinuum loca, viscera, fibras.

De Excrementis.

Non modo quæ ventrem fęces, urina cruorem,
Sudor, & halituum jugis spiratio sensus
Emungunt, & quæ vitale superflua sanis

Par-

Partibus excernunt corpus; pariterque capillos
Excrementa voces, ungues, villosque, pilosque,
Et pinnas auibus, squamas & piscibus addas,
Et pelli furfur, capitisque saliva palato.
Namque supervacuo compacta forinsecùs esu
De cutis hæc porulis nasci, privataque sensu
Paulatim, ceu gramen humi, succrescere cernes,
Humoresque suis exire meatibus actos,
Et lacrymas oculis prodire gementibus ipsas.
Imo vivificum per vasa superstite semen
Emitti secreta cibo; quod sponte diremptum
Corporis integritas renuit; non præterit. Ergo
Par illis fuerit semen! sed majus in ipso
Fomentum virtutis habes, quo Patris imago
Exprimitur, membris augenda, per intus alentem
Matris opem; quid lac? vegetam neque vivere vitam
Credideris; partes liquidas discerne carentes
Vitali tractu, tamen his sumus, atque movemur;
Quid porrò dicas? sunt excrementa ciborum?
Nequaquam. Spectant animal quæ singula totum,
Et divisa tamen non totius organa lædunt;
Cum veluti folia, & fructus ex arbore, crescant,
Si propulsa foras fuerint, & inepta putrescant,
Jam fuerint aliud, quod non animalia curant.

De Pelle, & Humoribus.

OMnia membra cutis triplici circumdat amictu;
Protegit exterior viventem mortua pellem,
Ut velum subtile super, quæ ducta priores
Excipit attactus rerum, veramque tuetur;
Furfuribusque vetus spolium demittit omissis.
Puncta foraminulis, & glandibus undique parvis,
Rete repræsentans, credatur idonea tactu

Altera. Qua corium latitat sub pelle, refertum
Venis, & nervis, interna tenaciùs arctat,
Crassiùs obsistit, fovet omnia, vestit, & ornat.
Nec sine re pellis rugas, sinuosaque crispis
Vascula texturis natura latenter aravit:
Quippe papillari nervorum cuspide prensat
Durum, & molle: fricans ductu titillat amico
Scabrum, & læve: minus, vel plus suspensa gravandi
Pondus habere notat, tendens sursum, atque deorsum.
Frigore contrahitur, tumefacta calore rubescit;
Et nimiâ compressa rei vi læsa precatur
Sive cicatricem scissis obducere plagis;
Sive fatigato confusa resistere callo.
Flemma, melancholiam veteres, cum bile cruorem
Noverunt; sed forte simul cum sanguine venas,
Et pulsûs animant hæc: & fluitare per omnes
Ex nutrimento partes; quia cœna ciborum
Ingluvie diversa infert elementa: facultas
Seminis attritas fluidis acoribus offas
Digerit: humores finibus stagnare recusat:
Unicuique suam membro deliberat escam,
Dum circum lato lymphæ rigat omnia motu.
Est humor vitæ radix; sine sanguine rubro
Ostrea, Limaces, vel talia vivere possint;
Non tamen omnino lymphis arentia vivunt.

Sceleti Descriptio.

PRæterea quia fulciri, rectumque videri
Debeat, & plures Animans ostendere formas,
Ossa basim sternunt, sine qua quid inutile præstant
Brachia, Crura, Pedes, Torax, Caput, Ilia, Dorsum;
Aspice tercentum Sceleton (vel plura recenses)
Ossibus instructum. Velant Periostia fustem,

Pro-

Processus nudata tument, ut libera possint
Ossa movere sinum cavitate reciproca leni.
Sunt quædam procera minus, quibus addere soccum
Appendix videatur; apex ita nectitur illis.
Cui similis specie, sed flexilis undique carti-
-lago magis molles partes substentat, ut aures.
Ossa ligamentis inter se vincta per artus,
Plura sub unius tractabilis ore cadaver
Symmetriæ distincta refert. Tres dicere ventres
Assuescunt, caput, & pectus, ventremque sub ima
Constructum regione. Vocant extrema relictum.
Nunc age, sit nudus vertex. Calvaria ternis
Suturis cerebri cellas testudine format,
Pelle pericranii tegitur, quæ duplice lamnâ
Fornicat ingenii latebras; frons, occiput ambo
Tempora Syncipiti jungit. Sensoria pendent
Organa, principiis cerebri diducta latentis,
In cunei morem scabrâ sphenoide clausi.
Hinc jugulo fauces hærent, hinc ora palato,
Dentes mandibulis, quorum vegetatio sensum
Arguit: osse cubat vocalis Joide lingua,
Cui subnexa larinx epiglottide tuta trachæam
Inchoat, & sonitum pulmonis ab aëre fundit.
Truncus habet spinam, collum quæ mobile septem
Vertebris, dorsum duodenis, quinque coercet
Lumbos; os sacrum totidem; Coccyge quiescit.
Tergo procedunt costæ, quibus arcus utrinque
Integer in sterno septem complectitur orbes,
Quinque sinum spuriis stomachi defendit apertum.
Hinc pectus vitæ motûs, hinc regia cordis
Exta fovet, pleurâ cingit, præcordia tendit.
Claviculæ sterno scapulas, humerisque lacertos
Annectunt. Gremio coxendicis ischion, ile,
Et pubes obscœna regunt, abdomen, & alvum.
Bellua quoque pari non est compagine corpus
Nata;

Nata; carent manibus plures; pedibusque quaternis
Inceduut: aliæ reptant ſine cruribus; illis
Eſt natura bipes, aliis eſt annulus excors
Multiplici ſpinthere movens: hæc halitat exos,
Altera non uno variat ſymplegmate partes.
Omnibus eſt parilis vitæ ſenſatio; ſenſûs
Conveniens medium; medii ſtructura cohærens;
Structuræ methodus; methodi non unica pars eſt;
Partis ſimplicitas, pars unius eſt elementi.
At juvat indagare genus perfectius, ut res
Imperfecta magis facili ratione probetur.

Extremorum Anathome.

PRopterea quibus eſt manuum percommodus uſus,
Ex ſcapulis humeri pendent, qui brachia longo
Conſtituunt oſſis ductu, cubitumque duobus
Oſſibus apponunt: radio protenditur ulna
Flexilis ad carpum: carpo vola juncta tenacem
Complexum digitis effert: manus integra nervis
Viginti ſex oſſa ligat: micat ordine pollex,
Index, famoſus, medicus, minor auricularis.
Diſſimili non arte femur proceſſibus ingens
Pendet ad uſque genu; duplici crus ambulat oſſe:
Tibia ſubſtentat, ſubnectit fibula greſſum:
Inde pedis tarſus: talo calcanea; calci
Teſſera; naviculæ cunei; mox planta jugatur;
Et plantæ digiti; digitis aptantur & ungues:
Seſſameiſque riget pes, & manus aucta minutis.
Hoc igitur natura ſuam fundamine prolem
Ædificat, dum ſemen alit, dum lacte meatus
Circumluſtrat; ubi eſt ingreſſus durior, urget
Nectaris appulſu, cujus pars craſſior hæret;

Sicut

Sicut arenosis tophus concrescit aquarum
Fluxibus, & siccis ex partibus arida cudit
Ossa; prius molli gummi, gypsata subinde
Defectu humoris, motûs crescente calore.
Illa poroso ergo coalescunt pumice, siccis
Texta minutiolis, & pinguibus uncta ciborum
Particulis, molles sugunt sinuosa medullas,
Atque viis aliis reddunt, ne vita putrescat,
Præ reliquis immota manent dum partibus ossa.

Variæ Animalium Partes.

SAnguinis, & quicquid cum sanguine mixtio gestat
Pulsûs, & venæ per corpus ubique canales
Esse velint: nervique toros, & robora, sensus,
Et motûs animo; sensoria sensibus actum
Suppeditent; propiùsque vices, & munia carnem
Sufficiant; simul articulis distincta fovendo
Prosit adeps per membra: sinus aptabile cunctis
Visceribus spatium laxent; & viscera plenis
Sint intestinis, alimentorumque vorago:
Visceris extremum fibræ cujuslibet aptent:
Quid bene chirurgum deceat? subtiliùs omnes
Explorare facultates, quas alma vetustas
In naturales, vitales, atque animales
Distinxit: venas jecori concessit, & omnem
Vim naturalem: cordi vitalia propter
Impulsus; cerebro nervos, sensataque vitæ
Munera, disseruitque illis excurrere succum
Spirituum proprium, per quos animalia sese
Sponte movent nervis; pulsu vitaliter halant;
Natura subeunte modum nutricis aluntur.
Forte sed hæc oleant veteres Ellychnia fungos,
Nam

Namque fibrosa caro, quæ musculus appellatur,
Pulsibus organicè, venis, nervisque ligatur
Ossa penes: tunicas, adipes, similesque moventi
Cognatas Animæ partes gestire lacessit.
Principii stabili spontanea vecte potestas
Contrahit, aut laxat medias, ut mantica, fibras,
Tendiculis finem claudit, majoraque tentat
Robora: virtutem tonico disseminat actu;
Fessa remittit onus: numero super ossa potitus a
Majore, hærentis gaudet cognomine partis
Musculus, ut capitis, manuum, pedis, oris, & auris.
Ecce tibi frontem gemino moderamine sulcat;
Prima superciliis dependet palpebra; malis
Altera: quisque suis per singula membra movendi
Principiis pollet sensus: cerebrosa fovetur
Ventriculis, dorsique sinu substantia: florem
Ex alimentorum succo dum nervea forte
Interiora trahunt, ut dein sensoria vivant
Exteriora suo vitæ fungentia motu.
Alveolis etiam stagnans corrumpitur humor,
Et cerebrum potius lymphatur sanguine, cuius
Motus ad organicæ structuram partis alendam
Dirigitur parvis venis, ne copia lædat;
Interea subtile suis lac glandibus haustum
Ebibitur, quod possit in hunc albescere fluxum
Humorem cerebri, nervis sugentibus aptum
Distribui passim. Quin emunctoria fæces
Auribus, & naso, atque alio purgantia tractu
Hunc cerebri succum quadam convolvier arte
Naturæ satis ostendunt; aliundè fibrosis
Assumens alimenta viis, aliundè reponens
Ipsa strues cerebri, movet indagare latentem
Circuitum, nervos quo spiritus impetit omnes.

De

a *Nam musculi numerantur plusquam. 430.*

De Sensibus.

INſpicis, ut paribus jungatur vertebra nervis
Quælibet; huc illuc duplici de reſte recurrunt
Funiculi, ſerpunt, veluti radicitùs arbor,
Linamenta plagas membrorum adiguntur in omnes.
Sed tamen in cerebro ſedes primaria nervis;
Unde vides oculis, & naribus olfacis, audis
Auribus, & guſtas tonſillis, fauce, palato;
Et cutis attingis communi ſingula tactu.
Stant oculi ſenis clauſi motoribus infra
Frontis utrumque cavum; longo, teretique receſſu
Nervus inire biceps viſorius, atque repleri
Pingui fine, tegi membranis: induit ipſum
Cornea pars craſſæ tunicæ, quam utrinque coronat
Adnata, & poſthac eſt uvea, quæ ciliares
Proceſſus diducit, ubi pupilla foramen
Efficit; externos media ne luce colores
Reticulum pictâ renuat ſub imagine latos.
Mox aqueo vitreus, vitreo cryſtallinus humor
Cum propriis tunicis oculum diſponit; ut ora
Rerum forma ferens, inverſo pyramis actu
Reſtituat rectum fundo tenus inſita vultum,
Dum decuſſatis radiis tenuata reportat
Funditùs id, quod erat mediâ ſuper iride pictum.
Spongiolæ lacrymas hirquis abſtergere poſſint,
Si quando premat inſolitis anguſtia cauſis
Delicias capitis. Cum triſte quid accidit, intrat
Per ſensûs, mentem turbat, movet intima, ſtringit
Cor, ſinus inflatur, venæ turgent, oculi flent,
Et dolor exprimitur. Viſus vorat omnia præceps.
Luce coloriferâ miniata; carentia luce
Fuſca videre putat, quia non videt: ipſa videnti

Dum.

Dummodo ne nimium minuat, vitioque laboret
Angulus occurrens oculo; vel ruga feniles
Emungat tunicas, & opus fit lumine lædi.
Pungit odoratum, tenui fpiramine tactum
Exhalans fumus, cribrofum perque penetrat
Officulum, replens pituitæ cola fluentis.
Serpit odor nares, nafum nidore fupinat,
Vellicat olfactum: cofto fi provocet Indo,
Caftoreisque fibris, Arabum vel pulvere quovis
Ventriculos cranii naris fuffita priores
Stertit, & inflato de pectore fternuit udum.
An verò fimplex elementum reddat odorem,
Difficile ed dictu; quia non percepimus illum
Senfibus: halat, olet, corpus, quod fumat, & urget
Spiritibus nares; quid non aqua, flamma, vel aër,
Terrave cotactu redolent? non paffio fiat
Affuetis, minus afficiant immixta; fed halant
Omnia, difcerni poffint ut corpora fenfu.
Percipimus vifu, guftu, tactuque, quid ergo
Non quoque percipimus nafo? non auribus ipfas
Simplicium formas? omnes nam mobile fensûs
Excitat, & toto fefe manifeftat hiatu.
Concha per anfractum tremulo collifa fufurro
Perficit auditum, cum timpana pulfat, & incus
Stapede malleolum cruciat, nervoque repoftas
Pervadit cerebri caveas tuba, ducta per auras
In numerum, toties motu repetita fub aures.
Vox animi fignum, deprompta videlicet ufu
Gutturis, & linguæ, vel qua modulatur avenâ
Fiftula pulmonis, variis animalia nofci
Cantibus edocuit: rugit Leo, Bos boat, Anguis
Sibilat, hinnit Equus, grunnit Sus, ludit Aëdon,
Balat Ovis, mugit Taurus, Canis allatrat, Urfus
Oncat: gannitu Vulpes, gemituque Columbæ,
Vagitu Lepores, Aquilæ clangoribus audent.

Exu-

Exululantque Lupi, Pullis pipientibus ovum
Gallinæ glocitant, fœtusque dolore gracillant:
Cucurrit Gallus, musit Capra, Rana coaxat,
Grus gruit, Accipitres pippant, Asinumque rudentem,
Stridentem Merulam, crocitantem dicito Corvum,
Pavo pupillat fastu, rotat invidus alas,
Trinsat Hirundo, lipit Miluus, Mus mintrit, & Hircus
Mutit, barritûs Elephas, plausûsque Palumbus
Et simili simulare sono si Psiptacus omnes
Ediscat voces, muto simul ore stupescant
Pisces, an logicæ propriis exinde satisfit?
Quid sonus est? moti cum corpore corporis ictus,
Et liquidas duri collisio lata per auras;
Nam dum percutitur corpus, totâque resistit
Mole, fragor resilit, tanquam vibicis imago:
Et circumductos medii spatiatur in orbes,
Donec in aërios elangueat unda recessus;
Quapropter sonus ex motu graviore resultat,
Quo læsum corpus servari cura reclamat:
Fit strepitus, partes si tum violentia frangat.
Denique ne jugi vitæ molimine totum
Deficiat, partesque aliti reparentur omissæ,
Sollicitat satiare famem, quam siccior acri
Rodentem morsu venter tolerare pavescit;
Sollicitat satiare sitim, quam densior esus
Et calor arentem refici petit alma voluptas,
Distribuitque cibum potus, potumque liquentem
Vitalis motus contusis temperat escis.
Manditur ore cibus, jugulo transmittitur infra
Ventriculi vacuos limbos: Oesophagus escam
Excoquit in chylum, ptisanæ subigentis oryzam,
Persimilem: Diaphramma juvat, dum follis ad instar
Spirat, respirat transversum pectore sectum.
Esca subit longo duodenum tramite, nunquam
Jejunum exaturat, tenues ingressa recessus

Co-

Colon, & à cæco tortis ingurgitat antris,
Ut rectum fœdo residem detrudat ab ano.
Interea toto dapifer dum ventre pererrat
Fluctus, & instituunt primas hypochondria sedes;
Ilia quas medias pupus nutritur in alvo;
Inguina postremas: membranæ omenta tegenti
Subduntur; sparsim venæ lac mobile sugunt.

De Nutritione.

Chyliferis igitur venis alimenta ministrat
Conveniens cibus, & stomacho concoctus, & acri
Succo perfusus; sed enim subtilior æther
Protinus inuadit vitæ spiracula, vires
Excitat, & reficit languentia membra vapore.
Quod quia non satis est, Arteria quæque cruorem,
Cum per anastomasin quacumque profundior insit,
Venis irrorat, quæ tum cor versus eundo
Sanguineum repetunt fluxum, valvisque reportant
Nutrimenta mesenterio, quà venula quævis
Sorbeat humorem, veluti si spongia villis
Gausapinis guttas pleno de vase reducat.
In truncos portæ, atque cavæ transmissus ad hepar
Venarum fontem sanguis, fit in hepate fervens
Irarum illicium; castigatumque liene
Fundit in auriculas cordis pulmonica potum,
Et cava vena, sinus dum corde diastola laxat;
Systola mox illum constringens corde repulsat,
Omnibus & pulsûs ingens arteria membris,
Et pariter tribuit miro pulmonica gyro;
Sed conjecturis loquimur, quod acutiùs ipsos
Artifices nequeat penitus componere judex.

Hæc

Hæc vitæ ſeries, hic circulus eſto cruoris; [a]
Undique diffluimus, reparamus & undique fluxum,
Sed non eſt eadem methodus pro munere vitæ;
Dum reparamus enim vitalia ſumimus hauſtu,
Naribus, ore, cibum, potum, aëra, quicquid in ipſis
Provida Cœlorum clementia miſcet abundè;
Perque ſuos ductûs in nobis exta volutant.
At cum diffluimus, fæces natura repellit,
Et numeroſa poris quod tranſpiratio defert
Paulatim, ubertim demittit id halitus oris.
Hac operâ paſſim lymphatica vaſa laborant,
Et laticem potant, potant pericardia purum,
Glandula maxillæ ſuffundit in ore ſalivam,
Et quæcumque ſuos deſpumat pelle liquores,
Urethres, renesque luit veſica madentes,
Nec procul inde ſuam norint cunabula prolem.
Mutuus eſt vivis conſenſus partibus, ut ſi
Vel minimus lædatur apex, impertiat omnem
Ærumnam; ſatagunt læſis vicina mederi
Membra; minus poſſint; languent, & febre frequenter
Deficiunt animi vires, & morte premuntur,
Cum male ſymphoniam partes è corpore talem
Obſervent, motum ne cor diffundere poſſit.

M De

a S.Thom. de Motu Cordis Opuſc. 35. ait, *Quod Cordis motus eſt ſimilis motui Cœli; & ideo ab Anima motum quemdam habet, non circularem, ſed ſimilem circulari; quia eſt principium, & finis omnium motuum, qui ſunt in Animali; & ejus motus eſt continuus durante vita Animalis; niſi in quantum neceſſe eſt intercedere morulam mediam inter pulſum, & tractum, eo quod deficiat à motu circulari. Et ideo quia imitatur motum circularem, in quantum eſt ab eodem in idem; ſic non eſt inconveniens, ſi quodammodo ſit ad diverſas partes; quia & motus circularis aliqualiter ſic eſt. Hanc authoritatem perpendant, qui putant recens eſſe inventum, dari circulationem ſanguinis.*

De Arte Medica.

Diximus hæc ruditèr, ſed diſtinguendus in omnes
Motus erit partes, vel quem natura requirit,
Vel quem ſponte ſuâ deſiderat indita virtus,
Vel quem fœcundâ collimat mente voluntas,
Vel quem ſæpe pati cogit violentia corpus.
Hæc etenim partes morbis vis impetit omnes
Corporis, & titulo donat, quo membra laborant;
Quid tibi cum podagra? ne ſit chiragra tenaces
Articulos crucians; nervos ne ſpaſmata vexent,
Ne cephalæa caput, ſtomachum ne nauſea lædat,
Ne ſtupor invadat cerebrum, deliria mentem,
Lethargus ſomni loculos, phantaſma phreneſis;
Ne gravet Herculeas ſpumis epilepſia vires,
Reddat & attonitos præceps apoplexia ſenſus,
Aut fauces angina petat, pleuritis acuta
Corripiat tuſſi coſtas, aut colica ventrem
Sollicitent, hydrops aqueo languore tumeſcat.
O quot, & ò quantis opus eſt obſiſtere morbis!
Vulneribus, plagis, febribus, nephritidi, peſti!
Militat omne malum contra nos; flegmate, bili,
Sanguine corrupto; mortem potamus in eſcis.
Et nimio fervore cibus dum viſcera rumpit,
Irruit, opplet, edit (raró defecit inanes
Ventriculos) medicina doſi vehemente reduci
Temperiem ſtudet in medium: mox duplice motûs
Ægra valetudo languet vi: morbus iniquo
Pondere naturam laxat, medicinaque morbum
Trudere contendens, perimit perſæpe dolentem.
Nam brevis eſt vitæ ſeries, ars longa, periclum
Præceps, cauſa latens eſt, experientia fallax,
Senſus difficilis, virtus male nota medelæ,

Judi-

Judicium incertum, medicorum turba bilinguis,
Impatiens Æger. Si quem premit anxia morbi
Sollicitudo, magis gravat irrequieta salutis
Cura. Diæta juvat; Medicum furtiva cupido
Fallit, & infirmi vocat indulgentia mortem.
Est igitur curanda priùs vitiosa voluntas,
Quæ movet adversum vegeti moderamina motûs,
Et medicam confundit opem, consueta nocenti
More placere sibi. Tum leniter adjuvet ipsum
Naturæ motum prudens Podalirius, & quem
Sponte sua novit revirescere, nutriat artis
Deliciis, cautè foveat, ne debile vitæ
Supprimat auspicium; pretio quid pharmaca magno
Porrigit Ægrotis Chymicus labor, Indus Hydaspes?
Infirmus manducet olus; perpauca salutem [a]
Utiliùs fomenta parant, & regula vitæ
Præservat, tenor assuetus sufferre labores
Plurima devitat totis incommoda nervis;
Expedit exiguo sumptu, curâque tuimet
Conservare quod es, quod habes; quam velle reponi
Per medicos, quod perdideris: nunquam redit idem
Motus ad amissæ vestigia pristina formæ;
Tendimus in pejus semper, votisque valendi
Solliciti nimium, vitio dum quærimus annos,
Temporis obruimus positas à Numine metas.
Quid divexamur fato? semel est obeundum.
Si cuiquam breviare dies non displicet, usus
Immodicos rerum vitæ fastidia captent.
Sed satius vixisse nihil, qui vivere brutis
Deteriùs statuit: multos victurus in annos
Utitur ingenio: non est diuturna senectus [b]
Futilibus traducta modis; vis sospes in ævum

M 2 Vi-

[a] Rom. 14. 2.
[b] Sap. 4. 9. *Ætas senectutis, vita immaculata &c.*

Vivere? principiis obsta, mediisque malorum,
Exerce pietatis opus, finemque sub unum
Omnia collima, vigila, moderare profanis
Motibus ex animo: post hæc attende medelam.
Est in Vineola Panaces, quam semine divo
Virgineæ telluris alit bene cultus agellus;
Nectaris irriguam pluviis, & rore serenæ
Noctis; & ambrosiam cortex diffundit olentem;
Fronde viret tenui, neque ramus in aëra fructûs
Ostentat: flores ipsos umbrosus opacat
Cespes, & occultâ totum virtute calescit.
Insequitur Lunam radix, Solemque cacumen,
Sydereasque faces tenebris delibat anhelis.
Ipsa peregrinos fruticis juvat umbra; beatum
Reddit Herum vitæ lignum, pretiosaque fruges,
Hisque saginatus dapibus, vel millia morbi
Spicula substineat, facili depellere noxas
Prævalet antitodo. Qui quærit & invenit, infra
Se tenet. O felix taceas, nanciscere, totum
Mitte, nihil cupias. Super omnia sufficit Unum.

OPUS

OPUS
SEXTÆ DIEI.

Textus.

24 *Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere ſuo, jumenta, & reptilia, & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas, factumque eſt ita.* 25 *Et fecit Deus beſtias terræ, juxta ſpecies ſuas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere ſuo. Et vidit Deus quod eſſet bonum.*
26 *Et ait, faciamus Hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram; & præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis, univerſæque terræ, omnique reptili, quod movetur in terra.* 27 *Et creavit Deus Hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum: Maſculum, & Fœminam creavit eos.* 28 *Benedixitque illis Deus, & ait: creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur*

 ſuper

ſuper terram. 29 Dixitque Deus: ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam. 30 Et cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli, & univerſis, quæ moventur in terra, & in quibus eſt anima vivens, ut habeant ad veſcendum. Et factum eſt ita. 31 Viditque Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et factum eſt veſpere, & mane Dies ſextus. Geneſ. cap. 1.

Terreſtrium Animalium Creatio.

Ltima lux operis circumſpectura creatos
Terrigenas, ſextum properabat ab Æthere curſum;
Cum Deus edixit luteo de pulvere ſenſus
Aptari Brutis. Primò genus omne ferarũ
Surgit humo; Pratis armenta, gregesque vagantur
Quadrupedum ſpecies, intonſaque gramina carpunt,
Bos, Ovis, Urus, Aper, Cervus, Caper, Ictis, & Alce,
Rhinoceros, Elephas, Dromedarius, atque Camelus.
Atque petunt ſylvas audax Leo, Tigris anhelans,
Pardus inhumanus, Lupus, Urſus, Hyena voraces;
Antra petunt Angues, Cenchris, Baſiliſcus, & Aſpis,
Reptilium ſpecies, Natrix, Seps, Diſpas, Orhites,
Ammodites, Scythale, Præſter, Salamandra, Paræas,
Amphyſibena, Ceraſta, Draco. Licet omnia raptim
Commemorem; datis hanc veniam tyronibus; alter

Me vocet in pugnam. Dicat num prima duobus
Bruta ſuam ſpeciem tulerint, an plura Creator
Protinùs explicuit mundo? Mas, Fœmina proli
Sufficiunt: non eſt opus exemplaria primo
Multiplices generi, ſpecies cum poſſit ab uno
Pandi principio, quod ſit conformius ipſi
Naturæ humanæ. Lateant myſteria primæ
Sortis, & in Brutis quoniam genitura tacetur;
Ex Hominis thalamo ſatis innoteſcere debet.
Nonne parem tribuit cunctis Animalibus eſcam,
Herbarum ſegetes, olerumque virentia campis
Semina, lignorum fructus, & germina frugum?
Quin etiam nulli prædam concordia ceſſit;
Innocuum pratis, ſylvis pecus omne cubabat;
Non canis infenſus lepori, damæque fugaci;
Non avibus panther; martes non muribus obſtant;
Non lupus inſidias Onagro molitur, & Agnis,
Et ſua jura tenet brutorum quodlibet, illis
Prædominante Viro, pacemque jubente viciſſim.
At poſtquam ſine lege Viri, ſine principe regnant,
Inceſſit feritas animos, & dira cupido;
Terribiles rictûs acuit furor, ira frementes
Faucibus inſpirat ſonitûs, & funera morſu.
Cornibus hæc acris, petit unguibus illa rapinam
Bellua, quemque ſemel delibavere cruorem,
Fundere feſtinant, & jam didicere ferinam
Eſuriem, primamque Deus quam tradidit eſcam
Contempſere. Solum tribulis ſterileſcere juſſum
Impulit in rabiem vacui jeiunia ventris,
Ut nunquam expertos delectent paſcua dentes:
Si Diomedis Equos humana carne ſagines,
Abſtineant ab Hero? fert hinc Anthropophagis mos
Barbariem: primo niſi comprobet ore ſaporem,
Neſciat Ichneumon paſci ſerpentibus; odit
Lynx herbis aſſuetus oves depellere ſeptis.

Pax erat, & saturos pacabat copia sensus,
Nullum irritabant necis infortunia monstrum;
Ignorabatur dolor, ultio, læsio, cædes.
Nulla voluptati parebant jura: voluptas
Jus erat. Humano parebant omnia juri,
Cum stetit integritas Hominis, subjecta Tonanti.
Sed tamen impariles genios natura creavit
Pro quibus impariles esuris condidit herbas;
Nunc autem violata Dei lex, fœdus amoris
Confusum lites, inimicitiasque reliquit,
Quas ingens labor, & virtus, & sæva tyrannis
Non valet ingenii studio compescere multo.
Vertitur in vitium crimen, vitiumque senescit
In quasi naturam: vitiatus origine sanguis
Spargitur in prolem: quid enim versutia vulpes
Erudit in cortem? meditatur aranea muscas?
Muribus illudit felis? Viverra cuniclis?
„ Torva Leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam?
Naturalis amor, quo quidlibet esse, suique
Sorte, bonoque frui lætatur, & appetit, & se
Munit ab oppositis, brutis animalibus omnem
Suggerit instinctum: ratione carentibus æger
Est amor, & proprio sese conformat alumno.
Da mihi vel simplex, vel mixtum corpus, & expers
Mentis, id esse, quod est; vivens ita vivere vitam,
Quam vivit, sentire cupit quod sentit & ipsum
Hoc animal; petit esse, quod est per tempora quodvis.
Hoc ita principio, quod natum est esse, tuendi,
Non curant aliena feræ, contraria vitant,
Congrua naturæ quærunt alimenta regendæ:
Prima sui cura est, quam mulcet amica voluptas,
Cura voluptatis motu stimulata quietem
Efficit expletis desideriis animorum;
Subsequiturque dolor. Non esse potest diuturnum
Corporeum oblectamentum; quia robora carnis

Motu

Motu deficiunt, reficique levamine poſcunt.
Ergo ſuum metitur amor brutalis amantem:
Quale ſit hoc brutum, ſe non excedat oportet,
Utque ſit impatiens à ſe non poſſe potiri
Munere vitali, circum quæ comperit, optat
In ſe converti, modo ſe conſervet amatum.
Sed tamen exta, quibus fuerint compacta turundis,
Sympathicas inhiant epulas, & conſona fibris
Paſcua: manſuetis ſubolent viridaria, ſævis
Præda placet, quia non explet levis eſca voracem
Ingluviem, calidosque ſinus; mollisque palatum
Non movet herba ferum; quid tũ lupus Oeſypa ſentit,
Et terit inſipidum naſo fumante viretum?
Quid rutam muſtela legit, lac Vipera ſugit?
Talpa fugit lucem, vocat ore Galanthida bufo?
Lis elementa tenet: Lis corpora miſta gubernat:
Quicquid ab his oritur, ſimili ſi ſemine natum,
Lite carere poteſt; ſi diſpare, diffidet actu.
Derivata patrum naturam monſtra ſequuntur:
Simia quid catulos doceat? quem preſſerit ulnis
Enecat affectu: norint præſepe jugales,
Norit equus Martem, norint armenta bubulcum;
Non modus eſt liber, ratio non ſuppetit illis.
Qualia naturâ Divinus condidit Author,
Talia ſunt; uſu ſed deteriora maligno.

Hominis Creatio.

SIc igitur venerata Dei mirabile munus
Feria ſexta operum jam complementa ſuorum
Exultat ſpectare, quibus quem propter adortus
Viſibiles mundi ſpecies, cœleſtis in uno
Figmento Plaſtes carnem, mentemque jugaret:
Vivificans Hominem, cui ſit communiter eſſe;

Vivere cum plantis, cum brutis pangere sensûs;
Et cum spiritibus puris intendere finem.
„ Cumque gerant pronos Animalia cætera rictûs,
„ Os Homini sublime dedit, Cœlumque tueri
„ Jussit, & erectos ad Sydera tollere vultûs.
Hoc Opus ex operum cumulo producere primum
Conditor intendit, cui cum compendia rerum
Prætulerit verbo; studio majore videri
Detentus voluit; formans exordia gentis
Ex limo terræ tribuit spiracula vitæ; a
Ut quod humus fuerat, sit Homo ratione decorus.
Ecce autem Deus imperio congessit agrestem
Corporis effigiem, qualem vigilata Myronis
Obstupet ars, membris aptantur membra, supersunt
Ossibus ossa, ligat nervis junctura lacertos;
Articulis digitos, ventres & viscera complent.
Stare pedes plantis, pedibus consistere talos,
Talis crura dari, suras & cruribus addi,
Poplitibus, genibusque femur coxendice jungi,
Produci dorsum, costis assurgere pectus,
Brachia connecti scapulis, cervice supremum
Distendi caput, & capiti pendere capillos.
Nullus apex deerat simulacro, linea nulli
Consummata pilo deerat. Pulcherrima visu
Norma Damascenis animalia cætera glebis
Exprimit, afflatu TRIADIS spirata movetur,
Et superos imitata duces Homo mente refulsit.
Quicquid enim est & sine sui constringitur uno,
Ex uno cæptum credas, & ab ordine primo
Multiplicem ponas numerum; sine fine repugnat
Motus in æternum, quia quod satis est, sine motu
Cun-

a Gen. 2. 9. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo Terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est Homo in Animam viventem.*

Cuncta movet, sed mota simul cæpere moventis
Principium definitum, motumque creatum;
Tale quod est igitur, per se non esse necesse est.
Rursus ab ingenito genitum procedere primo
Comperies, ne sit processus in infinitum,
Dum genitus genitum generat; fuit ergo necesse
Quod Deus ex nihilo produceret omnia, certo
Tempore, quod rerum serie discriminat ordo.
Verum invisibili mundo quid opus fuit Orbis
Visibilis? quia quod satis uni sufficit omni
Contemplativæ menti, quæ pendet ab Uno.
Ergo alium propter finem fateare creatum
Visibilem mundum: veluti si mobile simplex
Propter compositum, vegetum si mobile propter
Sensibiles species: Animalia bruta super se
Cognoscunt Hominē, propter quē mundus hic extat.
Inter enim res visibiles non est aliud quid
Nobilius, non est aliud præstantius illo.
Propterea Deus hæc Homini super omnia cessit
Imperium, donisque animum potioribus auxit,
Ut sciret quæcumque videt, propriisque vocaret
Nominibus, scitisque Dei secreta notaret.
Nec satis hoc; Hominem respersit gratia magnis
Muneribus, sine mente foret cum condita mundi
Machina, mens Hominis mundum complevit apertum,
Ne mens materiæ desit vicina propinquæ:
Nam mentes assistentes sunt mole remotæ
Et mens juncta Viri compagibus, incola compos
Corporis, hunc æquat mundum; trascendit eumdem
Divinis donis, in se gratisque receptis.
Sed Deus arcano meditatus consilio res
Visibiles, invisibiles sociare sub uno
Principe, naturam quonam provexit Adami
Cum Verbum cæleste dedit conjungere carnem
Cum Deitate sui? tunc est impleta potestas,

Vir

Vir Deus ut mundo Christus regnavit utrique. *a*
Ergo Vir imperio mundi, rerumque potitus,
Participem Deitatis opem, & munimen adeptus
Ducitur in terræ fælicia culta beatæ,
Quos colat, & vigili studio custodiat hortos.
Hic erit alma quies, hic fortunata voluptas
Delicias nemorum, Floræ flagrantis odores,
Irrigui fluvii fontes, suavissima vernæ
Pignora Pomonæ, patulas ex frondibus umbras,
Ex zephyris auras mites, ex luce dierum,
Perpetuas, alacresque moras donabit abundè. *b*
Hìc avium cantus, cicurum submissa ferarum
Blandimenta, gregis muti vivaria, lactis
Dona, favos mellis sensu gustabit amæno.
Vir sapiens, & mente Dei consortia felix
Excipiet: quid plura? Parem, similemque sibimet
Ne cupiat sociam: placidum dormire soporem
Cogitur, & costâ mulier deducitur Heva.
O utinam steterint! ò terque, quaterque beata
Posteritas! Lethale nefas jam livor Averni
Evomuit, mortisque notas in origine pressas
Humano generi serpens versutus inussit.
Inde autem, vitiata velut radicitùs arbor
Progeniem infectam ramis crescentibus edit,
Sic Homo devovit morbis, lethoque nepotes,
Et mox indicto rerum certamine, quaqua-
-versus succumbit sceleri, pœnisque malorum.

Ani-

---

a Matth. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in Cœlo, & in Terra.*

b Sapient. 2. 23. *Deus creavit Hominem inexterminabilem.*

Anima Hominis immortalis.

ATtamen hoc Hominis luteum, quod corpus adegit,
Haud Animam tetigit, quamvis ſpoliaverit omni
Munditie; natura ſtetit, quam mole ſolutâ
Carnis ab interitu præſervat origo ſuperſtes.
Bruta quidem pereunt, fuerant peritura priusquam
Juſtitiam violaſſet homo: ſed morte dolenti
Non mortale ſonat quod ineſt, carnalia præter
Organa; nam latè mens, ac in utrumque voluntas
Libera conſilium faciendi, non faciendi,
Cum non materiæ mutabile plaſma ſequatur,
Corporeos autem promptè dominetur in artus;
Spirituum ſortem capiat, nec morte peremptum
Corpus, & hoc animus buſto conclamet inanis.
O Deus, ò miris, hominum Pater optime, vinclis
Summa ligans imis, immortalemque caducis
Nexibus aſſocians Animam, quam terrea neſcit
Compages formare ſuo de ſemine, quam Tu
De nihilo ſpiras (neque enim valet embryon altum
Concipere ingenium, niſi Te Duce Spiritus adſit)
Quas ego perſolvam grates? quas impare laudes
Ore feram? quibus ipſe modis ergaſtula rumpam
Carnis, & officio fungar meliore canendi?
Artifici compacta manu ſi clepſydra motum
Exhibeat, variisque rotis, dum guttula furtim
Lapſa per amfractus laterum præponderat axes,
Pendulus hinc index vibret momenta diei,
Indicet hinc horas, & tintinnabula pulſent,
Et mentita ſuos perluſtret Cynthia menſes,
Et ſtimulata ſuo per ſigna feratur in anno
Phœbus, & in parvo Cœlos globus orbe volutet,
Quale Syracuſii ſpecimen Senis arte refulſit.

Sic

Sic Animal vitæ motûs habuisse Creantis
Arbitrio, formamque parem: sed plurima prolem
Insuper humanam decorant, ubi spiritus ipsum
Organicum corpus penetrat, velut incolit ædem,
Quæ sibi debetur, naturæ jure locatam.
Inde migraturus, paries cum carneus urget
Excidio molis formam, quò non suus ultrà
Lar maneat, divisus herus sua tecta relinquit. a
Quippe vides Animas brutorum mole solutas
In tenues fumare auras, privataque vitâ
Corpora, cum primùm motus vitalis in ipsis
Obruitur: sensûs omnes sua munia perdunt
Seditione situs, cordis quæ præpedit actum.
Et quia materiæ positas hoc ordine partes
Vivificus formæ nexus, numerusque regebat,
Si semel amissas nequeat reparare, peribit
Hoc opus à tali dependens conditione
Materiæ: sed Homo sensus deperdet ab ipsa
Quos regit: at mentem nunquam deperdere possit,
Quam non materies indit. Supereminet omnes
Brutorum species Hominum lectissima proles?
Unde probas? habet in sensu communia brutis;
Ingenium speciale, capax, sublime, decorum,
Quod, nisi sponte velit, nulli se subdit; in altas
Erigitur curas, spatiatur in omnia rerum
Tempora, transcendit species, genera ultima, summas
Notitias entis, tum spiritualia captu
Percipit, & Numen naturæ lumine novit:
Quid simile est illi? quæ bellua talia profert,
Arte, scientifica methodo, rationis & usu?
Mens igitur solers hominum supereminet omnes
Brutorum species: quod si mortalibus annis
Interit, unde sui vita meliore fruatur?

Ergo

a 2. Petr. 14. *Velox est depositio tabernaculi mei.*

Ergo mens hominum defuncto corpore vivit.
Insuper attendas immaterialia dici,
Quæ sine materiâ possunt operarier; & si
Sic operantur, habent ita spiritualiter esse,
Quod sine materiâ possit subsistere semper;
Namque suum sequitur quæcumque potentia robur.
Materiale igitur cum sit mortale solutu,
Immortalia sunt immaterialia nexu.
Sed sine materiâ plures intelligit actus
Mens hominum, sine materiâ vult, cogitat intus,
Organicis abstracta modis, & concipit almas
Spirituum vires, horrens phantasmata molis.
Ergo mentis opus, cum non sit materiale,
Spirituale voces: ergo immortale sequatur
Esse potestatis, qua corpore vivit in ipso
Nobiliùs certè, quam bruta Animalia vivant:
Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Præterea desiderium quodcumque petenti
Non est incassum: natura quod appetit, infert
Esse, quod appetitur: si vota frequentia nullus
Consequeretur amor: vel desinat esse, vel illa,
Quod fieri nequeat, nunquam natura movebit:
Cum verò à brutis nihil immortale petatur,
Mortales animos sensus manifestat in illis:
Atqui mens hominum per sæcula cuncta fatigat
Immortale decus: nomen sua vota lacessunt
Æternum, celebrem sudant suspiria famam:
Quam si pertentet latè proferre caducis
Rebus, adhuc majus rebus desiderat istis;
Non satis expletur, quem gloria tangit in ævum;
Et mundo major vitam quoque spiritus ardet
Majorem; immenso satiabile Numine votum.
Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Cernis ad hæc brutis nullum pro Numine cultum
Esse; Viros omnes pro religiõne labores

Insti-

Inſtituiſſe graves; & quamvis turpiter erret
Vana ſuperſtitio; tamen inter falſa relucet
Omnibus, eſſe Deum ſummâ pietate colendum.
Si Deus eſt, caſus non eſt, ut diximus ante,
Providus ille videt plures decedere vitâ
Mortali, mulctâ dignos, aliosque merentes
Præmia: juſtitiam quisnam morientibus æquâ
Lance putet, ſi mens tenues vaneſcat in umbras?
Cur animos adeo veri quæſita momordit
Anxietas? morum probitas, cultura ſacrorum?
Sancta fides docuit poſt hæc mortalia ſummam
Eſſe voluptatem juſtis, & ſontibus ignes.
Quod fuit à primis clarum, rationis abuſus
Reddidit obſcurum: Deus eſt pietate colendus:
Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Nonne Deus juſtus, ſummæ bonitatis amator,
Et transfert ſua vota piis, & cædit iniquis? [a]
Eveniunt æquè cunctis, & ſæpe laborat
Juſtus ab iniuſtis, merces ut recta futuro
Judicio detur, meritis & vita perennis.
Spiritus ipſe Hominis TRIADIS cæleſtis imago eſt,
Cumque ſit una rei natura, potentia triplex
Eſt, memorat rerum ſpecies, intelligit, & vult.
Quanta capit memori cerebro? non clauditur ullo
Fine; ſeneſcentem comit ſapientia major
Canitiem; longâ creſcit probitate voluntas,
Cum jam decreſcunt vires, & deficit ætas:
Non Animæ requies, non terminus eſt, niſi ſummâ
Pace frui poſſit: verax Deus eſt ſibi ſolus
Terminus, & requies: Deus omnia ſolus adæquat.
Ergo

---

a Eccl.9.2. *Omnia in futurum ſervantur incerta, eo quod univerſa æquè eveniant juſto, & impio, bono, & malo, mundo, & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti &c.*

Ergo mens Hominum defuncto corpore vivit.
Quin etiam quandoque Animæ de corpore lapsæ
Vivere demonstrant sese mortalibus ægris,
Aut Lemures simulant, turbantque timore Penates,
Aut supero splendore hilares cæleſtia pandunt.
Senſibus amiſſis, non perditur intellectus.

Cognitionis humanæ Principia.

At quamvis primævus Adam de pulvere sumptus,
Heva parens ex oſſe Viri deſumpta virago,
Cælitùs infuſis fuerint virtutibus aucti;
Cum tamen exciderint culpâ, per originis hauſtum
Saucia poſteritas biberit lethale venenum;
Prodit homo nullo pictus phantaſmate Veri.
Quid ſciat ex utero? vagitibus indolet infans,
Senſibileſque vices tactu prius excipit, inde
Auditu, guſtu, olfactu, tum denique viſu.
Atque Hominum, rerumque docent conſortia primùm
Notitiam, quam paulatim corroborat ætas;
Senſibus externis internos icone ſenſûs
Afficiens, mentemque replens collatio rerum
Erudit, & longo patientem tempore fingi
Intellectus agens ſeſe manifeſtat in actus.
(Nam ſolum intuitum ſpoliatus corpore profert,
Qualiter ens nudum ſi mens abſtracta tuetur)
Apprehendit, confert, diſtinguit, judicat, infert,
Enumerat, narrat, quod habet ſub ſimplice viſu
Corporis, in plures oſtendere cogitur actus.
Quippe movet ſenſûs ante omnia prima cupido
Vivendi, cujus ſtimulis objecta capeſſit,
Capta recordatur, magis hinc Homo vota recudit,
Ex votis vires, ex viribus aucta voluptas.
Non aliam teneat methodum Doctrina; volentem

Excitat eventus; mentem movet intus, & extra
Quodlibet. O felix quem pulcra, decora, probata,
Lecta foris formant teneris ex unguibus! illi
Præceptor bonus usus erit, ratioque loquendi;
Rhetorices, logices, & semina prima bonarum
Disciplinarum spargit bene copia fandi,
Quam legit auditu pubes; mos rectus agendi,
Quem capit intuitu: vitæ moderatio, praxis,
Quas tactu, gustu consueta frequentia fingit.
Mox in gymnasiis operam navare Minervæ
Pervigilet studiosa juventus: ordine certo,
Carpat iter docti credens in verba magistri,
Quam velit ante suis scrutari viribus artes
Ingenuas; juvat hoc humilem, docilemque scientis
Nolle supercilio faciles confundere normas.
Ille autem confusa prius, generalia captu
Digerat, insinuet notis ignota, relinquat
Ardua decisu, nil tradat inutile scitu;
Ter Magis Esse Velit, Siquis Velit Esse MagisTer.
Maturo vestigantur fastigia sensu.
Crescit amor studii, quantum ipsa scientia crescit.
Ex his principiis jubeo conferre vicissim
Res apprehensas, collatas distinguere; nam rem
Definire, quid est, tenet ultima summa sciendi.
Quandoquidem ratio demonstrativa quiescit
Re definitâ, quam mentis visio totam
Pervadit, penitus notis ignota penetrans.
Sed distinguendi, res quomodo differat à re,
Principium fuerit rerum discrimen, & actus.
Mens etenim dirimens re, vel ratione recenset
Singula: si reperit divisa, realiter esse
Distincta affirmat; vel si quoque scindere possit,
Et maneant extrema, ut pars a parte secatur.
Sic etiam oppositis similis distinctio veris
Detur, & hac major, si sit privatio formæ,

Sive

Sive negantis idem contradictoria verbi;
Ut lux & tenebræ, leo non leo; sive relata,
Et quæ dicuntur contraria, scilicet illa,
Quę nequesit simul esse; quibus quoq; nõ eadẽ est sors.
Ut causa, effectus; frigus, calor; ignis, & unda;
Filius, atque Pater. Sed enim tamen unica totam
Vim distinguendi contradictoria præbent.
Et cognoscendi modus addidit entia rebus.

De Categoriis.

Hinc bene Pythagoras deno discrimine rerum
Jura, Categoricos fontes invenit; & omne ens
Transcendens, res, unum, aliquid, verumq; bonumq;
In per se substans, & quod super accidit esse,
Distribuit; quod nempe quid est substantia, per se
Subjectum hoc, in quo sit quantum, quale, relatum,
Actio, passio, ubi, quando, situs, & quid habere.
At licet hæc nobis rationis acumen adeptis
Occurrant distincta, suis ut postulet artem
Classibus assumptum tractari thema capacem:
Non tamen id semper natura fidelis in unguem
Exigit, ut tales prætextas induat in se;
Consequitur se sorte suâ. Quod sensibus hausit,
Hoc eructat Homo; divinaque legibus istis
Non subjecta suo tractat sermone togatus,
Et removere studet, quod concipit esse remotum
Mentis ab humanis conceptibus, & tamen hæret
Dicere, quod didicit: multis ambagibus unum
Judicat, incusans idioma, modumque sciendi.
Consequitur se sorte suâ. Quin simplice gaudens
Integritate, rogat mentem sterilescere sensu,
Quæ se multiplicat; sic mens abstracta per omnes
Dum sensûs attingit idem, diversa vocari

Juſſit, & ut ſubſtans, quod non eſt, credidit eſſe.
Fiat id exemplis clarum. Subſtantia corpus,
Eſt quoque non corpus, veluti ſine corpore mentes.
Si corpus, quantum; ſi quantum, quale; quid ergo
Linea, vel numerus? color, & ſapor? ecce ſuapte
Naturâ concreta, velut ſubſtare feruntur:
Namque ea ſubſiſtunt, quorum collimat in unum
Suppoſitum ſpecies, juxta exemplaria prima,
Quæ Deus expreſſit: quantum ſine corpore non eſt,
Si naturales nexûs intelligis: immo
Eſt ipſum corpus quantum; ſed quatenus ipſum
Ordine confertur, numerabile: quatenus ipſum
Menſuris capitur, ſit menſurabile; totum,
Cum partes ſimul expendes: ita quatenus ipſum
Eſſe figuratum dices, hoc limes obumbrat.
Transgrederis tua jura: Deus cum dicitur ingens,
Magnus, & excelſus, qui non eſt quantus; & inde
Corriperis, virtute Deus cum dicitur ingens,
Magnus, & excelſus, non mole: magiſque ſapis, cum
Dicitur immenſus, finique ſilentia ponis.
Non aliter mentes, quas nullâ molle creavit
Implicitas, magnæ dicuntur, & integra virtus
Dicitur ipſarum; neque partilis eſſe probatur.
Omnia corpus id eſt, formaliter omnia non eſt
Unum ſuppoſitum, quod mens ratione capeſſit
Diversâ, quæ cum ſit carcere clauſa, feneſtris
Reſpicit ex variis ſubjectum, ut pictor eamdem
Pingit imaginibus variis, variante figuram
Reſpectu: ſed idem eſt quantum, quod quale vocatur
Lene, coloratum, ſapidum, reſonabile, odorum;
Scilicet illud idem, de quo dicuntur & actus,
Eſt eadem radix, eſt unum ſuppoſitum, ſed
Multiplices corpus profert formaliter actus.
Et quodvis aliud ſimiles de corpore formas
Senſibus obiiciens, quas mens attingere raptim

Non nisi cancellis sensûs assueta, vocavit
Sensibiles species abstracto nomine, tanquam
Quid per se substans, & inhærens mole receptum.
Hinc ratio diversa rei distinguit in uno
Subjecto plures actus, quos copulat ipsi
Judicium concretivè; formaliter autem
Non ita; nam plures actûs oriuntur ab uno.
Non aliter concretivè sua qualia mentes
Excipiunt actu, si sint finita creatis
Jura; sed abstractè non sic; quia nomina formam
Immensam dicunt abstracta, Deoque ferendam,
Si nihil implicitum sensu, nexuque reportent.
Ergo color corpus non est; cur dicitur ergo
Quantus? id abstractè nota substantiva recudit,
Corporeumque facit, quod inhæret corpore, tanquam
Suppositum, de quo dici sibi congrua possint;
Et sic de reliquis, ut odore, sapore, calore.
Sed Deus hæc refugit dici, dum suavis, amœnus,
Dicitur & dulcis, speciosus, & omnia: præstans
Per superexcedens hæc omnia robur honoris.
Sic age, si referas aliquid, quod nam esse relatum
Dixeris? Ens ipsum quod in altera mente reportas
Entia, dumque notas aliquid sic esse, fuisse;
Aut factum, aut fecisse, nihil demis, nihil addis
Supposito: momenta rei superaddita manant,
Integra res est; sed tum mente relatio surgit,
Cum capis hoc ipsum, quod præterit illa relatum;
Nempe relativis est mutuus ordo vicissim,
Qui simul est; illum si mens abstraxerit, ipsis
Tertia res fuerit, quam dissociasse relatis
Est inconveniens: miseræ sed parcito menti.
Quod magis obscurũ dictu, cape; quomodo nobis
Adveniant rerum species, sensusque sub omnes
Illatæ cellis latitent, memorique recurrant
Judicio, subeantque rei simulacra remotæ.

Utque canam citiùs, patiens quem ſuſcipit actum,
Hunc dat agens, & idem ſunt actio, paſſio, binis
Mutua ſubjectis, & ſunt hæc corpore motus:
Et motus labens diſtinguitur, ut modus à re,
Qui perit, uſque loco maneat res, atque locetur
Hinc UBI reſpectum profert: ita tempore ſignat
QUANDO vices rerum: Situs eſt modus ipſe locatis
Partibus impreſſus, motuque relictus in ipſis.
Imprimit ergo ſuam motu ſiſtente figuram
Mobile, quam recipit patiens, ut cera ſigillum.
Senſibus has ſpecies veſtigia preſſa relinquunt;
Spectraque perceptis delata ſimillima rebus
Veſtibulum proprium pulſant, adituſque repoſtos
Pervadunt, oculos lucentia ſigna ſigillant;
Excipiunt aures motum, motuſque tremorem,
Et ſonus eſt illis, nares rimantur odorem;
Contrectant epulas fauces, vinumque pitiſſant,
Et ſapor eſt illis; & in abdita ſcrinia tactu
Truditur exemplar, veluti percuſſa bacillo
Æra tremunt, referunt longos confinia bombos.

Modus intelligendi.

NOn ſecus appulſu ſensûs animale cerebrum
Evigilat, nervis recipit trepidantibus ictum,
Icona membranis pingit: mens integra pleno
Percipit intuitu quicquid movet, atque movetur
Indolis auſpiciis; quia nata videre ſub illo,
Et contemplari latas velamine formas,
Eſt oculus vivax, ſimplex, & lumine fulgens.
Materiale nihil tamen in ſe paſſa locari,
Non eget his formis per ſe, quia luce videndi
Prædita in objectum ſi ſe convertat apertum,
Jam videt; impediunt ipſam ſed corpore vittæ.

Prop-

Propterea ſpecies ſubeunt ſpectacula rerum,
Et depuratæ veſtigia preſſa relinquunt
Veſtibulum ante ipſum mentis, quæ tangit eaſdem
Innatâ viſûs acie, proprioque nitore.
Si careat ſenſu, rerum præſentia mentem
Occupat arbitrio, quo ſe movet æqua poteſtas.
At per tranſennas capiti patet unica mentis
Rimula, qua videat, qua ſe movet arbitra ſurſum,
Et jubet inferius corpus; nec mole ligatur,
Quando ſe vult, atque intelligit: extera verò
Quomodo percipiat, niſi per ſpiracula ſenſus
Ingerat, & ſimili reddat præſentia vultû?
Scilicet objectum ſupplent ſignacula diſtans,
Ad quæ converti perhibent phantaſmata mentem,
Res intellectas fieri, dum mutat in omnes
Se rerum formas intentio mota volentis.
Hæc itaque ingenii mutatio, propria mentis
Actio nil aliud, quam ſe fortaſſe requirit;
Namque ſecùs ſpecies numero tot, mole fruentes,
Indiviſibili quò ſeſe mente reponant?
Hærenteſque ſimul latitent, ſimul ordine prodeant,
Continuoque ſimul non mens intelligit actu?
Intellectus agens, patienſque quid eſſe putetur?
Mens eadem, quæ ſpectra movet conformia rebus,
Mens eadem, proprio quæ ſe conformat in actu,

Accidentia poſſe à ſuo Subjecto ſeparari per Divinam Potentiam.

SEd contra objicies. Siquod ſimul accidit enti,
Separet Omnipotens, & ſit ſine corpore quantum,
Et ſine ſubjecto conjuncto quale; quid inquis?
An fuerint unum res, quantum, & quale putabis?
Unum ſuppoſitum, de quo dicantur eodem

Quantum & quale modo, iam non erit; ergo fit alter
Dicendi modus, & ratio venit altera rerum.
Esto Deus rerum naturam tollat, ut Author,
Quid sequitur? species sublato corpore servet;
Præstet ut agnoscant aliena veste tegatum;
Quod non est, sensus capiant: quid fecerit? aufert
Per se subsistens, & cognita quæque relinquit
Sensibus opponi; vel in his quoque cognita condat,
Vel nihil; agnosci rebus sic accidit, ipsis
Accidit amotis servari spectra, figuram,
Quicquid in effigie poterat consistere motã.
Non eadem res est, quia jam divisa, nec uni
Subjecto conjuncta potest contermina dici.
Sume tibi speciem: rutilans intelligis astrum?
Quod sentis species est astri, non tamen astrum a
Nam sensus capiunt tantum, quod rebus inhæret.
Amoveat Deus hoc astrum, speciesque reservet,
Cernis idem specie, sed non intelligis astrum.
Non intellectu sensus conjungitur; ergo
Dices, cognitio res est? non assero, cum sit
Diversum mens, & sensus; stat sensibus ergo
Cognitio virtute Dei servantis eosdem
Naturæ modulos sine re, vicibusque tegentis

Ad

---

a *Eodem modo video speciem Panis, & non Panem in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento; neque Oculus immutatur consecratione Panis in Corpus Christi; ita ut ante ipsam, & post ipsam idem objectum appareat vi sui; quia videlicet visus immediatè attingit species, & accidentia rerum, & non res ipsas; & ita sunt alii sensus, & Plato in Phædone ait, non esse quæ videamus syderum corpora, sed radiorum quasdam reflexiones in aere, similem syderi speciem referentes, sicut in profundo agentes Pisces, videant in aquæ suprema facie, non sydera, sed imagines syderum, (& ut sic dicam) radiosas umbras.* Ex Cælio Rhodig. lib.1. cap.15.

Ad libitum ſensûs latis; ſubſtantia quanta
Dum perit, & qualis, vel in altera vertitur ora.
Nonne modis aliis eadem cognoſcere poſſes,
Si referet ſensûs alios Deus? indene creſcent
Entia ſuppoſito? fiet nova notio tantum,
Sic etiam anguſto partes penetrentur acervo
Credideris, corpus ſubſiſtere partibus expers?
Non ita. Concludas igitur divinitùs iſthuc,
Quod ſine re poſſit ſervari notio ſensûs:
Res quoque mente capi propriis exuta figuris.
Sed natura rei ſit, concepiſſe ſub uno
Quicquid ineſt viſu, quia res eſt una: perinde
Multiplicat ſenſus, quam mens intelligit unam.
Cernis, ut à motu circumducente favillam
Igneus efficitur circus, quem credere poſſis
Undique ſpirantem flammis; & id accidit ignem
Apparere oculis, ubi non eſt ignis; at ultra
Quam fieri poſſit naturæ viribus, Author
Naturæ faciat, quidnam mirabere facto?
Spiritus has etiam ſpecies cælatus adornat,
Quas neque ſe circa dicas hærere, neque ipſum
Aëra; ſed noſtro potius clareſcere ſenſu.
Quod contingit ibi, quod non eſt, poſſe videri
Sic eſſe, & propriè nulli conſtanter inhæret
Subjecto, abſtracta noſti ratione remotum,
Senſibus addictum, ſecus eſſe fatebere mecum:
Nam licet haud inſit; ratio tamen arbitra ſensûs
Dicit ineſſe rei, quam mens intelligit eſſe.
Multiplici medio ſentimus & intus, & extra,
Sic intelligimus: res intellecta priusquam
Attigerit mentem, vicos traducta per omnes
Multiplici variat veſtigia preſſa notatu.
Ipſa per aſpectus varios res mentibus infert
Multiplicem ſpeciem: petit intervalla, ſuoque
Corpore dividuos depingit in aëre fucos.

Cum

Cum quod adest & abest non sit substantia, corpus
Dispereat quantum, quid non quoque quale peribit!
Et tamen ecce tibi præsentia spectra vagantur,
Atque vides ignem, qui non est amplius ignis,
Vocem audis hominis, qui jam silet, atque saporem
Delibas vini, quod non est amplius illud.
Quid de naturæ his vicibus meditabere? causas
Cuncta suas habeant, vel sint miracula, vel sint
Ordo rei, Deus est concors discriminis Author,
Prodigiisque suis naturæ fœdera servat.
Quicquid erunt igitur fidei portenta, coaptes
Legibus ingenii, tanquam certissima veris
Commutabilibus, cui fiat opinio normæ
Certior. Ens Entis, cujus totum esse sit in re,
Suppositoque carens, non Ens quoque mobile per se,
Sicut Aristoteles vult contingentia dici,
Non probo; si quantum quod sic cognoscitur, est in
Re tantum quantâ; contactu quomodo sentis?
Quomodo subtractâ re quantum restat eodem
Sensibile à tactu? commensuratur eisdem
Limitibus? lances & eodem pondere laxat?
Insuper est aliud quantum mirabile; quod non
Extendat partes, quod non gravitate fatiget
Tangentem: quid nam super his doctrina sophorum
Distinguat? quod adest, & abest, à sensibus hoc est,
Non à re quanta: maneat res integra; sensus
Mutari constat; si res mutetur, eodem
Consilio quantum mutabitur. Accipe, quid sit,
Accidere in rebus; methodo qua novimus esse
Quantas, & quales, & ab his secrevimus illas.

Accidentia esse Energiam rerum ab ipsis rebus separabilem. Energia est quædam quasi actio, & operatio interior, quæ est veluti via, ac dux ad exteriorem corporis actum. Ita definit Jo: Passer.

PRodit Energiæ nobis res quælibet actum,
Qui manifestatur motu sensoria tractim
Per medias tangente vias: & sæpe fluentis
Re pereunte potest actûs remanere potestas:
Corpus Energiâ quantum discernitur: illâ
Sensibile est: illâ tactu discernitur: illâ
Quale petit visum, mediâ cum luce refulget:
Illâ fit sapidum, fit odorum, fitque sonorum,
Cum petit organicos sensus, seseque propinquis
Miscet corporibus, motuque remittit, & auget
Vim propriam, sensusque ferunt hoc quale vicissim.
Si pereant sensûs, ubi sit color, & sapor, & vox?
Primus Energiæ valor est quantum esse; remansit
Hoc quantum sine corporeâ re? protinus illud
Ipse locus metitur; habet sine sensibus esse
Posse; suum certâ spatii statione reliquit
Corpus Energiam; quam si contraxerit, & non
Servet agens aliquod, neque quantum stare putabis,
Cum careat propriâ sese virtute locandi,
Quamquam res maneat sibimet collecta silenti;
Qualia quæque regit quantum; sed qualia sensu
Multiplicata vigent, & quædam qualia sensu
Talia sunt; aperi sensus virtute recentes,
Invenies etiam nova qualia, numquid in ipsa

Re

Re novitas, tanquam res additur? aufpicis idem
Actus Energiæ diverfis ingerit unum
Senfibus objectum, nofcendum à mente togatum.
Quippe fuperficies rerum fenfatio, non res
Percipit, & quicquid motus promanat ab ipfis.
Ecce per externos res menfurabilis actus
Quanta tibi fuerit: numquid fub membra virorum
Eft animus quantus? nequaquam. Eft ergo neceffe
Corpus Energiæ vi quantum dicier; unde
Sentitur longum, latum, grave, molle, profundum,
Lene, fcabrum, durum; quod fi fugit undique tactũ,
Corpus habere poteft in fe, non tale probari.
Afpicis impulfu lapides afcendere furfum,
Æra diu refonare femel percuffa bacillo;
Unde ne collecto motum diffeminat actu,
Sive fagitta volans arcu difplofa retorto,
Sive femel quaffi murmur vocale metalli?
Motus ab impulfu paulatim diffluit extra,
Qui fit Energiâ, quam cum fuperaddat Agentis
Actio, divifam rebus cognofcis ab illis.
Hinc motu crefcunt rerum momenta; gravefcit
Hoc magis à motu, magis hoc lucefcit, & illud
Auditur magis à motu, magis illud odorat,
Et fapit; à motu virtus eft altera rerum.
Motus ita in varium naturæ pondus adauctus
Auget Energiam, quam fi genitore perempto
Senfibilem fervet, fubjecto feparat illam.
Quantum nonne vides, ubi non res quanta moratur?
In fpeculis exempla capis: te fallit imago?
Non te naturæ fallunt fpectacula: non te
Fallit opus fublime Dei fapientis ab uno
Portento rerum methodum monftrare nitentem.
Quanta fide doceor? penetratio mutua quanti
Non intelligitur naturæ lumine, verùm
Intellecta fide non eft contraria moli,

Quæ

Quæ per Energiam vires exercet amicas,
Namque poteſt quantum, cum quanto ſtare viciſſim
Absque loco, ſi tollitur efficientia, ſummi
Numinis imperio: quod ſi natura creatos,
Ut par eſt propriæ legi, prorumpit in actus;
Stare loco quærit, ſentiri geſtit, haberi
Contingens patitur, motuque probatur id eſſe,
Quod per diverſos novit mens unica ſenſus.
Ergo quid eſt quantum, quod ſit ſubſtantia? partes
Eſſe ſibi partes, ut in ordine totius ad ſe
Tota ſibi conſtet res: quod ſi prodeat actu
Tota loco, partesque ſuo ferat ordine tangi,
Contiguisque ſimul perſtringi partibus: hoc eſt
Accidere in rebus, dirimique poteſt id ab illa.
Hoc eſt eſſe rei nobis non poſſe videri,
Vel non eſſe rei, nobis & poſſe videri.
Non ſecùs apparent extenſo qualia quanto:
Ignis habens ab Energiâ lucere, cremare,
Sic cremat, & lucet; quod ſi ſuſpenditur illa;
Non cremat, aut lucet, vel ſi deperditur ille,
Servato motu lucendi, ſive cremandi
Et cremat, & lucet quantum, procul igne remoto.
Mortuus eſt ignis quidam, velut ille repertus *a*
Sicut aquæ craſſæ ſpecies: ita crede latentem
Eſſe cremabilibus: quî ſit ſic eſſe peremptum,
Ni quia ſuſpenſum ſe non profundit in actum?
Sic non combuſſit pueros Babylonius ignis. *b*
Sic Phlegetontææ flammæ lucere vetantur.
Sic immortales homines non mole gravantur.
Tantus Energiæ vigor eſt in agentibus extra!

De

a 2. Macab. I. 20.
b Daniel. 3. 50.

De multiplici rei præſentiâ.

Si verò corpus divinis viribus omnem
Perdiderit molem certâ ſtatione localem,
Intra ſe fuerit totum cum partibus, & pars
Quæque ſitu careat, non ordine, quæque carebit
Et motu, propriéque loco non ſtabit ubique.
Nullibi ſit propriè, quaſi ſpiritus; attamen ejus
Vera locis poterit præſentia multiplicari
Alterius ratione rei: quia nullibi diſtat.
Omnis Energiâ ſubtractâ ceſſat agentis
Functio naturæ; quamvis divinitùs ipſum
Suppoſitum maneat, vel ſit natura, vel eſſe.
Sic igitur corpus quanta ſtatione ſolutum,
Non hic, non alibi propriè manet; anne ſine ullo
Suppleri ejusdem poſſit præſentia nexu,
Difficile eſt dictu; quia res ſine Energiâ ullâ
Non datur aut propriâ, aut alienâ; ſed neque forſan
Entis Energia eſt, aliquo ſine ſupplemento.
Propterea ſupplente aliquo, motumque, locumque,
Corpus inextenſum poterit ratione tenentis
Pluribus eſſe locis, quod per ſua munia ſuevit
Uno ſtare loco; non ultra extendere vires.
Arbiter oſtendit Deus hæc, ut congrua veris
Dicere poſſimus. Sed adhuc hærere neceſſe eſt,
Atque revelatis minùs explicuiſſe fatendum.
Sicut enim pictor ſimulare coloribus artis
Nititur archetypum; miſcet pigmenta, lituris
Lene retractat opus, ſimilem collimat ocellis
Effigiem, Zeuxis volucres illuſerit uvis,
Zeuxida Parrhaſius lino; diſcrimine noto
Res adeo pictâ diſtant ab imagine, quantum
Diſtant à verbis oracula vera repertis.

Spi-

Spiritui, mentique locus fortaſſe videtur
Eſſe? locum capiat, ſi ſpiritus applicet actum;
Sed ſi menſurâ careat mirabile corpus,
Nonne loco, motuque carebit? mox ubi non eſt
Hic locus, haud etiam diſtantia certa locorum
Aſtruitur; circumſcriptivè quanta locantur:
Definitivè non quanta; ſed utraque quanto
Deſit inextenſo ratio. Modus alter in ipſis
Prodigiis alio gaudet ſermone notari.
Si quid enim manet abſque loco, reperitur idipſum
Hunc extra mundum: ſua ſi natura repoſcit,
Taliter eſſe; quid eſt, bene definire licebit;
Sin autem quantum ſpatio privetur, ab ipſo
Non habet hoc ortu, neque definire licebit
Hoc non eſſe ſuum, ſed prodigioſa manendi
Conditio poterit, per quod ſimul accidit, edi.

De Somno, & Vigilia.

IPſa rei vacuas inducunt ſomnia formas,
Quando ſoporiferis ſanguis phantaſmata venis
Excitat, & partim vigiles non obruit artus.
Somnus enim denſa vincit fuligine ſenſus,
Ut reparet vires cerebrum, quas coctio lento
Diſſipat igne: ſtatim redit ad ſua munia ſomno
Libera mens; viſu ſe ſimplice nuda tuetur
In nihilo; ſurgens ſine imagine Numen adorat;
Simpliciter capit ad certas converſa figuras,
Concipit apprehendens, incomplexasque relatis
Multiplicat, paribus partûs enixa ſecundis:
Dividit, & componit idem, fingensque Chimæras
Incompoſſibiles attingit identica formas.
Inſcia miratur, cauſas & quæritat omnes
Materiam, formam, finales, efficientes.

Inſo-

Insolitis correpta modis diaphragmate risum
Excitat; obscurum quicquid videt, explicat, infert,
Notificans ignota, sua ratione triumphans
Sensibus hæc mediis faciat, quia pura laborem
Mens nescit, motumque manens exercet, & instans;
Sæpeque discursum somno deliria miscent.
Corporeis igitur constricta potentia nodis
Non vigilat semper: clausis intrare fenestris
Lux nequit alma domum, noctisque repagula pulsat.
Sin autem nimium vigiles, nimiumque sopori
Detineas animos vinctos, torpore facultas
Hinc hebes efficitur, nimio fervore fit amens.
Paret enim menti corpus, qua corpus obedit
Materiæ, sensusque pigro mucore madentes
Obruit humiditas, æstu movet ocyor ignis,
Cogit eo ferri, quo mens invita recusat;
Lori pedem stimulet rectâ procedere, cœcum
Cernere, contractum palmas extendere, nunquam
Impetret: imperium renuunt affecta molestis
Morbi ponderibus, tabo resolutaque membra.
Imo materies species confundit, & annis
Decrepitis similem morbum parit ipsa senectus,
Ut puerum sapiat tremulo de ponte remotum.

De Accidentibus superadditis.

ATque iterum dices: an non superadditus æstus
Frigenti lapidi, nec non frigentibus undis?
Et juvat insontem cælestis Gratia mentem;
Et beat infuso cælestis Gloria dono.
Quos Ego substanti contingere maximè opinor,
Sunt habitus, locus, & tempus, sunt quicquid ab extra
Advenit, & removetur; adest, & abest sine damno
Subjecti proprio; quid enim si corpus amictum
Exuat,

Exuat, atque locum amittat, numerumque dierum?
Quid quoque, si ferro flammæ, si mixta liquori
Fex, oleum lanis, & sepia fusa papyro
Si secernatur? quicquid superaddis, habebit
Res, aut explodens à se, minus illud habebit.
„ Pondus uti saxis, calor ignibus, humor aquai,
„ Tactus corporibus cunctis, intactus inani:
Et conjuncta suis sunt quantum, quale, relatum
Adjunctis, quæ sejungi natura negabit;
„ Servitium contra, libertas, divitiæque,
„ Paupertas, bellum, concordia, cætera quorum
„ Adventu manet incolumis natura, abituque,
„ Hæc soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
Hic autem volo te totis intendere nervis.
Nam plures nihil attentos consueta loquendi
Regula, vel segnes dicentis barba fefellit.
Ne credas igitur subjectis edita migrent
Qualia tactilium propriâ sine mole suorum;
Unda calet? fumat tenui calor igne per undam;
Tela coloratur? color est a sandyce mixtus:
Vestis olet? sparso reptans odor unguine suffit:
Et quæ mutari sensus dijudicat, illis
Intromissa recens est, aut demissa subinde,
Quæ gerat id, quod adest, vel abest substantia pactum.
Nonne superficie paries est albus? & albus
Dicitur omninò, qui non est intus; & atrum
Æthiopem cutis usta facit, quem plurima mutant
Interiora, caro, nervi, cruor, ossa, medullæ,
Sic modico sale conspersum, quàcumque salitum
Dicis aprum, secerne salis fragmenta, repones
Insipidum, sicut fuerat priùs; omnia possunt
Adjectiva dari subjecto taliter uni,
Si quoque subjecto, quicquid denominat, insit.
Sed modus hærendi conceptu mentis obedit,
Ut verum dicas: aliter lac dicitur album,

Atque aliter paries: aliter nix, atque liguſtrum.
Subſtantiva trahunt adjecti nominis in ſe a
Significata, modo, ſua quo natura requirit;
Adjectiva ſonant, ſubjecti nominis inſtar.
Qui verò ſuperant naturæ fœdera caſus,
Immediata Dei, placiti pro jure, Poteſtas
Mutat, & ex nihilo qui condidit omne, creato
Suppoſito tribuat; quicquid placet indere, poſſit.
Gratia præſertim, virtus, & gloria menti,
Seu fuerint habitus, ſeu qualia, ſive relatum,
Quà ſuperadveniant, cum naturalia præſtent,
Neſcit Homo: forſan quà Spiritus ipſe ſuperno
Ordine dirigitur, vel agit, Deus addit amanti
Dulce decus, vires; quibus elevat: anne viciſſim
Reſpectum tribuit, quò nos amat, ut trahat ad ſe;
Diligit ipſe priùs, nos ut convertat; & ante,
Nos ut amemus, amat; meriti virtute potenti
Nos ut agamus, agit; non ducit in otia ſecum
Eſſe, & velle; facit tenebras ſplendeſcere lumen,
Aura, ubi vult ſpirat; neſcis quà venerit, aut quo b
Vadat; eà veniat, maneat. Converſio gratis
Tradita, principium meriti ſit gratia; virtus
Sit medium; merces in lumine gloria finis.
Hæc ita ſint: homini quicquid ſuperaddit agenti
Religio, confide tuis, ALBANE, reponi
Montibus: Ars, Natura, Deus ſtudet omnia cogi
Sub pretium virtutis; habes conſortia Summi
PATRIS? habes cœli quanti CLEMENTIA vænit.
Accipias gratis, gratis evaſeris HEROS.

De

a *Adjectiva ſignificant per modum accidentis, ſubſtantiva verò per modum ſubſtantiæ*. S.Thom. 1. quæſt.39. art.3.

b Jo.3. 8. *Spiritus ubi vult ſpirat; & vocem ejus audis, ſed neſcis unde veniat, aut quò vadat.*

De principiis Morum.

HOc utique affatus dicam, quo fonte voluntas
In mores humana suos ex fine peractos
Intento prorumpat Agens. Natura quibusdam
Principiis propter fines in Numine notos
Omnia direxit. Quædam cognoscere finem
Non possunt: quædam instinctu, vel sponte feruntur;
Et quædam facili se consuetudine certis
Artibus inclinant: sed Homo ratione movetur,
Et propter notos fines humanitùs actum
Exhibet, & multis habitum producit agendi
Delectabiliter, disponens carnis habenas,
Ut facili obsequio mentis mandata sequatur.
At quia peccato mens debilitata rebellem
Fomitis incendi sentit per membra tumultum,
Turbatur ratio, vitiis illecta tyrannos
Affectûs patitur, quales animalia brutis
Motibus impellunt, nullo dictamine mentis.
Nec mora; multiplici concurritur hoste, fatigat
Spiritus adversus carnem, caro sordida contra. [a]
Iactat utrimque bonum vexilla, malumque procaci
Conflictu: rectos confundunt classica motus.
Lætitiam celebrat de re præsente voluptas;
Fervet amor, cæcâ sensûs prurigine deplet:
Et timor instanti pulsat præcordia damno;
Et fuga præcipiti declinat agone ruinam;
Ira cavet removere bonis obstacula captis;
Difficiles aggressa vias audacia frendet;

[a] Gal.5.17. *Caro enim concupiscit adversus Spiritum; Spiritus autem adversus Carnem: hæc enim sibi invicem adversantur.*

Livet edax odium, quod noxia quæque perhorret,
Triſtitiamque capit refricans mœrore dolorem,
Cum nequeat vitare malum: poſtrema malorum
Linea dementem ſe deſperatio lædit.
Ergo Principium morum, bene cognita finis
Eſt Bonitas: mala cuncta boni velamine fallunt.
Decipimur ſpecie recti, quæ recta videntur
Senſibus, & menti, ſunt apparentia tantum,
Illiciunt ſtupidos animos; ſpeculamur amandum
Eſſe Bonum ſummum, quod noſcitur ultimus eſſe
Finis; & interea vehemens magis avia ſuadet
Carnis amor: cæcâ ratione Philautia turbat
Judicium, motûſque animi phalerata laceſſit:
Id placet, id fiat; ſtat pro ratione voluptas;
Iraque pro libito ſpecioſa ſophiſmata cudit.

De Vitiis, & Virtutibus.

ET quamquã ſint hæc hominum parapherna benignè
Ceſſa, quibus virtus æqualiter uſa lucretur;
Prava tamen genii viſis corruptio ludis
Illicit, & vitiis animas irretit inertes.
Ambit honorari, faſtuque ſuperbia turget:
Quærit opes, inhiatque dolis diteſcere avarus;
Luxuries tabo molles enervat aſotos,
Sæviter indignas cædes vindicta minatur;
Ingluvies ventrem ganeis devota ſaginat;
Invidus alterius ſortem livore trucidat:
Segniter ignavos tædet callere laborem.
His vitiis quid fiet Homo? quo pejor atroci
Beſtiâ eat? Dominâ faveat virtute voluntas?
Sic opus; at quoties ſacro ſynderesis œſtro
Faſque, piumque minus menti ſuggeſſerit, aut vis [a]
Aut

[a] *Aut vis, id eſt vehementia paſſionum.*

Aut ignara mali libertas turpiter erret,
Quis ferat auxilium? Phlegethon demittit ab Orco
Dæmonas, humanam ducant ut Tartara ſtirpem.
Inſidiis mundus, volupi caro decipit hamo.
Sed Deus ærumnas Hominum miſeratus, Olympo
Expedit Aligeros vigiles, quos gloria circum
Excubiis intenta micat: penetralia cordis
Sollicitant, ignara docent, torpentia curant,
Laxa juvant, infirma regunt, erecta gubernant.
Inde per infuſos habitûs animabus inhærent
Dona ſuperna, quibus ſupra ſe lapſus, & orbes
Erigitur mortalis Homo, reparatque parentum
Præcipitem caſum, fatalia damna colubri.
Erudit alma Fides, myſteria celſa revelans,
Queis intellectus ſupra ſe doctus ab Alto
Spem Divinorum recipit, conflagrat amore
Cæleſti, finemque ſuum ſapientiùs optat.
Hinc omnis virtus, hinc omne chariſma ſupernè
Traditur, hinc rectâ ſenſus ratione movetur:
Utque frequentatis habitûs ex actibus extent
Novit agendorum veros prudentia fines,
Juſtitia unicuique ſuum conceſſit habendum;
Fortiter extendit generoſa potentia vires:
Temperat extremis, mediumque modeſtia monſtrat.
Imperiique tenax animus, dum ſubdita frangit
Membra, magis ſubdit; minùs actibus illa probatis
Sueta reluctantur, donec victoria ſanctis
Conſuetudinibus corpus ſervire libenter,
Et facili mentem doceat regnare palæſtrâ.

De Lege Naturæ.

HÆc via pro reditu; quam ne malus obſtruat error,
Lege Deus vallat, quæ mentibus ante cohæſit,

Quam Tabulis aptis. Dominum jubet ergo fideli
Religione coli, quem præter amabile nullum
Numen; & incassum ne se vocet impia stulto
Corde superstitio; ne Dæmonis arte profanet
Nomen honorificum; potius prece mentis, & oris
Sanctificent Homines summum stata tempora Patrem;
Quem decet, ut nosci super omnia, sic & amari.
Proximus est itidem sic observandus, ut unquam
Non lædas vitâ, famâ, re, semper honores
Jura magistratûs; & junctis sanguine prosis.
Quod tibi vis fieri, facias; & quod tibi non vis,
Ne facias alii: Deus inspicit intùs, & extra,
Illapsusque, aliis impervia corda; reatum
Et vetat arcanum. Pœnas decernit iniquis
Pro merito cujusque pares, & præmia justis.
Lex est prima Deus, Legum clarissima Lux est,
Lux Intellectus, Lex est Divina Voluntas,
Luce sui lumen vultûs, & lege paternæ
Jura potestatis primis in rebus inussit.
Quid sine lege Dei? Cœli mandata capessunt;
Terra stetit nutu, dictisque facillima fœtus
Protulit: Unda tremit, spatio supereminet aër,
Flamma nitet, fidei parent elementa priori,
Mixta, quibus vita est, vel non est vita; Voluntas
Prava, Dei legi quæ restitit, omnia turbat.

De Anima separata.

Post hæc absolvi subitas mirabere membris
Defunctis Animas. Cur immortalis amicum [a]
Spi-

[a] *Anima corpus malè affectum naturaliter odit, sanum desiderans, quare dictum est. Corpus, quod corrumpitur, aggravat Animam.* Sap. 9. 15.

Spiritus odit opus, valido neque robore servat
Hospitium? Cur forma suo non prævalet actu?
Truditur immo foras ab inerte cadavere, motu
Materiæ, quæ longè animâ, est ignavior omni.
Quod reor, hoc ipsum partes mortale ligamen
Separat interitu, quoniam contraria tentant
Robora, cum sint perpetuæ virtutis & ambæ:
Materies etenim corruptibiles habet actus,
Incorruptibiles anima; & quos libera prorsus
Exercet, non est membris immersa caducis;
Quos autem exercet, non libera corpore vivens,
(Non est libertatis opus mors) inde necesse
Subditur occasu, postquam contagio culpæ
Concessum gratis à corpore munus ademit.
Hoc igitur patitur, quoniam compage solutâ
Stare nequit formæ ratio, sed cogitur in se *a*
Constringi, viresque suas contracta fugacem
Colligere in mentem; vitiis quas turpia fœdant
Crimina, flammarum fluviis absorbet Avernus;
Quas verò scelerum levior jactura momordit,
Expiat igne locus, sed non locus igne perenni.
Quas autem non ulla lues patrata volentis
Arbitrio, sed Patris Adæ maculavit origo,
Et nece sublatas cæleftis gratia nullo
Detersit splendore, quod est ab origine, Limbus
Detinet aspectu dumtaxat Numinis orbas.
Quas tandem meritas Domini clementia legit *b*
In desideriis Abrahæ sinus usque moretur,
Dum veniant promissa Dei: tum Christus opimas
Efferet exuvias Cœlo; tum plena trophæis

a *Idest formæ organicæ ratio, sine qua homo non vivit, & Anima immortalis separatur à corpore.*

b *Intellige ante Christi adventum: moramur enim in sexta Die Mundi explicanda.*

Dextera fundet. At at, quo me divina videntem
Fata ferant? Animæ cum sint sine corpore, migrant
Protinus, ut proprias æger destruxerit ædes.
Sed quia respectum dicunt ad corpora, rursus
Illa Dei placitis demum rediviva resument.
Interea si flamma vorat, si blanda voluptas
Sensibus exortes mulcet, mens angitur illis,
Quatenus acta tenet, quod nollet habere dolendum,
Vel fruitur, quod vult. Quoniam conformia nobis
Cuncta voluntatem spectant, bona, vera, Volenti
Si conformentur primo. Mala dissona nobis;
At mala vera, Deo summè discordia, tantum
Crimina sunt: Istis igitur implexa voluntas
Summè aversa Deo, summè crucietur oportet.
Sed verum videt intellectus, & arbiter æquus
Pulcrum, & turpe notat; pulcrum, si consonet aptè
Principiis conforme suis, & turpe recedat.
Hinc quoque sensibilis quærit Bona quæque cupido,
Visus, & auditus verum, pulcrumque receptant;
(Ut cognoscendi potius, quam discupiendi
Instrumenta voces) igitur cum vera penetret
Intellectus, & ista suæ difformia noscat
Naturæ, nequeatque datis desistere cœptis,
Angitur, exhorret, quatitur, furit, estur, hebescit.
Spiritus Elysiis contra lætatus in oris
Quod sibi debetur, cupiat: satiabitur olim
Quando apparuerit tua Gloria, Christe Redemptor.
Sejunctas animas nullo phantasmate molis
Dixeris attingi? species appone creatas:
At quicquid didicit, quicquid sub mente recepit,
Et depurgatum molis phantasmate, quid ni,
Si retinet, statuique suo si spiritus aptum
Digerit? ad larvas non se convertat opacas
Intellecturus, quia corpore liber; at illi
Vita sit hoc ipsum, quod res intelligit, & se.

Non-

Nonne velit ſeſe, cum ſit? quid velle negabis
Noſſe? ubi ſit quærat? cum ſit quoque lumen, id ipſum
Diſcupiat? mens eſt; igitur non luminis impos.
Hoc ſibi naturâ ceſſit, cum cætera lumen
Ferre queat, mutare locum queat ipſa voluntas
Libera, ni decreta vetent pro funere ſortis.
Quandoquidem mutare locum prohibentur Averni,
Sulphureasque faces animæ, quas juſta perenni
Morte premit, ſimul & manes ſententia damnat.
Si nihil expertos contentio dura fatigat:
Parce modis, animoſa Fides. Me ſeptima priſco
More Dies urget, ne Sabbata prima quieti
Dedita traducam. Jam per compendia quicquid
Et Deus, & Natura, Dei ſancita Voluntas
Condiderit, cecini. Teneant meliora ſilentem.

SEPTIMÆ DIEI FERIÆ.

SABBATI REQUIES.

Textus.

1 *Igitur perfecti sunt Cœli, & Terra, & omnis ornatus eorum.* 2 *Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat; & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.* 3 *Et benedixit diei septimo; & sanctificavit illum: quia in illo cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus, ut faceret.* Genes. cap.2.

Otium Negotiosum.

LMA QUIES OPERUM cunctis operosior actis
Me vocat in carmen festis solemne diebus:
ANNIBAL hanc etiam studii nostri accipe partem.
Si quid enim sanctum non otia pigra retardant,
Ut sit, ut immoto pelluceat ordine rerum,
Quem piget amissi, culpa grassante, laborem
Fœderis? Omnipotens Author, qui cuncta creavit,

Ut

Ut faceret, mundo latè majora creato
Perficit usque modo; sed cum priùs extima visu [a]
Cuderit, arcanâ posthæc virtute beatæ
Pacis agit requiem, requiem, quam mente supremâ
Spiritus intus agit, plenam molimine laudum.
    Has imitata virûm felicia germina formas
Pervigili poterant ævum traducere cultu,
Si custoditis blandæ dulcedinis hortis
Staret honos patrius; sed postquam decidit heros
Terrigenùm vetito fatalis originis esu,
Quam paucis remeare gradûs ad gaudia cessum!
Hoc opus, hic labor est: pravas avertite curas,
Illustres animæ, curas removete profanas;
Sacra dies agitur; vili consistere circo,
Mechanicùm servire, nefas; quid curia lites
Evomit, & strepitu repetit decocta forensi
Nomina? quid ludos aperit, quid alipta palæstras,
Et plaudit mimos populi clamore theatrum?
Quid mensas onerat mutati Collybus æris:
Et rotat emporiis nummos mercator apertis?
„ Luce sacrâ requiescat humus, requiescat arator:
Nullus in urbe labor, nullæ per compita turbæ;
Mente laborandum; Fabrilia claudite, Cives,
Ostia; sollicitos animi prohibete tumultus.
Huc operæ pretium; non per spatiosa viarum
Ducimur: Arcta via est, qua vita perennis, amænæ [b]
Vita voluptatis despondet in otia sanctum
Numinis officium; sapientia prima putetur
Nosse Deum, quem nosse Fides plus profit amanti,
Quàm contemplanti ratio; ratione movetur
In sua mens Hominum: Fidei caligine supra

Se

---

[a] Jo.5.17. *Pater meus usque modo operatur, & Ego operor.*

[b] Matt.7. 13. *Lata porta, & spatiosa via est; quæ ducit ad perditionem.* num.14. *Arcta via est, quæ ducit ad vitam.*

Se fertur, non in ſua; motu deficiens eſt
Principium natura ſui; ſed luce ſupernâ
Mota fit efficiens; quæ nam ſua dixeris eſſe,
Cum nihil ex propriis habeat? mendacia, fraudes,
Pauperies, errata ſuum duxere tributum.
Innixi ratione Sophi novere Tonantem; a
Qualibus ah tenebris hos ignorantia vinxit!
Qualibus ah vitiis diſtraxit opinio ſensûs!
Caligant in ſole, ſuo ſe quilibet auſu
Dejicit; ex utero errantes ſunt falſa locuti. b
Tutiùs ergo Deum Fidei devotio monſtrat:
Obſequiumque gerens ratio conceptibus altis
Muneris Ætherii; quod non excogitat in ſe
Nec capit extra ſe; reperit divinitùs indi,
Cælitùs infundi. Ratione ſilente voluntas
A Deo habet, quod habet; gratisq; quod accipit, intus
Cur tenet ingratis? quare piger opprimit error?
In deſideriis animæ divina refulgent
Lumina; notitiam ſummæ Deitatis adaugent
Vota, preces, humili ſuſpiria corde, fidelis
Religio, Fideique frequens meditatio puræ.
Quippe quieſcendi ſupremus terminus eſt pax
Exuperans omnes ſenſus; acquirere pacem,
Sabbata quam ſignant, ſex eſt illuſtre dierum
Hoc facinus; primo cœlum, terramque creavit
Omnipotens? animæ corpus terreſtre ſubegit.
Luce diem compſit? Fidei te lumine donat,
Et Lux in tenebris lucet; diviſit aquarum
Congeriem, firmasque Dies tenet alter Abyſſos?
Divide confuſum culpâ chaos, erige mentem,
Carnis onus ſubmitte; ſpei te robore firma:
Spes non confundit, menti cum dia ſuperſit

Gra-

a Rom. 1. 21.
b Pſal. 57. 4.

Gratia, nec desint imæ sua femina parti.
Tertia collectis undis lux æquora pandit?
Collige tu vires, fluidosque cupidinis æstus
Uno coge loco; fœdus coalescit in unum
Castus amor, virides ut germinet arida plantas,
Et caro fœcundis animæ virtutibus halet.
Alta diem cœlis ornarunt sydera quartum?
Evigila, ut mentem meliora charismata lustrent.
Quinta dies ab aquis pisces deduxit, avesque?
Piscibus ecce fides, avibus spes emicat ipsis,
Et sociale genus sextæ conferre Diei
Symbola, concordis fructum lætatur amoris;
Usque adeo labor in requiem, qua septimus instat
Posse frui, festumque diem celebrare perennem!
Nunc age, si cupias, requiem virtutis adeptus,
Solemnem celebrare diem, non Orgia Bacchi,
Non Cybeles insana feres crepitacula Matris
Non Hecatombæo libata piacula saltu.
Non te Circenses ludi, non atra Cotytto
Delectent, neque Olympiaco te pulvere fœdes.
Sperne voluptates carnis, mundique nefastos
Oderis esse dies, tranquillâ pace carentes.
Festa dies mundi, mundæ est infesta quieti.
Nam Deus est animæ centrum, Deus orbita mentis;
Hìc, & ubique manens, & nullibi, ubique moratur,
Hìc ubi non fueris; transcende per omnia sensus,
Est Fidei gradus, hæc oculis vidisse creatis,
Percepisse quod est à Numine, quod nihil à se
Constitit: En cœlum, terramque creavit, & undas,
Et tenebris obducta suis, nisi luce revelet
Spiritus almus, adhuc nobis ignota jacerent.
Lux autem per se nobis manifesta revelat
Omnia. Quanta Deus Lux est, qui luce creatâ
Monstrat opus tantum? Lux est super omnia lucens;
Luce vide rerum divinæ lucis abyssum.

Quid

Quid cœli, quid terra, quid est mare, totaque mundi
Machina, quid mentes? magnum quid: sed tamen ipsis
Majus mente capit, plures qui cogitat orbes,
Qui magis insignes cœlos, terrasque creatis
Cogitat & mentes; at si processerit ultrà,
Attigeritque Deum; Deus, ah Deus omnia; circum
Sunt nihil hæc, & plura, nihil sunt omnia præ Te;
Nulli plus ultra datur attentare supremo
Limite; Meta quies est ultima; cætera præceps
Transitus expungit; mediis mora nulla cohæret.
Indignum, statione capi, ceu corpora, mentem;
Amentem mentem, primá quæ mente resistit
Esse velut centro, cum nullibi sistere possit,
Cum non in se sit, quæ a se non est, neque per se.
Propterea sapientis erit, pro lumine summæ
Majestatis & hoc de se penetrare secundum,
Notitiamque sui studio limare frequenti.
Cerne quid es; fueras aliquid fortasse priusquam
Te tua conciperet Mater, Deus ipse crearet
Ex nihilo mentem? pariter nisi te regat, ut sis,
Continuata Dei miseratio; subtrahat instans,
Quæ suffragatur miseris præsentia rebus,
Numinis auxilium, quò protinus impos abibis?
Quicquid es, alterius cum sis, certè tibi non es;
Ex nihilo cum sis, ex te quoque tu nihil hoc es. [a]
In nihilum de se, cum possit abire, necesse est
Esse nihil; nihiloque minùs natura retraxit
Crimine; nam crimen cum sit defectio vergens
A summá bonitate per immensam Catacresim
In barathrum, puteumq; mali, limumq; profundum; [b]
Ille

[a] Galat. 6. 3. *Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.*

[b] Psal. 68. 3. *Infixus sum in limo profundi; & non est substantia.*

Ille per Antithesin sensûs, mentisque recessus
Terminat in nihilum; non est substantia; quanto
Debilior casus, tanto semotiùs a re
Præcipitas, & te reperis ex te nihil esse;
Nec datur à nihilo pro libertate regressus.
Hæc meditare diu, praxi scrutare virili,
Collecto sentire sinu connitere, vires
Concessas impende: datum tibi desuper hoc est,
Posse tuum sentire nihil sine sensibus, ipsum
Velle tenere morâ; conatu mentis inire:
Visceribus totis ipsos compellere sensûs,
Ut se conforment menti, quæ talia novit;
Nidus avi proprius; Pullos ubi parturit, illic
Et tranquilla fovet. Sed adhuc tibi longa supersit
Semita; nam positis (fas est ita dicere) binis
Extremis, medium distantibus infinitum,
Cognitione Dei, qua sursum niteris usque,
Cognitione tui, qua niteris usque deorsum,
Nonne gigantæo properes excurrere passu
Hoc intervallum, quò fessâ mente quiescas?
Et tamen ò felix mentis labor! abstrahe mentem,
Mente Deum summum signa; te mente resigna,
Et quod habes ab eo, cohibe, ne limitis usum
Transiliat; Deus ipse docet, dum non tibi juris
Divini usurpas, tanquam tua, pignora; donat,
Et tua nempe facit, quæ non tua sunt, Deus ipse,
Quæque jubet, dat velle, & posse, & perficere, ut sint. *a*
Est Deus in nobis, & in ipso vita movetur, *b*
Et sumus: hoc medium posuit quid, & inter abyssum
Præcelsæ Deitatis, & è regione tuæmet

De-

a Philip. 2. 13. *Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.*

b Act. 17. 28. *In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.*

Debilitatis, qua in nihilum natura dehiſcit.
Cum verò ſceleris caſu dilapſa referri
Principio nequeat, cui debebatur, honorem
Dedignata ſuum: medium Deus ipſe potenti
Robore conceſſit Chriſtum, qui diſſita longo
Culpæ diſſidio conjungeret ima ſupremis.
Quippe lues culpæ de ſe lethaliter ut cum
Deſtruat omne bonum, quisnam reparare profundum
Criminis exitium poterat? niſi dextera ſummæ
Virtutis? plus eſt operis, quam condere mundum,
Tollere peccatum: quia plus à Numine diſtat
Hoc nihilum ſceleris, quo pugnat iniqua voluntas,
Quam nihilum rerum, quo non vis ægra reſiſtit.
Si Deus offenſus culpâ non deſtitit eſſe
Nequitiâ peccantis, ideſt, quia maxima virtus
Eſt illi, cui non intentio prava propinquat;
Sed ſcelus intentat petulantia peſſima ſummum.
Si Deus offenſus culpâ; Deus ipſe reponat
Dedecori decus, aſſumpta qui carne labantem
Naturam relevet. Prodeſt hæc tertia lapſis
Notio, qua vitæ Medicum, verique Magiſtrum
Tramitis ad requiem pietas immenſa revelat.
Huc ades ò Animæ deformis imago, Redemptor
Te petit, ut repetant in te ſua munera formam;
Huc ades, hoc unum ſcitu memorabile Verbum
Chriſtus Homo, Chriſtus Deus, exemplaria rerum
Protulit, & retulit: videas humana ferentem
Stigmata peccati quanto ſe pondere laſſet;
Fert humeris onus immenſum puerilibus inſons,
Quàque Deus virtute latet ſervilia monſtrat
Munia; pura caro cæleſtis Hypoſtaſis uno [a]
Suppoſito ſuffulta, gerit ſimulacra reorum;
Quid reus immenſo Chriſti patientis amori

Gra-

a *Pura, ideſt innocens, & ſine peccato.*

Gratiùs appendat? capiti consentiat aptum
Corpus, & apprimè velit ejus morte renasci.
Quicquid ab ipsius promanat amore, vicissim
Noveris ex ipso totum, sed protinus usu,
Quem dedit esse tuum, fidei constantia vertat
In censum probitatis. Agas velut omnia dono
Cessa tibi faveant, sed non tua noveris esse;
Notitiam veræ discernat originis actus,
Ut cum, quæ fieri debent, perfeceris omni
Conatu, dicas, sum servus inutilis, & quæ *a*
Juris oportebant fieri, non sunt mea, non sum,
Non feci; nihil est in me; Deus omnia fecit,
Omnia Christus; honor sit, & ipsi gloria soli.
Quandoquidem natura Dei est, & gratia Christi,
Ut sis & facias, sine quo nil possumus omnes,
Nil sumus ex nobis, & possumus omnia secum.
Ergo quid elato, mendax homo, corde superbis?
Respice Prototypon summo de vertice missum,
Majestate latens humilem spirare figuram,
Et tibi dum profert specimen conforme trahendo;
Ne renuas aptare sibi te; subdere mentem,
Subdere corporeos artus, clavoque trabali
Figere; supplicium culpæ, quod cernis in ipso
Desævire, tibi deberi credito; sed non
Est satis ad meritum, minor es, quam ferre valeres.
Quapropter complere potes pro Corpore Christi *b*
Quæ desunt in carne tua, nectique redemptis,
Et fieri similis toti pars. Indue Christum *c*

P In-

a Luc. 17. 10. *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite; servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.*

b Colos. 1. 24. *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia.*

c Rom. 13. 14. *Induimini Dominum Jesum Christum.* Eph. 4. 24. & 6. 11. 14., Colos. 3. 10. 12.

Indue virtutes, ut ſis in corpore tanto
Conſona pars Capiti; Corpus nam dedecet eſſe
Junčturis difforme, quod eſt Eccleſia Chriſti.
Idcirco membrum toti parere paratum
Dira pati, gaudere probris, ſufferre libenter
Omnia perdiſcat, conſperſaque ſanguine Jeſu
Veſtimenta gerens rigidæ Crucis hoſtia fiat.
O fortunatæ mortis vitale ſepulcrum!
Quo requieſcit amor, quo vita reſurgit amantis,
Et trahit electos in feſta perennia, quonam
Te celebrem ſtudio? Tu me Sapientia comes
Oro, Timore Dei, Pietate, Scientia, & alto
Robore, Conſiliis, Intellectuque profundo,
Juſtitia, donoque Spei, Fideique; niteſcat
Simplicitas animi, vitæ frugalis honeſtas,
Munditíes operum, mentis conſtantia, morum
Religio, rerum dimiſſa licentia, linguæ
Cultus inoffenſus, mundi contemptus, honoris
Nulla ſitis, perfecta mei victoria; ſanctum
Corde meo Chriſtus TRIADIS transcribat Amorem.
Hic Amor unus, Amor divinus in omnia compos
Igne ſacro mentem pervadat, viſcera flammet,
Irradiet ſenſûs, atque oſſa medullitùs urat.
Si Bonitas eſt ſumma Deus, quò tendimus omnes,
Si medium Chriſtus, per quem contendimus illò;
Nos autem divina trahit Clementia ſurſum;
Nos ſumus in motu ſuperæ virtutis ab imo
Naturæ lapſæ ad ſupremum culmen amoris,
Quem ſummæ Bonitatis opes fulgoribus augent.
Sed via longa nimis, nunquam ſtatione perenni,
Donec iter noſtræ definiat ultima vitæ
Meta, moram ducit; requies brevis ilicet ægris
Hoſpitibus graviora parat certamina; bellum
Majus inire docet, partisque quieſcere palmis.
Vix etenim quis conſtituit bene vivere Chriſto,

Cum

Cum malus irrumpit Dæmon, & mille nocendi
Comparat insidias, mundum rutilantibus armis
Instruit; illecebris carnem deflectere tentat.
O quid agis Christi miles? quid fabula vulgi
Ferris, & assuetum vitæ novitate relinquis
Ingenium? miserere tui, miserere tuorum;
Certiùs est uti specie præsentis, & usu
Liberiore frui, dubio quam fine futuri
Spem differre bonis. Quanti stetit exitus anceps
Devotis in fata malæ crucis? ecce beatos
Et brevis hora facit; nam de Cruce Latro, mementó
Christe mei, clamat: nec tædia longa salutem
Protelant: hodie tibi vive; perendinus ortus
Solis erit patiens, ut crastina pœna remittat
Menda juventutis: nunc æmula gloria fastis
Majorum invideat; nec contemnendus avorum
More tenor vitæ, parium quam turba frequentat.
Nunc est ludendum; nunc est pede libera tellus
Concutienda levi; curas eliminet ætas,
Cum licet irasci, cum non vindicta furorem
Dedecoris culpat; lautè bibe, vescere, dormi,
Pars animæ viventis id est, neque paupere censu
Mendicare Dies: tanti sis, quantus honori
Splendor erit famæ: tua sunt hæc; vita, voluptas,
Gloria, commoditas: reliquum concede senectæ;
Nam feretro. Cujus voces hæ? murmura Lernæ,
Sibila serpentis. Fuge, mi dilecte, venenum,
Spirat hydrus: mellita nihil te verba morentur:
Sancta fides operi vivo vacat, obserat aures
Eloquiis, oculos fucis, sensusque vapori
Tartareo, mentemque movet meliore silentem
Discursu: meditare Deum, quo fine crearit
Immortalem animam; quod præterit, usus, in unum
Dirige principium; nec te fastidia pugnæ
Discrucient; præclara tui certaminis est spes,

Posse impugnari, vinci non posse; volentem
Turpe nimis vinci. Patientia longa triumphum
Consequitur; quid mente cadis, quid corde fatiscis?
„ Tu ne cede malis, sed contra ardentior ito,
Qua tua te divina juvat præsentia; pro te
Militat ipse Deus: non es tibi solus in hostes,
Quos debellatos Christi victoria monstrat
Calce triumphandos. Ora: Pater abditus adstat,
Filius attendit, sanctus quoque Spiritus ungit
Chrismate virtutum mentem; bonus Angelus instat,
Et superos conferre manus tibi crede vocatos.
Omnia vincit amor, quo vincit & omnia Christus,
Christus amor noster; nostri via Christus amoris,
Quà rectà gradimur, cum sabbata culta quiescunt.
Nam dolor ex odio culpæ conceptus, ut infra
Viscera se condit, læsumque recogitat ultrò
Numen inaccessum, Majestatemque supremam;
Conterit eduræ mentis præcordia, nisu
Dimovet opposito, tetrumque cupidinis ignem
Extinguit lacrymis; odium immortale malorum
Inchoat omne bonum, primamque dolore favillam
Elicit, & tenero lumen succedit amanti.
Inde autem succrescit amor sacer, inde profanus
Solvitur & quanto ferventiùs ille calescit,
Tanto debiliùs mundi, carnisque libido
Præpedit ascensum, donec quasi mortua mentem
Corpore divisam linquat super Æthera ferri.
Huc ut pervenias, nullis terrebere pœnis;
Nulla tibi mortis species invisa putetur.
Nonne necesse pati, quos vita doloribus angit;
Nonne necesse mori, quos nex abrodit ab ortu?
Invitum te fata trahunt: quid velle recusas
Cum merito, quod nolle nocet? nolisque, velisque,
Te sequitur dolor, & lethum: post fata sequatur
Certa quies operum, merces indicta laborum.

Baju-

Bajulus ergo Crucis, patiens imitare Magistrum
Cœlo dilapsum, Pietas quem summa redegit
Pauperie, probris, plagis, cruce, morte, sepulcro,
Divitias, decus, illecebras, & gaudia vitæ
Consummare brevis; quo te non cogat amati
Cura beata boni, si sæpe quieveris ipsâ?
Sic sacer annus eat, dum septima vertitur ætas,
Dum labor in requie, requiesque labore cohæret.
Dũ movet hebdomadas vaga Cynthia mẽse quaternas,
Nec dum perfecto solis consortia cursu
Consequitur; majoris adhuc solemnia pacis
Sunt celebranda viris, donec lux auferat umbras;
Donec in octavam divina silentia lucem
Evacuent ex parte quod est, totumque serenent. a
Quippe nihil certi victoria nostra triumphat;
At quamquam ratio vincendi tota supernè
Diffluat; omne tamen nobis onus ingruit, ut si
Tota foret ratio vincendi nostra; quod est in
Munera concessum, hoc in præmia proficit usu.
Sunt interruptis hæc exercenda periclis,
Quò non pœniteat, vitæ dum pœnitet actæ;
Ac valido mœrore mali suspiria plangant
Pectus: Ohe nunquam satis est, vel læseris unâ
Perminimâ culpâ Numen: jejunia festis,
Et vigiles noctes præeunt; majoraque luctu
Gaudia proveniunt: quod si semel unxeris Agni
Sanguine Niliacos postes, & limina; surge,
Transitus est Domini; fiat tibi Pascha salutis b
Mensa viatorum: duplici velamine Christus
Ipse latet; specie panis, velut hostia fuso
Sanguine cæsa latet, Corpus non Sanguinis expers;

a 1. Cor. 13. 10. *Cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.*

b Exod. 12. *Est enim Phase, idest Transitus Domini &c.*

Et ſpecie vini Sanguis, velut hoſtia ſecto
Corpore fuſa latet, qui non eſt corporis expers;
Vivit enim Chriſtus ſpecie ſub utrâque, ſed Agnum
Oſtentant velut occiſum myſteria, totum
In toto, partes in partibus; integra res eſt
Sub quavis ſpecie; ſpeciei fractio nunquam
Integritate caret; nunquam locus alter & alter
Multiplicat Corpus; divina potentia quo ſe
Non ferat in magnis rebus, minimiſque figuris,
Tranſitus ut Domini magnum manifeſtet amorem?
O amor, ò vitæ requies, & meta beatæ,
Cor petit ecce meum, caro te mea jugiter ardet;
Eſurit, atque ſitit; nullo me nectare major
Eſca trahit, major nullo me potus opimo;
Potus & Eſca ſimul, qui non corrumpitur eſu;
Viva Caro, Sanguis vivus, Caro Sanguine, Sanguis
Carne viget, Daps in Potu viget, in Dape Potus;
Sed tamen hac ſpecie bibitur, non manditur, illâ
Manditur haud bibitur; Cyathus ſunt, atque paropſis
Potus, & Eſca, ſed hoc non ſunt, quod Corpus Jeſu,
Corporis exuviæ, latæ ſacra ſymbola mortis.
Namque quod apparet, deſignat imagine Chriſtum
Eſſe Cibum, Potumque animæ, qui nutrit abundè
Corpore vivificans, & Sanguine; ſeque latenter
Sub ſpeciebus habet Panis, Vinique relictis
Dividuis, Corpuſque ſuum mortale figurat,
Ut refricet nobis quales aſſumpta dolores
Pertulerit natura Viri; ſed quod latet, olim
Subjectum pœnis, nunc immortale, poteſtas
Notificat Deitatis inenarrabile donum,
Quò genus humanum fruitur, ſi quando feratur
In Chriſtum, nihilumque ſui permanſerit in ſe.
Sic igitur Divina foris, intuſque reformet
Gratia me, refecet pravos ex pectore motûs,
Corporeamque animæ ſubdat pax aurea molem,
Atque

Atque animam fidei. Tunc ah desiderat unum
Te bone Christe, Dei Fili, Deus, atque Redemptor
Humani generis, mea te desiderat Aura.
Quid moror? accedam; Bonitas velata morantem
Non patitur; suadent animo delicta recessum:
Et tamen hùc urget duris in rebus egestas.
Accessi miser, & patulo timor ore vocantem
Excipit, ac tremulo dilatat corde latebras.
Obticui; nec enim pro Majestate loquentis
Fas erat effari. Nunc ò Deus abdite, Verbum
Carne salutari vinctum; Caro Sanguine pollens
Laberis in mentem, divino Numine reples
Viscera te toto, transfers figmenta creati
Stipitis, & renovas in te translata: fit unum
Corpus amicitiâ; fit Spiritus unus in ipso,
Quo requiescat amans in idipsum, & pace fruatur.
Usque adeo Paschale decus dabit Azima raptim,
Donec ab Ægypto tristes exterminet hostes
Angelus, & tuto sacras pertranseat ædes.
At novus expectat secreta per invia cultus,
Et labor indigetes: fruges offerre novellas [a]
Expedit: Ætheriâ demissus ab arce piavit
Spiritus Hebdomadas septem, donisque repletas
Sollicitat mentes; Terras properavit in omnes
Spiritus alta tonans, sonituque calente reducit
Messis Apostolicæ speciosa novalia: tantum
Terra ferat, patiens humili Divina culullo!
Nempe quies, & motus agunt ut cuncta sub astris,
Irrequieta quies ut sit, motusque quietus;
Non secùs illapsu Numen scrutatur amantem,
Quem neque pax hebetat, neque motus agone fatigat;
Et sapiens mentem custodit in omnibus æquam.

[a] Num. 28, 26.

Juge tamen festum solemnia nostra frequenter
Aspirare velint, non impetrare litatum;
Nam nobis septena per intervalla recurrunt
Mensium, & annorum, veterem signantia normam,
In Testamentum Legis novitate reclusum.
Ut verò semel obducet censura lituram
Chirographo mortis, maneas in Numine, vivas [a]
In Domino, reliquis defunctus rebus; Amoris
Hoc opus, & Fidei summum: cum senseris in te
Jugiter esse Deum, sensûsque occluseris omnes,
Ut Deus, & tu sis unum, spiresque vicissim
Divinæ Bonitatis opes ex fonte receptas.
Tunc oculo, tunc aure Deum, tunc ore sapis, cum
Mente trahis sursùm sensûs; circumspicis, audis,
Delibas, quod mente tenes; sonat omnia Numen,
Numen agit, Numen supereminet omnia circum.
Simplicitate subes, veluti si candeat igni
Ferrea massa; nihil ferri videatur, & omnem
Virtutem attribuas flammæ: Deus omnia circum
Est, operatur, in ipso animæ natura silescens
Effertur latè supra se: vividus ignis
Omnia consumens Deus innovat omnia; cœlum
Ecce novum, terramque novam, rerumque novarum
Principium, finemque beatum. Absorta modorum
Nescia mens, primæ rapitur caligine Mentis,
Et secùs infusis intelligit omnia formis.
Protinùs his autem mendacia nostra videmus,
Qualiter abstractis contemplabamur amictum
Lumen imaginibus, quod jam velamine moto

Pu-

a Joan. 16. & 15., Idem 17.
b 1. Cor 2. 9. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor Hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.*

Purius excipitur. Lumen de lumine pandit
Gloria: non oculus vidit, non audiit auris
Non Hominis concepit iners penetrale paratos
Æternæ pacis thesauros. Abstrahe sensûs,
Abstrahe conceptûs, dedisce vocabula rerum;
Intuitu potiore Deus tibi suggerit in se
Cuncta; quid impediant ergastula carnis amantem?
Amentem me reddat amor, me barbara tellus
Rideat extorrem, quia non intelligar ulli.
Quem Deus assumpsit, quem circumsepsit, & infra
Se penitùs vertit, secum quodammodo cessit
Divinum fieri; divinâ sorte potiri;
Secum intelligere, & secum se velle; beatè
Vivere, pace frui. Non est Deus alter in uno
Numine: fit gratis illi commune, quod uni
Debetur; Fari liceat: notat omnia Verbum
Univocum sine voce, quod inflecti neque possit.
Quod semel ut loquitur Deus, hoc ipsū loquitur mens
Juncta Deo, semperque semel dixisse satisfit,
Inque uno gratis intelligit omnia Verbo.
Ipsum intelligere est vitæ purissimus actus,
Ipsaque Vita Deus, qui vult Animæ sibi junctæ
Hæc eadem, quæ sunt unum, verumque necessum est
Sic intelligi, ut est; & conformata potenti
Luminis attractu ratio vitale receptat
Incorruptibilis fontis spiramen in ævum.
Hic immobilitas summâ virtute capessit
Mobilium vultus, mutabiliumque medullas;
Immensumque Dei scintilla reciprocat ignem,
Et quos inverso perceperat ordine, recto
Transformata capit radios, & capta remittit.
Hic novitas æterna nihil novitatis in ipso
Fonte refert, in vase refert nova cantica laudum;
Nec piget antiquæ lucis, quæ continet omnes
Rerum

Rerum notitias, vitæ præſtantis origo. a
Aut ſint, aut fuerint, aut ſint virtute futuræ
Aut fieri poſſint, radio lux omnia monſtrat,
Illa voluntatis libito ſic eſſe, velut ſunt;
Illa poteſtatis metâ ſic poſſe cieri.
Huc aciem vertas; hìc eſt ſapientia, finem
Pertingens à fine: genus mendacia nullo
Fingit adulterio; neque enim confuſa ſub uno
Plurima conceptu fiunt abſtracta; videndi
Singula deſignant propriæ diſcrimen abollæ,
Quà ſibi conveniant, quà ſe diſtinguere poſſint,
Quà ſint hoc unum: fert omnia viſio menti.
Non individuûm ſpecies ignara ſuorum,
Indefinitâ fallit ſub imagine ſenſum,
Conceptumve rei; cunctos, quos prima Voluntas
Decreuit fieri, fœtus diſcernit, in ipſis
Ultima dividuæ ſortis diſcrimina, plenum
Suppoſitum vicibus, quodcumque relatio, motus,
Et locus, & tempus circumſtant, paret amuſſim.
Hìc menſura notat, quid differat iſtud ab illo,
Quid proprii referant, & quid commune, quid in re
Mens humana novum, quod non eſt, eſſe laboret;
Et quibus ingenii tranſcendat viribus, ut plus,
Quam ſit opus, ſapiat. Mundi ſapientia latè
Stultitiam redolet, fatuum ſonat: Hæccine fumus,
Et ſtrepitus peperit buccis inflantibus Euros?
Futiliter ſcimus quicquid cognoſcimus extra
Numen, & appetimus, quod non amat ipſe Creator,
Diligimus figmenta boni, bona ſpernimus ipſa,
Dumque laboramus mentis conamine Verum
Diſcere, deſipimus, quoties nolimus amori
Divino navare operam, Veroque manenti

Sta-

---

a Joan. 1. *Quod factum eſt, in ipſo Vita erat.*

Stare voluntatem. Requies operosa coercet
Instabiles motûs, & mente perennia lustrat,
Donec inoffenso divina charismata tractu
Spiritus eructans, quo se Deus afflat, agatur. a

Prædictorum Compendium.

SI compendiolo totum petis, ANNIBAL, orbem,
Hic habeas. Deus ante Dies est Unus, & in se
Trinus, & Omnipotens: quicquid vult esse, creavit
Ex nihilo; qualem, & quantum vult, Mundus ab ipso
Cœpit, & hunc unum, qui continet omnia, servat.
Condidit in mundo Mentes, & Corpora: Mentes
Mole carent; præsunt rebus, vitâque fruuntur
Intellectivâ; Stygias proclive malorum
In chaos obdurat rabies infensa catervas.
Corpora continuis constant ex partibus, omnes
Mensa locos mundi, quamquam sint cædua quædam,
Difficili quædam tractu stringentia partes.
Hæc Elementa voces, speciem quæ cædua servant,
Et non ex alia miscent farragine corpus,
Æthera Stellarum fluidum, flammamque nitentem,
Aëra, cœlestes Latices, Pelagusque profundum,
Virgineumque solum: speciem, quæ cædua mutant,
Mista voces, perfecta quidem, si protinus omnem
Commutant speciem; dant imperfecta regressum
In sua principia, & facili se fœnore mutant,
Ut vapor in pluvias, exhalans fumus in ignes,
Et glacies in aquam. Monstrat mutabile corpus
Materiam primam, & Formam; quia motus agentis
Est

---

a *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt Filii Dei*. Rom.8. 14.

Eſt in ſubjecto motum patiente. Reſiſtens
Materies actu formata, ſit altera primùm
Contingenter, eo dum qualia cuncta recedunt,
Et nova conſurgunt motu, quæ format ab una
Compoſitum ſpecie. Virtus activa movendæ,
Mutandæque rei, quæ ſit mutabilis actu,
A Generante venit: Generans inſtructus ab omni
Concurſu cauſæ primæ, cauſæque ſecundæ,
Inſtrumentali naturæ, aut artis amictu
Præditus, unus erit, totumque vocabis habentem
Singula, ſuppoſito quæ ſunt tribuenda creato.
Sic Deus inſtituit totum totaliter à ſe
Dependere quod eſt, quod non ſine ſe valet eſſe
Cauſa vel effectus; Cauſas juvat inſuper omnes,
Harumque effectus fieri; neque præpedit actus,
Influxusque ſuum juxta genus. Omnia Cœlum,
Omnia Stellarum motus movet, omnia virtus
Aſſiſtens; Elementorum concurſus agenti
Proderit univoco, tribuens ſementibus eſcam.
Eſt ſua ſeminio virtus, depaſcere quicquid
Appetit, & paſtum propriis invertere formis,
Unde fit à ſimili per congrua pabula trunco
Perfectæ genitura rei, totumque minutis
Particulis conſtat, vinctisque ligamine formæ
Per ſe ſubſiſtit: nam radicaliter omnes
Una vices, ut origo, ſuas ſubſtantia primò
Subſtinet, atque ſuos latè dimanat in actus;
Quà finita manet, quà materialis, & impos,
Deficit, & patitur, recipit conamina motûs,
Dividitur ſufferre minor, corrumpitur, ultrò,
Deformata caret ſpoliis potioribus, & quod
Reſtat, habet proclive novam deducere formam,
Si tali virtute movens communicet illam;
Sin minus; ad ſimplex redeat natura elementum.

Qua

Quà verò formata viget, quà nobilis illam
Endelechia movet, cunctos propendet in actûs
Non sibi luctantes. Ad perfectissima corpus
Aspirat formæ consortia; sensibus omnem
Pandit Energiam; quam si divinitùs abdat,
Æternæ specimen de se rationis habebit,
Atque loco, motuque carens, & tempore, nobis
Posset Energiæ solas ostendere vires.
Namque volente Deo, rerum processus ad extra
Hoc sapit æternum, quod semper in intellectu
Divino fuerit ratio quandoque manendi
Taliter, & possint imitari facta Creantem
Multiplici ductu, parere creanda volenti.
Hoc igitur quod sunt, contingit habere, quod essert
Naturæ propriæ limes, defectio, rerum
Singula conditio, tum providus ordo volentis.
Hoc autem quid sunt, à prima Mente necesse est
Invariabiliter totum manare, Deique
Perpetuis imitabilitatibus exæquari,
Principiisque suis mentaliter omnia cogi.
Nam Mens divina est radix, qua vera sequuntur
Omnia: ne desint, Causa est divina Voluntas.
Hinc igitur finem naturæ circulus illum,
Qui sua principio referat, vestigat haberi;
Cumque Deus sit tale movens immobile, finem
Omnia suspirant illum, quo denique, quantum
Congruit, & fieri possunt perfecta, quiescant.
Et quia mobilium, mentem in suprema trahendam
Solus Homo gerit, & reliquum famulatur eidem,
Cum fuerit perfectus Homo potiore superni
Numinis intuitu, donisque refertus amœnis
Corporis, ecce novum cœlum, nova terra patescet.
Ac virtute Dei fient hæc consona Sanctis,
Qualia demonstrent, mundi quid præterit, & quid

Lege

Lege Dei plenâ possit subsistere semper.
Lux erit immotis cœlis, & ubique refulgens;
Ignis ubique patens, innoxius; Astra decoris
Firma locis; Æther immobilis; Aëra sudum
Nullus Aquæ motus quatiet: sine germine tellus
Clara velut Sydus stabit: tellure sub imâ
Desperata lues tenebris cogetur, & igni.
Quicquid ab extremis noscis clarescere metis,
Quanta sit in rebus divina Potentia, pandit.

FINIS.

